

Kristin Dalen, Hedda Flatø og
Jon Horgen Friberg

Med forord av Grete Brochmann

Hverdagsintegrering

En pilotundersøkelse om tillit,
tilhørighet, deltakelse og
diskriminering
i innvandrerbefolkningen

Kristin Dalen, Hedda Flatø og Jon Horgen Friberg
Med forord av Grete Brochmann

Hverdagsintegrering

En pilotundersøkelse om tillit, tilhørighet, deltakelse og
diskriminering i innvandrerbefolkningen

Fafo-rapport 2022:15

Fafo-rapport 2022:15

© Fafo 2022

ISBN 978-82-324-0648-7

ISSN 2387-6859

Innhold

Forord	5
Faglig forord: Mangfold og hverdagserfaringer i det nye Norge	6
Sammendrag	12
English summary	15
1 Innledning	18
1.1 Tema og bakgrunn	18
1.2 Hva menes med «Hverdagsintegrering»?	20
1.3 Spørsmål, problemstillinger og metoder	20
1.4 Hva betyr det at dette er en pilotstudie?	21
1.5 Gangen i rapporten	22
2 Data og metoder	23
2.1 Litteraturgjennomgang.....	24
2.2 Fokusgrupper	25
2.3 Spørreundersøkelse.....	25
2.4 Utvalg.....	26
2.5 Tiltak for å tilrettelegge og motivere for deltakelse	27
2.6 Respons og svarprosent.....	28
2.7 Bruk av incentiver for å øke svarprosenten	29
2.8 Frafall, utvalgsskjevhet og vekting	30
2.9 Oppsummering	33
3 Kjennetegn ved respondentene	35
3.1 Bakgrunn om de utvalgte innvandrergruppene	35
3.2 Demografiske kjennetegn ved vårt utvalg	38
3.3 Innvandringsgrunn og botid	40
3.4 Norsk kunnskaper	41
3.5 Utdanning og sysselsetting.....	43
3.6 Religion	44
3.7 Utvalgte bakgrunnsvariabler til bruk i videre analyser	45
3.8 Oppsummering	45
4 Identitet, tilhørighet og verdier	47
4.1 Integrering og aksept – overordnede spørsmål	48
4.2 «Norskhet»	51
4.3 Tilknytning til Norge og opprinnelsesland	55
4.4 Verdier og hverdagsintegrering	61
4.5 Oppsummering	64
5 Tillit	66
5.1 Generell tillit.....	67
5.2 Tillit til spesifikke grupper andre.....	68
5.3 Tillit til institusjoner	70
5.4 Trygghet på å få hjelp fra institusjoner ved behov	76
5.5 Oppsummering	78

6 Sosiale nettverk og deltakelse	79
6.1 Vennskap, ensomhet og sosial støtte.....	80
6.2 Deltakelse i organiserte og frivillige aktiviteter	84
6.3 Politisk deltakelse	89
6.4 Oppsummering	93
7 Opplevelser av diskriminering og utenforskap	94
7.1 Diskriminering	94
7.2 Hatefulle ytringer	103
7.3 Opplevelse av ekskludering.....	106
7.4 Oppsummering	109
8 Avslutning	111
8.1 Hvordan måle opplevd hverdagsintegrering?	111
8.2 Mønstre for hverdagsintegrering i fire innvandrergupper – smakebiter fra pilotstudiens substansielle funn	114
Litteratur	118

Forord

Hverdagsintegrering utgjør det tredje innsatsområdet i regjeringens integreringsstrategi. Ifølge denne er det et mål at innvandrere skal oppleve økt tilhørighet og deltakelse i samfunnet. Det er imidlertid ikke enkelt å vite om dette målet blir nådd eller ei. Mens forhold som sysselsetting, inntekt, utdanning, politisk representasjon og kriminalitet kan måles ved hjelp av informasjon fra offentlige registre, er man avhengig av å spørre dem det gjelder for å måle de mer subjektive og sosiale sidene ved integrasjonsprosessen.

I 2021 fikk Fafo i oppdrag fra IMDi å gjennomføre en pilotundersøkelse i innvandrerbefolkningen om tillit, tilhørighet, deltakelse og diskriminering, med tanke på muligheten for senere å gjennomføre en større nasjonal representativ undersøkelse. Hensikten var å utvikle teoretisk funderte indikatorer på hverdagsintegrering basert på etablerte spørsmålsformuleringer fra nasjonale og internasjonale surveyundersøkelser, og å prøve ut metoder som språklig tilrettelegging og bruk av insentiver for å oppnå god svarprosent og representative resultater. Som hjelp til å velge ut temaer og utvikle spørsmål ble det gjennomført fokusgruppeintervjuer i innvandrerbefolkningen sommeren og høsten 2021. Selve pilotundersøkelsen, som gikk ut til utvalgte landgrupper i innvandrerbefolkningen samt en kontrollgruppe uten innvandrerbakgrunn, ble gjennomført av Kantar i januar og februar 2022.

Ved Fafo har hoveddelen av utviklings- og analysearbeidet blitt gjennomført av Kristin Dalen og Hedda Flatø, mens Jon Horgen Friberg har vært prosjektleder og hatt et overordnet ansvar for rapportens analyser og tekst. I tillegg har Guri Tyldum, Hanne Kavli og Ragna Lillevik bidratt med innspill og kommentarer underveis. Ragna Lillevik har også fungert som kvalitetssikrer i avslutningen av rapportskrivningen. I tillegg til Fafos forskere har Grete Brochmann vært involvert i prosjektet som diskusjonspartner, konsulent på spørreskjema mm. Brochmann har også skrevet et faglig forord til rapporten.

Vi vil gjerne takke alle som deltok i fokusgruppeintervjuene, og på den måten bidro til å sikre at spørsmålene i pilotundersøkelsen tok utgangspunkt i temaer som opptar personer i målgruppen. I tillegg har vi fått gode innspill og råd fra en ekstern referansegruppe, som ved siden av Nadiya Fedoryshyn og Gaute Simensen fra IMDi, besto av Bengt Oscar Lagerström (SSB), Heidi Marie Nilsen (Helsedirektoratet), Hilde Havgar (Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse), Rojan Tordhol Ezzati (FHI), Elisabeth Sem Christensen (Groruddalsprosjektet og tidl. IMDi), Hawa Muuse (Stiftelsen 10. august), Osama Shaheen (Skeiv Verden og دار DER, tidsskrift for arabisktalende). Vil vi også takke alle respondentene som har brukt sin tid på å besvare undersøkelsen. Til sist vil vi takke Fafos informasjonsavdeling for arbeidet med å gjøre teksten om til en ferdig publikasjon.

Oslo, mai 2022
Jon Horgen Friberg
Prosjektleder

Faglig forord: Mangfold og hverdags erfaringer i det nye Norge

Av Grete Brochmann

Hvordan skapes gode dagligliv i kjølvannet av innvandring – både for dem som kommer og for samfunnet de kommer til? Hvilke mekanismer er viktige for å få nykommere til å finne seg sosialt og emosjonelt til rette, og hvilken betydning har hverdagsrelasjoner for dette? Hvilken rolle spiller lokalsamfunn og nabolag for å skape velfungerende og likeverdige borgere? Og hvordan påvirker nykommeres deltakelse det som oppfattes som felleskulturen?

Alle disse spørsmålene peker inn i det som i nyere tid har fått overskriften *hverdagsintegrering*, et fenomen som er samfunnsmessig helt grunnleggende, men også veldig sammensatt. De overordnede målsettingene om et velfungerende flerkulturelt samfunn må gjennomføres på bakkenivå, i lokalsamfunnene som i sum utgjør nasjonen Norge – fra dag til dag i mellommenneskelige relasjoner. Det er det nært erfarte som først og fremst skaper tillit, tilhørighet og identifikasjon. «Hjemliggjøring» skjer gjennom langsomme prosesser, der nye samfunnsmedlemmer deltar og bidrar, men også møtes med menneskelig anerkjennelse og respekt fra omgivelsene.

Men hverdagsintegrering innebærer spenninger og konflikter, der aktører i majoritet og minoritet kan føle at mye står på spill. Sosial og kulturell tilpasning er nødvendig for alle som slår seg til i et nytt hjemland. Samtidig er verdiorientering det siste som omformes når mennesker skifter omgivelser. Endringsprosessene knyttet til migrasjonsrelatert mangfold har skapt et skisma i norsk offentlighet: Misnøye og bekymring over manglende integrasjonsvilje på den ene siden, anklager om diskriminering og sviktende sosial inkludering på den andre.

Hverdagsintegrering var ikke det første som kom på politikernes dagsorden etter at den nye innvandringen startet på begynnelsen av 1970-tallet. Velferdsmodellens tungvektetere som arbeid, utdanning, helse og inntektssikring var temaene som lenge dominerte integrasjonstenkningen i norsk politikk. Og det er gode grunner til det. Den norske velferdsmodellen er bygget på samspillet mellom sysselsetting og velferd, og er avhengig av at flest mulig samfunnsmedlemmer er bidragsytere gjennom arbeid. Arbeidsmarkedsforholdene speiles i velferdsstaten: De gruppene som har problemer på arbeidsmarkedet, blir til klientgrupper i sosialtjenesten, arbeidsmarkedsstaten og trygdevesenet. Den norske velferdsmodellen skal sikre inntekt for dem som ikke kan eller får jobbe, samtidig som velferdspolitikken må innrettes slik at arbeid lønner seg. Velferdspolitikken vektlegger av sosiale investeringer, gjennom grunnutdanning og kvalifisering, har støttet opp under denne såkalte *arbeidslinja*. Et likebehandlende helsevesen av høy kvalitet samt inntektssikring av lovlige nykommere er også ansett som en del av denne investeringen.

Bestrebelsene på innlemming av innvandrere i arbeids- og samfunnsnivå har blitt en konsekvens av velferdsstatsmodellen. Velferdsstater som den norske er sårbar for marginalisering, det vil si den tåler ikke – over tid – vesentlige innslag av grupper som står utenfor det regulerte arbeidslivet og som belaster sosialbudsjettene.

Omfattende velferdsstater har på mange måter «hastverk» i inkluderingsarbeidet, og vekslende regjeringer har særlig satt inn støtet overfor arbeidslivet. Inkludering av innvandrere har på mange måter blitt håndtert som en del av velferdsstatens generelle integrasjonsprosjekt: målet om å inkludere ulike befolkningsgrupper i et nasjonalt fellesskap gjennom sjenerøse og omfordelende velferdsordninger. Rettighetstildeling har vært en bærebjelke i norsk integrasjonstenkning helt fra begynnelsen; troen på at like rettigheter fremmer inklusjon.

Hverdagsintegrering – uklart, men viktig

Det er først de senere årene denne tilnærmingen har blitt ansett som utilstrekkelig når målet er reell integrasjon og likeverdig medborgerskap.

Dette var grunnen til at Brochmann II-utvalget fikk i mandat å utrede betydningen av *samhold og tillit* for den overordnede målsettingen om integrasjon av innvandrere. Utvalget ble bedt om å analysere spenninger som kan oppstå når «høy innvandring» over tid endrer befolknings sammensetningen, slik at også kulturell og verdimeessig ulikhet kan bli en kilde til konflikt. Utvalget ble også bedt om å drøfte mulige virkemidler for å bidra til å dempe polarisering og konflikt, samt styrke følelsen av fellesskap og trygghet i befolkningen.

Regjeringen Solberg fulgte opp i sin *integreringsstrategi* fra 2019, blant annet ved å introdusere begrepet *hverdagsintegrering*. Ifølge denne strategien, ble stadig arbeidslivet betraktet som den mest sentrale arenaen for inkludering og bærekraft, men *kunnskapsutvikling* fikk et løft i tillegg til at lokalsamfunnsnivået – hverdagsintegreringen – ble presentert som et satsingsområde. «Økt deltakelse, bedre levekår og mindre utenforskap» ble formulert som redskaper for å nå den overordnede målsettingen; «et samfunn med tillit, samhold og små forskjeller».

Hverdagsintegrering – samhandling mellom individer og nettverk innen en lokal ramme – og betydningen av dette for å få samfunnet i stort til å fungere bedre, er et svært viktig, men også svært komplisert felt. Hvilke mekanismer som gjør seg gjeldende og hvilke indikatorer som er mest treffsikre, har ingen fasit. Regjeringen selv anførte motvirkning av segregering (bedre bolig-, bosettingspolitikk), tilrettelegging for felles møteplasser (fremme deltakelse, samarbeid med frivillige organisasjoner) og forståelse for grunnleggende verdier og normer i det norske samfunnet (sosialisering, satsing på barn og unge, språksatsing og foreldreveiledning) som viktige ingredienser.

Et helt vesentlig premiss når vi snakker om hverdagsintegrering er samspill og samhandling mellom ulike instanser og aktører. Integrering vil neppe lykkes hvis ansvaret for prosessen uforholdsmessig legges på den ene part, enten det er snakk om krav til maksimal samfunnsmessig ivaretagelse betalt av offentlige budsjetter, eller individers egne vilje og innsats. Som i det norske samfunnet ellers, er sannsynligheten for å lykkes høyere hvis det offentlige legger til rette gjennom tiltak og ordninger som stimulerer individene og sivilsamfunnet til egeninnsats. Hverdagsintegrering må utvikles både ovenfra og nedenfra.

Men det er også snakk om samhandling på et lokalt, mellommenneskelig plan, som ofte unnslipper forsøk på styring, og der politiske tiltak kan ha utilsiktede konsekvenser. Det er et uklart forhold mellom politisk styring på den ene siden og menneskelige erfaringer om anerkjennelse og tilknytning på den andre. Ikke minst er det stor variasjon i hva nykommere forventer og hvordan tilrettelegging blir mottatt. Integrasjon handler også om følelser og psykologi; hvis politiske tiltak oppleves som press, kan det føre til avmektighet, tilbaketrekning og passivisering. Det kan være vanskelig

for innvandrere å utvikle tillit og tilhørighet hvis de opplever at majoritetssamfunnet forskjellsbehandler eller overstyres personlige valg.

Men, ikke mindre viktig når det gjelder lokal samhandling er *majoritets*befolkningens holdninger og reaksjoner. Verdikonflikter er en realitet i mange sammenhenger, og tydelige forskjellsmarkeringer blant innvandrere kan skape uro og bidra til å svekke oppslutning om hverdagsintegrering i majoritetsbefolkningen. Det kan få negative politiske og samfunnsmessige konsekvenser hvis (deler av) majoriteten opplever at den strekker seg for langt i å tilpasse seg nye minoritetsgrupper.

Pandemi og medborgerskap

Den pågående covid-19-pandemien har synliggjort hvor viktig, men også hvor motsetningsfylt integrasjonsprosesser er. *Samfunnsmessig* integrasjon, eller sosial kohesjon, handler blant annet om hvordan samfunn institusjonelt og sosialt er rustet til å takle prøvelser. Den solide tillitsreserven i det norske samfunnet har blitt trukket fram som en betydelig ressurs i forbindelse med koronapandemien. Samtidig har pandemien avdekket at denne tilliten er ulikt fordelt i befolkningen. Kopleingene mellom hverdagsintegrering og tillit i ulike former har blitt tematisert, og manglende inkludering i en del lokalsamfunn har blitt vurdert som en svikt i beredskapen.

Tillitsreserven eller kohesjonen i et samfunn blir oftest analysert på majoritetsbefolkningens premisser. Sosial kohesjon eller «limet» i et samfunn betegner en tilstand der det i grove trekk eksisterer noen felles grunnverdier og målsettinger, og en følelse av tilhørighet og samhold mellom mennesker som bor i dette samfunnet. Tillit, solidaritet og samhandling er gjerne stikkord for samfunn med sterk kohesjon, der tillit kan sees som utgangspunktet – hovedkilden til kohesjonen – fordi den ofte fremmer samarbeid, som igjen kan føre til solidaritet og samhörighet. Hvordan tillit utvikles mennesker imellom og overfor samfunnets institusjoner er følgelig helt sentralt for å skjønne bedre hvordan hverdagsintegrering oppnås.

I Norge (og i Skandinavia) har denne samhörigheten i sterk grad vært rammet inn av velferdsmodellen – samfunnets evne til å sikre sine medlemmer velferd gjennom å ivareta grunnleggende rettigheter, redusere ulikhet og hindre alvorlig konfliktutvikling. I tillegg finnes det noen kulturelle, kollektive verdier som springer ut av språkfelleskap, historisk hukommelse og sosiale væremåter, som gir form og mening til verden rundt. «Limet» i Norge blir antakelig oppfattet som noe mer enn velferdsmodellen og rettsstaten av de fleste, men det er like fullt spenningsfylt å skulle bli enig om hva dette «noe mer» er. Ikke minst har den omfattende innvandringen til Norge de siste tiårene bidratt til diskusjoner og konflikter om de kollektive nasjonale verdiene og foranderligheten av disse.

Pandemien avdekket imidlertid at sosial kohesjon som ikke også innebærer nye samfunnsmedlemmer, representerer en sårbarhet i krisetider. Særlig noen innvandrergupper befant seg på utsiden, og var vanskelige å nå. Innvandrere var generelt sterkt overrepresentert i smittestatistikken og også når det gjaldt innleggelsesforløpet av pandemien viste at manglende tilhørighet – manglende hverdagsintegrering – i enkelte grupper fikk betydning langt ut over gruppene selv. Svakt medborgerskap hos noen kunne påvirke smittevernadferd på måter som ga økt risiko for smittespredning generelt.

Selv om innvandrerbefolkningen samlet har høy tillit til de sentrale samfunnsmessige institusjonene i Norge, er sviktende tillit i enkeltstående grupper like fullt et problem når det dreier seg om en pandemi: Jo større svikt i innlemmingen av enkeltgrupper, desto større samfunnsmessig sårbarhet. På den andre siden; jo mindre

kunnskaper hos myndighetene om innvandrerbefolkningen, desto svakere effektivitet i smittevernsarbeidet.

Tilliten til myndighetene og de sentrale institusjonene kan ha betydning for den enkeltes adferd, men følelsen av tilhørighet og trygghet lokalt er også svært viktig i en slik krisesituasjon. Ansvarlighet overfor medborgere i lokalsamfunnet blir påvirket av sosiale og emosjonelle forhold, der tillit til medmennesker og nettverk er forbundet med følelsen av likeverd og anerkjennelse. Smitte oppstår i kontakt mellom mennesker, så handlinger på individnivå i nærmiljøet har avgjørende betydning. De lokale myndigheters inkluderingsstrategier overfor alle grupper i samfunnet får større betydning enn ellers. Effektiv kommunikasjon blir et prekært, men komplisert spørsmål: Informasjon om overhyppighet av smitte i bestemte miljøer er nødvendig for epidemibekjempelse, men kan samtidig føre til opplevd stigma hos dem det gjelder. Pandemien viste også at sivilsamfunnet kan bidra med løsninger. Lokal mobilisering i innvandrermiljøene selv og i samspill med det lokale myndighetsnivået, bidro til å snu negative trender.

Pandemien har på mange måter vært en bevisstgjørende hendelse, og har også forsterket behovet for kunnskaper om hverdagsintegrering. Symptomene på utenforskap oppdages lokalt når behovet for rask kommunikasjon og handling står på dagsorden. Svak sosial tilknytning til norske nabolag, opplevelse av diskriminering og manglende likeverd, økonomiske problemer, lav utdanning og sivil passivitet vitner i sum om en svak tilhørighetsstruktur i de gruppene det gjelder.

Mange av disse problemene synliggjøres i hverdagen lokalt. Men forutsetningene for å gjøre noe med dem kan befinne seg på ulike nivåer i politikken.

Sosialisering og konflikt

Hverdagsintegrering handler om langsomme og ofte subtile prosesser. De involverte tenker ikke over det fra dag til dag, men kan etter en del tid konstatere at følelser og vurderinger har endret seg. Slike langsomme prosesser kalles ofte «sosialisering». Alle mennesker er gjenstand for sosialisering gjennom livet. Man tilegner seg kunnskap og verdier gjennom menneskelig samhandling og ved å være en del av en større samfunnsmessig helhet. Mye av dette er snakk om «taus kunnskap» overlevert gjennom hverdagslige vaner, holdninger og handlinger uten store fakter. Det trivielle og rutinemessige skaper nesten umerkelig kulturkunnskap over tid.

Sosialisering er grunnleggende interaktivt. Følgelig er «produktet» av prosessene også i bevegelse, noe som igjen gir nye rammebetingelser for det videre løpet. Slik overordnet sosialisering bidrar både til at samfunn endres og til at de består (Frønes, 2013). Dyptgripende endring, som den som har skjedd i Norge gjennom innvandringen, er ofte ikke planlagt politisk, men blir et resultat av langsomme prosesser der ulike samfunnsnivåer samspiller. Overføring av kultur, normer og verdier skjer gjennom de viktigste samfunnsmessige institusjonene som familien og skolen, men også senere i løpet gjennom arbeidslivet. Deltakelse gjennom arbeid er en viktig forutsetning for uavhengighet – og for tilegnelse av samfunnsnormer. *Gjensidighetsnormer* er betraktet som helt sentralt for videreføringen av den norske velferdsmodellen (NOU 2017: 2). Det norske samfunnsborgerskapet befinner seg i en konstant spenning mellom rettighetsdimensjonen og deltakerdimensjonen, og vektingen mellom de to er gjenstand for politisk strid.

Sosialisering skjer alltid gjennom et samspill mellom individer og samfunnet i stort. For dem som ikke har hatt primærsosialiseringen i Norge, er det også fullt mulig å bli «etter»-sosialisert i det nye hjemlandet, selv om det kan oppleves som vanskeligere og mer konfliktfylt. Men sosialisering handler også om hvordan individer former

samfunnet. Samfunn endres kontinuerlig som et resultat av mange individers og gruppers påvirkning – gjennom summen av små umerkelige handlinger, men også ved at befolkningen blir mer sammensatt og derav oppviser nye preferanser ved politiske valg. Selve legitimitetsgrunnlaget i politikken endrer seg. Deltakelse i ulike former er trolig et symptom på mer hverdagsintegrering, men også en stimulans til videre tilhørighet. Denne dobbeltheten gjelder de fleste mekanismer i integrasjons-sammenheng. *Mainstream*-kulturen blir langsomt endret, og det er vanskelig å identifisere årsaksretningen.

Tidligere anså man sekundærsosialisering som en ganske ensidig tilpasning til etablerte felles verdier, også kalt «kulturalisering». I dag har forskere og myndigheter blitt oppmerksom på at slike forløp er langt mer komplekse, med større grad av gjensidige påvirkningslinjer, selv om det er liten tvil om at majoritetssamfunnet sitter med definisjonsmakt i de fleste sfærer.

Oppvekstssosiologer legger i dag vekt på at god primærsosialisering skaper både *forankring* og *autonomi* (Frønes, 2013). Når det gjelder forankring, vil kvalifisering og kunnskapsutvikling være sentrale ingredienser i prosessene som skal lede fram til et godt medborgerskap; dyktiggjøring til likeverdig deltakelse. Gode samfunn utvikler mulighetsstrukturer og medborgernes evne til å bruke dem (Sen, 1993). I dette ligger også potensielt egenskapen *autonomi*; evne til kritisk refleksjon og selvrealisering. Skolen, som spiller en viktig rolle i slike prosesser, har således en dobbelt funksjon – både sosialisering til normstrukturene og dyktiggjøring til likeverdig deltakelse og integritet. Vellykket sosialisering blir således en kvistet løype til aktivt medborgerskap, som også kan innebære opposisjon.

Men for de færreste er dette en rettlinjet og harmonisk prosess. Særlig for barn av innvandrere kan sosialisering i nytt hjemland innebære normkonflikter og følelsesmessige utfordringer, når foreldrenes og storsamfunnets verdier er i dissonans. Men også samfunnet rundt kan oppleve møte med nye verdier som konfliktfylt. Det kjente og trygge utfordres av andre normsett, som også på et eller annet nivå skal tas hensyn til. Konfliktene i kjølvannet av «flerkulturelle hensyn» er ikke nødvendigvis noe entydig negativt. De sosiologiske klassikerne var opptatt av konfliktenes sammenbindende krefter, med andre ord at konflikt kan *skape* integrasjon. Utviklingen i de fleste samfunn er tuftet på ulike grader av konflikt og dissonans, og konflikter har ofte vært vesentlig for etableringen av institusjoner. På individnivå kan konflikt være et uttrykk for økende trygghet og integritet. I en konflikt blir man sett, og i en eller annen forstand anerkjent gjennom å være motstander. Interessekonflikter kan skape deltakelse og mobilisering. Men for alle som har studert konfliktutvikling, er det samtidig klart at det kan være vanskelige grenseoppganger mellom oppbyggelige og nedbrytende konflikter.

Behov for mer kunnskap

Når vi i Norge ser tilbake på de om lag 50 årene som har gått siden «den nye innvandringen» begynte, har det åpenbart vært en god del konflikt knyttet til de flerkulturelle dimensjonene i utviklingen, men det har også skjedd en hel del umerkelige, gradvise tilpasninger så vel som institusjonelle endringer. På individnivå viser nyere forskning at sosialisering gjennom skole og oppvekst, og en ytre sett vellykket integrering fører til *mer* dissonans og frustrasjon hos den enkelte (Friberg, 2021). Forventningsdannelse er også en del av integreringsprosesser, og sosial mobilitet er ikke uventet koplet til høyere forventninger om likestilling og likeverd. Hvis samfunnet rundt ikke justerer holdninger og adferd i takt med dette, vil kontrasten mellom prestasjoner og manglende anerkjennelse være kilde til opposisjon og harme.

Det er i det store og hele flytende grenser mellom hverdagsintegrasjon og generell integrasjon. Integrasjon i arbeid gir ofte nye samfunnsmedlemmer motivasjon og ressurser til å delta mer i lokalsamfunnet. Sosioøkonomisk mobilitet skaper sosiale forutsetninger for andre typer tilpasning og deltakelse. På den andre siden er vanskelige levekår en barriere for å engasjere seg lokalt. Og gruppeprosesser får følger på individnivå: Opplevd diskriminering og stigmatisering kan endre forutsetningene for deltakelse og mobilitet.

Hverdagsintegrering handler om sosioøkonomiske forhold, om samfunnets vilje og evne til å inkludere nye innbyggere i formelle og uformelle fellesskap, og om den enkeltes innsats for å bli integrert. Den skjer på ulike arenaer i arbeidslivet og i skolen, i nærmiljøet, og i det organiserte og uorganiserte sivilsamfunnet. Hverdagsintegrering rommer komplekse prosesser som ofte er vanskelig å styre politisk, og der det er menneskelige relasjoner som i siste instans avgjør kraft og retning på utviklingen. Like fullt vil politikk på ulike nivåer kunne påvirke betingelsene for den lokale samhandlingen. Men det er behov for mer kunnskap om lokalsamfunnenes betydning for individers muligheter til hverdagsintegrering; hva som faktisk skjer på bakkenivå i ulike deler av samfunnet, og hva den enkelte selv mener kan bidra til å skape tillit, tilhørighet og deltakelse.

Sammendrag

Denne rapporten beskriver gjennomføring og hovedfunn fra en pilotundersøkelse i innvandrerbefolkningen om tillit, tilhørighet, deltakelse og diskriminering. Hensikten er at dette skal kunne brukes i arbeidet med å utvikle en større nasjonal representativ undersøkelse om såkalt «hverdagsintegrering» i innvandrerbefolkningen. I pilotprosjektet har vi utviklet teoretisk funderte indikatorer på hverdagsintegrering basert på etablerte spørsmålsformuleringer fra nasjonale og internasjonale surveyundersøkelser. I tillegg ble det gjennomført fokusgruppeintervjuer i innvandrerbefolkningen sommeren og høsten 2021 med tanke på å sikre at spørsmålene reflekterte erfaringer i målgruppen. Deretter har vi prøvd ut metoder for å oppnå god svarprosent og representative resultater, som språklig tilrettelegging og bruk av insentiver. Selve pilotundersøkelsen, som gikk ut til utvalgte landgrupper i innvandrerbefolkningen samt en kontrollgruppe uten innvandringsbakgrunn, ble gjennomført av Kantar i januar og februar 2022.

Gjennomføringen av pilotstudien illustrerer utfordringene ved å nå ut til innvandrerbefolkningen så vel som den øvrige befolkningen i denne typen undersøkelser. Svarprosenten var – som alltid i denne typen undersøkelser – relativt lav, og sammenlikning med registerdata tyder på betydelige skjevheter med tanke på hvem som har svart. For eksempel er personer som er sysselsatt og personer med høyere utdanning betydelig overrepresentert i utvalget. Dette tyder igjen på at de delene av innvandrerbefolkningen som opplever å være mest marginalisert i hverdagen – og som vi i en studie om hverdagsintegrering vil være særlig interessert i å kunne si noe om – i liten grad er representert i utvalget. Dette er utfordringer som bare delvis kan kompenseres for ved bruk av vektig og stratifisering. I rapporten anbefaler vi derfor en rekke ulike tiltak som kan bidra til økt svarprosent, inkludert bruk av økonomiske insentiver, språklig tilrettelegging, bruk av videohilsener fra ressurspersoner i innvandrer miljøene, mm. Til tross for utfordringene knyttet til svarprosent og utvalgsskjevhet, kan denne typen undersøkelser gi verdifull kunnskap. De interne sammenhengene i materialet – som forskjeller mellom grupper, korrelasjon mellom variabler osv. – vil normalt være valide, såfremt skjevhetene ikke er systematisk ulike for ulike grupper, noe det er liten grunn til å tro. Vi vil derfor trekke fram noen funn som vi mener kan belyse mer allmenne spørsmål om innvandreres hverdagsintegrering i Norge, basert på noen grove analyser av dataene fra pilotstudien. Vi vil imidlertid understreke at de fleste temaene vi her trekker fram kan fortjene en mer grundig analyse enn det det har vært rom for å gjennomføre innenfor rammene av dette prosjektet.

Når det gjelder *identitet og tilhørighet* finner vi at mange innvandrere ser på seg selv – og i enda større grad barna sine – som norske til en viss grad. Samtidig opplever de at andre ser på både dem selv og på deres barn som langt mindre norske enn det de selv gjør. Misforholdet mellom egen identitet og andres anerkjennelse gjelder kun de ikke-hvite innvandrergruppene. Innvandrere opplever mindre grad av tilhørighet til Norge enn befolkningen for øvrig, men de fleste har også en begrenset tilknytning til hjemlandet. Å ha en sterk tilhørighet til sitt hjemland og det å ha en sterk tilhørighet til Norge, synes ikke å stå i motsetning til hverandre. Innvandrere oppgir i mye

mindre grad enn befolkningen for øvrig at de føler seg akseptert som den de er i det norske samfunnet. De fleste innvandrere opplever at verdiene norske myndigheter står for, er i tråd med deres egne verdier. Spørsmålet om homofiles rettigheter er imidlertid et delvis unntak.

Med hensyn til *nettverk* og *deltakelse* er det ingen forskjeller mellom innvandrerbefolkningen og den øvrige befolkningen når det gjelder å ha en god venn eller å føle seg ensom. Det er imidlertid mange i alle innvandrergruppene som oppgir at de ikke har en eneste venn uten innvandrerbakgrunn, og flere gir uttrykk for at de gjerne skulle hatt flere venner i majoritetsbefolkningen. Innvandrere er dessuten langt mindre trygge på at man vil motta hjelp fra sitt nettverk dersom man trenger det. Undersøkelsen viser ingen store forskjeller i deltakelse i frivillige organisasjoner/aktiviteter mellom minoritet og majoritet, men innvandrere deltar mindre i nabolagsrelaterte foreninger, og noe mer i religiøse og etniske foreninger. Mange innvandrere opplever samtidig at språkbarrierer og andre sosiale forpliktelser gjør det vanskelig å delta mer i en del type aktiviteter. Det er relativt stor interesse for norsk politikk og samfunnsforhold blant innvandrere, og dette synes ikke å stå i motsetning til interesse for politikk og samfunnsforhold i hjemlandet.

Innvandrere har noe lavere *tillit* enn befolkningen ellers, både til nordmenn flest, til andre innvandrere og til naboer. Generell tillit henger sammen med bakgrunnsvariabler som sysselsetting, utdanning, botid og norskkunnskaper – og til dels religiøsitet. Innvandrere har også litt lavere tillit til institusjoner enn befolkningen ellers, særlig NAV og barnevernet. Innvandrere er relativt trygge på at de får den hjelpen de trenger av myndighetene ved sykdom, alderdom, arbeidsledighet osv., men de har generelt liten tro på at de vil få hjelp hvis de utsettes for diskriminering.

Nesten halvparten av innvandrerne oppgir at de har opplevd *diskriminering* det siste året – særlig i arbeidslivet og til dels i boligmarkedet, men også på andre arenaer. Somaliske innvandrere rapporterer om mest diskriminering – polske innvandrere minst. Hudfarge og etnisitet er det som trekkes fram i størst grad som årsak til diskriminering, men en del av de muslimske innvandrerne trekker også fram religion. Innvandrere opplever i mindre grad enn den øvrige befolkningen at de blir møtt med respekt på ulike samfunnsarenaer. Her er det mindre forskjeller mellom grupper og arenaer. Opplevelsen av diskriminering henger i liten grad sammen med bakgrunnsvariabler som arbeid, utdanning, botid, språkkunnskaper eller religiøsitet. Innvandrere opplever i langt større grad enn den øvrige befolkningen ulike former for hatytringer. Mange føler også at innvandrere blir satt i bås, at de omtales for negativt i media, og mange synes innvandrere fikk for mye av skylden for covid-19-pandemien. De aller fleste mener likevel at innvandrere alt i alt behandles bra i det norske samfunnet, og at deres barn har de samme mulighetene i Norge som andre.

Samlet finner vi små forskjeller mellom innvandrere og den øvrige befolkningen langs noen dimensjoner, som ensomhet og troen på hvilke muligheter man har i det norske samfunnet. Langs andre finner vi derimot tydelige forskjeller. Innvandrere opplever i mindre grad å bli anerkjent og akseptert som den man er, de føler i mindre grad at de har sosial støtte ved problemer, de har lavere tillit til folk rundt seg og til institusjonene som skal sikre våre rettigheter, og ikke minst har de en sterkere opplevelse av diskriminering og å bli møtt med mindre respekt. Analysene tyder på at det er snakk om litt ulike typer fenomener. Når det gjelder sosiale nettverk og tillit, så finner vi at sysselsetting, høy utdanning, lang botid og gode norskkunnskaper har en positiv sammenheng med både graden av sosial støtte, deltakelse i frivillighet og organisasjonsliv og tilliten til andre mennesker. Når det gjelder opplevelser av diskriminering og følelsen av ikke å bli anerkjent og respektert på lik linje med andre, så

vel som tilliten til institusjoner, fant vi ingen slik sammenheng. Tvert imot ser det på enkelte områder ut til at de som ifølge disse bakgrunnsdimensjonene kunne forventes å være mest integrert, faktisk opplever mer diskriminering og føler seg mer ekskludert. Dette kan virke lite intuitivt, og liknende funn har tidligere blitt omtalt som et integreringsparadoks. Forholdet mellom strukturell integrasjon på den ene siden og opplevelsen av aksept og tilhørighet på den andre siden er altså ikke entydig. På den ene siden kan man tenke seg at jo mer man tilegner seg norsk språk og deltar på ulike samfunnsarenaer, jo lettere er det å bli akseptert og føle seg som en del av det norske samfunnet. På den andre siden kan man tenke seg at jo mer man orienterer seg mot det norske samfunnet, jo mer forventer man å bli akseptert som en likeverdig del av fellesskapet, og jo mer skuffende kan det være å oppleve at man likevel ikke blir det. Økt deltakelse på flere majoritetsarenaer gir samtidig flere muligheter til å oppleve ekskludering. Dette kan være en forklaring på at den subjektive følelsen av aksept og tilhørighet ikke nødvendigvis følger «objektive» kriterier for integrasjon. Også når det gjelder religiøsitet er det verdt å merke seg at dette ikke synes å gi særlig store utslag på de fleste av våre spørsmål (med unntak av noen som direkte omhandler religion). De utfordringene vi her har løftet fram, synes å gjelde innvandrere mer generelt, uavhengig av religiøs tilhørighet og praksis.

Så langt har vi bare gjort svært enkle analyser av dataene. I de videre analysene av dette materialet, så vel som i analyser av eventuelle nye data, vil vi anbefale å gjøre mer komplekse analyser av hvordan de ulike dimensjonene for hverdagsintegrering henger sammen med hverandre, samt analyser av hvordan bestemte utfall er betinget av ulike typer årsaks-variabler.

English summary

This report describes the development, implementation, and main findings from a pilot survey on experiences of trust, belonging, participation and discrimination in the Norwegian immigrant population. The purpose is that this pilot may be used to develop a larger national representative survey on so-called “everyday integration” in the immigrant population at a later time. In the pilot, we have developed theoretically based indicators of everyday integration based on established questions from national and international surveys. In addition, focus group interviews with immigrants were conducted in the summer and autumn of 2021 in order to ensuring that the questions reflected concerns and experiences of the target group. We then tested methods to achieve a good response rate and representative results, such as linguistic facilitation and the use of economic incentives. The pilot survey, which targeted selected country groups in the immigrant population as well as a control group without an immigrant background, was conducted by Kantar in January and February 2022.

The implementation of the pilot study illustrates the challenges of reaching out to the immigrant population as well as the rest of the population in this type of survey. The response rate was – as always in this type of survey – relatively low, and comparison with register data indicates significant biases in terms of who responded. For example, people who are employed and people with higher education are significantly overrepresented in the sample. This again indicates that the parts of the immigrant population that are most marginalized in everyday life – and which we in a study on everyday integration would be particularly interested in – are underrepresented in the sample. These are challenges that can only be partially compensated for using weighting and stratification. In the report, we therefore recommend several different measures that can contribute to an increased response rate, including the use of financial incentives, language facilitation, the use of video greetings from resource persons in the immigrant communities, etc.

However, despite the challenges associated with response rates and sample bias, these types of surveys can provide valuable knowledge. The internal relationships in the material – such as differences between groups, correlation between variables, etc. – will normally be valid, provided that the biases are not systematically different for different groups, which there is little reason to believe. We will therefore highlight some findings that we believe can shed light on more general questions about immigrants' everyday integration in Norway, based on some rough analysis of the data from the pilot study. However, we would like to emphasize that most of the topics we highlight here could deserve a more thorough analysis than what has been possible within the framework of this project.

When it comes to **identity and belonging**, we find that many immigrants see themselves – and to an even greater extent their children – as being “Norwegian” to a certain extent. At the same time, they experience that other people see both themselves and their children as being far less Norwegian than they themselves do. This mismatch between one's own identity and the recognition of others applies only to the non-white immigrant groups. Immigrants experience a weaker sense of belonging to Norway than the general population, but most of them also have a limited

connection to their home country. Having a strong affiliation with one's home country and having a strong affiliation with Norway are not in opposition to each other. Immigrants state to a much lesser extent than the general population that they feel accepted as they are in Norwegian society. Most immigrants feel that the values the Norwegian authorities stand for are mostly in line with their own values. However, the issue of gay rights is a partial exception.

When it comes to **social networks and social participation**, we find no differences between the immigrant population and the rest of the population when it comes to having a good friend or feeling lonely. However, there are many people in all immigrant groups who state that they do not have a single friend without an immigrant background, and many express that they would like to have more friends in the majority population. Immigrants are also far less confident that they will receive help from their network if they need it. The survey shows no major overall differences in participation in voluntary organizations and activities between minority and majority, although immigrants participate less in neighbourhood-related associations, and somewhat more in religious and ethnic associations. At the same time, many immigrants find that language barriers and other social obligations make it difficult to participate in some types of activities. There is substantial interest in Norwegian politics and social conditions among immigrants, and this does not stand in opposition to interest in politics and social conditions in the home country.

Immigrants have somewhat lower levels of **trust** than the general population, both towards Norwegians in general, to other immigrants and to neighbours. General trust is linked to background variables such as employment, education, length of residence and knowledge of Norwegian – and to some extent religiosity. Immigrants also have slightly lower confidence in institutions than the general population, especially NAV and the child welfare service. Immigrants are relatively confident that they will receive the help they need from the authorities in the event of illness, old age, unemployment, etc. – but they generally have little faith that they will receive help if they are exposed to discrimination. Almost half of the immigrants in the sample state that they have experienced discrimination in the last year – especially in working life and to some extent in the housing market, but also in other arenas. Somali immigrants report the most discrimination – Polish immigrants the least. Skin colour and ethnicity is often highlighted as a cause of discrimination, but some of the Muslim immigrants also think that they have been discriminated based on religion. Immigrants also report that they are met with respect in various arenas of society to a lesser extent than the rest of the population. Immigrants experience various forms of hate speech to a far greater extent than the rest of the population. Many also feel that immigrants in general are met with stereotypes, that they are being portrayed too negatively in the media, and many think that immigrants received too much blame for the Covid-19 pandemic. At the same time, however, the vast majority believe that immigrants all in all are treated well in Norwegian society, and that their children have the same opportunities in Norway as others. Experiences of discrimination are to a small extent related to background variables such as employment, education, length of residence, language skills or religiosity.

Overall, we find small differences between immigrants and the rest of the population along some dimensions such as loneliness and the belief in what opportunities one has in Norwegian society. Along with others, however, we find clear differences. Immigrants experience less recognition and acceptance as who they are, they feel less that they have social support in case of problems, they have lower trust in the people around them and in the institutions that will ensure our rights, and not least

they have a stronger experience of discrimination and being met with lack of respect. The analysis indicate that these are slightly different types of phenomena. We find that employment, higher education, long residence, and good Norwegian skills have a positive connection with both the degree of social support, participation in volunteering and organizational life and on trust in other people. However, regarding experiences of discrimination and the feeling of not being recognized and respected on an equal footing with others, as well as trust in institutions, we found no such connection. On the contrary, in some areas it seems that those who, according to these background dimensions, could be expected to be the most integrated, in fact experience more discrimination and feel more excluded. This may seem counterintuitive, and similar findings from other studies have previously been referred to as an "integration paradox". The relationship between structural integration on the one hand, and the experience of acceptance and belonging on the other, is thus not unambiguous. On the one hand, one can imagine that the more people learn Norwegian language and participates in various arenas of society – the easier it will be for them to be accepted and feel part of Norwegian society. On the other hand, one can imagine that the more people participates and orients themselves towards Norwegian society – the more they expect to be accepted as an equal part of the community, and the more disappointing it can be when they are not. Increased participation in majority arenas also provides more opportunities to experience exclusion. This may be a plausible explanation for the fact that the subjective sense of acceptance and belonging does not necessarily follow "objective" criteria for integration. When it comes to religiosity, it is also worth noting that this does not seem to have a very large impact on most of our questions (with the exception of some issues that directly deal with religion). The challenges we have highlighted here seem to apply to immigrants more generally, regardless of religious affiliation.

So far we have only done very simple analysis of the data. In the further analysis of this material, as well as in analysis of any new data, we would recommend making more complex analysis of how the different dimensions of everyday integration are related to each other, as well as analysis of how specific outcomes are conditioned by different types of causal background variables.

1 Innledning

1.1 Tema og bakgrunn

Hverdagsintegrering er ett av fire hovedsatsingsområder i regjeringens integreringsstrategi for perioden 2019–2022. Hva er egentlig hverdagsintegrering, og hvordan kan det måles? I denne rapporten legger vi fram resultater fra et pilotprosjekt som søkte å svare på disse spørsmålene ved å ta utgangspunkt i innvandreres egne opplevelser. Vi gjennomførte fokusgruppediskusjoner og en landsomfattende spørreundersøkelse for å utforske hva opplevd hverdagsintegrering består av, og hvilke spørsmål og metoder som kan brukes for å måle innvandreres erfaringer, følelser og synspunkter rundt hverdagsintegrering på best mulig vis i store, systematiske spørreundersøkelser.

Mens integreringspolitikken i Norge tradisjonelt har fokusert på deltakelse i arbeidsliv og utdanning, har offentlige debatter om integrering ofte fokusert på de mer subjektive, sosiale og kulturelle dimensjonene ved innvandreres integrering. På den ene siden uttrykkes bekymring for hvorvidt innvandrere vil orientere seg sosialt og verdimeslig ulikt fra majoritetsbefolkningen, og for hva økende mangfold vil gjøre med tilliten og samholdet i befolkningen. På den andre siden uttrykkes bekymring over manglende sosial inkludering av innvandrere på ulike arenaer, og over rasisme og diskriminering som rammer minoriteter i det norske samfunnet. Til tross for uenighet om *hva* som ligger til grunn for problemet – innvandrernes manglende orientering mot det norske samfunnet eller det norske samfunnets manglende inkludering av innvandrere – så er det i dag bred enighet om at integrasjon må handle om mer enn økonomi og deltakelse i utdanning og arbeidsliv.

I integreringsstrategien viser hverdagsintegrering til folks sosiale og emosjonelle tilknytning til samfunnet rundt seg og til mellommenneskelige relasjoner i hverdagen og i sivilsamfunnet. Sammenliknet med utdanning og sysselsetting, er disse subjektive og sosiale sidene ved integreringen krevende å få grep om, både for myndigheter og for forskere. Dette gjør det vanskeligere å kartlegge omfang av utfordringer og registrere endring over tid. Dels handler dette om *begrepsfesting*. Integrasjon er et etablert og svært mye brukt begrep, men det finnes ingen enhetlige allment aksepterte definisjoner. Hverdagsintegrering er på sin side et særnorsk politisk begrep, og det finnes ingen definisjoner eller operasjonaliseringer av begrepet i faglitteraturen verken i Norge eller internasjonalt. Vi vil derfor ta utgangspunkt i andre etablerte begreper, som tillit, identitet, verdier, tilhørighet og (opplevd) diskriminering. Disse begrepene er imidlertid preget av overlapp, uklare avgrensninger og kompliserte årsakssammenhenger både med hverandre og med de mer strukturelle dimensjonene i integreringsprosessen.¹ Mangel på klare definisjoner og operasjonaliseringer kan

¹ I klassisk amerikansk assimileringsteori var innvandrernes sosiale tilpasning til storsamfunnet en forutsetning for økonomisk integrasjon: ved å lære seg språket, skaffe sosiale nettverk og legge vekk egne kulturelle særtrekk, skulle innvandrerne og deres barn bli akseptert og få tilgang til jobber og posisjoner i majoritetssamfunnet. I såkalt neo-assimileringsteori er det kausale forholdet mellom kultur og økonomi snudd opp ned: etter hvert som innvandrere og deres barn kjemper seg til økonomiske posisjoner og ressurser i vertslandene, blir konsekvensen at kulturelle identiteter endres og sosiale grensedragninger viskes ut eller flyttes – en prosess som også redefinerer og omdanner

gjøre det vanskelig både å føre en konstruktiv debatt og å utvikle treffsikre politiske virkemidler. Vi vil ikke gi noen overordnet definisjon av hverdagsintegrering i denne pilotstudien, men vi vil teste ut en rekke spørsmål og indikatorer – både eksisterende og nye – som vi mener er relevante, og som vil kunne inngå i en endelig operasjonalisering i senere studier.

Dels handler dette om måling. Mens inntekt, sysselsetting og utdanning kan spores i offentlige registre, er kvantitative data om de subjektive dimensjonene ved integreringsprosessen avhengig av intervjubaserte befolkningsundersøkelser. Slike befolkningsundersøkelser rettet mot innvandrerbefolkningen kan være krevende å gjennomføre. Svarprosenten er ofte lav, og det er store skjevheter knyttet til hvem som svarer på slike undersøkelser. Vi vet for eksempel at deltakelse i spørreundersøkelser er sterkt korrelert med utdanning og samfunnsengasjement (Collins mfl., 2000; Deding mfl., 2008). Dessuten kan språkproblemer, manglende tillit og manglende opplevelse av tilhørighet til institusjonene som gjennomfører slike undersøkelser, påvirke ikke bare svartilbøyelighet, men også hvordan man tolker forskjellige spørsmål. Gode spørreundersøkelser til innvandrerbefolkningen krever derfor særskilt tilrettelegging både med tanke på insentiver for deltakelse og med tanke på språklig og kulturell forståelse.

Dels handler det om begrepsfesting. Viktigheten av å sikre hverdagsintegrering har blitt tydelig illustrert under covid-19-pandemien. De studiene som finnes – om enn omdiskutert med tanke på metode og validitet – tyder på at sosioøkonomiske forhold knyttet til bolig- og arbeidssituasjon ikke alene kan forklare det betydelig høyere smittenivået i deler av innvandrerbefolkningen (Indseth mfl., 2021). I stedet spekuleres det i hvorvidt en mer kollektivistisk familieorganisering og tettere sosiale bånd innad i mange innvandremiljøer, lavere tillit til helsemyndighetenes informasjonsarbeid og manglende opplevelse av tilhørighet til det norske samfunnet, i enkelte grupper kan ha påvirket smittevernferd på måter som gir økt risiko for smittespredning. Samtidig er mange bekymret for at fokuseringen på overrepresentasjon av innvandrere i smittestatistikken i seg selv vil oppleves som stigmatiserende, noe som ytterligere vil kunne svekke gjensidig tillit og tilhørighet. Det foreligger i liten grad gode mål på disse sosiokulturelle og subjektive sidene ved innvandreres integrasjon i Norge, og de studiene som finnes, gir begrensede muligheter til systematisk sammenlikning eller til å følge utviklingen over tid.

Hensikten med prosjektet denne rapporten bygger på, er å utvikle nye og videreutvikle eksisterende operasjonaliseringer og indikatorer som eksplisitt kobler og forankrer begrepet hverdagsintegrering i den relevante norske og internasjonale akademiske litteraturen, for deretter å teste ut disse spørsmålene i en spørreundersøkelse til et avgrenset utvalg personer med og uten innvandrerbakgrunn. Tanken er at lærdommene fra denne pilotstudien skal kunne tas i bruk dersom man senere skal gjennomføre en mer omfattende landsdekkende undersøkelse omkring disse spørsmålene.

Fordi hverdagsintegrering handler om opplevd integrasjon i hverdagen, har vi i størst mulig grad forsøkt å fange opp folks egne subjektive vurderinger. Disse er imidlertid ofte ganske kompliserte å tolke og vurdere, sett utenfra. Hvor fornøyd man er med ulike sider ved livet, hvor stor tillit man har til ulike personer og institusjoner, hvor sterkt man føler tilhørighet til ulike fellesskap – disse tingene handler like mye

majoritetssamfunnets kultur og identitet (Alba & Nee, 2003). Teorien om segmentert assimilering hevder på sin side at kulturell tilpasning og sosioøkonomisk integrasjon ofte ikke henger sammen i det hele tatt. For de mest sårbare gruppene kunne det å holde fast ved egen identitet og egne nettverk være den beste veien til økonomisk mobilitet (Portes & Rumbaut, 2001).

om folks ønsker og forventninger, som det handler om noen objektive reelle størrelser. I presentasjonen av funnene vil vi sammenlikne folks svar etter innvandrerbakgrunn og – i noen tilfeller – etter hvordan de fordeler seg langs dimensjoner som er ventet å fremme eller hemme integrering. Og som vi skal se, er ikke sammenhengen mellom bakgrunnsvariablene og de ulike subjektive dimensjonene av hverdagsintegrering alltid så intuitiv og rett fram som mange kanskje tror.

1.2 Hva menes med hverdagsintegrering?

I regjeringens integreringsstrategi for 2019–2022 heter det at «hverdagsintegrering handler om hvordan vi alle bidrar til integrering gjennom daglig kontakt på formelle og uformelle møteplasser i samfunnet» (s. 10), og at «hverdagsintegrering handler om å skape tillit, tilhørighet, nettverk og deltakelse» (s. 43). I tillegg trekker strategidokumentet fram fravær av rasisme og diskriminering som sentralt for hverdagsintegreringen (s. 45 og 50).

Begrepet hverdagsintegrering har ikke noen entydig forankring i den akademiske litteraturen, men trekker på en rekke ulike beslektede og overlappende begreper, som på ulike måter tematiserer de såkalte «myke», ikke-økonomiske sidene ved integrasjonsprosessen. Felles for disse integreringsdimensjonene er at de handler om folks subjektive oppfatninger, opplevelser og følelser, og mellommenneskelige sosiale relasjoner i hverdagen. Dette står til dels i motsetning til et perspektiv på integrering som tar utgangspunkt i det norske samfunnets behov, og som måler i hvilken grad innvandrere tilpasser seg eller bidrar på en måte som er ønskelig sett fra myndighetenes perspektiv.

I denne pilotstudien har vi derfor valgt å fokusere på innvandreres subjektivt opplevde relasjon til storsamfunnet. Vi har samtidig ønsket å forankre studien i tidligere forskning og den etablerte litteraturen på integreringsfeltet, og har derfor tatt utgangspunkt i fire temaer som på ulikt vis tematiserer denne relasjonen. Disse fire temaene er: 1) identitet og tilhørighet, 2) sosiale nettverk og deltakelse, 3) sosial og institusjonell tillit og 4) opplevd diskriminering.

1.3 Spørsmål, problemstillinger og metoder

Formålet med denne rapporten er todelt: På den ene siden skal rapporten bidra til metodeutvikling med tanke på gjennomføring av større undersøkelser omkring innvandreres hverdagsintegrering i Norge. På den andre siden skal rapporten bidra med substansiell kunnskap om fenomenet hverdagsintegrering, slik vi har valgt å operasjonalisere det i denne studien. Vi kan dermed trekke fram to overordnede problemstillinger for denne rapporten, med hver sine underspørsmål:

1. Hvordan bør hverdagsintegrering måles i en kvantitativ spørreundersøkelse?

Herunder spør vi:

- Hvilke etablerte og utprøvde spørsmål og indikatorer fra tidligere undersøkelser bør være med i en undersøkelse om hverdagsintegrering?
- Hva slags nye spørsmål bør utvikles med tanke på best mulig å fange opp innvandreres hverdagsintegrering i Norge?
- Hva slags tilpasninger og grep kan man gjøre for å sikre god svarprosent i spørreundersøkelser rettet mot innvandrere?

2. Hva er de sentrale mønstrene for hverdagsintegrering i den norske innvandrerbefolkningen, sammenliknet med majoritetsbefolkningen?

Herunder spør vi:

- I hvilken grad har innvandrere tillit til folk flest og til ulike institusjoner og grupper i det norske samfunnet?
- I hvilken grad identifiserer innvandrere seg med ulike sider ved det norske samfunnet, og i hvilken grad føler de seg akseptert som en del av det norske samfunnet?
- Hva kjennetegner innvandreres sosiale nettverk og relasjoner, og i hvilken grad deltar innvandrere på ulike sosiale arenaer i det norske samfunnet?
- I hvilken grad opplever innvandrere rasisme og diskriminering på ulike arenaer i det norske samfunnet?
- I hvilken grad er ulike sider ved innvandreres hverdagsintegrering forbundet med ulike bakgrunnsvariabler som sysselsetting, utdanning, botid, språkferdigheter og religiøsitet?

Rapporten bygger hovedsakelig på to datakilder. For det første, seks fokusgruppediskusjoner med til sammen 24 ressurspersoner som er innvandrere eller etterkommere av innvandrere. For det andre, en landsomfattende pilotspørreundersøkelse med til sammen 3242 personer. Spørreundersøkelsen involverer to utvalg: Et innvandrerutvalg bestående av personer som har bodd minst fem år i Norge, født i Polen (n= 898), Etiopia/Eritrea (n= 450), Pakistan (n= 621) og Somalia (n= 592), pluss et kontrollutvalg fra den øvrige befolkningen (n= 681). Fordi dette er en pilotstudie med to ulike siktemål, vil vi bruke disse datakildene på to forskjellige måter.

På den ene siden vil dataene brukes til metodeutvikling. I fokusgruppene har vi spurt personer i målgruppene om selv å trekke fram og definere det de mener er viktig for sin integrering i hverdagen; vi har testet ut ulike spørsmålsformuleringer og vi har bedt dem om å diskutere ulike metodiske grep som kan bidra til økt svarprosent. I selve surveyen har vi lagt inn et eksperiment der vi tester hvordan ulike typer økonomiske insentiver for deltakelse påvirker svarprosenten i de ulike gruppene, og vi har benyttet ulike virkemidler som å oversette spørreskjemaer og lage videohilsener fra ressurspersoner i de ulike miljøene med oppfordringer om deltakelse. I analysene av resultatene vil vi legge vekt på ikke bare hva svarfordelingene sier om de substansielle forholdene vi spør om, men vi vil også gi en løpende vurdering av hvordan selve spørsmålsformuleringene synes å ha fungert, for eksempel med tanke på å fange opp spredning i populasjonen.

På den andre siden vil dataene brukes til substansiell kunnskapsutvikling om hverdagsintegrering. I fokusgruppene har vi bedt deltakerne om å utdype egne erfaringer om de samme tingene vi spør om i surveyen, med tanke på bedre å kunne forstå de mer avgrensede svarene som gis i spørreskjemaet. Vi vil også presentere de sentrale funnene fra selve pilotsurveyen, med tanke på å gi en bred beskrivelse av innvandreres hverdagsintegrering i det norske samfunnet.

1.4 Hva betyr det at dette er en pilotstudie?

Dette er en pilotstudie med hensikt å utvikle spørsmål og metoder som senere kan tas i bruk i en større landsrepresentativ undersøkelse. I presentasjonen av resultater og funn vil vi derfor hele tiden ha et søkelys på å vurdere hvordan våre spørsmål og metodiske grep har fungert, med tanke på læring og videreutvikling.

Samtidig har vi gjennom denne piloten samlet inn et betydelig datamateriale som dokumenterer sentrale mønstre for hverdagsintegrasjon i innvandrerbefolkningen. Store deler av rapporten vil derfor være empirisk drøftende, der vi presenterer funn og analyser fra undersøkelsen. Samtidig har det ikke vært mulig innenfor rammene av dette prosjektet å gi utfyllende analyser av alle spørsmål. Det må også understrekes at utvalgene våre ikke er representative for innvandrerbefolkningen som helhet, men for personer som har bodd i Norge i minst fem år fra fire spesifikke undergrupper (Polen, Pakistan, Etiopia/Eritrea og Somalia).

I denne rapporten vil vi først og fremst vise smakebiter på hva slags mønstre som har kommet fram i undersøkelsen. I hovedsak viser vi ganske enkelt gjennomsnittssvar fordelt på våre fire landgrupper, samt kontrollutvalget. I tillegg vil vi på noen områder vise hvordan svarene fordeler seg mellom grupper med ulik tilknytning til arbeidslivet, utdanning, botid, norskkunnskaper og religiøsitet. En utfyllende studie av disse spørsmålene ville tilsi at vi gjorde grundigere analyser både av hvordan de ulike dimensjonene for hverdagsintegrering henger sammen med hverandre, og hvordan ulike utfall kunne forklares kausalt ved å kontrollere for ulike bakgrunnsvariabler. I denne rapporten må vi imidlertid nøye oss med å vise noen smakebiter og å peke i retning av hva slags mer utfyllende analyser vi mener bør gjøres basert på dette materialet i framtiden.

1.5 Gangen i rapporten

Professor i sosiologi ved Universitetet i Oslo, Grete Brochmann, har vært med som samarbeids- og diskusjonspartner gjennom hele prosjektet. Hun har skrevet et forord til denne rapporten, der begrepet og fenomenet hverdagsintegrering diskuteres med utgangspunkt i et overordnet integreringsperspektiv.

Etter denne innledningen følger et kapittel som beskriver datakilder og metodiske strategier som har vært brukt i prosjektet for å sikre god svarprosent i innvanderutvalgene. Ettersom metodeutvikling har vært et sentralt siktemål med prosjektet, vil dette kapittelet ha et drøftende perspektiv, der ulike metodiske grep vil diskuteres inngående.

Kapittel 3 beskriver de demografiske og sosiale kjennetegnene ved respondentene i våre ulike utvalg. Disse forholdene er spesielt viktige å ha med seg i de videre analysene av to grunner. Metodisk, fordi vi ved å sammenlikne med registerdata fra Statistisk sentralbyrå (SSB) kan undersøke hvor representative våre utvalg er for de respektive gruppene. Substansielt, fordi disse forholdene – som kjønn, alder, botid i Norge, utdanning og sysselsetting – kan være avgjørende for de utfallene vi senere skal undersøke i surveyen.

Deretter følger substansielle analyser av de ulike dimensjonene ved begrepet hverdagsintegrering, ispedd en drøfting av hvilke etablerte og utprøvde spørsmål og indikatorer fra tidligere undersøkelser som bør være med i en undersøkelse om hverdagsintegrering, samt hva slags nye spørsmål som bør utvikles med tanke på best mulig å fange opp innvanderes hverdagsintegrering i Norge. Kapittel 4 viser resultater knyttet til identitet og tilhørighet, kapittel 5 beskriver innvanderes sosiale nettverk og deltakelse på ulike arenaer, i kapittel 6 analyserer vi mønstre for institusjonell, generell og sosial tillit blant innvandrere, og kapittel 7 beskriver erfaringer med rasisme og diskriminering.

I kapittel 8 avslutter vi rapporten med en diskusjon av sentrale funn og lærdommer fra pilotstudien, før vi presenterer et sett med anbefalinger til en eventuell større studie av hverdagsintegrering.

2 Data og metoder

Å bruke surveymetodikk for å innhente kunnskap om innvandreres subjektive hverdagsintegrering har en rekke fordeler. Det er en systematisk og kostnadseffektiv måte å samle mye informasjon fra mange mennesker på. Det gir også en standardisering av datainnsamlingen som gir grunnlag for sammenlikning, og det kan danne grunnlag for generalisering av funn utover utvalget – vel å merke dersom utvalget er representativt.

Samtidig er det flere utfordringer ved utvikling av spørreundersøkelser som er særlig sterkt til stede når målgruppen er innvandrere, og når tematikken er abstrakte dimensjoner som tillit, identitet og tilhørighet, eller subjektive erfaringer som opplevelse av rasisme og diskriminering. Å unngå misforståelser og å sikre høy indre validitet – at spørsmålene vi stiller måler det vi faktisk ønsker å undersøke – er ekstra utfordrende i spørreundersøkelser som skal måle folks holdninger, meninger og overbevisninger, og særlig i en mangfoldig målgruppe med ulike språklige og kulturelle forutsetninger for å forstå de samme spørsmålene (Djuve mfl., 2009). I deler av innvandrerbefolkningen inngår betydelige grupper som kun har grunnskoleutdanning, og mange kan ikke lese og skrive – selv på eget morsmål. Det er derfor viktig å utvikle indikatorer som kan fange opp variasjon i tillit, identifikasjon, deltakelse og diskriminering også blant de som ikke er like komfortable med abstrakte begreper, eller som har begrenset kunnskap om norske institusjoner.

Det er svært krevende å «fange opp» innvandrere i ordinære surveyundersøkelser i den generelle befolkningen. For eksempel var andelen respondenter med innvandrerbakgrunn i Institutt for samfunnsforskning (ISF) integreringsbarometer 2020 langt lavere enn i befolkningen som helhet. Mens det i befolkningen er 18 prosent med innvandrerbakgrunn (man selv eller foreldrene er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre), utgjorde denne gruppen bare 6 prosent i nettoutvalget til integreringsbarometeret. I tillegg oppga tre av fire av disse at foreldrene er født i Europa, til tross for at denne gruppen utgjør knapt én tredjedel av innvandrerbefolkningen (ISF rapport 2020:8). Det er derfor spesielt viktig med målrettede tiltak for å sikre et representativt utvalg for den populasjonen man ønsker å nå i spørreundersøkelser rettet mot innvandrerbefolkningen.

I dette kapitlet beskriver vi hvordan vi gikk fram metodisk for å samle data og utforske hvordan utarbeidelse, organisering og gjennomføring av undersøkelser kan bidra til å sikre god indre validitet og høy svarprosent (hvilket styrker representativiteten) i innvandrerbefolkningen. Vi kombinerte tre ulike metoder: litteraturgjennomgang, fokusgruppediskusjoner og en storskala spørreundersøkelse inkludert et eksperiment med bruk av insentiver. I det følgende beskriver vi kort bruken av eksisterende kunnskap, før vi redegjør for formålet for og gjennomføringen av fokusgruppediskusjonene. Vi vil deretter beskrive hvordan spørreundersøkelsen ble designet og gjennomført, responsrater og svarprosent. Videre redegjør vi for et eksperiment myntet på å teste effekten av ulike insentiver samt andre tiltak for å øke svarprosenten blant innvandrere, før vi diskuterer det endelige utvalgets representativitet og mulige skjevheter.

2.1 Litteraturgjennomgang

Første fase i spørreskjema utviklingen var å identifisere eksisterende indikatorer og spørsmål som er blitt brukt for å måle institusjonell tillit, identitet og tilhørighet, sosiale nettverk og deltakelse, opplevelser av rasisme og diskriminering. Listen med relevante indikatorer ble utviklet på bakgrunn av en gjennomgang av foreliggende kunnskap. I kunnskapsgjennomgangen prioriterte vi norske og skandinaviske erfaringer, blant annet Probas rapport *Hvordan måle integrering?* SSBs levekårsundersøkelse, integreringsbarometeret og GOVCIT-undersøkelsen gjennomført av Prio. Vi så også til litteratur om hvordan mulige indikatorer har fungert internasjonalt (som World Values Survey, European Social Survey mm).

Vi vurderte hvilke indikatorer som bør tas med i spørreundersøkelsen etter disse kriteriene:

- Om indikatorene fanger opp de mest relevante aspektene ved de identifiserte temaområdene, sett opp imot foreliggende norsk og internasjonal forskning om hvert tema.
- Om indikatorene danner et godt grunnlag for å utforske variasjon i hverdagsintegreringen innad i målgruppen (for personer med ulike personlige egenskaper eller ulik botid).
- Om indikatorene danner et godt grunnlag for å utforske variasjon i tillit, identifikasjon, deltakelse og diskriminering knyttet til ulike institusjoner og arenaer i samfunnet.
- Om indikatorene danner et godt utgangspunkt for å sammenlikne innvandrere i Norge med majoritetsbefolkningen og/eller innvandrere i andre land.

På bakgrunn av denne gjennomgangen valgte vi ut et større antall spørsmål og indikatorer som kunne være relevante å bruke i pilotstudien.

Oversikt over viktigste eksisterende spørreundersøkelser brukt i piloten

Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn (LKI) 2016 ble gjennomført av Statistisk sentralbyrå (SSB) i 2015–2016. Formålet med undersøkelsen var å kartlegge viktige sider ved levekårene for innvandrerbefolkningen, som ikke lar seg fange opp ved hjelp av register. Undersøkelsen inneholdt også holdningsspørsmål. Undersøkelsen er grundig dokumentert i Holmøy og Wiggen (2017). I tillegg er det publisert to analyserapporter som presenterte resultatene: *Levekår blant innvandrere i Norge* (Vrålstad & Wiggen, red., 2017) og *Levekår blant norskfødte med innvandrerforeldre i Norge 2016* (Dalgard, red., 2018).

Integreringsbarometeret er en undersøkelse av holdninger til innvandring og integrering i Norge. Undersøkelsen har blitt gjennomført åtte ganger tidligere, sist av forskere ved Institutt for samfunnsforskning (ISF) i samarbeid med Kantar. Oppdragsgiveren er Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi). Undersøkelsen er basert på en befolkningsrepresentativ spørreundersøkelse. Resultater fra undersøkelsen er presentert i Brekke, Fladmoe og Wollebæk (2020). Undersøkelsen er dokumentert av Kantar (2020).

Governing and Experiencing Citizenship in Multicultural Scandinavia (GOVCIT) er et prosjekt ledet av PRIO. Som del av prosjektet ble det i 2018 gjennomført en undersøkelse om statsborgerskap, deltakelse og tilhørighet blant unge voksne i Danmark, Norge og Sverige. Undersøkelsen ble gjennomført blant unge med innvandrerbakgrunn og en kontrollgruppe fra majoritetsbefolkningen. Resultater og metode presenteres i rapporten *Citizenship, Participation and Belonging in Scandinavia* (Erdal mfl., 2019).

Livskvalitetsundersøkelsen 2021 er en nasjonal undersøkelse om livskvalitet gjennomført av Statistisk sentralbyrå (SSB) våren 2021. Hovedformålet med undersøkelsen var å få kunnskap om livskvalitet til den norske befolkningen og å belyse forskjeller i livskvalitet blant ulike grupper. Hovedfunn fra undersøkelsen er publisert i Støren og Rønningen (2021), dokumentasjon av undersøkelsen inkludert spørreskjema er publisert i Støren og Pettersen (2021). I tillegg har Helsedirektoratet utgitt en rapport med anbefalinger om et bedre system for å måle livskvalitet (Nes, Hansen & Barstad, 2018).

World Values Survey (WVS) er et globalt forskningsprosjekt som undersøker holdninger og verdier verden over. I den grad det har latt seg gjøre, har vi brukt noen av spørsmålene utviklet av WVS. Dette gjør det mulig å sammenlikne data fra pilotundersøkelsen med et stort globalt datatilfang. Informasjon om prosjektet og spørreskjemaer finnes på <https://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>

European Social Survey (ESS) er en spørreundersøkelse som måler holdninger og verdier i et bredt spekter av europeiske land. I den grad det har latt seg gjøre, har vi brukt noen av spørsmålene utviklet av ESS. Dette gjør det mulig å sammenlikne resultatene fra pilotundersøkelsen med resultater fra andre europeiske land. Informasjon om prosjektet og spørreskjemaer finnes på <https://www.europeansocialsurvey.org/about/>

The Children of Immigrants Longitudinal Survey in Norway (CILS-NOR) er en undersøkelse av kulturelle tilpasninger og sosial mobilitet blant barn av innvandrere og ungdom i majoritetsbefolkningen. Undersøkelsen administreres av Fafo. Mer informasjon og lenke til publikasjoner her: <https://www.fafo.no/prosjekter/cils-nor>

2.2 Fokusgrupper

Vi gjennomførte i september og oktober 2021 seks fokusgruppediskusjoner med til sammen 24 deltakere. Vi rekrutterte deltakere som ble regnet som ressurspersoner ved at de både har god kjennskap til saksfeltet og god kjennskap til ulike innvandremiljøer i Norge. De fleste deltakerne var aktive i organisasjoner som på ulike vis jobber med inkludering. Alle var innvandrere eller etterkommere av innvandrere, inkludert flere med bakgrunn fra Polen, Eritrea, Etiopia, Somalia og Pakistan.

Fire av fokusgruppene ble avholdt fysisk i Oslo, i tillegg gjennomførte vi to digitale fokusgruppediskusjoner med deltakere fra andre steder i landet. De fleste holder til i Oslo-området, men i de digitale diskusjonene hadde vi også deltakere fra blant annet Tromsø, Bodø, Bergen og Stavanger. Hver fokusgruppediskusjon varte i 1–2 timer og ble ledet av to forskere fra Fafo.

Hovedformålet med fokusgruppediskusjonene var å utforske og om nødvendig utvide våre teorier om hvilke variabler det vil være hensiktsmessig å ha med i spørreundersøkelser ment å måle hverdagsintegrering, og å teste ut spørsmål det er spesiell usikkerhet rundt. Utviklingen av spørreskjemaet til pilotstudien har gått parallelt med og bygget på erfaringene fra fokusgruppene, som har gitt vesentlige innspill til hva personer i målgruppen selv opplever som viktige dimensjoner ved hverdagsintegrering og hvordan disse best kan måles.

2.3 Spørreundersøkelse

Vi foretok en spørreundersøkelse over fire uker vinteren 2022, fra fredag 2. februar til fredag 4. mars. Undersøkelsen er gjennomført over internett med mulighet til å svare både på pc og på smarttelefon. Fafo har hatt ansvar for forarbeid og design av undersøkelsen. Utvalget fra folkeregisteret ble trukket av TietoEVERY etter søknad og godkjenning fra Skatteetaten. Datainnsamlingen er utført av Kantar Public.

Vi fikk svar på spørreundersøkelsen fra 2561 innvandrere født i Polen (n= 898), Etiopia/Eritrea (n= 450), Pakistan (n= 621) og Somalia (n= 592). I tillegg fikk vi svar fra 681 personer fra den øvrige befolkningen, det vil si kontrollutvalget.

2.4 Utvalg

Målgruppen for pilotundersøkelsen var innvandrere født i Polen, Pakistan, Somalia eller Eritrea/Etiopia. Ettersom dette er en pilotstudie, prioriterte vi noen utvalgte grupper heller enn å omfatte hele populasjonen av innvandrere i studiens målpopulasjon. Proba har tidligere anbefalt å undersøke hele populasjonen som defineres som innvandrere og etterkommere av innvandrere i registerdata. Vi anser dette som passende for senere befolkningsundersøkelser som skal samle data om indikatorene som testes i denne pilotundersøkelsen på regelmessig basis, men at det ikke er nødvendig å sikte mot en så bred populasjon i denne pilotundersøkelsen.

Målgruppen hadde botid på minst fem år i Norge og var i alderen 18 år og eldre. Vi valgte å avgrense oss til personer med mer enn fem års botid av pragmatiske årsaker. Dels fordi det er grunn til å tro at det er enda vanskeligere å oppnå god svarprosent blant mer nyankomne innvandrere. Dels fordi personer med såpass lang botid har rukket å etablere et hverdagsliv i Norge og således har flere konkrete og relevante erfaringer knyttet til de spørsmålene vi er interessert i.

I tillegg til målgruppen hadde vi med et landsrepresentativt kontrollutvalg i alderen 18 år og eldre. Spørsmålene som er stilt kontrollutvalget er de samme som er stilt til innvandrertutvalget, bare at kontrollutvalget har fått færre spørsmål.

Første trinn i gjennomføringen av spørreundersøkelsen var å produsere et landsrepresentativt utvalg personer som skulle få tilsendt invitasjon til å delta. Med kunnskap om ulik respons fra de ulike landgruppene, ble det satt opp en utvalgsmatrise. Krav til utvalget var at det skulle kunne kobles på både e-post og mobiltelefon til potensielle respondenter. Det ble tatt høyde for at det kunne bli et betydelig frafall ved påkobling av e-post og mobiltelefon, og at dette ville variere med landbakgrunn. Spesifikasjonen var designet for å sikre intervju med rundt 400 respondenter fra hver av landgruppene. Estimer over forventet respons ble laget på bakgrunn av tidligere spørreundersøkelser til disse målgruppene gjennomført av Kantar.

Andel personer som fikk påsatt både mobiltelefon og e-post ble høyere enn forventet; til sammen 52 303 personer fra det opprinnelige innvandrertutvalget trukket fra folkeregisteret fikk påsatt e-post og mobiltelefon. Da dette var et høyere antall enn antatt nødvendig for å oppnå målet om minst 400 svar fra hver innvandrertgruppe, tilrettela Kantar Public et bruttoutvalg tilfeldig trukket fra disse.

Til sammen besto bruttoutvalget av i alt 34 000 personer født i de fire spesifiserte landområdene, med minst fem års botid i Norge. Invitasjon til å delta i undersøkelsen ble sendt til disse 34 000 personene.

Det landsrepresentative kontrollutvalget på 6000 personer ble trukket fra folkeregisteret, med krav om at disse ikke skulle inkludere personer trukket til innvandrertutvalget. Etter påsetting av e-post og mobiltelefon, ble det endelige kontrollutvalget tilrettelagt med 5644 personer (94,07 prosent av opprinnelig trekk).

Det er verdt å merke seg at andelen som det ikke var mulig å påsette e-post og mobiltelefon er rundt 10 prosentpoeng høyere i innvandrertutvalget enn i kontrollutvalget. Det er grunn til å anta at frafallet som skyldes at det ikke er mulig å påsette telefonnummer og e-post, ikke er tilfeldig.

Tabell 2.1 Utvalgsmatrise.

	Antall trekk fra Folke-registeret	Andel påsatt mobilnr og e-post	Bruttoutvalg for utsending	Andel av innvandrertutvalget	Forventet respons
Innvandrertutvalg totalt	62 000	84,40 %	34 000	100 %	5 %
Etiopia/Eritrea	14 000	87,20 %	5 440	16 %	7,50 %
Pakistan	14 000	78,70 %	7 820	23 %	5 %
Polen	10 000	88,70 %	7 820	23 %	5 %
Somalia	24 000	80,10 %	12 920	38 %	3 %
Kontrollutvalg	6 000	94,10 %	5 644		

2.5 Tiltak for å tilrettelegge og motivere for deltakelse

Gode spørreundersøkelser til innvandrerbefolkningen krever særskilt tilrettelegging både med tanke på insentiver for deltakelse og med tanke på språklig og kulturell forståelse. Vi gjorde en rekke tiltak for å gjøre det mulig og ønskelig for ulike deler av innvandrerbefolkningen å delta i undersøkelsen.

- Det viktigste tiltaket var å legge mye ressurser i utvikling av spørreskjemaet – herunder fokusgrupper og litteraturgjennomgang – med det som formål at undersøkelsen og spørsmålene skulle oppleves som meningsfylte og relevante av målgruppen, og dermed motivere til deltakelse.
- Undersøkelsen ble gjennomført over internett med mulighet til å svare både på pc og på smarttelefon. Web-basert design gir stor fleksibilitet i utformingen av spørreskjemaet, og tillater for eksempel komplekse spørsmålsbatterier og filterstrukturer (slik tilfellet er i denne undersøkelsen), og avspilling av lydfil med hilsen på ulike språk, visning av bilder (logoer) osv. Elektronisk kommunikasjon gir rask gjennomføring til lav kostnad.
- Spørreskjemaet var tilgjengelig på åtte forskjellige språk: norsk, engelsk, urdu, polsk, somali, tigrinja, amhara og orofimma. Respondentene kunne selv velge hvilket språk de ønsket å besvare undersøkelsen på. Spørreskjema og følgebrev for kontrollutvalget ble oversatt til engelsk.
- Vi spilte inn videohilsener fra personer som snakker respondentenes eget språk, for å bygge tillit og gjøre undersøkelsen mer personlig. Lenker til videoene ble lagt inn i invitasjonen.
- Spørreskjemaet ble først sendt ut som e-post med invitasjon til deltakelse, sammen med en lenke til skjemaets adresse på internett. I tillegg ble det lagt inn en lenke til et utdypende informasjonsskriv om undersøkelsen.
- Respondentene ble påminnet om undersøkelsen to ganger. Første påminnelse ble sendt ut via e-post, med om lag samme ordlyd og informasjon som oppgitt i invitasjonsbrevet. Andre påminnelse ble sendt ut via SMS.
- Vi gjennomførte også et kontrollert eksperiment der vi testet betydningen av å bruke ulike typer insentiver for hva slags svarprosent vi til slutt oppnådde. Eksperimentet og resultatene av dette presenteres senere i kapitlet.

2.6 Respons og svarprosent

Et sentralt usikkerhetsmoment i spørreundersøkelser er knyttet til svarprosent. Lav svarprosent er ikke ensbetydende med lav datakvalitet. Men dersom det er systematiske forskjeller mellom de som svarer og de som ikke svarer på undersøkelsen – og svartilbøyeligheten er korrelert med de egenskapene vi forsøker å måle i spørreundersøkelsen – så kan frafall føre til systematiske skjevheter i dataene. I mange samfunnsvitenskapelige undersøkelser er det grunn til å tro at dette er tilfelle, for eksempel fordi svartilbøyelighet kan tenkes å ha sammenheng med variabler som tilfitt til offentlige institusjoner (og forskning), opplevelse av tilhørighet eller sosioøkonomisk status.

God svarprosent kan bidra til å redusere denne typen usikkerhet. I takt med at det gjennomføres stadig flere spørreundersøkelser i befolkningen, har det imidlertid vist seg stadig vanskeligere å oppnå gode svarprosenter i befolkningsundersøkelser, og innvandrere har generelt betydelig lavere svartilbøyelighet enn den øvrige befolkningen. Å oppnå god svarprosent i undersøkelser rettet mot innvandrerbefolkningen er derfor en særlig utfordring.

Sammenliknet med forventningene basert på tidligere undersøkelser, har vi i denne pilotundersøkelsen lyktes relativt godt med tanke på svarprosent. Samlet respons i innvandrerutvalget var på 7,5 prosent. Dette er noe høyere enn forventet basert på erfaringer fra tidligere undersøkelser gjennomført av Kantar. Svarprosenten er lavest blant innvandrere fra Somalia (4,6 prosent). Dette er likevel noe høyere enn hva vi hadde forventet basert på tidligere undersøkelser (om lag 3 prosent). Responsen er også høyere blant dem fra Polen (11,5 prosent) enn det vi hadde forventet (7,5 prosent).

I kontrollutvalget bestående av et landsrepresentativt utvalg fra hele befolkningen, oppnådde undersøkelsen en samlet respons på 12 prosent. Normalt oppnås mellom 20 til 30 prosent svar i innbygger-/brukertilfredshetskartlegginger i kommuner. Andre undersøkelser kan oppnå under 10 prosent respons. Responsen er høyere desto nærmere avsender oppleves å være, og desto viktigere undersøkelsen oppleves for de som svarer. Temaet for denne undersøkelsen (hverdagsintegrering) kan ha ført til at noen i kontrollutvalget ikke oppfattet at de var i målgruppen. Ved en feil ble det også i den engelske versjonen av invitasjonsbrevet kommunisert at undersøkelsen var rettet mot innvandrere. Det kan ha ført til at noen med norsk bakgrunn ikke svarte. Dette ble forsøkt rettet opp ved første påminnelse, som ble sendt ikke lenge etter invitasjonen.

Tabell 2.2 Invitasjoner sendt og svarprosent fordelt på utvalg.

	Brutto/sendt ut		Nettoutvalg/svar		Avvik*	Svarprosent	Forventet respons
	Antall	Prosent	Antall	Prosent			
Kontrollutvalg	5644	-	681	-	0	12,1	-
Innvandrerutvalg totalt	34000	-	2561	-	0	7,5	5%
Eritrea/Etiopia	5440	16	450	17,6	1,6	8,3	7,5 %
Pakistan	7820	23	621	24,2	1,2	7,9	5 %
Polen	7820	23	898	35,1	12,1	11,5	5 %
Somalia	12920	38	592	23,1	-14,9	4,6	3 %

* Avvik mellom prosentandel av totalt bruttoutvalg og prosentandel av totalt nettoutvalg

2.7 Bruk av insentiver for å øke svarprosenten

Et tiltak for å øke svarprosenten er å bruke økonomiske insentiver. Tidligere forskning tyder på at å tilby begrensede økonomiske insentivordninger kan være et effektivt grep for å utjevne forskjeller i svarprosent mellom grupper. For eksempel har bruk av økonomiske insentiver vist seg å ha betydelig effekt på svarprosenter i grupper med lav politisk deltakelse og utdanning, samtidig som det har mindre effekt for mer ressurssterke grupper (Groves mfl., 2000; Deding mfl., 2008).

Det finnes ulike måter slike insentivordninger kan rigges på. Collins mfl. (2000) finner for eksempel at utsendelse av gavekort sammen med invitasjon kan ha større effekt på svarprosenten enn løfter om en premie etter gjennomføring. Størrelsen på ordningene har også åpenbart stor betydning. Mye tyder dessuten på at det kan ha stor betydning hvorvidt utbetalingene kommer umiddelbart idet man deltar, eller om man kun får et løfte om utbetaling i etterkant.

I pilotstudien la vi inn et begrenset eksperiment for å forsøke å kartlegge effekten av forskjellige typer insentiver. Utvalget ble delt tilfeldig i fire deler, hvor litt under en tredjedel ikke fikk informasjon om insentiver. En knapp tredjedel fikk beskjed om at de ville delta i en loddtrekning på tre gavekort à kr 5000 og 15 gavekort à kr 500 om de svarte på undersøkelsen, mens en omtrent like stor gruppe fikk beskjed at de ville få kr 50 om de svarte. Til slutt fikk en liten andel av utvalget beskjed om at de ville få et gavekort på kr 50 om de bare gikk inn på undersøkelsen, uavhengig av om de svarte eller ikke (denne gruppen måtte være liten av kostnadshensyn).

På grunn av ressursbegrensninger har vi kun testet ut relativt små insentivordninger. Vi kan altså ikke si noe om hvorvidt effektene ville vært annerledes ved bruk av høyere summer. Det er også verdt å nevne at vi innenfor rammene av piloten kun hadde mulighet til å sende utbetalinger i etterkant av undersøkelsen. Vi kan altså ikke si noe om hvorvidt effekten av insentiver ville vært annerledes dersom vi kunne gitt utbetalingene umiddelbart ved samtykke og/eller ved avsluttet intervju.

Tabell 2.3 viser svarprosenter for henholdsvis innvandrertilvalget og kontrollutvalget etter type insentiver. Ser vi på svarprosentene etter type insentiv, finner vi at det er en noe lavere respons blant de som ikke fikk insentivordninger. Loddtrekning av store og mellomstore gavekort er den insentivordningen som fikk flest til å svare. I innvandrertilvalget er differansen mellom ingen insentiver og den mest effektive typen insentiv på 1,5 prosentpoeng, mens differansen er på 3 prosentpoeng i kontrollutvalget. Det hadde mindre betydning for svargivning om man fikk vite at man fikk et lite gavekort hvis man svarte eller om man (bare) fikk det ved å gå inn på undersøkelsen. Lite gavekort på kr 50 har i sum mindre effekt på deltakelse enn store loddtrekningsspremier for innvandrertilvalget samlet.

Resultatene fra eksperimentet med insentiver bekrefter at dette hadde en viss effekt, selv om effekten er relativt moderat. Gitt at muligheten for å vinne gavekort til en større sum ser ut til å ha en mer positiv effekt enn at alle mottar gavekort på en lav sum, er det verdt å vurdere å bruke dette i framtidige undersøkelser, da denne typen insentiver har relativt lav økonomisk kostnad sammenliknet med gavekort ved deltakelse. Ved senere undersøkelser bør bruken av insentiver vurderes der man ønsker å nå en spesiell gruppe respondenter, også med hensyn til størrelsen på insentivordningene og hvorvidt man kan gi utbetalingene i forkant av at undersøkelsen besvares.

Tabell 2.3 Svarprosent fordelt på type insentiv og utvalg.

Type insentiv	Brutto/sendt ut		Nettoutvalg/svar		Avvik %-poeng	Svar- prosent
	Antall	Prosent	Antall	Prosent		
Innvandrerutvalg						
Alternativ 1 Gavekort 50 kr uansett	2040	6	141	5,5	-0,5	6,9
Alternativ 2 Gavekort 50 kr ved svar	10914	32,1	794	31	-1,1	7,3
Alternativ 3 Loddtrekning	10370	30,5	884	34,5	4	8,5
Alternativ 4 Ingen insentiver	10642	31,3	745	29,1	-2,2	7,0
Total	34000	100	2561	100	0	7,5
Kontrollutvalg						
Alternativ 1 Gavekort 50 kr uansett	360	6,4	44	6,5	0,1	12,2
Alternativ 2 Gavekort 50 kr ved svar	360	6,4	37	5,4	-1	10,3
Alternativ 3 Loddtrekning	4560	80,8	566	83,3	2,3	12,4
Alternativ 4 Ingen insentiver	364	6,4	34	5	-1,4	9,3
Total	5644	100	2561	100	0	12,1

2.8 Frafall, utvalgsskjevhet og vekting

Utvalgsskjevhet oppstår ved at personer med bestemte kjennemerker og bestemt atferd ikke blir representert i utvalget i samme grad som de forekommer i befolkningen. Dette kan skje enten ved trekking av bruttoutvalget, eller ved at uttrukne personer i bestemte grupper har særlig høyt frafall.

Som nevnt fant vi i pilotundersøkelsen et relativt stort frafall fordi det ikke er mulig å koble kontaktinformasjon til deler av utvalget. Rundt 16 prosent av dem i innvandrerutvalget som ble trukket ut fra folkeregisteret falt fra utvalget på grunn av manglende kontaktinformasjon (telefonnummer/e-postadresse). Dette er et mindre problem i majoritetsbefolkningen, og gjaldt kun for 6 prosent av kontrollutvalget. Andelen i det opprinnelige utvalget som ikke kunne påsettes kontaktinformasjon, var spesielt høy for personer født i Pakistan og Somalia. Det kan være noen systematiske skjevheter allerede i denne første delen av utvalgsprosessen, for eksempel kan det hende at eldre personer og personer med begrensete norskkunnskaper i mindre grad enn andre har registrert mobiltelefonnummer og e-postadresse i norske registre.

I tillegg finner vi gjennomgående lavere svarprosent blant innvandrerutvalget enn blant kontrollutvalget. Slikt frafall kan oppstå fordi det ikke oppnås intervju blant dem vi kontakter. Skjevhet kan oppstå ved at personer med liten tillit til denne typen datainnsamling ikke svarer, eller at personer er skeptiske til hvordan resultatene brukes. Dersom det er systematiske forskjeller i egenskaper mellom de som ikke svarer og de som svarer, kan dette føre til at nettoutvalget ikke er representativt for målgruppen. Det er svært vanskelig å avdekke slike typer frafall.

Tabell 2.4 viser responsrater og frafall fordelt på kjønn i de ulike utvalgene. I innvandrerutvalget som helhet har menn og kvinner om lag samme svarprosent totalt. Det er likevel grunn til å se nærmere på forskjeller innad i de utvalgte innvandrere-

gruppene. Mens klart færre kvinner enn menn har svart blant dem med landbakgrunn fra Eritrea/Etiopia, er det motsatt for dem med bakgrunn fra Polen. Det er også færre kvinner enn menn som har svart blant dem med bakgrunn fra Somalia. Om lag like mange kvinner som menn har svart blant dem med bakgrunn fra Pakistan.

Blant de som ble tilsendt invitasjon til undersøkelsen, var menn i utgangspunktet overrepresentert i alle landgruppene, unntatt blant dem med bakgrunn fra Pakistan. Dette kan imidlertid ikke helt forklare kjønnsforskjellene, da kvinneandelen blant de med bakgrunn fra Eritrea, Etiopia og Somalia var enda lavere blant de som svarte på undersøkelsen. Blant dem med polsk bakgrunn var derimot andelen kvinner som svarte betydelig høyere enn bruttoutvalget skulle tilsi. Blant respondenter med bakgrunn fra Pakistan var det ikke betydelige kjønnsforskjeller verken når det gjelder invitasjoner eller svarprosent. Samtidig ser vi at kvinner i kontrollutvalget har en noe høyere svarprosent enn menn, med 13 prosent mot 11 prosent.

Tabell 2.4 Svarprosent fordelt på kjønn og utvalg. Prosent.

	Kjønn	Brutto /sendt ut	Nettoutvalg/svar	Avvik	Svar
Innvandrerutvalg totalt	Kvinne	44,6	44,7	0,1	7,5
	Mann	55,4	55,3	-0,1	7,5
	Total	100	100	0	7,5
Etiopia/ Eritrea	Kvinne	43,7	34,4	-9,3	6,5
	Mann	56,3	65,6	9,3	9,6
	Total	100	100	0	8,3
Pakistan	Kvinne	49,3	49,6	0,3	8
	Mann	50,7	50,4	-0,3	7,9
	Total	100	100	0	7,9
Polen	Kvinne	37	48,4	11,4	15
	Mann	63	51,6	-11,4	9,4
	Total	100	100	0	11,5
Somalia	Kvinne	46,6	41,9	-4,7	4,1
	Mann	53,4	58,1	4,7	5
	Total	100	100	0	4,6
Kontrollutvalg	Kvinne	49	52,9	4	13,0
	Mann	51	47,1	-4	11,1
	Total	100	100	0	12,1

Kjønnsforskjellene i respons blant innvandrerutvalget kan altså delvis skyldes skjevheter i utvalget – for noen grupper kan det hende at en større andel kvinner enn menn ikke har registrert kontaktinformasjon i offentlige registre, eller omvendt. Imidlertid tyder forskjellen i kvinneandeler mellom brutto- og nettoutvalgene på at kvinner i noen grupper oftere enn menn avstår fra eller ikke har mulighet til å svare på undersøkelser (i denne undersøkelsen gjelder det særlig personer med bakgrunn fra Etiopia/Eritrea). For andre – i dette tilfellet innvandrere født i Polen – ser det ut til at menn oftere avstår eller ikke har mulighet til å delta, sammenliknet med kvinner.

På samme måte som skjevheter relatert til kjønn, gir de preliminare resultatene fra undersøkelsen grunn til å utforske fordelingen mellom aldersgrupper i de

forskjellige utvalgene mer inngående. Tabell 2.5 viser at frafallet i innvandererutvalget er om lag likt mellom de ulike aldersgruppene totalt. Samtidig ser vi at blant dem med somalisk bakgrunn, har den yngste aldersgruppen, de mellom 18–29 år, svart i langt større grad enn de eldre. Det er særlig de i aldersgruppen 45–59 år som har falt fra blant dem med somalisk bakgrunn. Tabell 2.6 viser aldersfordelingen innad i de ulike landgruppene. Blant personer med bakgrunn fra Somalia, Etiopia eller Eritrea har unge høyere svarprosent enn blant polske og pakistanske respondenter. I kontrollutvalget er det omvendt – her har de yngste i langt mindre grad enn de eldre svart på undersøkelsen. Svarprosenten i kontrollutvalget er gradvis økende med økende alder, fra nær 7 prosent i gruppen under 30 år, til vel 20 prosent i gruppen 60 år og eldre. Undersøkelsen oppnådde 13 prosent i alderen 18–29 år, som er helt vanlig i tilsvarende undersøkelser. Andelen i befolkningen er 19,5 prosent.

Tabell 2.5 Svarprosent fordelt på aldersgruppe og totalutvalg.

Utvalg	Alder	Brutto/sendt ut		Nettoutvalg/svar		Avvik %-poeng	Svar- prosent
		Antall	Prosent	Antall	Prosent		
Innvanderer- utvalg totalt	Under 30	5984	17,6	435	17	-0,6	7,3
	30–44	15912	46,8	1229	48	1,2	7,7
	45–59	9996	29,4	763	29,8	0,4	7,6
	60 +	2074	6,1	136	5,3	-0,8	6,5
	Total	34000	100	2561	100	0	7,5
Kontrollutvalg	Under 30	1364	24,2	91	13,4	-10,8	6,7
	30–44	1815	32,2	187	27,0	-4,7	10,3
	45–59	1846	32,7	278	40,8	8,1	15,1
	60 +	619	11,0	125	18,4	7,4	20,2
	Total	5644	100	681	100	0	12,1

Tabell 2.6 Svarprosent fordelt på aldersgruppe og landutvalg.

Landgruppe	Alder	Brutto/sendt ut		Nettoutvalg/svar		Avvik %-poeng	Svar- prosent
		Antall	Prosent	Antall	Prosent		
Etiopia/Eritrea	Under 30	1251	23	115	25,6	2,6	9,2
	30–44	2758	50,7	238	52,9	2,2	8,6
	45–59	1278	23,5	83	18,4	-5,1	6,5
	60 +	158	2,9	14	3,1	0,2	8,8
	Total	5440	100	450	100	0	8,3
Pakistan	Under 30	555	7,1	43	6,9	-0,2	7,7
	30–44	3347	42,8	296	47,7	4,9	8,9
	45–59	3019	38,6	243	39,1	0,5	8
	60 +	899	11,5	39	6,3	-5,2	4,4
	Total	7820	100	621	100	0	7,9
Polen	Under 30	759	9,7	78	8,7	-1	10,3
	30–44	3777	48,3	427	47,6	-0,7	11,3
	45–59	2729	34,9	325	36,2	1,3	11,9
	60 +	547	7	68	7,6	0,6	12,5
	Total	7820	99,9	898	100,1	0	11,5
Somalia	Under30	3437	26,6	199	33,6	7	5,8
	30–44	6034	46,7	267	45,1	-1,6	4,4
	45–59	2972	23	111	18,8	-4,2	3,7
	60 +	491	3,8	15	2,5	-1,3	3
	Total	12920	100,1	592	100	0	4,6

For å veie opp for skjevheter i frafall som skyldes ulikhet etter kjønn, alder, bosted i Norge (landsdel) – og i denne undersøkelsen, landgrupper – kan resultatene vektet på vanlig måte, med cellevekt eller rimvekt. Skjevheter i frafall som skyldes uobserverte faktorer, som varierende tillit til offentlig finansiert forskning, eller grad av motivasjon for å bidra til kunnskapsproduksjon, er det derimot vanskelig å korrigere for.

Det landsrepresentative utvalget i denne undersøkelsen er cellevektet etter kjønn, alder (firedelt) og geografi (firedelt). Innvandrertutvalget er vektet etter kjønn, alder og de fire landgruppene.

2.9 Oppsummering

- Vi gjennomførte seks fokusgruppediskusjoner med til sammen 24 ressurspersoner som har god kjennskap til saksfeltet og god kjennskap til ulike innvandrermiljøer i Norge. Fokusgruppediskusjonene ble brukt til å utforske og utvide teorier om hvilke faktorer og dimensjoner som kan bidra til systematisk måling av hverdagsintegrering i Norge.
- Vi sendte en spørreundersøkelse til innvandrere med minst fem års botid født i Polen, Etiopia/Eritrea, Pakistan og Somalia, samt til et kontrollutvalg fra den øvrige befolkningen.

- Til sammen fikk vi svar fra 2561 innvandrere født i Polen (n= 898), Etiopia/Eritrea (n= 450), Pakistan (n= 621) og Somalia (n= 592), og 681 personer fra den øvrige befolkningen, dvs. kontrollutvalget.
- Vi gjorde en rekke tiltak for å motivere for at personer fra innvandrergруппene kunne delta i undersøkelsen, blant annet:
 - Fokusgrupper og litteraturgjennomgang ble brukt til å utforme en undersøkelse som skulle oppleves som meningsfylt og relevant for målgruppen.
 - Mulighet til å velge mellom åtte ulike språk, inkludert norsk, engelsk og hovedspråkene i de aktuelle landområdene.
 - Videohilsener der ressurspersoner fra de ulike miljøene informerte om undersøkelsen og oppfordret til deltakelse på eget språk.
 - Undersøkelsen ble sendt ut via e-post og SMS, og mottakerne kunne velge mellom å svare på pc, nettbrett eller mobiltelefon.
- I tillegg testet vi om ulike økonomiske insentiver kunne øke deltakelsen. Vi fant noe lavere respons blant de som ikke ble tilbudt insentivordninger. Loddrekning av store og mellomstore gavekort er den insentivordningen som fikk flest til å svare.
- Samlet respons i innvandrertutvalget var på 7,5 prosent. Dette er noe høyere enn forventet basert på erfaringer fra tidligere undersøkelser.
- Det var gjennomgående lavere svarprosent blant innvandrertutvalget enn blant kontrollutvalget. Kvinner var underrepresentert i utvalgene født i Eritrea/Etiopia og Somalia, mens menn var underrepresentert blant innvandrere født i Polen. Yngre aldersgrupper var overrepresentert i svarene fra innvandrertutvalget, men underrepresentert i kontrollutvalget.
- Utvalgene ble vektet etter kjønn, alder, geografi og – for innvandrertutvalget – de fire landgruppene. Utvalgenes representativitet diskuteres nærmere i kapittel 3.

3 Kjennetegn ved respondentene

Utvalget vårt består av fire landgrupper samt en kontrollgruppe trukket fra hele befolkningen. De fire gruppene ble valgt ut fordi de representerer store innvandrergupper i Norge, og fordi de skiller seg fra hverandre når det kommer til sentrale kjennetegn som kan ha betydning for deres hverdagsintegrering i Norge. Grunnen til at vi har slått sammen Etiopia og Eritrea til én landgruppe, er at språkene som snakkes i disse landene er overlappende.

Som vi skal se, er det store variasjoner med hensyn til både botid, sysselsetting, utdanning og alder i utvalget. I dette kapitlet vil vi først presentere litt bakgrunnsinformasjon om de utvalgte landgruppene. Her vil vi også vise registerbasert statistikk fra SSB over utdanning og sysselsetting i de ulike gruppene. Deretter vil vi presentere svarfordelingene fra surveyen om demografiske kjennetegn, innvandringsgrunn og botid, norskkunnskaper, utdanning, sysselsetting, religion og opplevelse av egen sosioøkonomiske situasjon. Her vil vi også sammenlikne svarfordelingene med tallene fra SSB for å si noe om utvalgets skjevheter. Til slutt presenterer vi noen utvalgte bakgrunnsvariabler som vi vil ta med oss i de videre analysene.

Når vi her gjør plass til en såpass grundig gjennomgang av kjennetegnene ved respondentene i vårt utvalg, har det både analytiske og metodologiske grunner. På den ene siden er det et poeng å introdusere de utvalgte gruppene og si litt om de sosiale og demografiske mønstrene som kjennetegner dem. På den andre siden kan denne gjennomgangen brukes til å vurdere hva slags skjevheter som denne typen utvalg gjerne lider av.

3.1 Bakgrunn om de utvalgte innvandrergruppene

I det følgende gir vi en kort beskrivelse av de fire gruppene, før vi presenterer noen sentrale fakta hentet fra SSBs registerbaserte statistikk. Disse kjennetegnene er ikke bare nyttige som bakgrunnsinformasjon om de ulike gruppene. Ved å sammenlikne SSBs tall over sysselsettingsgrad og utdanning for de ulike gruppene med det respondentene i vårt utvalg oppgir, kan vi også vurdere eventuelle skjevheter i vårt utvalg.

Pakistan: De første pakistanske innvandrere til Norge kom som arbeidsinnvandrere fra slutten av 1960-tallet og fram til innvandringsstoppen i 1975. Det var høy etterspørsel etter arbeidskraft, og mange fikk jobb i industrien og etter hvert i ulike serviceyrker. Innvandringsstoppen markerte slutten på strømmen av nye arbeidsinnvandrere – som hovedsakelig besto av unge menn, men i perioden som fulgte, kom mange kvinner og barn gjennom familieinnvandring. Innvandringen fra Pakistan fortsatte deretter i hovedsak gjennom ekteskapsmigrasjon. Den pakistanske gruppen var lenge Norges største ikke-vestlige innvandrergruppe, men har siden blitt forbigått av flere grupper. Innvandrerbefolkningen fra Pakistan er i dag preget av lang botid. Mange av de opprinnelige innvandrere er gamle, og i dag er det en stor etterkommergenerasjon som til dels er voksne. Innvandrerbefolkningen med bakgrunn fra Pakistan utgjør i dag ca. 40 000 personer, hvorav litt over halvparten er innvandrere og litt under halvparten er norskfødte barn av innvandrere. Innvandrere fra Pakistan

har en familieorganisering der storfamilien har en framtreddende rolle, og tradisjonelt har arrangerte ekteskap og søskenbarnekteskap vært vanlig, selv om disse praksisene er på retur i etterkommergenerasjonene (se Friberg, 2019). De opprinnelige arbeidsinnvandrerne fra Pakistan hadde gjerne en svært konsentrert sysselsetting innenfor deler av industrien og noen serviceyrker. I dag har de fleste av de eldre gått ut av arbeidslivet, mens mange i etterkommergenerasjonen har tatt høyere utdanning og fått innpass i mange ulike deler av norsk arbeidsliv på ulike nivåer. Innvandrerbefolkningen med pakistansk bakgrunn er i dag en av de mest profilerte innvandrergruppene i Norge, og mange med pakistansk bakgrunn har framtreddende posisjoner i norsk samfunnsliv. De aller fleste med pakistansk bakgrunn i Norge er muslimer.

Somalia: De første somaliske flyktningene kom til Norge i kjølvannet av at Siad Barres regime falt i 1989 og den langvarige borgerkrigen som har rast i årene siden. Særlig i de ti første årene etter årtusenskiftet kom det mange somaliske flyktninger, og somaliere ble etter hvert den største flyktninggruppen i Norge. Den somaliske innvandrerbefolkningen består i dag av over 43 000 personer – altså litt flere enn den pakistanske gruppen, hvorav ca. to tredjedeler er innvandrere og en tredjedel er norskfødte barn av innvandrere. En del somaliske flyktninger hadde krigserfaringer og/eller langvarige opphold i flyktningleirer i Kenya og andre steder bak seg før de kom til Norge. Gruppen er på mange måter preget av at den somaliske staten kollapset for mer enn tretti år siden og at landet siden har vært preget av svake institusjoner og et nærmest fraværende utdanningssystem. Innvandrere fra Somalia er den innvandrergruppen med lavest sysselsettings- og utdanningsnivå i Norge, og mange sliter med å få innpass i boligmarkedet. I takt med at unge med somalisk bakgrunn som er født og oppvokst i Norge nå har blitt voksne, er gruppen stadig mer synlig i norsk samfunns- og kulturliv, men disse er fortsatt langt yngre enn i den pakistanske gruppen. Somaliske innvandrere har en relativt svak familiestruktur – svært mange vokser opp med bare én forelder (se Friberg, 2019). Somaliske innvandrere er i all hovedsak muslimer.

Polen: Innvandrere fra Polen er ikke bare den klart største gruppen blant de nye EØS-arbeidsinnvandrerne som har kommet etter EUs utvidelser i Øst- og Sentral-Europa, men også den største av alle innvandrergruppene i Norge. Riktignok kom det en betydelig gruppe polske innvandrere som flyktninger på 80-tallet, etter Solidarność-opprøret og kommunistregimets påfølgende forfølgelse av dissidenter. Denne gruppen, som besto av noen få tusen personer, var relativt urban og hadde gjerne høy utdanning fra Polen, og ble raskt en synlig gruppe i norsk kulturliv. Den virkelig store bølgen kom imidlertid som arbeidsinnvandrere etter EUs utvidelse østover i 2004. I denne nye gruppen arbeidsinnvandrere var menn i flertall, og de fleste kom fra rurale områder i Polen og hadde bakgrunn fra industri og håndverk. De ble rekruttert i stort omfang for å jobbe i byggenæring, verft, industri, landbruk, hotell og renhold i Norge. Med fri bevegelse innad i EØS var det mange som kom for kortere perioder, og mange pendlet mellom arbeid i Norge og familie i Polen. I årene som har gått siden 2004, har imidlertid mange slått seg ned mer permanent med sine familier i Norge, og det kommer etter hvert stadig flere kvinner. Også sysselsettingsprofilen til de polske innvandrerne har blitt mer variert med årene, i takt med at mange lærer seg norsk og får innpass i flere deler av arbeidsmarkedet. Den polske innvandrergruppen er i dag Norges desidert største, med mer enn 100 000 som selv har innvandret og 15 000 norskfødte barn.

Etiopia/Eritrea: Eritrea ble selvstendig fra Etiopia i 1993 etter en blodig borgerkrig, og de to landene har siden hatt et mer eller mindre konfliktfylt forhold – blant annet

utkjempet de en blodig krig i perioden 1998–2000. Landene har likevel mye til felles, blant annet når det gjelder sammensetning av etniske grupper og mest brukte språk. At den språklige tilretteleggingen dermed har gått på tvers av de to landene er også grunnen til at vi behandler dem som én gruppe i denne studien. Begge landene har dessuten gått i en autoritær retning de siste tiårene, og både etniske minoriteter og politisk opposisjonelle har blitt forfulgt i begge landene. Særlig i Eritrea har mange unge mennesker flyktet fra landet for å unngå den lovpålagte militærtjenesten, som gjelder alle mellom 18 og 40 år, og som gjerne kan vare i mange år. Særlig i årene mellom 2009 og 2019 kom det svært mange flyktninger fra Eritrea til Norge. Både Etiopia og Eritrea har relativt velutviklede skolesystemer, og flyktninger fra begge landene har lyktes relativt godt med å få innpass i det norske arbeidsmarkedet, og har flere ganger toppet statistikken over andelen som blir sysselsatt etter avsluttet introduksjonsprogram for flyktninger.

Tabell 3.1 Antall personer, samt sysselsetting og utdanningsnivå, i registerbasert statistikk fra SSB.

	Polen	Eritrea	Etiopia	Somalia	Pakistan	Befolkningen totalt
Innvandrer-befolkningen, personer						
Innvandrere	105 477	24 341	9 013	28 088	21 912	
Norskfødte barn av innv.	15 929	7 399	3 842	15 528	18 116	
Total	121 406	31 740	12 855	43 616	40 028	
Sysselsetting, prosent						
Menn	75,6	77,4	72,6	51,3	72,2	79,2
Kvinner	73,9	56,6	61,6	37,0	41,2	74,9
Total	75,0	68,7	67,0	44,5	56,9	77,1
Utdanning, prosent						
Ikke fullført videregående	20	70	46	70	49	25
Videregående skole	49	20	27	20	22	40
Universitet/høyskole	31	10	28	11	29	35

Tabell 3.1 viser at det er betydelig variasjon mellom de ulike gruppene, ikke bare når det kommer til antall innvandrere og hvor stor etterkommergenerasjonen har blitt, men også når det gjelder sysselsettings- og utdanningsnivå. Sysselsettingen er høyest i den polske gruppen, med 75 prosent, som er nesten på høyde med landsgjennomsnittet. I den andre enden finner vi den somaliske gruppen med 44 prosent sysselsatte. Den pakistanske gruppen har også relativt lav sysselsetting – primært blant kvinner, mens innvandrere fra Etiopia og Eritrea befinner seg i en mellomposisjon.

Sysselsettingsgraden følger i stor grad mønsteret for utdanningsnivå, som igjen reflekterer situasjonen i hjemlandene. Den polske gruppen har en utdanningsprofil som likner den øvrige befolkningen, selv om det er noen flere med videregående skole som høyeste fullførte utdanning. Nok en gang finner vi den somaliske gruppen i den andre enden av spekteret, der 70 prosent ikke har fullført videregående og kun 11 prosent har utdanning på universitets- eller høyskolenivå. Personer fra Eritrea har omtrent samme fordeling, mens innvandrere fra Pakistan og Etiopia befinner seg i en mellomposisjon – med relativt mange uten fullført videregående, men også en relativt stor andel som har høyere utdanning. Når vi nå straks kommer til spørsmålene

om sysselsetting og utdanning fra surveyen, kan vi sammenlikne med disse tallene for å si noe om hvilke skjevheter som har oppstått i vårt utvalg.

3.2 Demografiske kjennetegn ved vårt utvalg

Det er flere menn i innvandrertutvalget og flere kvinner i kontrollgruppen. Kjønnfordelingen er spesielt skjev blant respondenter med bakgrunn fra Eritrea eller Etiopia og fra Somalia. Gjennomsnittlig alder viser at innvandrertutvalget er yngre enn kontrollgruppen. Det er også store variasjoner mellom respondenter med bakgrunn i de forskjellige landene.

Respondenter med bakgrunn fra Somalia og Eritrea eller Etiopia er i snitt betydelig yngre enn respondenter med bakgrunn fra Pakistan og Polen. Ser vi på fordelingen mellom aldersgrupper i pilotundersøkelsen, finner vi at andelen unge (under 30 år) er mye høyere i gruppene med somalisk og eritreisk/etiopisk bakgrunn enn i kontrollgruppen og de andre gruppene (polsk og pakistansk bakgrunn). Majoriteten av respondenter i innvandrertutvalget er i aldersgruppen 30–44 år, mens de mellom 45 og 59 utgjør den største andelen i kontrollgruppen. Skjevheter i aldersfordelingen kan ha betydning for utfallet på noen spørsmål i pilotundersøkelsen, fordi vi vet at noen av indikatorene varierer med alder.

Det er en noe høyere andel gifte i innvandrertutvalget og en noe høyere andel av enslige og samboere i kontrollutvalget. Det er imidlertid verdt å merke seg at det er lav andel gifte blant respondenter fra Somalia, Eritrea og Etiopia. Blant respondenter med bakgrunn fra Eritrea eller Etiopia og fra Somalia, er andelen enslige omtrent like høy som i kontrollutvalget (nesten 1 av 4). Noe av variasjonen mellom grupper her kan skyldes en aldersfordeling, der respondenter fra Somalia og Eritrea/Etiopia i gjennomsnitt er mye yngre enn respondenter fra Pakistan, Polen og i kontrollgruppen, samtidig som vi vet at andelen gifte er noe lavere i den somaliske gruppen generelt.

Mer enn tre av fire i innvandrertutvalget er gift eller samboer med en partner fra samme opprinnelsesland som dem selv. Det er verdt å nevne at andelen som er gift med en partner fra samme land som dem selv er enda høyere i kontrollutvalget. Om lag 15 prosent av innvandrertutvalget er gift med noen med norsk bakgrunn – andelen er høyest i den pakistanske og polske gruppen og lavest i den etiopiske/eritreiske gruppen.

Det er litt høyere andel av innvandrertutvalget som har barn enn det er i kontrollgruppen. Respondenter med bakgrunn fra Somalia, Eritrea og Etiopia har i langt større grad enn andre respondenter barn som er under 15 år gamle. Gitt det vi vet om aldersfordeling i de ulike gruppene, er det imidlertid grunn til å tro at dette reflekterer reelle forskjeller i populasjonen og ikke utvalgsskjevheter.

Tabell 3.2 Demografiske kjennetegn ved utvalget etter landgruppe. Prosent.

	Polen (n=898)	Pakistan (n=621)	Somalia (n=592)	Eritrea/Etiopia (n=450)	Total innvandrere (n=2561)	Kontrollgruppe (n=681)
Kjønn og alder						
Mann	51	54	60	67	57	47
Kvinne	49	46	40	33	44	52
Alder (snitt)	43,8	45,1	36,6	37,5	41,3	46
Under 30 år	9	7	34	26	17	13
30–44	48	48	45	53	48	28
45–59	36	39	19	18	30	41
60 +	8	6	3	3	5	18
Sivilstatus						
Gift	59	79	36	39	55	42
Skilt/separert	9	8	13	11	10	7
Samboer	16	1	8	11	10	22
Kjæreste (bor ikke sammen)	4	1	7	7	5	5
Enslig/uten partner	9	6	25	23	14	22
Enkemann eller enke	1	1	1	1	1	1
Vil ikke svare	2	2	4	4	3	1
Vet ikke	0	1	6	4	2	0
Partners bakgrunn						
Norge	17	18	14	9	16	81
Samme land som meg	77	74	75	80	76	
Annet land	5	7	11	10	8	19
Vil ikke svare	1	1	1	1	1	1
Barn						
Har barn	74	83	59	60	70	66
Har barn yngre enn 15	46	42	68	74	55	51
Har ikke barn	26	17	41	40	30	33

3.3 Innvandringsgrunn og botid

Tabell 3.3 Innvandringsgrunn, botid og alder ved ankomst fordelt på landbakgrunn.

	Polen	Pakistan	Somalia	Eritrea/Etiopia	Total innvandrere
Innvandringsgrunn, prosent					
Flyktning/ asylsøker	1	6	66	76	30
For å arbeide	62	10	2	0	25
For å være med familie	29	70	25	15	36
For å studere	3	8	1	5	4
Vil ikke svare	0	2	3	2	2
Vet ikke	4	5	3	1	3
Total	100	100	100	100	100
Ankomst og botid					
Gjennomsnittlig botid, år	14	24	17	12	17
Gjennomsnittlig alder ved ankomst	29	19	18	25	24
Aldersgruppe ved ankomst, prosent					
0–14 år	10	35	38	14	23
15–24	17	26	36	33	26
25–34	46	32	19	43	36
Eldre enn 35	28	7	7	10	15
Total	100	100	100	100	100

Det er store forskjeller mellom landgruppene når det gjelder grunner til at de kom til Norge. To av tre med bakgrunn fra Somalia og tre av fire med bakgrunn fra Etiopia og Eritrea kom til landet som flyktninger eller asylsøkere. Blant dem med bakgrunn fra Pakistan er familiegjenforening den viktigste årsaken til at de kom til Norge (70 prosent), mens de med bakgrunn fra Polen i hovedsak kom for å jobbe (62 prosent). Dette mønsteret er i tråd med det som kjenner utgjør de ulike gruppernes innvandringshistorie til Norge, som vi i korte trekk presenterte tidligere.

Gjennomsnittlig botid blant innvandrertutvalget er 17 år, men det er stor variasjon mellom de ulike landgruppene – fra 24 år i snitt i den pakistanske gruppen til 12 år i snitt i den etiopiske/eritreiske gruppen. Her er det verdt å merke seg at vi hadde satt et krav om fem års botid som kriterium i utvalget, og personer med kortere botid enn dette er dermed ikke inkludert – noe som ville ha trukket ned gjennomsnittet. Utover dette synes forskjellene i gjennomsnittlig botid mellom de ulike gruppene å være i tråd med det vi burde forvente, gitt reelle forskjeller mellom gruppene.

Alder ved ankomst kan også være viktig for integrering. Hvis man kommer som barn eller ungdom, får man tilgang til utdanningssystemet i Norge fra tidlig alder, og mange har muligheten til både å lære språk og bli kjent med samfunn og kultur på en annen måte enn hvis man kommer til Norge i voksen alder. Såkalte barneinnvandrere vil på mange områder kunne være mer lik etterkommergenerasjonen enn den voksne innvandrergenerasjonen. Gjennomsnittlig alder ved ankomst er 18 og 19 for respondenter med bakgrunn fra Pakistan og Somalia, mens snittet ligger på 25 for dem med bakgrunn fra Etiopia eller Eritrea, og rundt 29 for dem med bakgrunn fra Polen.

I tabell 3.3 har vi delt respondentene inn i aldersgrupper ved ankomst som reflekterer de som kom før fylte 15 år, de som kom mellom 15 og 24 år, de som kom mellom 25 og 34 år og de som kom etter at de hadde fylt 35 år. Resultatene gjenspeiler snittalder ved ankomst beskrevet over. Mer enn 35 prosent av respondentene fra Pakistan og Somalia kom til Norge før fylte 15 år. Blant respondenter med bakgrunn fra Polen og Eritrea eller Etiopia kom majoriteten etter fylte 25 år.

3.4 Norskkunnskaper

Å kunne snakke, skrive og forstå norsk språk er avgjørende for å kunne delta på ulike samfunnsarenaer. Vi stilte respondentene seks ulike spørsmål om hvor godt de vurderte sine norskferdigheter på ulike arenaer, som å lese nyheter, ha en dagligdags samtale med naboer, skrive jobbsøknader, snakke med legen eller hjelpe barn med lekser.

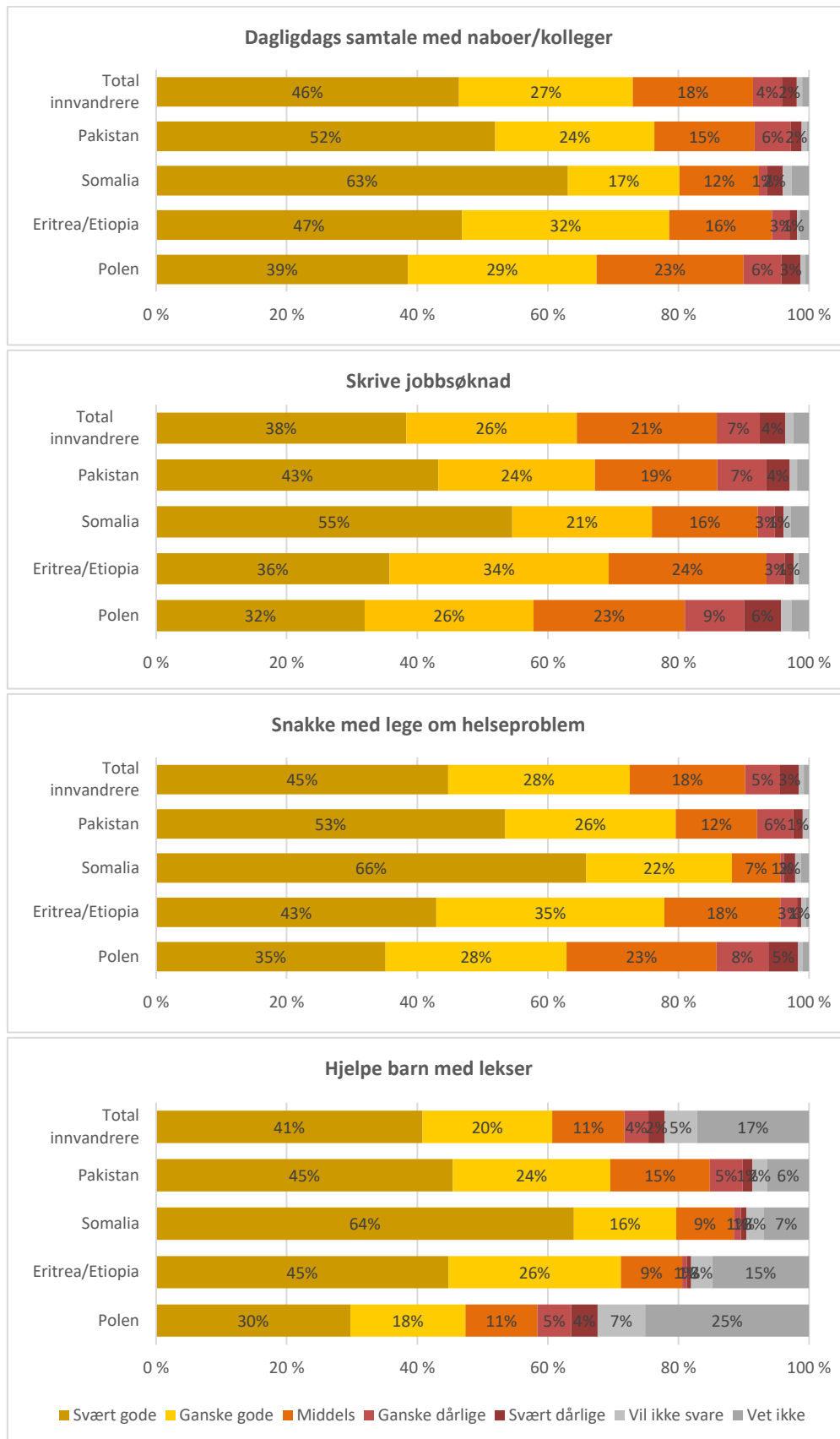
Det var små forskjeller mellom svarene etter hvilken arena de var knyttet til. Dette tyder på at det i senere spørreundersøkelser kan være hensiktsmessig å stille et generelt spørsmål om norskkunnskaper heller enn å spesifisere ulike arenaer og situasjoner.

I figur 3.1 viser vi svarfordelingen på fire av spørsmålene (vi har utelatt å lese aviser og å se nyheter på tv). Gjennomgående ser vi at de fleste respondentene vurderer sine norskferdigheter til å være relativt gode. På hvert av spørsmålene velger rundt halvparten svaralternativet «svært gode».

Respondenter med bakgrunn fra Somalia er den gruppen som i størst grad gir uttrykk for at de har svært gode eller ganske gode norskkunnskaper i de fleste situasjoner. Mer enn 80 prosent sier at de behersker alle situasjoner, mens andelen som mener de er svært eller ganske gode til å skrive en jobbsøknad, er noe lavere (75 prosent). Gruppen der flest føler seg usikre på egne norskkunnskaper, er respondenter med bakgrunn fra Polen. Rundt 60 prosent ser egne norskkunnskaper som middels eller dårlige. Det å skrive en jobbsøknad skiller seg også for dem med polsk bakgrunn ut som noe de ser som vanskeligere enn å følge med på nyheter eller ha samtaler på norsk.

Det er viktig å understreke at disse spørsmålene ikke gir objektive mål på norskferdigheter, men snarere måler respondentenes egenvurderinger. Disse kan være kulturelt betinget, og vi risikerer dermed at svarene er lite sammenliknbare på tvers av landgrupper.

Figur 3.1 Norskkunnskaper på fire ulike områder.

3.5 Utdanning og sysselsetting

Tabell 3.4 Utdanning og tilknytning til arbeidslivet, fordelt på landgruppe. Prosent.

	Polen	Pakistan	Somalia	Eritrea/ Etiopia	Total innvandrere	Kontroll- gruppe
Høyeste fullførte utdanning						
Ingen fullført utdanning	0	2	8	2	2	0
Barneskole (minst 6 år)	0	1	3	2	1	0
Ungdomsskole (minst 9 år)	1	7	9	8	4	3
Yrkesfaglig utdanning	20	8	17	18	17	18
Videregående skole (minst 12 år)	28	23	31	31	28	23
Universitet eller høyskole	49	60	30	37	46	54
Vet ikke	1	0	3	3	1	1
Tilknytning til arbeidslivet						
Sysselsatte totalt	84	73	60	71	73	76
Herunder:						
Heltidsarbeid (minst 32 t/uke)	69	54	45	48	56	61
Deltidsarbeid	10	11	13	22	12	12
Selvstendig næringsdrivende	5	8	2	2	5	4
Ikke sysselsatte:						
Arbeidssøkende	3	6	9	4	5	0
Pensjonist	1	3	1	0	1	5
Student eller skoleelev	4	5	16	17	9	7
Yrkesrettet tiltak NAV	1	4	3	3	3	1
Arbeidsufør	3	3	3	2	3	7
Hjemmeværende	1	4	2	1	2	0
Annet	3	1	4	1	2	2
Vil ikke svare	1	1	1	1	1	1
Vet ikke	0	1	2	1	1	0

På spørsmål om hva som er ens høyeste fullførte utdanning, er det relativt små forskjeller mellom kontrollgruppen og innvandrerguppen, selv om kontrollgruppen har høyere prosentandel respondenter med universitets- eller høyskoleutdanning. Innad i innvandrertutvalget er det derimot relativt store forskjeller. Blant respondenter med bakgrunn fra Somalia, Eritrea og Etiopia er gjennomsnittlig utdanningsnivå betraktelig lavere enn blant respondenter med bakgrunn fra Pakistan og Polen.

Når vi sammenlikner det selvrapporterte utdanningsnivået blant respondentene i vårt utvalg med SSBs tall fra utdanningsregisteret, kommer det fram indikasjoner på utvalgsskjevhet i den forstand at personer med høy utdanning er noe overrepresentert. Det er for eksempel 30 prosent blant dem født i Somalia som oppgir å ha utdanning på universitets- eller høyskolenivå – mot 11 prosent i SSBs statistikk. For den pakistanske gruppen er forholdet 60 prosent mot 29 prosent. Også i kontrollutvalget er høyt utdannede noe overrepresenterte. Samtidig ser vi at forskjellene mellom gruppene er omtrent de samme som framkommer i SSBs statistikk.

Å ha lønnet arbeid med fast tilknytning til arbeidsgiver gir mulighet til integrering. Resultatene fra pilotundersøkelsen viser at det er noe høyere andel med lønnet heltidsarbeid blant kontrollgruppen enn blant innvandrerguppen. Det er også større andel studenter og arbeidssøkende i innvandrerrutvalget enn i kontrollutvalget, og høyere andel uføre i kontrollutvalget.

Det er også tydelige forskjeller mellom landgrupper når det gjelder sysselsetting. Respondenter med bakgrunn fra Polen har i større grad lønnet heltidsarbeid, mens respondenter med bakgrunn fra Somalia og Eritrea eller Etiopia i mindre grad har lønnet heltidsarbeid (disse gruppene har en høyere andel studenter). Her er det mulig at aldersfordelingen innad i landgruppene innvirker på resultatene.

Når vi sammenlikner svarfordelingen i vårt utvalg med sysselsettingstallene fra SSB i tabell 3.1, ser det ut til at sysselsatte er noe overrepresentert i innvandrerrutvalget. I vårt utvalg oppgir 83,8 prosent i den polske gruppen å være sysselsatt, mot 75 prosent i den registerbaserte sysselsettingsstatistikken. For den pakistanske gruppen er tallet 72,5 prosent i vårt utvalg, mot 56,9 prosent i SSBs registre, for den somaliske er forholdet 59,8 mot 44,5 prosent, for den eritreiske/etiopiske gruppen 71 mot 68,7/67,0 prosent. I kontrollgruppen ser det ikke ut til å være noen store skjevheter knyttet til sysselsetting.

3.6 Religion

Religiøs tilhørighet følger i stor grad landgruppene. Nesten 90 prosent av respondentene med bakgrunn fra Pakistan og Somalia identifiserer seg som muslimer. Fire av fem med bakgrunn fra Etiopia eller Eritrea identifiserer seg som kristne, og dette gjelder også for to av tre med bakgrunn fra Polen. I kontrollutvalget identifiserer litt over halvparten seg som kristne.

På spørsmål om å rangere viktigheten av religion i respondentenes liv, gir svært mange respondenter med bakgrunn fra Pakistan, Somalia og Eritrea eller Etiopia uttrykk for at religion er veldig viktig i deres liv (over 9 i gjennomsnittlig skår på en skala fra 1–11). Respondenter fra Polen har en gjennomsnittsskår på 5,6, og i kontrollutvalget var gjennomsnittet 3,9. At dette spørsmålet gir så lite variasjon i svarene fra de ikke-europeiske innvandrerguppene, kan tyde på at spørsmålet er dårlig egnet til å brukes som bakgrunnsvariabel som skal kunne si noe om betydningen av religiøsitet. Her kan man vurdere om man også burde forsøke å måle religiøsitet på en annen måte, for eksempel ved å stille spørsmål om religiøs praksis eller deltakelse i religiøse aktiviteter.

Tabell 3.5 Religiøs tilhørighet, fordelt på landbakgrunn. Prosent og skår.

	Polen	Pakistan	Somalia	Eritrea/ Etiopia	Total innvandrere	Kontroll- gruppe
Kristendom	67	1	1	80	38	53
Islam	-	90	87	9	44	2
Annen religion	2	-	-	-	-	2
Tilhører ingen religion eller trosretning	25	4	6	5	12	39
Vil ikke svare/vet ikke	7	5	6	5	6	4
Hvor viktig er religion i livet, på en skala fra 0 til 10 (Gjennomsnitt)	5,6	9,1	9,4	9,1	7,9	3,9

3.7 Utvalgte bakgrunnsvariabler til bruk i videre analyser

I tillegg til landbakgrunn har vi valgt ut fem sosiale bakgrunnsvariabler som vil bli brukt i noen av de videre analysene: deltakelse i arbeidsmarkedet, utdanning, norskkunnskaper, botid og grad av religiøsitet. De tre første variablene er valgt ut fordi regjeringens integreringsstrategi for 2019–2022 vektlegger arbeid, utdanning og norskkunnskaper som avgjørende for å sikre god integrering. I forlengelsen av dette burde vi forvente at de som har fast arbeid, høy utdanning og gode norskkunnskaper også gir uttrykk for større grad av opplevd hverdagsintegrering, sammenliknet med de som ikke har fast arbeid, ikke har høyere utdanning og ikke snakker svært godt norsk. I tillegg er det nærliggende å anta at dersom integrasjonsprosessene er vellykkede, vil personer oppleve økt grad av hverdagsintegrering jo lenger de bor i Norge. Derfor vil vi undersøke mulige forskjeller mellom personer som har mer eller mindre enn 14 års botid i Norge. Til slutt har vi tatt med en bakgrunnsvariabel om religiøsitet, der vi skiller ut de som oppgir 7 eller mer på spørsmålet om hvor viktig religion er i livet deres på en skala fra 0–10. Her er det imidlertid verdt å merke seg at denne variabelen gir liten variasjon innad i den somaliske og pakistanske gruppen, og til dels i den eritreiske/etiopiske, der de aller fleste skårer høyt på religiøsitet.

For å gi noen enkle indikasjoner på hvorvidt disse tingene henger sammen med opplevelsen av hverdagsintegrering har vi omkodet fire av de viktigste bakgrunnsvariablene til dikotome variabler. Alle disse bakgrunnsvariablene er delt inn på en slik måte at hver av dem deler det totale innvandererutvalget i to relativt like store grupper. Vi vil understreke at denne typen enkle bivariate analyser som vi her legger opp til, ikke er noen optimal måte å undersøke slike sammenhenger på. Det kan godt tenkes at de avgjørende «knekkpunktene» ikke følger de inndelingene vi her har valgt. Når vi for eksempel har valgt å dele inn botidsvariabelen ved 14 år, skyldes det at dette er medianen i utvalget – ikke en teoretisk forventning om at 14 år utgjør en særskilt forskjell. Når vi likevel kommer til å gjøre det utover i denne rapporten, er det fordi dette er en effektiv måte å gi et raskt overblikk over noen enkle sammenhenger på. Resultatene bør imidlertid tolkes med varsomhet.

Tabell 3.6 Bakgrunnsvariabler som skal brukes i rapporteringen av resultater. Prosent.

	Arbeid		Utdanning		Botid		Norskkunnskaper		Religiøsitet	
	Fulltid	Ikke fulltid	Høy utdanning	Ikke høyere utdanning	Lang (> 14 år)	Kort (5–14 år)	Svært gode	Ikke svært gode	Religion ikke svært viktig	Religion svært viktig
Polen	69	31	50	50	45	55	37	63	80	20
Pakistan	55	45	60	40	71	29	51	49	61	39
Somalia	46	54	31	69	60	40	63	37	72	28
Eritrea/ Etiopia	48	52	38	62	25	75	43	57	66	34
Total	57	43	46	54	51	49	47	53	50	50

3.8 Oppsummering

Våre utvalgte landgrupper representerer ulike deler av innvanderbefolkningen med tanke på opphavsregion, innvandringsgrunn, botid, religiøs tilhørighet og sosioøkonomisk posisjon. Våre bakgrunns spørsmål fanger i stor grad opp denne variasjonen. Sammenlikningen med registerbasert statistikk fra SSB viser at personer som er

sysselsatt og personer med høyere utdanning er noe overrepresentert i vårt utvalg. Dette er ikke overraskende, gitt at svarprosenten er relativt lav, samt det vi vet om hvordan svartilbøyelighet henger sammen med ulike typer sosioøkonomiske ressurser. I den grad slike ressurser sannsynligvis også har innvirkning på de fenomenene vi ønsker å måle i en studie om hverdagsintegrering, kan dette være en potensiell feilkilde. En mulig strategi for å møte denne utfordringen kan være å vekte utvalget for utdanning og sysselsetting med utgangspunkt i SSBs registerbaserte statistikk. Det vil imidlertid uansett være et problem dersom en del av de gruppene man er mest bekymret for – som personer som mangler grunnutdanning og/eller som står helt utenfor arbeidslivet – er svært underrepresentert i utvalget. I en større undersøkelse om disse temaene bør man derfor ha et særlig blikk på å sørge for at disse gruppene er godt nok representert. Dette kan skje gjennom bruk av (større) økonomiske insentiver, da vi vet at dette fungerer bedre på personer med færre sosioøkonomiske ressurser. Eventuelt kan man vurdere å stratifisere utvalget etter sosioøkonomiske bakgrunnsvariabler, som utdanning og sysselsetting.

I det følgende vil vi bryte ned respondentenes svar ikke bare etter landgruppe, men også etter noen utvalgte dikotome bakgrunnsvariabler. Disse bakgrunnsvariablene er imidlertid svært grovmaskede og fanger ikke nødvendigvis opp den mest relevante variasjonen i utvalget. Slike enkle bivariante sammenhenger (uten kontrollvariabler) gir uansett ikke noe fullgodt inntrykk av reelle sammenhenger – kun indikasjoner på gjennomsnittsforskjeller mellom grovkornede kategorier av mennesker. Vi vil derfor understreke at mønstrene som framkommer her må tolkes med en viss varsomhet. Mer spissede analyser burde inkludere både mer finkornede bakgrunnsvariabler og mer avanserte multivariate analyser. Dette er mulig å gjøre med data fra denne pilotstudien, men kvaliteten på analysene vil være bedre med et noe større utvalg.

4 Identitet, tilhørighet og verdier

Identitet handler om å føle tilhørighet til en større sosial enhet eller gruppe, og en trygg identitet er forbundet med en rekke positive utfall for den enkelte. Nasjonal identitet – å være del av et «forestilt fellesskap» der man deler følelsesmessige bånd til medborgere man aldri har møtt (Anderson, 2006), regnes imidlertid som avgjørende ikke bare for den enkeltes subjektive velvære, men også for den legitimitet, sosiale samhörighet og solidaritet som ligger til grunn for moderne nasjonalstater (Miller, 1995). I takt med økende mangfold har spørsmål om hvem som egentlig er en del av det nasjonale fellesskapet kommet høyt på dagsordenen, og det er i dag et behov for nye fellesidentiteter frikoblet fra forestillinger om biologisk slektskap med plass til å romme nye etniske og religiøse minoriteter (Vassenden, 2010).

De fleste mennesker har flere ulike overlappende identiteter. Studier viser for eksempel at mange unge – både med og uten innvandrerbakgrunn – identifiserer seg sterkere med lokalsamfunnet og bydelene enn med nasjonen (Rosten, 2015). Samtidig har mennesker i dag ofte transnasjonale identiteter, knyttet til miljøer og steder utenfor Norge – enten i form av bånd til eget eller foreldres opprinnelsesland eller i form av identifikasjon med grupper i andre deler av verden (jfr. de norske demonstrasjonene i kjølvannet av drapet på George Floyd i USA). Identifikasjon defineres ikke nødvendigvis *med* noe, men kan også defineres *mot* noe. Med andre ord kan identitet gi opphav til opposisjon. I litteraturen om unge med minoritetsbakgrunn skrives det gjerne om «opposisjonelle» eller «reaktive» identiteter. Dette forstås gjerne som en type minoritetsidentitet – gjerne forbundet med etnisitet, «rase» eller religion – som ikke primært er tuftet på en tilhørighet til et felles opphav, men en felles opplevelse av marginalisering eller undertrykkelse, og således definert i motsetning til og i en avvisning av verdiene som preger storsamfunnet. Slike opposisjonelle identiteter kan ha en positiv og mobiliserende kraft i møte med marginalisering og rasisme, men de regnes også gjerne som en risikofaktor forbundet med kriminalitet og antisosial atferd (Rumbaut, 2008; Portes mfl., 2005).

Spørsmål om identitet og tilhørighet kom opp i alle fokusgruppene etter at deltakerne ble stilt åpne spørsmål om hva de tenkte på når de hørte ordet «hverdagsintegrering». Samtidig var det tydelig at både identitet og tilhørighet ble sett som mange-fasetterte fenomener som spiller komplekse roller i hverdagsintegrering. Mange trakk fram at hverdagsintegrering oppleves som en prosess som skjer fra to hold: På den ene siden innvandreres egen innsats for å bli integrert, for eksempel ved å tilegne seg norskkunnskap, kompetanse, delta i frivillighet og bli kjent med nordmenn. På den andre siden i hvilken grad majoritetsnordmenn – og, mer overordnet, samfunnet generelt – gjør det mulig for innvandrere å gjøre dette. Med andre ord, om man opplever at det finnes rom for den man selv er i det norske samfunnet.

I dette kapittelet vil vi presentere forslag til indikatorer/spørsmålsformuleringer og smakebiter fra resultatene når det gjelder spørsmål knyttet til identitet, tilhørighet og verdier. Først vil vi presentere svarene fra noen overordnede spørsmål om subjektiv integrasjon. Deretter vil vi ta for oss identiteten som «norsk» – både når det gjelder en selv og ens barn, og slik den oppleves innenfra av den enkelte innvanderer, så vel som hvordan de opplever å bli kategorisert av andre. Deretter ser vi på

sammenhengen mellom det å føle seg knyttet til hjemlandet og det å føle seg knyttet til det norske samfunnet, før vi til slutt tar for oss noen indikatorer på i hvilken grad folk opplever å være på linje med storsamfunnet når det kommer til verdier på ulike områder.

4.1 Integrering og aksept – overordnede spørsmål

I fokusgruppediskusjonene var det tydelig at deltakerne tenkte på hverdagsintegrering fra to ulike perspektiver: På den ene siden innvandreres egen motivasjon og innsats for å bli integrert, og på den andre siden hvordan de opplever at storsamfunnet ser dem og tar dem imot. Fra mange innvandreres perspektiv er det nettopp denne andre siden – hvorvidt man føler at man blir tatt imot – som oppleves som en barriere for hverdagsintegrering. En av fokusgruppedeltakerne forklarte det på denne måten:

Når vi snakker om integrering, snakker vi ofte om at vi for eksempel har kommet til et land og skal ta initiativ til å være en del av samfunnet. Men (...) for å bli integrert trenger vi noen som kan ta imot oss. Det hjelper ikke at jeg sliter for å bli del av samfunnet hvis folk på skolen eller andre steder ikke aksepterer meg. Det handler om begge sider.

Mange uttrykte at opplevelse av hverdagsintegrering var knyttet til å bli akseptert som den man er – og ikke å bli definert ut fra (antatt) identitet:

I mine hverdagsroller som far, kollega, venn, ser jeg de små tingene over alt – de er ikke konkrete nok for å si noe, men de står i veien, bremser meg litt her og litt der (...). Jeg er den jeg er, det handler om aksept. Hvis jeg skal bli integrert, må jeg bli akseptert som meg. (...) Det blir ofte ensidig, alt handler om deg og din bakgrunn.

En kvinnelig fokusgruppedeltaker videreførte dette argumentet:

Når vet man at man har funnet en plass? Jeg tror det er når man får mulighet til å vise hvem man egentlig er. Det er paradoksalt at Norge egentlig vektlegger individet så høyt, men så fort noen har en annen hudfarge, legning eller funksjon, så vektlegger man det og grupperer ut fra det i stedet.

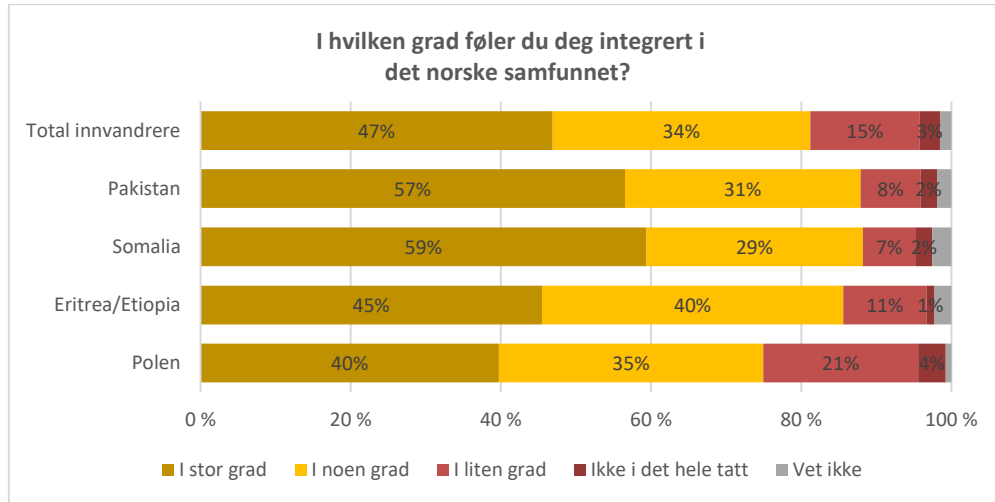
Videre kan både integrering og aksept overordnet sett knyttes til ønsket om å bli en del av det norske samfunnet. På den ene siden argumenterte noen fokusgruppedeltakere for at manglende integrering kan skyldes at innvandrere ikke i tilstrekkelig grad ønsker å gjøre en innsats for å bli del av det norske samfunnet, for eksempel fordi de bare planlegger et midlertidig opphold i Norge eller fordi de ikke identifiserer seg kulturelt med det norske samfunnet. På den annen side fortalte noen av deltakerne at de hadde mistet motivasjonen for å være en del av det norske samfunnet fordi de selv anså seg som svært integrert, men ikke følte seg fullt ut akseptert i det norske samfunnet. Spørsmål om identitet og tilhørighet er dermed nært knyttet ikke bare til folks egen identitet og verdiorienteringer, men også til opplevelser av ekskludering. Dette vil vi utdype videre i kapitlet om opplevd diskriminering.

Det ser altså ut til at hverdagsintegrering overordnet kan ses som bestående av tre ulike, men utfyllende dimensjoner: opplevd integrering, opplevd aksept og ønske om å bli en del av det norske samfunnet. Vi formulerte derfor to spørsmål samt en påstand som respondentene kunne ta stilling til, som er ment å fange opp disse ulike sidene ved den subjektive opplevelsen av integrasjon: «I hvilken grad føler du deg integrert i det norske samfunnet?» og «I hvilken grad føler du at du blir akseptert som

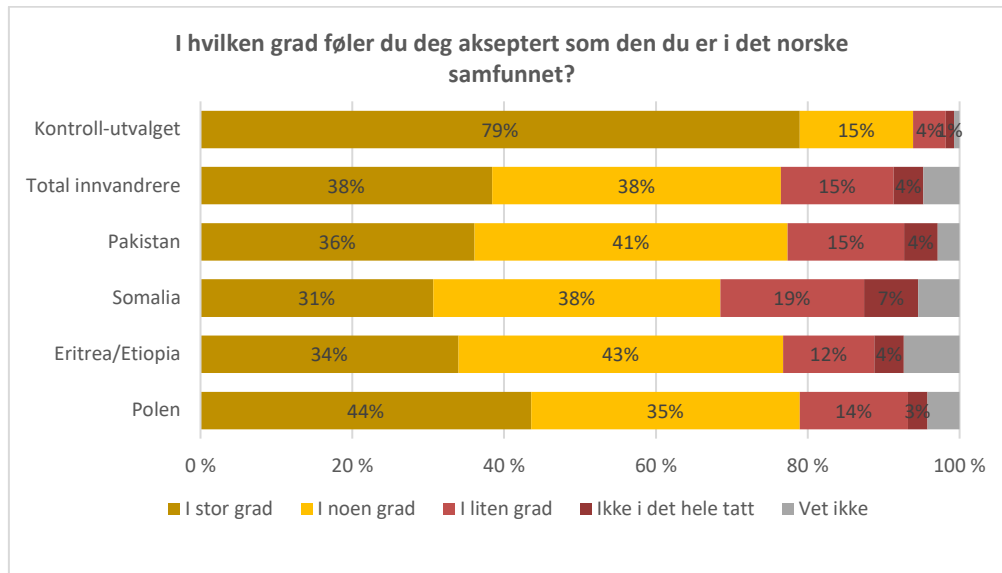
den du er i det norske samfunnet?» Dessuten vurdering av påstanden «Det er viktig for meg å bli en del av det norske samfunnet».

Figurene nedenfor viser svar fordelt på landbakgrunn blant deltakerne i pilotstudien, og hvordan andelen som svarer «i stor grad» på hver av disse tre spørsmålene henger sammen med våre fem sosiale bakgrunnsvariabler (hvorvidt man har fulltidsarbeid eller ikke, om man har høyere utdanning eller ikke, om man har bodd mer eller mindre enn 14 år i Norge, om man vurderer sine norskkunnskaper på flere områder som svært gode eller ikke, og om man vurderer viktigheten av religion i ens liv til å være over 5 på en skala fra 0–10 eller ikke).

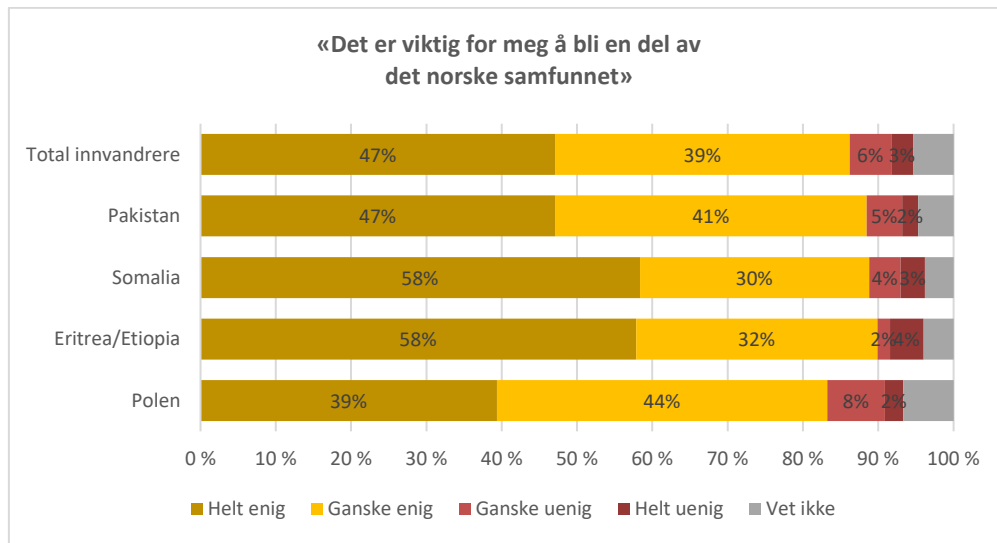
Figur 4.1 Opplevd integrering, fordelt på landbakgrunn.

Figur 4.2 Opplevd aksept, fordelt på landbakgrunn.

Figur 4.3 Ønske om å bli del av det norske samfunnet, fordelt på landbakgrunn.

Tabell 4.1 Andel som svarte «i stor grad» på spørsmålene om integrasjon og aksept, og var «helt enig» i påstanden om at det er viktig for en å bli del av det norske samfunnet, fordelt på sosiale bakgrunnsvariabler. Prosent.

	Arbeid		Utdanning		Botid		Norskkunnskaper		Religiøsitet	
	Fulltid	Ikke fulltid	Høy utdanning	Ikke høyere utdanning	Lang (> 14 år)	Kort (5–14 år)	Svært gode	Ikke svært gode	Religion ikke svært viktig	Religion svært viktig
Føler seg integrert	51	46	44	56	62	37	73	27	49	45
Viktig å bli del av det norske samfunnet	48	49	46	52	50	47	40	57	47	46
Føler seg akseptert	40	32	41	34	40	35	45	29	44	35

Vi ser at flertallet av innvandrere både føler seg integrert, oppgir at det er viktig å bli en del av det norske samfunnet og føler seg akseptert som den de er. Samtidig er det noen forbehold. Det er for eksempel bare halvparten som føler seg integrert «i stor grad» – mens mange velger å svare «i noen grad» på alle spørsmålene. Respondenter født i Pakistan og Somalia svarte oftere enn andre at de følte seg integrert «i stor grad», mens personer med bakgrunn fra Polen og til dels Eritrea/Etiopia rapporterte dette i litt mindre grad.

Når det gjelder i hvilken grad man var enig i at det er «viktig for meg å bli en del av det norske samfunnet», var hovedbildet det samme, men her var det innvandrere født i Polen og til dels Pakistan som i litt mindre grad ga uttrykk for at det var viktig for dem å bli en del av det norske samfunnet, mens respondenter fra Somalia og Etiopia/Eritrea var litt mer tilbøyelige til å være mest opptatt av dette.

Spørsmålet om man føler seg akseptert som den man er, ble også stilt til kontrollgruppen. Her kommer det tydelig fram at det er forskjell mellom innvandrertutvalget og den øvrige befolkningen. Mens 79 prosent av respondentene i kontrollgruppen «i stor grad» oppga at de føler seg akseptert som den man er, var det bare 38 prosent i innvandrertutvalget som svarte det samme. Det er innvandrere fra Somalia og

Etiopia/Eritrea som i minst grad føler seg akseptert, mens innvandrere fra særlig Polen i noe større grad oppgir dette.

De utvalgte bakgrunnsvariablene har en viss betydning for innvandreres opplevelse av å føle seg integrert og akseptert – spesielt er andelen som sier de føler seg integrert «i svært stor grad» høyere blant dem med lang botid og svært gode norskkunnskaper enn blant andre. Det å føle seg akseptert er vanligere blant personer med fulltidsarbeid, høyere utdanning, lang botid og svært gode norskkunnskaper. Imidlertid sier færre av dem med høy enn med lav utdanning at de føler seg integrert i stor grad. Samtidig ser de sosiale bakgrunnsvariablene i mindre grad ut til å være knyttet til innvandrernes motivasjon for å bli en del av det norske samfunnet. Grad av religiøsitet ser i liten grad ut til å være forbundet med å føle seg integrert eller ønsket om å bli en del av det norske samfunnet. Det ser imidlertid ut til at de som er mest religiøse i litt mindre grad føler seg akseptert enn de som er mindre religiøse.

I sum ser spørsmålene om opplevd integrering, aksept og motivasjon ut til å dekke ulike, men utfyllende overordnede dimensjoner ved folks subjektive opplevelse av integrering. I det følgende går vi inn på mer spesifikke faktorer som er blitt identifisert som viktige for hverdagsintegrering.

4.2 «Norskhet»

I takt med økende innvandring og etnisk mangfold har spørsmålet om hva det vil si å være norsk kommet høyt på dagsordenen. Ideen om norskhet er imidlertid ikke entydig. Anders Vassenden (2010) har beskrevet hvordan norskhet knytter an til ulike overlappende dimensjoner – han beskriver blant annet en juridisk dimensjon som omhandler statsborgerskap og formelle rettigheter, en etnokulturell dimensjon som handler om kulturelle markører, slektskap og gruppetilhørighet, og en «rasemessig» dimensjon som handler om utseende og «hvithet». Internasjonalt skiller man gjerne mellom den tyske nasjonsforståelsen, som bygger på slektskap og felles kultur, og fransk nasjonsforståelse, som handler om oppslutning rundt de republikanske verdiene som den franske staten er tuftet på. Den norske nasjonsforståelsen regnes som inspirert av begge disse tradisjonene (Eriksen, 2013).

I hvilken grad innvandrere eller deres barn anses – av seg selv og av andre – for å være «norske», er gjerne betinget av hva slags nasjonsforståelse man legger til grunn, eller hvilke av disse dimensjonene for norskhet man knytter an til. Eksisterende studier viser at unge med innvandrerbakgrunn gradvis tar til seg en identitet som norske, uavhengig av regional bakgrunn og religion. Samtidig opplever mange at andre ikke anerkjenner dem som norske – dermed utgjør både religion og hudfarge betydelige barrierer mot aksept og anerkjennelse (Friberg, 2021). Paradoksalt nok øker dermed opplevelsen av manglende anerkjennelse som følge av integrasjon. Identitet og tilhørighet handler ikke bare om norskhet, men kan knyttes til etnisitet, rase, kulturelle verdier, subkulturelle grupper, religion, politisk ideologi, musikksmak eller fritidsinteresser.

Begrepet «norsk» kom opp i alle fokusgruppediskusjonene. Noen fokusgruppedeltakere som kom til Norge som voksne, hadde ikke noe ønske om å bli sett som norske, og følte ikke at det var til hinder for deres hverdagsintegrering å anses som tilhørende et annet opprinnelsesland. Andre var mer opptatt av å få muligheten til å definere seg selv som norske. Samtidig opplevdes det som problematisk om andres syn på «norskhet» ikke samsvarte med ens eget. Fokusgruppedeltakerne ga uttrykk for at hindre for hverdagsintegrering oppsto i de mange tilfellene der man opplever gap

mellom egen identifikasjon/tilhørighet og andres antakelser om dette, og mellom hva en selv ønsker og hvordan man blir ansett og behandlet.

Da jeg vokste opp følte jeg meg veldig norsk, jeg sa «jeg er fra Norge, er født og oppvokst her, det er det eneste landet jeg har bodd i». Men etter hvert som jeg ble eldre har jeg sett at det at jeg ser meg selv som norsk, ikke betyr så mye når andre ikke ser meg som norsk. Det fikk meg til å åpne øynene – kanskje jeg ikke er så norsk som jeg tror, kanskje jeg er [fra opprinnelseslandet]. Så drar jeg til [opprinnelseslandet], men ingen der ser meg som at jeg er derfra. Man blir splitta, man mister tilhørighet både til landet man er oppvokst i og det andre landet.

Dette gjaldt spesielt for barn av innvandrere. Flere fokusgruppedeltakere påpekte at de ikke forventer å bli sett som norske, ettersom de selv ikke er født og oppvokst i Norge. Men mange følte det som svært sårt – og som et tilbakeslag for følelsen av egen tilhørighet og hverdagsintegrering – dersom de opplevde at andre ikke så på deres norskfødte barn som «norske».

For meg, for deg, vi er det vi er, som kom som voksen innvandrer til Norge. Men barna våre er født her, de har andre forventninger til samfunnet som kan møte motstand. Derfor er det viktig for meg å snakke med dem. Jeg sier «du er norsk, du er født i Norge, men du har foreldre [fra opprinnelseslandet]».

Noen deltakere hadde barn som allerede hadde kjent på manglende aksept som norske.

Samfunnet tillater meg ikke å være del av norske samfunnet. For min del tenker jeg at jeg trenger ikke kjempe for dette, jeg vet hvor jeg kommer fra. Men for mine barn sin skyld ... De er like norske som de etnisk norske, de kan språket og kulturen, er integrerte osv. Men. Det kommer alltid et men ... Mine barn sier «jeg føler meg ikke så veldig norsk». Jeg spør «hva føler du deg som?» De vet ikke hva de skal si. Jeg tenker våre barn, det er de som skal kjempe. Vi skal backe dem, støtte dem.

En annen deltaker hadde barn som følte seg norske, men opplevde likevel at andre ikke så dem slik:

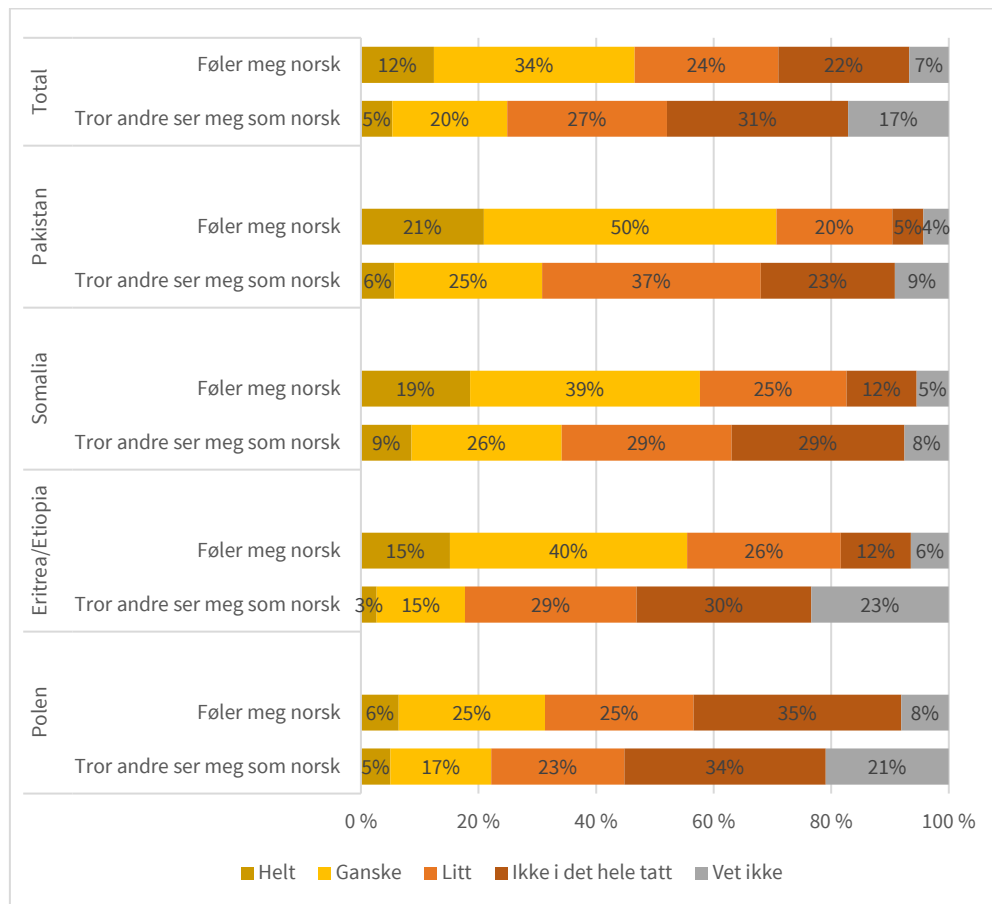
Når det er vennskapsuke i skolen eller barnehagen, skal man henge opp flagg fra alle land som er representert. Det er i utgangspunktet positivt. (...) Men det er vanskelig, fordi man ser at motparten gjør det ikke for å være slem eller støte deg bort, men det er sånn det føles når man i realiteten føler seg mer norsk enn [fra opprinnelseslandet]. (...) Ungene mine ser ikke seg selv som noe [fra opprinnelseslandet]. Så jeg prøver å få dem til å passe inn, men det er vanskelig fordi at når folk ser på dem, så er de ikke etnisk norske.

Noen kan oppleve spørsmål om «norskhet» som problematisk fordi det impliserer et normativt ideal om at innvandrere må eller bør identifisere seg som norske. Vi mener likevel at spørsmålet om «norskhet» fanger opp viktige sider ved folks tilknytning til fellesskapet – uansett om identitet og tilhørighet formes i tråd med eller som motreaksjon til syn på og antakelser om «norskhet».

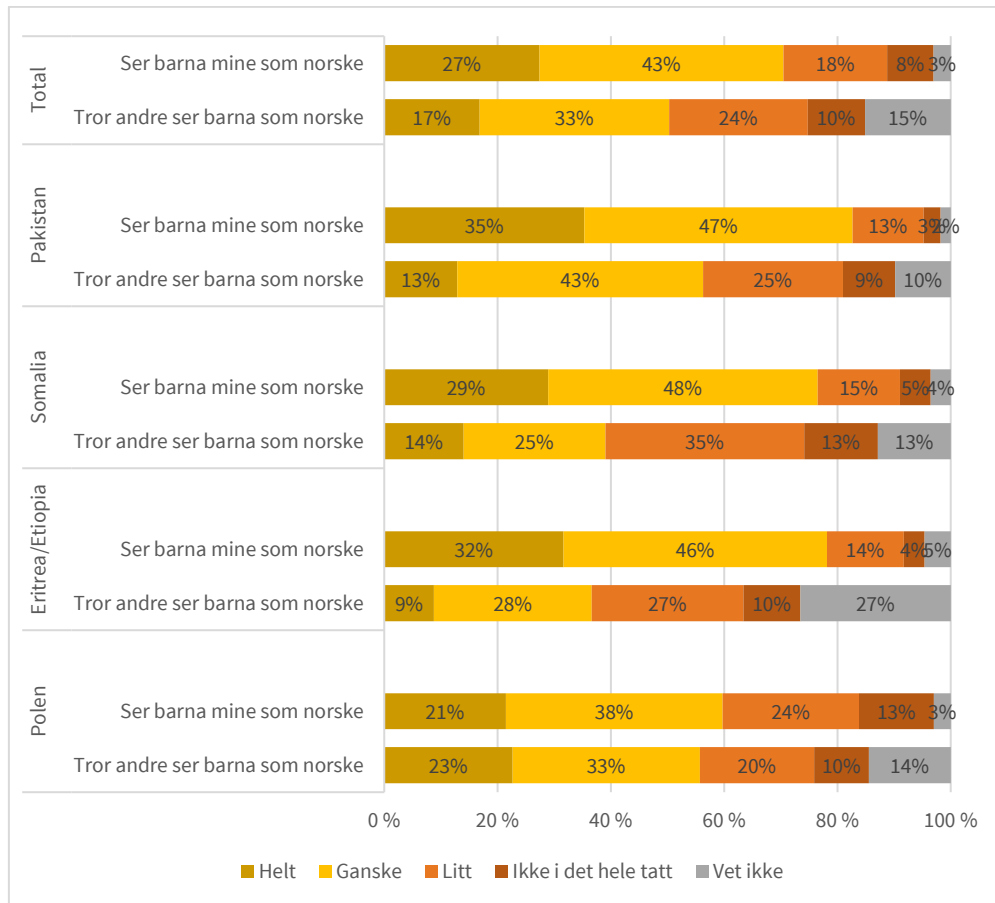
For å fange opp dualiteten i diskusjonene rundt norskhet benyttet vi spørsmål som søker å fange opp både innvandreres følelser av egen «norskhet» og hvordan de opplever at samfunnet for øvrig ser på dem, hentet fra Fafo-spørreundersøkelsen «The Children of Immigrants Longitudinal Survey in Norway» (CILS). Til de som opplyste

at de hadde barn som bodde i Norge, la vi til spørsmål om i hvilken grad de opplevde barna sine som norske og trodde andre så barna deres som norske.

Figur 4.4 Syn på egen «norskhet» og antakelser om andres syn på dette.

Figur 4.5 Syn på egne barns «norskhet» og antakelser om andres syn på dette (spørsmålet er stilt kun til de som har barn i Norge).

Tabell 4.2 Svar på spørsmålet «i hvilken grad føler du deg norsk?», fordelt på sosial bakgrunn. Prosent.

Føler seg «norsk»	Arbeid		Utdanning		Botid		Norskkunnskaper		Religiøsitet	
	Fulltid	Ikke fulltid	Høy utdanning	Ikke høyere utdanning	Lang (> 14 år)	Kort (5-14 år)	Svært gode	Ikke svært gode	Religion ikke viktig	Religion svært viktig
Ikke	27	20	22	25	18	31	15	31	25	15
Litt	26	27	26	27	25	28	23	29	24	24
Ganske	35	39	38	35	42	31	42	32	29	41
Helt	13	14	14	13	16	10	20	8	14	14

Resultatene viser at mange innvandrere ser på seg selv som «ganske» norske. Vi ser at det for noen innvandrergupper er store gap mellom det å se seg selv og/eller barna sine som norske, og antakelser om hvorvidt andre gjør det samme.

Innvandrerutvalget som helhet var delt på midten i syn på egen «norskhet»: 46 prosent følte seg helt eller ganske norske, mens 46 prosent svarte at de ser seg selv som lite norske eller ikke norske i det hele tatt (resten svarte «vet ikke»). Det store flertallet trodde ikke andre i det norske samfunnet ser dem som norske: 58 prosent svarte at de tror andre ser dem som norske i liten grad eller ikke i det hele tatt, mens bare 25 prosent trodde andre ser dem som helt eller ganske norske.

Det største gapet mellom egenopplevd norskhet og antakelser om andres syn på dette ser vi blant respondenter født i Pakistan. 71 prosent av respondentene med bakgrunn fra Pakistan følte seg helt eller ganske norske, men bare 31 prosent trodde at andre så dem som norske.

Blant respondenter født i Somalia anså 58 prosent seg som helt eller delvis norske, mens 35 prosent trodde at andre så dem på samme måte. Blant dem født i Eritrea/Etiopia var det omtrent like mange som følte seg helt eller ganske norske (55 prosent), mens bare 18 prosent trodde andre så dem som norske.

Gapet mellom egen norsk identitet og antakelser om andres syn var langt mindre for innvandrere født i Polen. 31 prosent av dem med bakgrunn fra Polen følte seg helt eller ganske norske, mens 24 prosent trodde andre så dem som helt eller ganske norske.

Når det gjelder hvordan man ser på sine egne barn, oppga 70 prosent at de anså barna sine som helt eller ganske norske. Også her var det betydelig forskjell mellom respondentenes eget syn og slik de oppfatter å bli sett av andre – 50 prosent trodde at andre så på barna deres som helt eller delvis norske.

Gapet mellom syn på barnas norsket og opplevelser av andres syn på dette var størst blant respondenter født i Somalia og Eritrea/Etiopia. 77 og 78 prosent av dem født i Somalia og Eritrea/Etiopia så egne barn som norske, mens 39 og 37 prosent trodde andre gjorde det samme – det vil si at gapet var på rundt 40 prosentpoeng for dem født i Somalia og i Eritrea/Etiopia. Blant dem født i Pakistan anså 82 prosent barna sine som norske, mens 56 prosent trodde andre så barna deres som norske – en forskjell på 26 prosentpoeng. Blant personer født i Polen som hadde barn i Norge, så 59 prosent på barna sine som norske. Nesten like mange – 56 prosent – antok at andre så på barna som norske.

Vi undersøkte sammenhenger mellom selvopplevd «norskhet» og våre bakgrunnsvariabler, men fant ikke særlig store forskjeller utover at gode språkferdigheter er forbundet med å føle seg mer norsk, og at flere av dem med kort botid og av dem som ikke snakket svært godt norsk, følte seg ikke norske. Samtidig ser vi at de som er svært religiøse i litt større grad enn andre ser på seg selv som norske.

Det er altså mange av innvandrerne fra Pakistan, Somalia og Etiopia/Eritrea som opplever et stort misforhold mellom hvordan de ser på seg selv, og ikke minst på sine barn, og hvordan de blir oppfattet av andre. Samtidig opplever innvandrere fra Polen ikke et slikt misforhold. Det er naturlig å tenke seg at dette henger sammen med hudfarge, og at polske innvandrere i mindre grad opplever at andre definerer dem selv eller deres barn basert på utseende.

4.3 Tilknytning til Norge og opprinnelsesland

Fokusgruppediskusjonene bekreftet at mange innvandrere og etterkommere av innvandrere hadde overlappende identiteter. De fleste opplevde dette som fordelaktig heller enn problematisk. Det som ble opplevd som avgjørende for hverdagsintegrering, var å føle at en selv hadde rom til å definere sin egen – ofte mangefasetterte – identitet, og at bakgrunn ikke avgjorde hvordan man ble behandlet eller ansett av andre.

Flere fokusgruppedeltakere fortalte at de opplevde det som viktig for hverdagsintegrering ikke bare å ha sterk tilknytning til Norge og nordmenn, men også å ha god tilknytning til sitt eget opprinnelsesland og til miljøer med bakgrunn i opprinnelseslandet.

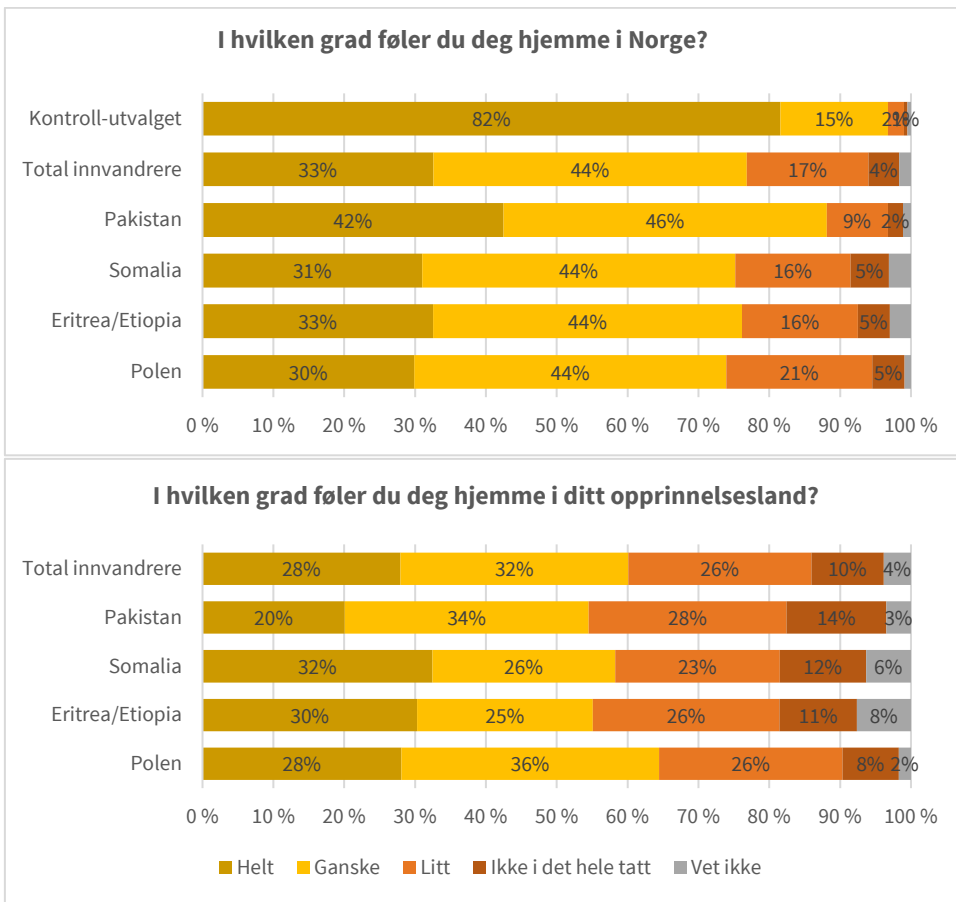
Når man blir forelder har man jo ikke mistet seg selv, du forsterker de delene av deg selv som du føler er viktig. Du ønsker å videreformidle den delen av deg selv til neste generasjon så barnet vet hvor hun kommer fra, da må du selv vite hvor du kommer fra. For meg ble det veldig tydelig. Før jeg ble mor var jeg sånn «jaja, jeg klarer å tilpasse meg og å finne min plass ett eller annet sted», men da jeg ble mor var det viktig at barnet også skulle føle tilhørighet. (...) Jeg tenker det er noe jeg hører fra mange foreldre, en grunn til at mange føler de må holde litt ekstra og forsterke egen kultur når man flytter fra hjemlandet. Hvis ikke så mister vi det (...).

Noen fortalte om vonde erfaringer knyttet til å mangle tilknytning til opprinnelseslandet.

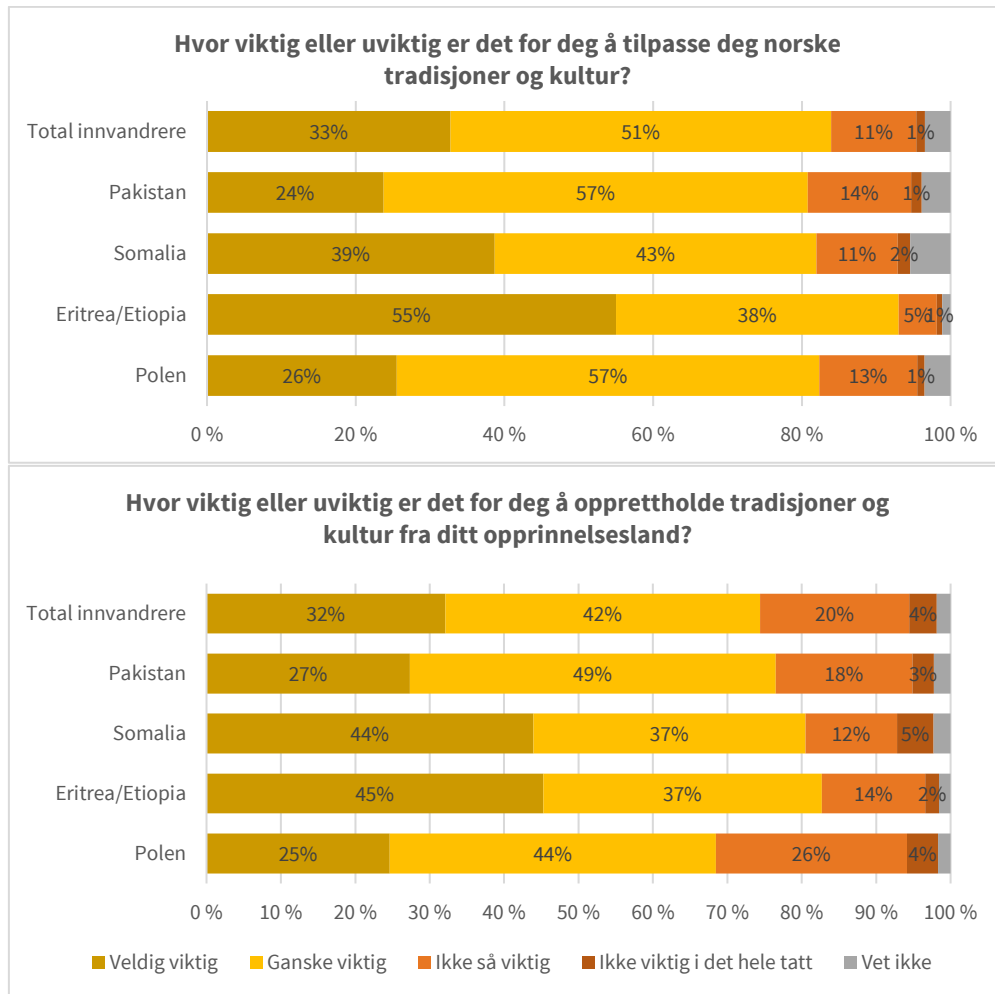
Det er vanskelig fordi jeg føler meg verken-eller. Ikke norsk, men ikke helt [fra opprinnelseslandet]. (...) Det er vanskelig å være in-between, jeg tror det blir vanskeligere for ungene mine. Jeg har noen ganger vurdert å flytte til [opprinnelseslandet] fordi jeg ikke vil at de skal føle seg utenfor, bli diskriminert, oppleve vonde ting. Men jeg vil aldri klare meg i [opprinnelseslandet], jeg passer ikke inn der.

Vi ser det derfor som viktig i undersøkelser om hverdagsintegrering å ha med spørsmål både om opplevd tilknytning til Norge, om opplevd tilknytning til opprinnelseslandet og om ønsker for barna sine. Vi stilte tre typer spørsmål om dette: Først, spørsmål om i hvilken grad man føler seg hjemme i Norge og i opprinnelseslandet. For det andre, for å muliggjøre videre analyser av eventuelle gap mellom opplevd tilknytning (i hvilken grad man føler seg hjemme) og ønsket tilknytning, formulerte vi spørsmål om i hvilken grad respondentene anser det som viktig å tilegne seg norsk kultur og tradisjon, samt å holde på kultur og tradisjoner fra eget opprinnelsesland. For det tredje spurte vi de som oppga at de hadde barn som bor i Norge hvor viktig eller uviktig de syntes det er at deres barn tar til seg tradisjoner og kultur som norske barn lærer hjemme, og at barna opprettholder tradisjoner og kultur fra respondentens opprinnelsesland.

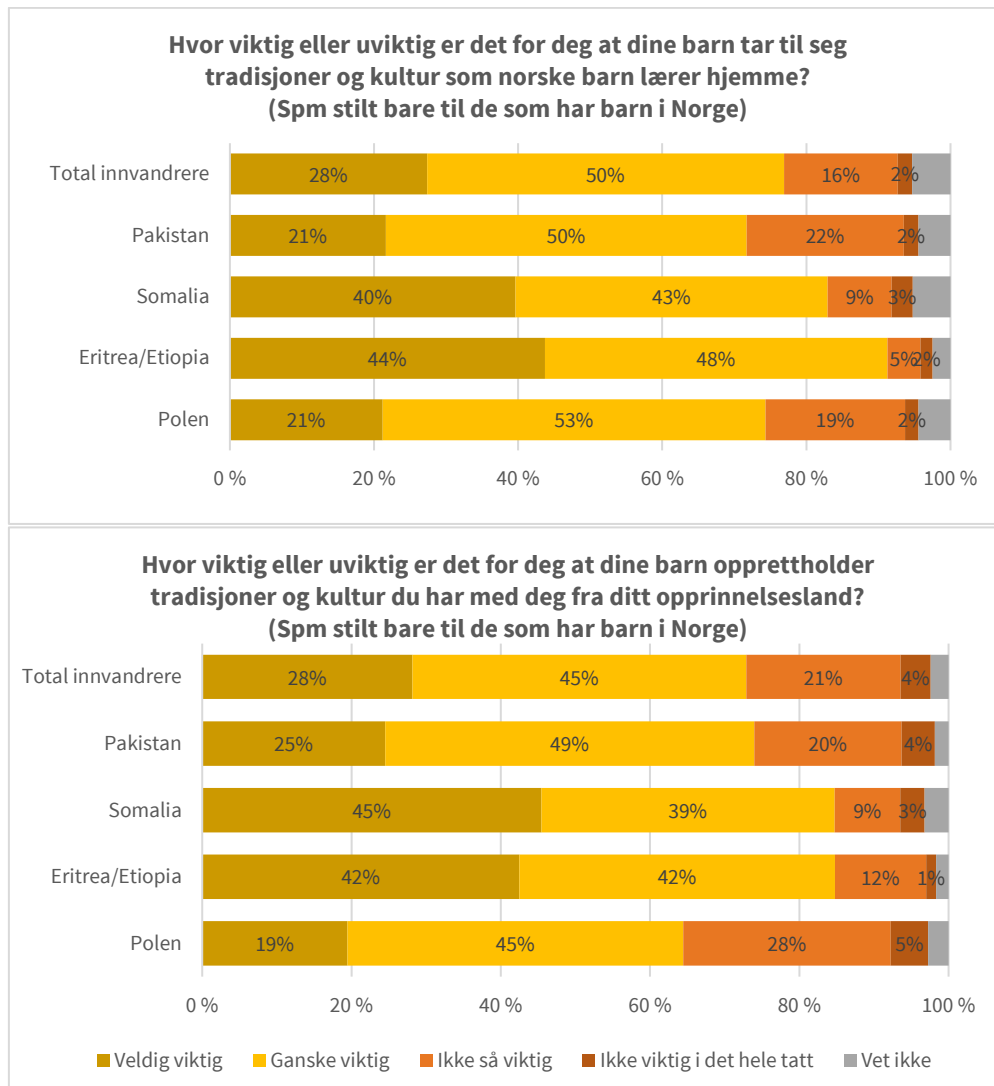
Figur 4.6 Svar på spørsmål om i hvilken grad man føler seg hjemme i Norge og i sitt opprinnelsesland.

Figur 4.7 Svar på hvor viktig eller uviktig det er for en å tilpasse seg norske tradisjoner og kultur, samt å opprettholde tradisjoner og kultur fra ens opprinnelsesland.

Figur 4.8 Svar på spørsmål om hvor viktig eller uviktig det er at ens barn tar til seg tradisjoner og kultur som norske barn lærer hjemme, samt hvor viktig eller uviktig det er at barna opprettholder tradisjoner og kultur fra deres opprinnelsesland.

Vi vil trekke fram noen mønstre fra resultatene som er presentert over. For det første ser vi at respondentene i innvandrertutvalget i langt mindre grad enn respondentene i kontrolltutvalget gir uttrykk for at de føler seg hjemme i Norge. Mens det store flertallet i kontrolltutvalget oppgir at de føler seg «svært» hjemme i Norge, velger mange i innvandrertutvalget å krysse av for at de føler seg «ganske» hjemme i Norge (de med lang botid oppgir i litt større grad at de føler seg hjemme). De fleste føler seg imidlertid ikke noe mer hjemme i sine hjemland – heller omvendt. Særlig respondenter fra Pakistan oppgir at de føler seg mer hjemme i Norge enn i Pakistan, mens for de andre gruppene er følelsen av å kjenne seg hjemme nokså lik.

På spørsmål om hvor viktig eller uviktig det er for en å tilpasse seg norske tradisjoner og kultur, samt å opprettholde tradisjoner og kultur fra ens opprinnelsesland, er også svarfordelingen ganske lik på de to spørsmålene. Den pakistanske og den polske gruppen er minst opptatt av å ta til seg norsk kultur og tradisjon, men de er også minst opptatt av å opprettholde tradisjoner og kultur fra opprinnelseslandet. Respondenter fra Somalia og Etiopia/Eritrea er til gjengjeld mer opptatt av både å

tilpasse seg norsk kultur og å ivareta hjemlandets kultur. Det samme mønsteret kommer fram når vi spør de som har barn om hvor viktig eller uviktig det er at ens barn tar til seg tradisjoner og kultur som norske barn lærer hjemme, samt hvor viktig eller uviktig det er at barna opprettholder tradisjoner og kultur fra deres opprinnelsesland.

I offentlig debatt framstilles det at innvandrere har en sterk tilknytning til sine hjemland gjerne som å stå i motsetning til integrasjon og tilknytning til det norske samfunnet. Selv om dette kan virke intuitivt, gir ikke forskningen noe entydig støtte for et slikt syn. Tvert imot viser en del studier at et sterkt transnasjonalt engasjement gjerne sammenfaller med og støtter opp under engasjement i mottakerlandet (se f.eks. Dekker & Siegel, 2013; Marini, 2014).

Tabell 4.4 viser sammenhengen mellom det å føle seg hjemme i sitt opprinnelsesland og å føle seg hjemme i Norge, mellom det å mene at det er viktig å opprettholde tradisjoner og kultur fra opprinnelsesland og å mene at det er viktig å tilpasse seg norske tradisjoner og kultur, og mellom det å mene at det er viktig at barna opprettholder tradisjoner og kultur fra opprinnelsesland og å mene at det er viktig at barna tar til seg tradisjoner og kultur som norske barn lærer hjemme.

Resultatene tyder på at det ikke er noen motsetning mellom hjemlandsorientering og orientering mot det norske samfunnet, sett fra respondentenes side. Det er en svak, men ikke signifikant negativ korrelasjon mellom å føle seg hjemme i opprinnelseslandet og i Norge, men hovedbildet er at de fleste oppgir at de føler seg hjemme begge steder. Når det gjelder sammenhengen mellom ønsket om å opprettholde hjemlandets kultur og ønsket om å tilpasse seg norske tradisjoner – enten det gjelder en selv eller sine barn, så er sammenhengen signifikant positiv. Det betyr at de som er mest opptatt av å opprettholde hjemlandets kultur, også er mest opptatt av å lære og å tilpasse seg norsk kultur og norske tradisjoner. Sett fra respondenters perspektiv oppleves altså ikke dette som noen motsetning.

Tabell 4.3 Indikatorer for tilknytning til Norge, fordelt på indikatorer for tilknytning til opprinnelsesland. Prosent.

		Føler seg hjemme i opprinnelsesland		
		Litt/ikke (n = 931)	Ganske/helt (n = 1502)	(n = 2433)
Føler seg hjemme i Norge	Litt/ikke i det hele tatt	16	26	22
	Ganske/helt	85	74	78
	Total	100	100	100
		Viktig å opprettholde tradisjoner og kultur fra opprinnelsesland		
		Litt/ikke (n = 319)	Ganske/veldig (n = 2127)	Total (n = 2446)
Viktig å tilpasse seg norske tradisjoner og norsk kultur	Litt/ikke i det hele tatt	46	21	24
	Ganske/veldig	54	79	76
	Total	100	100	100
		Viktig at barna opprettholder tradisjoner og kultur fra opprinnelsesland		
		Litt/ikke (n = 569)	Ganske/helt (n = 1924)	Total (n = 2493)
Viktig at barna tar til seg tradisjoner og kultur som norske barn lærer hjemme	Litt/ikke i det hele tatt	28	16	19
	Ganske/helt	72	84	81
	Total	100	100	100

4.4 Verdier og hverdagsintegrering

Verdier står ofte sentralt i offentlige debatter om integrasjon, og mange er opptatt av i hvilken grad innvandreres verdier er i tråd med verdier som oppfattes som viktige i Norge. At det finnes forskjeller mellom land og samfunn med tanke på hva slags verdier som er mest utbredt i befolkningene, er velkjent. Samtidig er det vanskelig å avgjøre hva som utgjør «typiske» verdier i pluralistiske samfunn som det norske.

Eksisterende forskning tyder på at de viktigste forskjellene mellom den norske befolkningen og en del innvandrergupper når det kommer til holdninger og verdier, er knyttet til spørsmål om familieorganisering, seksualitet, likestilling og religionens plass i samfunnet. Nordmenn generelt er i snitt svært liberale i slike spørsmål sammenliknet med resten av verden, og en del innvandrergupper er mer sosialt konservative (se f.eks. Friberg, 2016).

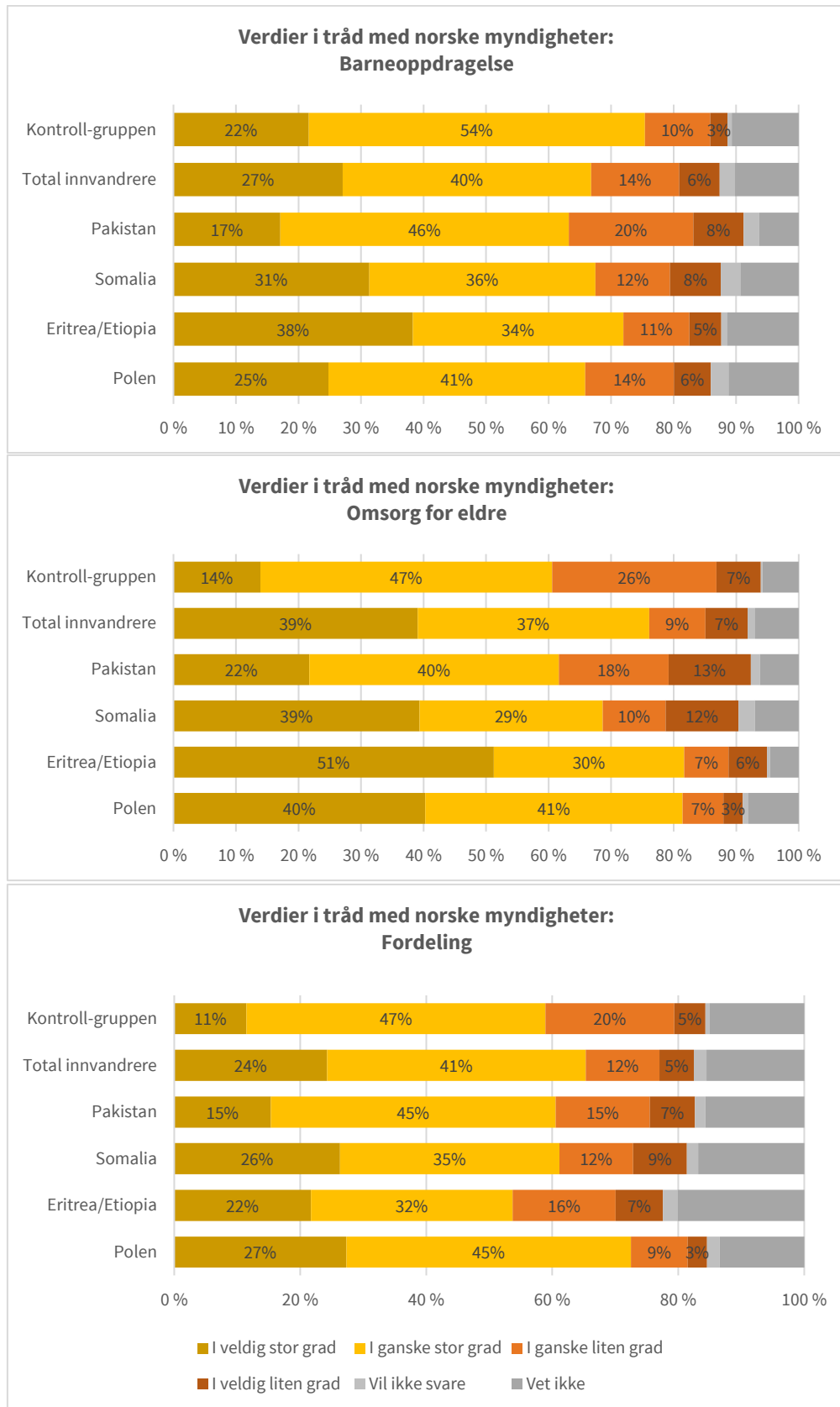
I en pilotstudie om hverdagsintegrering oppfatter vi det imidlertid ikke som sentralt å måle «objektive» forskjeller i holdninger og verdier. Hverdagsintegrering – slik vi har valgt å definere det – er knyttet til folks subjektive opplevelse av tilhørighet. Verdier er således primært relevant for å forstå hverdagsintegrering i den grad verdiforskjeller gir opphav til en opplevelse av utenforskap.

Verdier ble diskutert i flere av fokusgruppene. Enkelte deltakere var skeptiske til spørsmål om verdier, fordi dette kunne oppleves som en test på om man har «riktige» holdninger. Samtidig var flere deltakere i fokusgruppene opptatt av at dersom det oppleves som om gapet mellom egne og storsamfunnets verdier er stort på mange felt, eller i forhold til temaer som oppleves som spesielt viktige, kan det bidra til en følelse av utenforskap. Samtidig framhevet flere at det er viktig for hverdagsintegrering å oppleve aksept for at ens egne verdier ikke nødvendigvis er i tråd med det som oppfattes som flertallets holdninger.

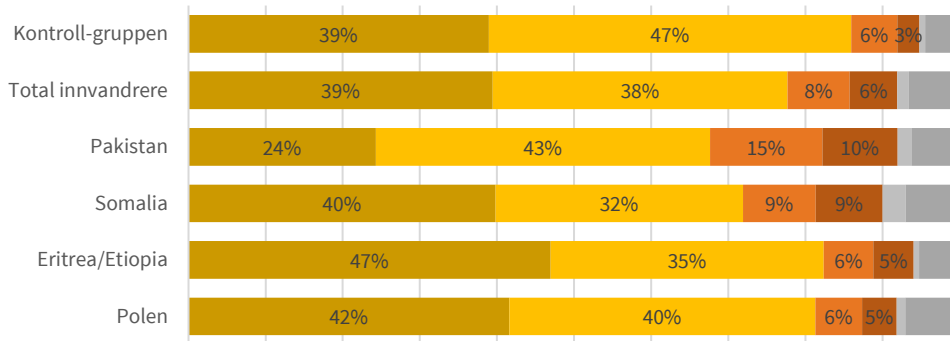
I utviklingen av spørreskjemaet forsøkte vi å lage spørsmål som fanget opp denne opplevelsen av hvorvidt det er et gap mellom egne og storsamfunnets verdier, heller enn å forsøke å måle hva respondentenes verdier faktisk er og holde dette opp mot en idé om hva som er «norske verdier». Vi utviklet derfor et spørsmålsbatteri som skal fange opp opplevd sammenheng mellom egne og norske myndigheters verdier på en rekke ulike felt, ved å spørre «I hvilken grad føler du at verdiene norske myndigheter står for er i tråd med dine verdier når det gjelder ...?», og deretter presentere ulike felt.

Det er viktig å understreke at vi ikke vet hva respondentene legger i en eventuell uenighet dersom de rapporterer at de verdiene myndighetene fremmer, ikke er i tråd med deres egne. Vårt spørsmålsbatteri fanger ikke opp om man for eksempel mener at norske myndigheter er for liberale i likestillingsspørsmål, eller om man tvert imot mener at myndighetene ikke gjør nok for å fremme likestilling. Dette gjør at man må være relativt varsom i tolkningen av svarene – ikke minst når man sammenlikner ulike grupper.

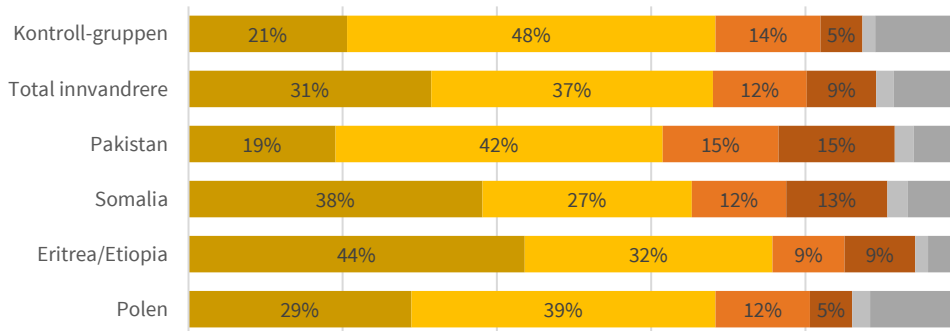
Figur 4.9 Svar på spørsmålet «I hvilken grad føler du at verdiene norske myndigheter står for er i tråd med dine verdier når det gjelder ...?»

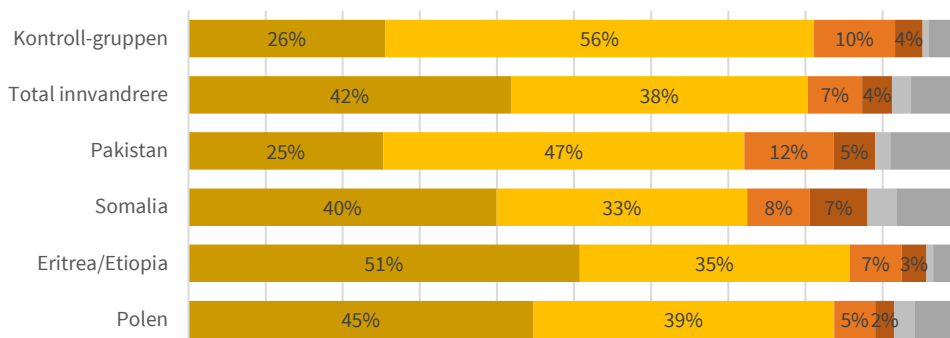
**Verdier i tråd med norske myndigheter:
Ytringsfrihet**

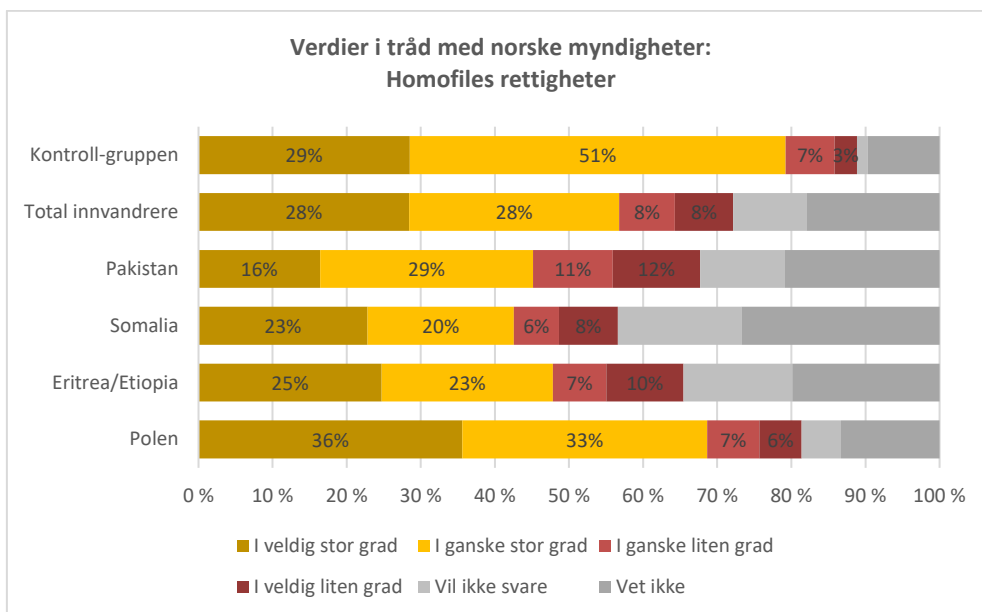

**Verdier i tråd med norske myndigheter:
Respekt for religion**

**Verdier i tråd med norske myndigheter:
Likestilling mellom kjønn**

Noen resultater er verdt å merke seg: De fleste innvandrerespondenter føler at deres verdier i veldig eller ganske stor grad er i tråd med norske myndigheters verdier på de fleste felt.

På noen felt melder innvandrergruppen i større grad enn kontrollutvalget at verdiene deres er i tråd med verdier som fremmes av norske myndigheter. Dette gjelder omsorg for eldre og fordeling. Når det gjelder likestilling mellom kjønn og respekt for religion, er det ingen signifikante forskjeller mellom innvandrerrutvalgets og kontrollgruppens følelse av hvorvidt deres verdier er på linje med myndighetenes. Innvandrerrutvalget melder litt sjeldnere enn kontrollutvalget at deres verdier er i tråd med de som fremmes av norske myndigheter når det gjelder barneoppdragelse, yt-ringsfrihet og homofiles rettigheter.

Det eneste spørsmålet som fanget opp en betydelig forskjell med hensyn til opplevelsen av at de verdiene som fremmes av norske myndigheter ikke er på linje med ens egne verdier, er spørsmålet om homofiles rettigheter. Her er det under halvparten av respondentene født i Pakistan, Somalia og Etiopia/Eritrea som oppgir at verdiene som fremmes av norske myndigheter «i veldig stor grad» eller i «ganske stor grad» er på linje med deres, sammenliknet med rundt 80 prosent i kontrollgruppen. Videre ser vi at det er de mest religiøse som i minst grad opplever at verdiene som fremmes av norske myndigheter når det gjelder homofiles rettigheter er i tråd med deres egne verdier. Gitt tidligere forskning på holdninger i ulike deler av innvandrerbefolkningen, er dette lite overraskende (se f.eks. Sterri, 2021).

4.5 Oppsummering

Spørsmål om identitet, opplevelse av tilhørighet og verdier er sentrale for innvandreres subjektive opplevelse av det vi har kalt hverdagsintegrering. Resultatene fra denne pilotundersøkelsen viser blant annet at:

- De fleste innvandrere ser i relativt begrenset grad på seg selv som «norske», men de ser i større grad på barna sine som norske.
- Mange opplever et betydelig gap mellom hvordan de identifiserer seg selv og sine barn, i den forstand at mange opplever at andre ser på både dem selv og på deres

barn som langt mindre norske enn det de selv føler seg og opplever at deres barn er. Dette gjelder kun de ikke-hvite innvandrergруппene. Innvandrere fra Polen opplever i større grad at det er et samsvar mellom egen identitet når det kommer til «norskhet» og hvordan andre ser på dem.

- Innvandrere opplever noe mindre grad av tilhørighet til Norge enn befolkningen for øvrig, men de fleste har også en begrenset tilknytning til hjemlandet.
- Det er ingen motsetning mellom det å oppgi en sterk tilhørighet til hjemlandet og det å oppgi en sterk tilhørighet til Norge. Tvert imot er det slik at de som sier at de er opptatt av å ivareta hjemlandets kultur og tradisjoner, også er de som er mest opptatt av å ta til seg kultur og tradisjon fra Norge.
- Innvandrere opplever i stor grad at verdiene norske myndigheter står for, er i tråd med egne verdier. Et tydelig unntak er spørsmålet om homofiles rettigheter, der alle innvandrergруппene med unntak av Polen opplever å være betydelig mindre på linje med myndighetene enn kontrollgruppen.

5 Tillit

Tillit har i løpet av de siste tiårene blitt et sentralt omdreiningspunkt i diskusjoner om hva som holder moderne pluralistiske samfunn sammen. Empirisk forskning viser at høy grad av tillit er forbundet med en rekke positive utfall for enkeltindivider, men det blir også beskrevet som en avgjørende forutsetning for en rekke aspekter ved vel-fungerende samfunn – fra økonomisk vekst, til lav korrupsjon og god helse mm. Tillit senker transaksjonskostnader ved samarbeid og gjør det mulig å koordinere sam-handling i stor skala (Nannestad & Svendsen, 2005). Høy grad av mellommenneskelig tillit regnes ikke minst som en viktig forklaring på de nordiske velferdsstatenes suksess (Rothstein, 2001).

Tillit kan defineres og måles på ulike måter. Mens generalisert tillit gjerne defineres som tilbøyeligheten til å stole på fremmede i situasjoner der man har lite informasjon som kan brukes til å vurdere om de faktisk er til å stole på, er spesifikk tillit tilbøyeligheten til å stole på bestemte kategorier eller grupper av personer, som for eksempel egen familie, folk i nabolaget eller fra andre steder, etniske minoriteter, bestemte yrker mm. (Luhmann, 1988). Institusjonell tillit er igjen en form for spesifikk tillit, og angir folks tillit til bestemte samfunnsinstitusjoner, som politiet, NAV, helsemyndigheter osv. (Kumlin & Rothstein, 2005). Institusjonell tillit kan knyttes til ulike sider ved institusjonene, som deres kapasitet (har man tillit til at institusjonene er effektive og kompetente?) og deres verdier (stoler man på at institusjonene behandler folk godt og rettferdig?) (OECD, 2017).

Innenfor den teoretiske litteraturen skiller man gjerne mellom et kulturelt perspektiv som hevder at mellommenneskelig tillit er dypt kulturelt forankret og ligger til grunn for vel-fungerende institusjoner, og et institusjonelt perspektiv som hevder at vel-fungerende institusjoner i seg selv bidrar til å generere mellommenneskelig tillit. Dette henger igjen nært sammen med spørsmålet om hvorvidt tillit er et stabilt trekk basert på tidlig sosialisering, eller mer formbart og basert på erfaring gjennom livet (Nannestad mfl., 2014).

Det finnes omfattende internasjonal litteratur om innvandreres tillit og hvorvidt de beholder et tillitsnivå preget av sine hjemland (ofte lavtillitsland), eller om de tilpasser seg tillitsnivået i mottakerlandene (som ofte har høyere tillitsnivåer). I dag er det solid empirisk belegg både for at tillitsnivået i hjemlandet har en vedvarende effekt og for at innvandrere i stor grad tilpasser seg det ofte høyere tillitsnivået i mottakerlandene (Dinesen & Hooghe, 2010; Dinesen, 2013; Nannestad mfl., 2014). Samtidig som forskning viser at innvandrere gjerne har lavere grad av generalisert tillit, har de ofte høyere grad av institusjonell tillit (Maxwell, 2010; Röder & Mühlau, 2012). Innvandreres opplevelser av tillit knyttes gjerne til forventninger basert på tidligere erfaringer og sosialisering i hjemlandet og til erfaringer med diskriminering og uten-forskning i vertslandet.

Gjennom arbeidet i fokusgruppene og i referansegruppen ble både sosial og institusjonell tillit trukket fram som viktige aspekter ved hverdagsintegrering. Flere av deltakerne i fokusgruppene satte søkelyset på at tillit både er noe man kan ha til andre i samfunnet og til institusjoner, samtidig som det er noe man opplever å få eller

bli møtt med i dagligdagse situasjoner, som i møte med skolen, kollegaer, naboer og offentlige tjenester.

Det tar tid å bygge tillit, men å bygge tillit mellom de som kommer til landet og de som allerede er her er viktig. (...) At jeg blir møtt med tillit fra skolen er viktig for at jeg føler meg som en del av samfunnet, det gjør at jeg også får tillit til dem.

Indikatorer og spørsmål som brukes for å måle tillit i befolkningen, er i høy grad standardiserte og likelydende. I diskusjoner i referansegruppen og i fokusgruppene var det stor enighet om at det var viktig å ha med indikatorer på både sosial og institusjonell tillit som kan sammenliknes med andre relevante undersøkelser. I piloten valgte vi derfor tidligere brukte formuleringer i spørsmål om generell tillit, tillit til ulike grupper i samfunnet og tillit til institusjoner.

I tillegg til de standardiserte spørsmålene om tillit, la vi inn et sett med spørsmål om hvorvidt respondentene føler seg trygge på at de vil motta den hjelpen de har behov for i forbindelse med gitte problemer i hverdagen (sykdom, alderdom, arbeidsledighet, problemer på skolen og kriminalitet). Det å kunne få den hjelpen man har krav på ble trukket fram som et viktig aspekt av hverdagsintegrering i fokusgruppene. Flere av spørsmålene er tidligere stilt i levekårsundersøkelser, og er ment å gi respondentene en noe mer konkret kontekst for å vurdere tillit til institusjoner som er sentrale når man har behov for hjelp eller møter på problemer (politi, domstoler, NAV, skolen, helsevesenet osv.).

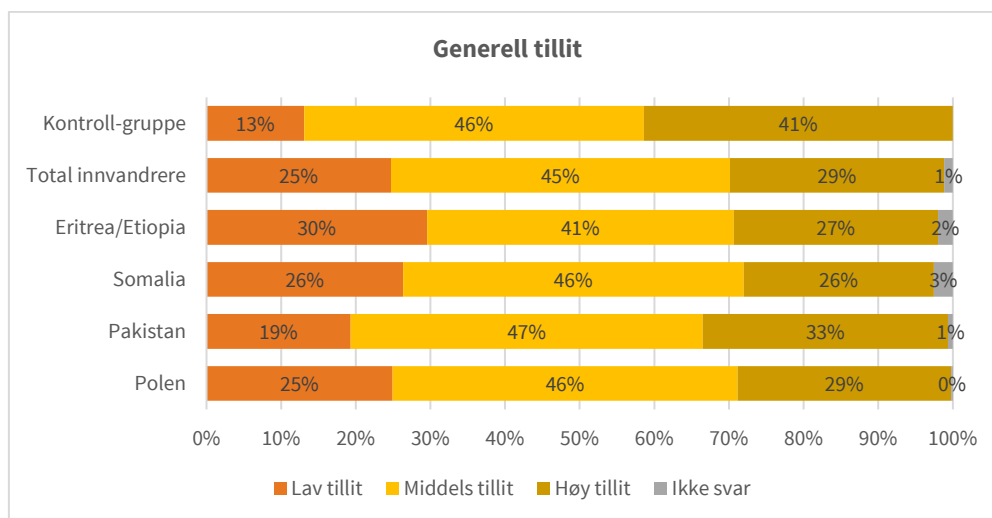
5.1 Generell tillit

Spørsmålet vi har stilt for å måle generell tillit til andre mennesker i samfunnet, er: «Vil du stort sett si at folk flest er til å stole på, eller at en ikke kan være for forsiktig når en har med andre å gjøre?» Svaret blir oppgitt på en skala fra 0–10. Dette spørsmålet om generell tillit brukes ofte i andre undersøkelser, og formuleringen i pilotundersøkelsen samsvarer med blant annet European Social Survey (EES), GOVCIT, Levekår blant innvandrere i Norge 2016 (SSB), World Values Survey (WVS) og integreringsbarometeret. Det er grunn til å tro at tilbøyeligheten til å svare på spørreundersøkelser henger sammen med generell tillit, og man bør derfor være oppmerksom på at slike undersøkelser – særlig når svarprosenten er relativt lav – kan overestimere graden av tillit i befolkningen.

Tabell 5.1 Gjennomsnittlig tillit på en skala fra 0 til 10, fordelt på landgrupper.

	Gjennomsnitt tillit 0 til 10	Antall (n)
Polen	6,89	896
Pakistan	7,32	617
Somalia	6,78	577
Eritrea/Etiopia	6,34	441
Total innvandrere	6,87	2531
Kontrollutvalg	7,97	679

Figur 5.1 Fordeling av lav (0–4), middels (5–7) og høy (8–10) tillit til andre, fordelt på landgrupper.

Tabell 5.2 Gjennomsnittlig generell tillit, fordelt på bakgrunnsvariabler. Selvrappert score på en skala fra 0-10.

Arbeid		Utdanning		Botid		Norskkunnskaper		Religiøsitet	
Fulltid	Ikke fulltid	Høy utdanning	Ikke høyere utdanning	Lang (> 14 år)	Kort (5–14 år)	Svært gode	Ikke svært gode	Religion ikke viktig	Religion svært viktig
7,04	6,66	7,26	6,52	7,08	6,76	7,26	6,52	6,99	6,74

Resultatene viser at den generelle tilliten er høyere i kontrollutvalget enn blant innvandrerrutvalget (8,0 vs. 6,9). Det er også relativt store forskjeller innad i innvandrergruppen. Respondenter med bakgrunn fra Pakistan har høyere generell tillit enn respondenter med bakgrunn fra Etiopia og Eritrea.

I tillegg til å presentere gjennomsnittet for generell tillit, har vi gruppert svarene i tre grupper, hvor svar fra 0 til 4 angir en lav skår (lav tillit), svar fra 4 til 7 angir en middels skår (tillit) og svar fra 8 til 10 angir en høy skår (høy tillit). Denne inndelingen er i samsvar med det som ble brukt i livskvalitetsundersøkelsen i 2021. Figur 5.1 viser at rundt en av fire respondenter med bakgrunn fra Somalia, Eritrea, Etiopia og Polen gir uttrykk for at de har lav tillit til andre i samfunnet.

Ved å se på generell tillit fordelt på våre ulike bakgrunnsvariabler (tabell 5.2), ser vi at både sysselsetting, utdanning, botid, norskkunnskaper og religiøsitet synes å ha en sammenheng med generell tillit. Her er sammenhengen som forventet – de som er i fulltidsjobb oppgir å ha litt mer tillit til andre enn de som ikke er i fulltidsjobb. Det samme gjelder de som har høyere utdanning sammenliknet med de som ikke har høyere utdanning, de som har lang botid sammenliknet med de som har kortere botid, og de som har svært gode norskkunnskaper sammenliknet med de som ikke har svært gode norskkunnskaper. De som er svært religiøse har litt lavere tillit enn de som ikke er svært religiøse.

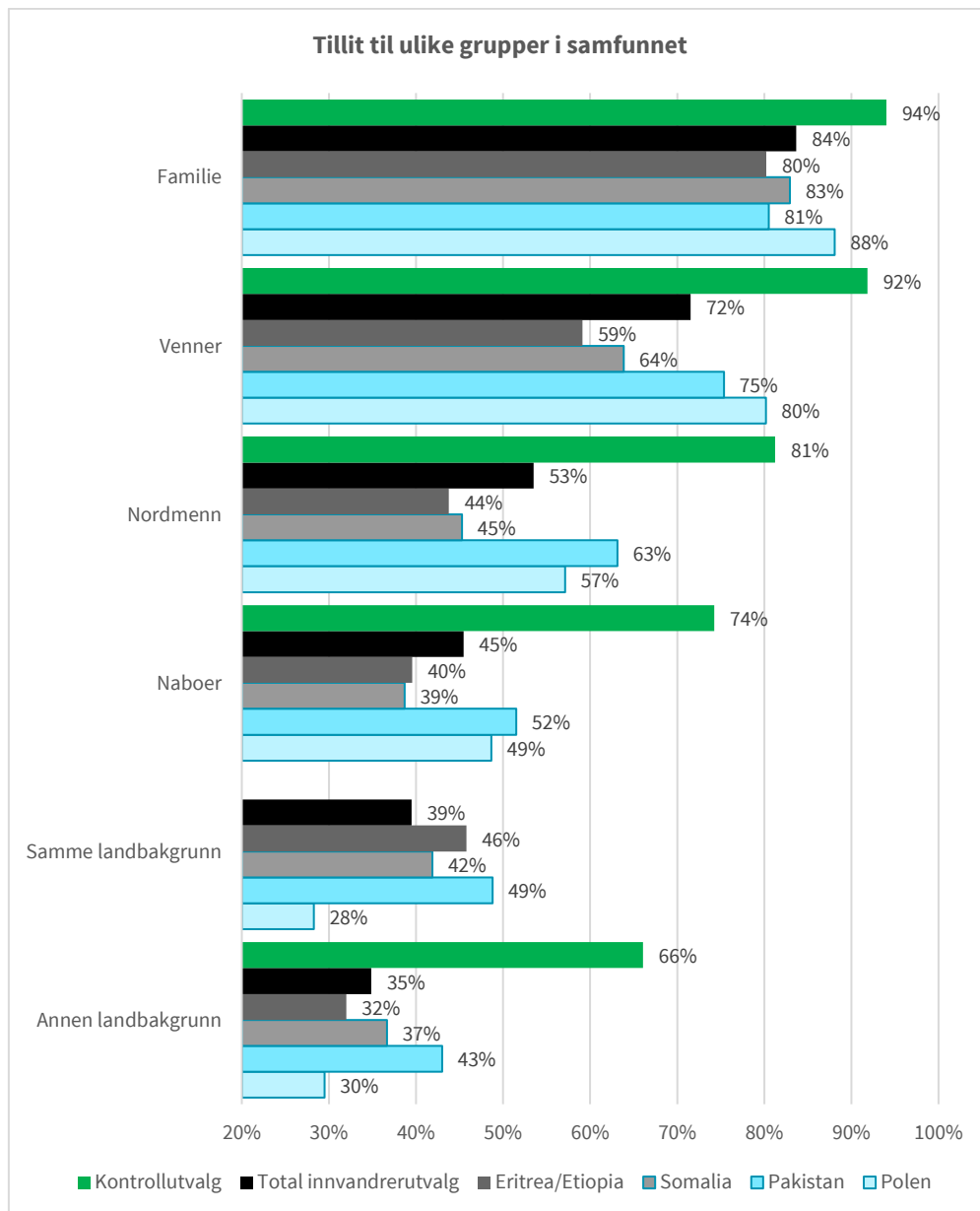
5.2 Tillit til andre spesifikke grupper

Å undersøke tillit til ulike grupper i samfunnet kan gi informasjon om hvilke arenaer for samhandling med andre som preges av tillit og tette bånd, og hvilke arenaer for samhandling som preges av svakere bånd. I litteraturen knyttes disse mønstrene ofte

til grad av sosial kapital. Tillit til andre grupper utenfor eget nettverk kan medvirke til å styrke sosial kapital i samfunnet.

I pilotundersøkelsen har vi spurt om tillit til familie og venner, naboer, andre med samme landbakgrunn som en selv, i tillegg til nordmenn uten innvandrerbakgrunn og andre innvandrere med annen bakgrunn enn en selv. Dette spørsmålet har tidligere vært brukt i World Values Survey (flere runder, sist i runde 7), men vi har lagt til kategoriene som omhandler innvandrerbakgrunn.

Figur 5.2 Prosentandel med full eller høy tillit til grupper av andre, fordelt på landgrupper.

Resultatene viser relativt store forskjeller mellom innvandererutvalget og kontrollgruppen. Kontrollgruppen har høyere tillit til alle de oppgitte gruppene enn innvandererutvalget. De største forskjellene mellom kontrollgruppen og innvandrere finner vi i tillitsnivået til naboer og folk med annen landbakgrunn enn en selv (ikke iberegnet nordmenn uten innvandrerbakgrunn).

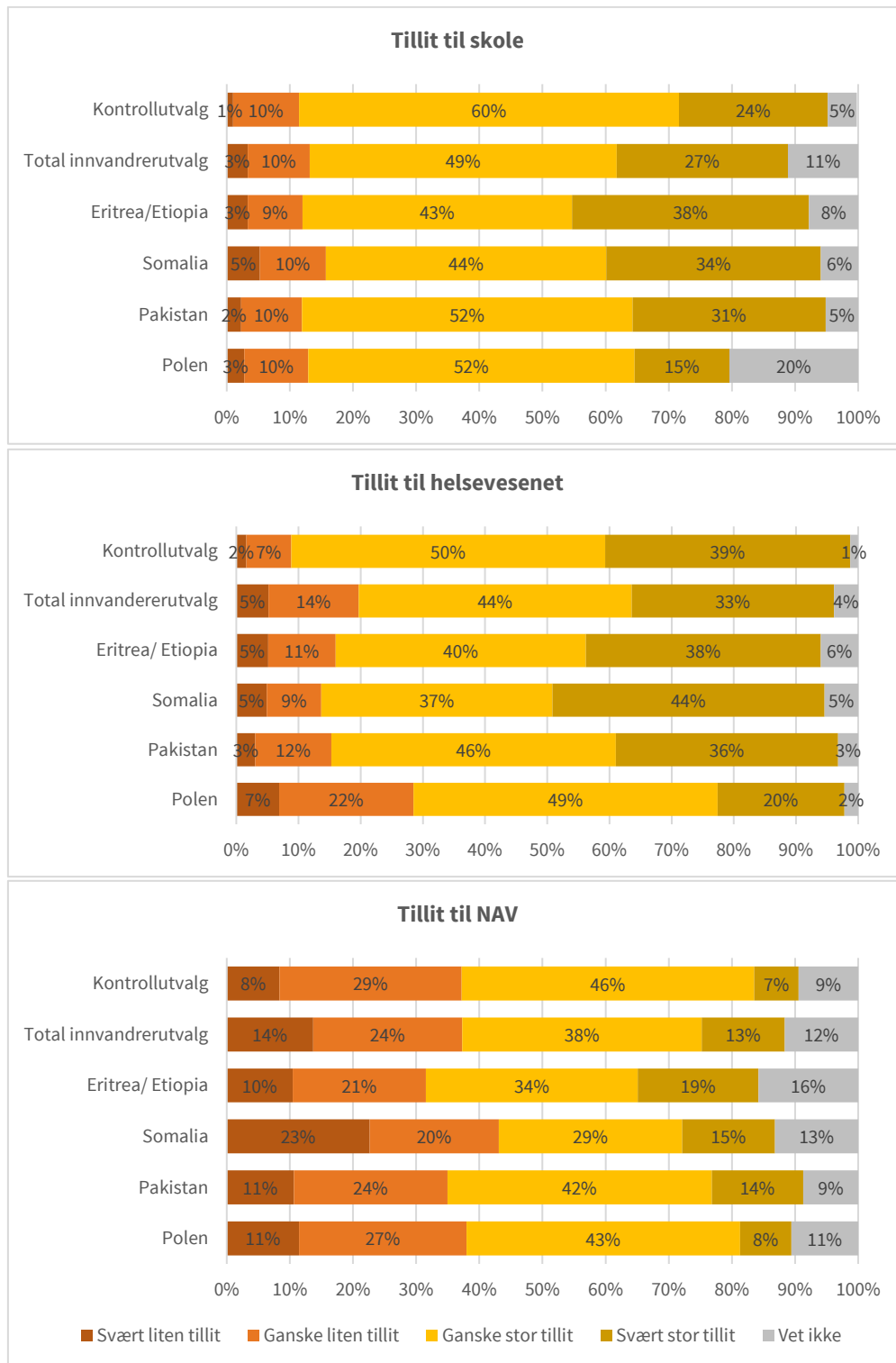
5.3 Tillit til institusjoner

I pilotundersøkelsen måler vi tillit til ni forskjellige institusjoner i det norske samfunnet. Respondentene ble stilt følgende spørsmål: «I det norske samfunnet er det en del institusjoner som er viktige for hvordan landet styres. Hvor liten eller stor grad av tillit har du til disse institusjonene?» Dette spørsmålsbatteriet er standardisert og svært mye brukt i holdningsundersøkelser. Det er noe variasjon i hvordan svaralternativene blir presentert for respondentene i ulike undersøkelser. I noen undersøkelser bes respondentene om å rangere tilliten til hver institusjon på en skala fra 0 til 10, i andre undersøkelser blir respondentene forelagt svaralternativer – disse varierer ofte mellom fire og fem svaralternativer.

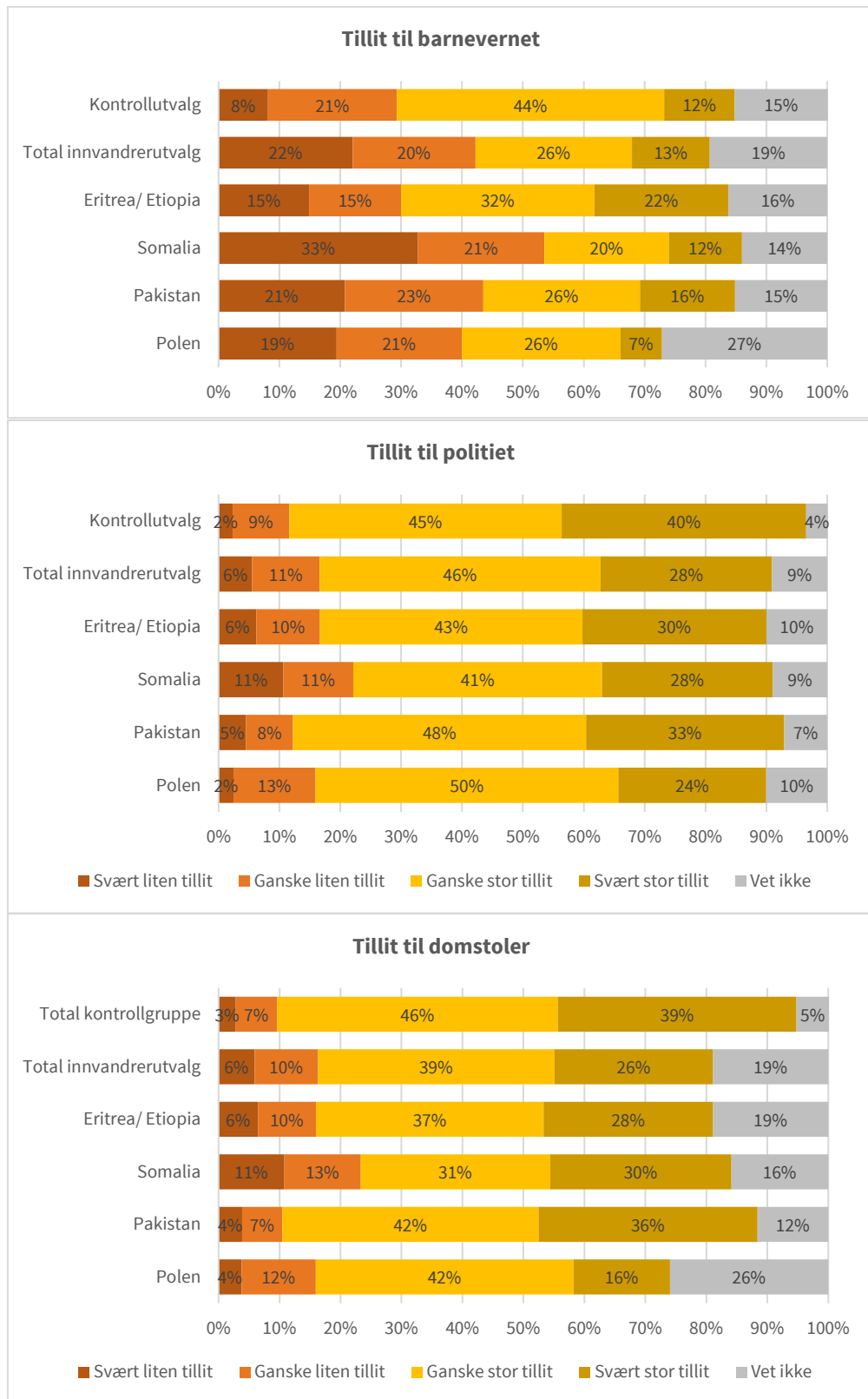
For å unngå opphopning av svar på en tallskala ble respondentene i pilotundersøkelsen forelagt fire svaralternativer uten en nøytral midtkategori, men med mulighet til å velge «vet ikke» hvis de var usikre. For hver av institusjonene ble respondentene bedt om å vurdere om de har «svært liten tillit», «ganske lite tillit», «ganske stor tillit» eller «svært stor tillit». Det var også mulig å svare «vet ikke». Disse svaralternativene er også brukt i World Values Survey (WVS).

Nedenfor presenteres resultater for graden av institusjonell tillit til institusjoner som skal ivareta grunnleggende rettigheter i det norske samfunnet, som helse, utdanning, sikkerhet, rett til arbeid og sosial støtte og barns rettigheter. Videre viser vi tillit til politiske institusjoner (storting og politikere) som i stor grad blir valgt som representanter for befolkningen, og til slutt viser vi tillit til tradisjonelle medier.

Figur 5.3 Tillit til det norske skolesystemet, helsevesenet og NAV.

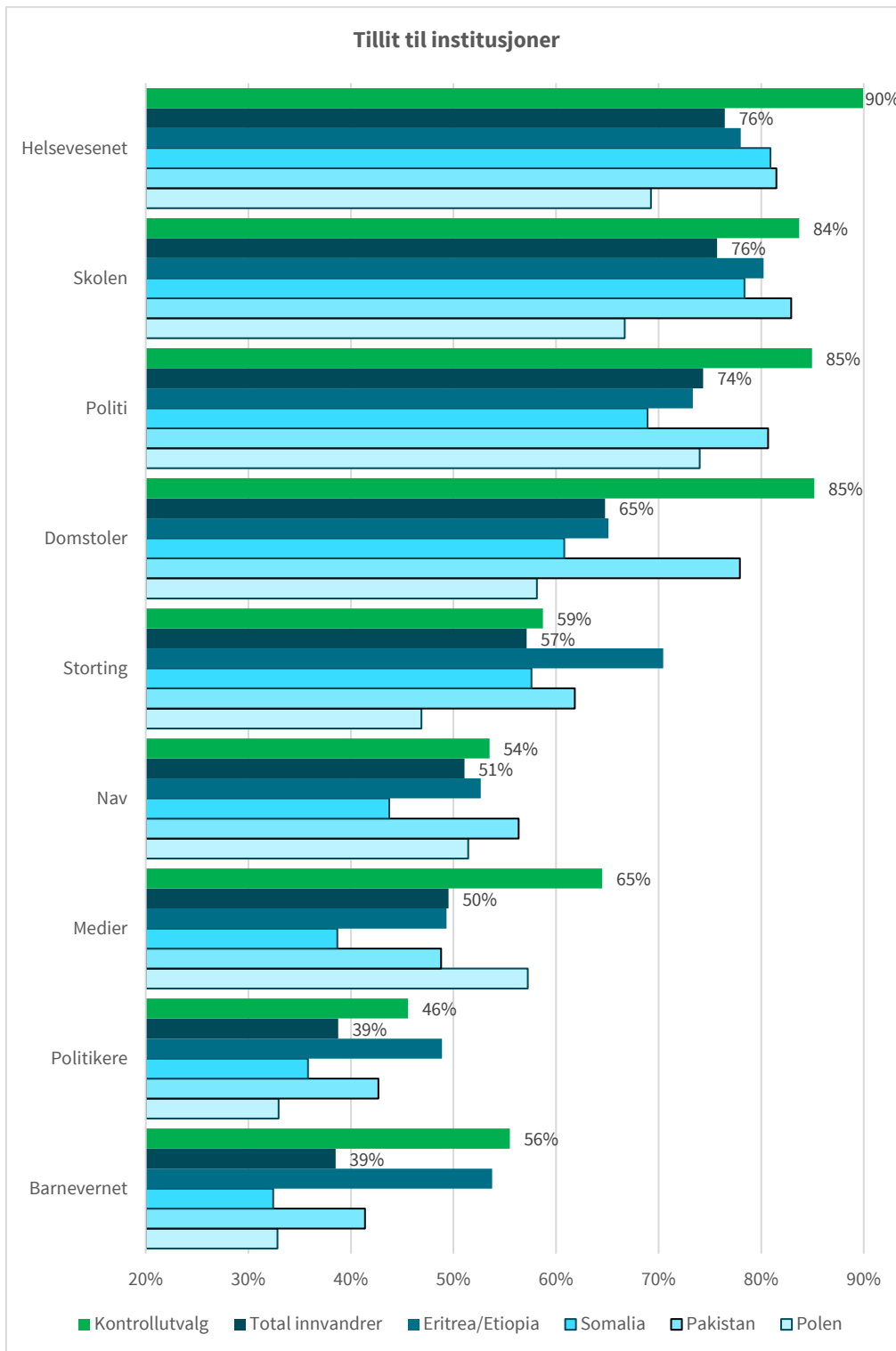
Figur 5.4 Tillit til det norske barnevernet, politi og domstoler.

Figur 5.5 Tillit til norske politikere, Stortinget og media.

Figur 5.6.. Prosentandel som har svært stor eller ganske stor tillit til følgende norske institusjoner.

Tabell 5.3 Prosentandel i innvandrerrutvalget som har svært stor eller ganske stor tillit til følgende norske institusjoner, fordelt på sosiale bakgrunnsvariabler.

Føler seg «norsk»	Arbeid		Utdanning		Botid		Norskkunnskaper		Religiøsitet	
	Fulltid	Ikke fulltid	Høy utdanning	Ikke høyere utdanning	Lang (> 14 år)	Kort (5–14 år)	Svært gode	Ikke svært gode	Religion ikke svært viktig	Religion svært viktig
Politiet	83	80	85	79	81	83	82	82	82	81
Politikere	50	49	53	46	46	52	50	49	52	46
Stortinget	67	65	70	64	63	70	67	66	68	63
Domstoler og rettsvesen	81	77	85	74	79	80	82	77	79	81
Helsevesenet	77	78	79	77	80	76	83	73	81	73
Barnevernet	47	50	50	45	42	53	47	49	47	49
Tradisjonelle medier	61	54	62	55	56	62	57	60	55	63
Skolen	86	83	86	84	84	86	87	83	86	83
NAV	57	59	59	57	56	60	59	57	59	57

Videre vil vi trekke fram noen mønstre fra resultatene: Helsevesenet, skolen, politiet og domstolene er de institusjonene som har høyest tillit blant både innvandrere og kontrollutvalget, mens folk generelt har lavere tillit til NAV, media, politikere og barnevernet. Det er en større andel av respondentene i kontrollutvalget som har tillit til institusjoner enn i det totale innvandrerrutvalget.

Det er likevel verdt å merke seg at det er store forskjeller mellom ulike landgrupper i innvandrerrutvalget og dessuten store forskjeller mellom ulike institusjoner. Respondenter med bakgrunn fra Polen har gjennomgående lavere tillit til institusjoner enn andre. Et eksempel er tillit til helsevesenet, der om lag 90 prosent i kontrollutvalget og 80 prosent i innvandrerrutvalget uten respondenter med polsk bakgrunn uttrykker høy tillit til institusjonen, mens 70 prosent av dem med polsk bakgrunn uttrykker tillit. Unntaket er tillit til media, der de polske respondentene gir uttrykk for høyere tillit enn de andre innvandrergруппene. Respondenter fra Polen svarer dessuten litt oftere «vet ikke» på spørsmål om tillit, noe som kan være en indikasjon på lite erfaring med disse institusjonene. Den somaliske gruppen skiller seg ut med å uttrykke særlig lav tillit til NAV, media og barnevernet.

Av institusjonene er det barnevernet som har lavest tillit blant innvandrerrutvalget. Det er spesielt respondenter med bakgrunn fra Somalia og Polen som gir uttrykk for lav tillit til barnevernet. Domstoler får ofte høy tillit i liknende undersøkelser, noe som også gjenspeiler seg i resultatene fra kontrollgruppen. Imidlertid uttrykker alle innvandrergруппene med unntak av dem født i Pakistan, relativt lavere tillit til domstolene enn andre.

Stortinget har i tidligere undersøkelser i Norge ofte oppnådd høy tillit, i de årlige målingene i tillitsbarometeret har i snitt over 70 prosent av befolkningen de siste fem årene uttrykt at de har tillit til Stortinget. Pilotundersøkelsen viser lavere tillit til Stortinget enn tidligere undersøkelser både blant kontrollutvalget og innvandrerrutvalget (59 og 57 prosent). Det er verdt å merke seg at undersøkelsen ble gjennomført på et tidspunkt hvor det var stor medieoppmerksomhet rundt den såkalte pendlerboligsaken, der det ble avslørt at stortingsrepresentanter fra flere politiske partier

urettmessig hadde tilegnet seg utbetalinger og støtte til bolig. Denne saken førte til mye negativ omtale av både Stortinget og de involverte politikerne og kan ha påvirket respondentenes tillit til både storting og politikere. Dette gjenspeiles i tillit til politikere, som også synes å være litt lavere enn målt i tidligere undersøkelser både blant innvandrere og kontrollutvalget (45 og 39 prosent).²

Tradisjonelle medier og informasjonskanaler som aviser, radio og TV nyter relativt høy tillit i kontrollgruppen og blant respondenter med polsk bakgrunn, i disse gruppene gir 65 og 57 prosent uttrykk for at de stoler på tradisjonelle medier. Blant innvandrere med bakgrunn fra Pakistan, Eritrea og Etiopia stoler om lag halvparten på denne typen medier, mens kun 38 prosent av dem med bakgrunn fra Somalia har tillit til tradisjonelle medier.

I noen tilfeller kan uttrykt mistillit være interessant å studere for å se hvem som tydelig uttrykker misnøye til institusjoner i samfunnet. Ser vi utelukkende på de som sier at de har svært liten tillit til institusjoner, er det respondenter med bakgrunn fra Somalia som i størst grad uttrykker mistillit.

I forrige avsnitt så vi at det var en tydelig sammenheng mellom generell tillit og våre bakgrunnsvariabler om sysselsetting, utdanning, botid, norskkunnskaper og grad av religiøsitet. Når vi så på institusjonell tillit fordelt på disse sosiale bakgrunnsvariablene (tabell 5.3), fant vi at institusjonell tillit virker å ha en sammenheng med utdanning. De med høy utdanning har generelt større tillit til institusjoner, et mønster som ofte framkommer i undersøkelser av institusjonell tillit. Imidlertid synes verken tilknytning til arbeidslivet eller norskkunnskaper eller religiøsitet å ha stor betydning for institusjonell tillit, med unntak av tillit til skole, helsevesen og domstoler, der gode norskkunnskaper virker å øke tilliten. Respondenter med lang botid har gjennomgående lavere tillit til institusjoner, dette gjelder spesielt for politikere, Stortinget, barnevernet, medier og til en viss grad NAV. Disse resultatene virker å være i samsvar med forskning som viser at relativt nyankomne innvandrere har høy tillit til vertslandets institusjoner, gjerne høyere enn befolkningen for øvrig.

5.4 Trygghet på å få hjelp fra institusjoner ved behov

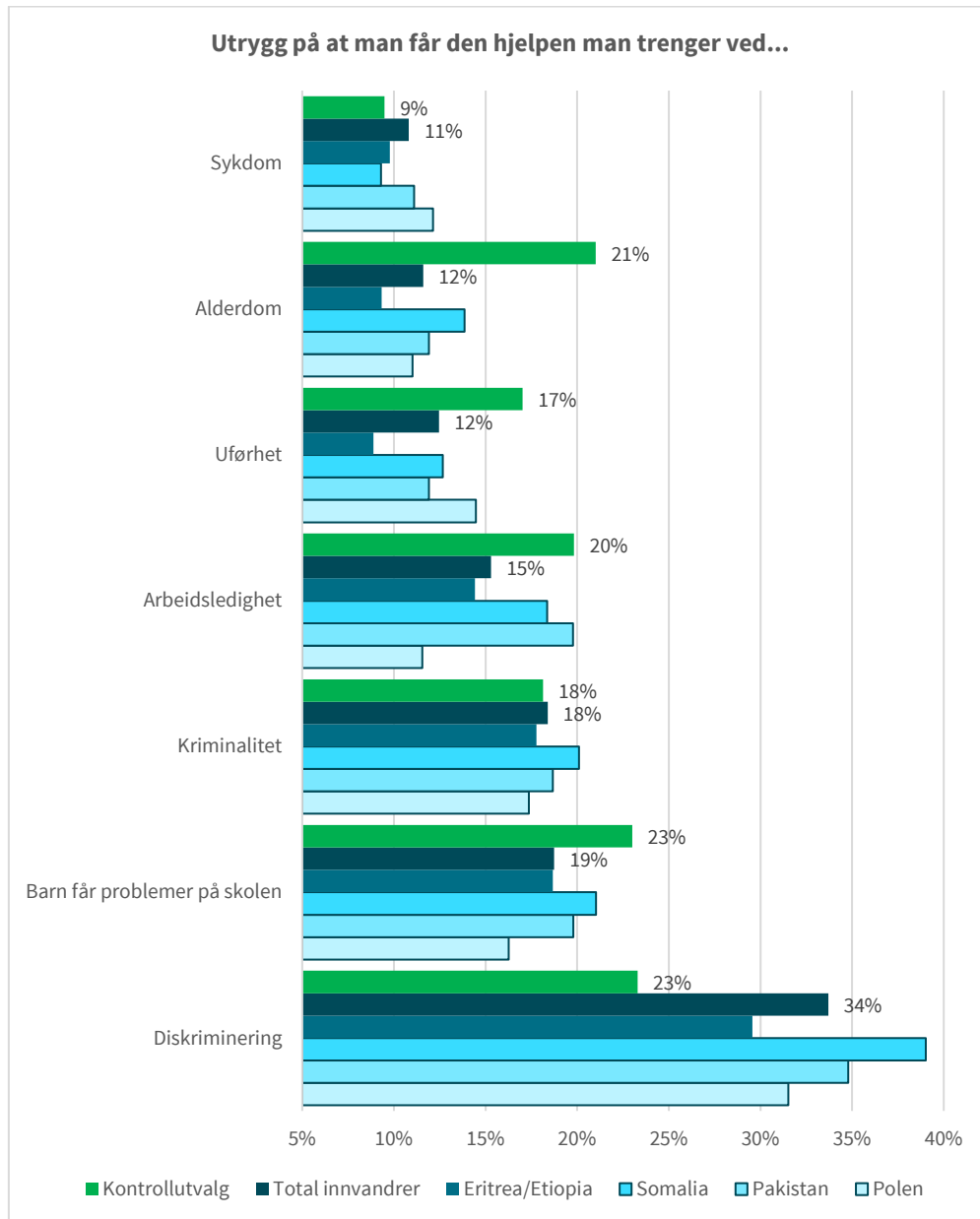
Selv om spørsmålet om tillit til institusjoner i samfunnet benyttes i svært mange holdningsundersøkelser, kan spørsmålene oppfattes som relativt abstrakte. Man kan lett se for seg at respondentene kan føle på usikkerhet blant annet når det gjelder hvilke kriterier man bruker for å vurdere tillit til en gitt institusjon: Er det institusjonens kapasitet, verdigrunnlag eller kanskje personene som representerer institusjonen som skal vurderes? I samtaler med referansegruppen for prosjektet og i fokusgruppene ble bruken av mer konkrete spørsmål knyttet til institusjonell tillit diskutert, og det var enighet om at det ville være en styrke for undersøkelsen om det ble inkludert et sett med spørsmål som viste til mer konkrete utfall. I pilotundersøkelsen har vi derfor inkludert spørsmål om hvorvidt respondentene er trygge på at de vil motta den hjelpen de har behov for fra norske myndigheter, dersom de møter på problemer i hverdagen. Spørsmålene er ment å gi respondentene en mer konkret situasjon å forholde seg til enn de mer generelle tillitsspørsmålene. Disse spørsmålene ble også brukt i Statistisk sentralbyrås livskvalitetsundersøkelse i 2021.

Resultatene fra dette spørsmålet presenteres med vekt på de som gir uttrykk for at de føler seg utrygge heller enn trygge på at man får den hjelpen man har behov for i

² I 2020 og 2021 målte tillitsbarometeret 54 og 52 prosent tillit til politiske partier i Norge.

gitte situasjoner i livet. Man kan se for seg at følelsen av utrygghet kan bidra til redusert livskvalitet og på noen områder hindre god integrering i samfunnet.

Figur 5.7 Prosentandel som føler seg utrygg på at de ville fått den hjelpen de trenger fra myndighetene i gitte situasjoner.

Resultatene viser at det er mindre forskjeller mellom innvandrertutvalget og kontrollutvalget når det gjelder hvor sikre de er på å få den hjelpen de trenger i en gitt situasjon, enn det var når det gjaldt tillit til ulike institusjoner. Andelen som føler at de er trygge på å få den hjelpen de trenger, er relativt lik mellom innvandrert- og kontrollutvalget. Kontrollutvalget opplever litt større trygghet enn innvandrertutvalget med hensyn til hjelp ved kriminalitet og helseproblemer, mens innvandrertutvalget opplever større grad av trygghet enn kontrollutvalget ved uførhet, arbeidsledighet eller hvis barna får problemer på skolen. Ved å inkludere spørsmål om både generell tillit til institusjoner og følelsen av trygghet ved behov for hjelp, gir undersøkelsen et mer

nyansert bilde av opplevelsen av hvorvidt man opplever at institusjonene i samfunnet er til å stole på.

Resultatene som gjelder de som gir direkte uttrykk for at de er utrygge på at de får den hjelpen de har behov for, viser at kontrollgruppen er mer utrygge enn innvandrerrutvalget på at de vil få den hjelpen de trenger fra myndighetene ved alderdom, arbeidsledighet, uførhet og hvis barna får problemer på skolen. Til gjengjeld er innvandrerrutvalget mye mer utrygge enn kontrollutvalget på at de får den hjelpen de har behov for hvis de opplever diskriminering – et problem som trolig i større grad er noe respondentene i gruppen selv har opplevd eller tror de kan oppleve.

5.5 Oppsummering

- Innvandrere har generelt noe lavere tillit til andre enn befolkningen ellers. Dette gjelder både når det gjelder tillit til nordmenn flest, til andre innvandrere og til naboer.
- Generell tillit og tillit til andre i samfunnet virker å være relatert til flere av våre bakgrunnsvariabler – personer som er fulltids sysselsatt, personer med høyere utdanning, de med lang botid og de som oppgir å ha svært gode norskkunnskaper oppgir generelt å ha høyere tillit til andre. Personer som er svært religiøse synes å ha litt mindre tillit.
- Innvandrere har noe lavere tillit til institusjoner enn befolkningen ellers. Særlig NAV og barnevernet har liten tillit hos innvandrerbefolkningen. Når man spør om tryggheten for at man får den hjelpen man trenger, er forskjellene mellom kontrollgruppen og innvandrerrutvalget mindre. Innvandrere er relativt trygge på at de får den hjelpen de trenger av myndighetene ved sykdom, alderdom, arbeidsledighet osv. De har imidlertid liten tro på at de vil få den hjelpen de har behov for ved diskriminering.
- Institusjonell tillit virker i liten grad å være forbundet med sysselsetting og norskkunnskaper, men resultatene viser at respondenter med høyere utdanning har større tillit til institusjoner enn de med lavere utdanning. I motsetning til generell tillit, som virker å bli høyere med lang botid, viser resultatene at de med lang botid har generelt lavere tillit til institusjoner enn de med kort botid.

6 Sosiale nettverk og deltakelse

Mens identitet og tilhørighet måler folks subjektive følelser, handler nettverk og deltakelse om konkrete relasjoner og sosial praksis. Sosiale nettverk og deltakelse dreier seg om handlingsaspektet ved hverdagsintegrering, og kan således måles i form av hvilke sosiale bånd og relasjoner man inngår i, fra den nærmeste familie og venner, via uformelle sosiale nettverk i nabolag og fritid, til mer organisert deltakelse i idrett, frivillighet og sivilsamfunn.

Deltakelse i frivillige aktiviteter har blitt løftet fram som avgjørende for å skape økt tilhørighet og tillit til det norske samfunnet (se *Hverdagsintegrering – strategi for å styrke sivilsamfunnets rolle på integreringsfeltet 2021-2024*, s. 15). Samtidig viser flere undersøkelser rettet mot sivilsamfunnsdeltakelse at innvandrere har betydelig lavere deltakelse i organisasjonsliv og frivillighet enn befolkningen for øvrig, og de har også noe lavere valgdeltakelse (Eimhjellen mfl., 2021). For unge med innvandrerbakgrunn er disse mønstrene mer sammensatte, men studier viser for eksempel at særlig jenter med minoritetsbakgrunn har betydelig lavere deltakelse i idrett, og årsakene kan knyttes til både sosiale normer og kontroll innad i enkelte miljøer og til sosioøkonomiske utfordringer (Eimhjellen, 2016).

I SSBs levekårsundersøkelse blant innvandrere oppga flertallet å ha minst én god venn uten innvandrerbakgrunn, men det er stor variasjon innad i innvandrerbefolkningen med tanke på hvor mye sosial kontakt man har med personer i majoritetsbefolkningen (Holmøy & Wiggen 2017). Innvandrere fra enkelte land har en mer kollektivistisk familieorganisering, med tettere bånd innad i storfamilien, men samtidig opplever mange at familien er splittet opp som følge av migrasjon, og mange har bånd og forpliktelser som går på tvers av landegrensene (Friberg, 2019).

Bånd til familie og venner kan være en viktig ressurs i møte med problemer i livet – et sterkt sosialt nettverk kan utgjøre en avgjørende støtte i vanskelige situasjoner. Vissheten om at man har noen som kan støtte en, gir trygghet og kan øke livskvaliteten. I litteraturen om innvandreres sosiale deltakelse knyttes dette gjerne til begrepet «sosial kapital», for å vise det produktive potensialet i uformelle nettverk og frivillig deltakelse (Wollebæk & Segard, 2011). I litteraturen skiller man gjerne mellom deltakelse i minoritetsorganisasjoner som retter seg mot bestemte grupper (herunder også religiøse organisasjoner) som tenkes å fremme det som kalles «bonding» sosial kapital (som knytter bånd innad i en gruppe), og deltakelse i såkalte «mainstream»-organisasjoner og nettverk som organiserer personer på tvers av minoritet og majoritet, og som tenkes å fremme det som kalles «bridging» sosial kapital (som bygger broer mellom grupper) (Ødegård, 2010). Det er betydelig uenighet på feltet om hvordan forholdet mellom bonding og bridging sosial kapital arter seg (er de motsetninger eller komplementære?), og hva slags integreringspotensial som ligger i særlig «bonding»-deltakelse.

Sosiale nettverk og graden av deltakelse har tidligere blitt målt i en rekke spørreundersøkelser både blant innvandrerbefolkningen og befolkningen for øvrig (for eksempel: Levekår blant innvandrere i Norge i 2016 (SSB), livskvalitetsundersøkelsen, integreringsbarometeret). Gjennom diskusjoner i fokusgruppene ble viktigheten av å ha nettverk som også inkluderer nordmenn trukket fram, samtidig ble det påpekt at

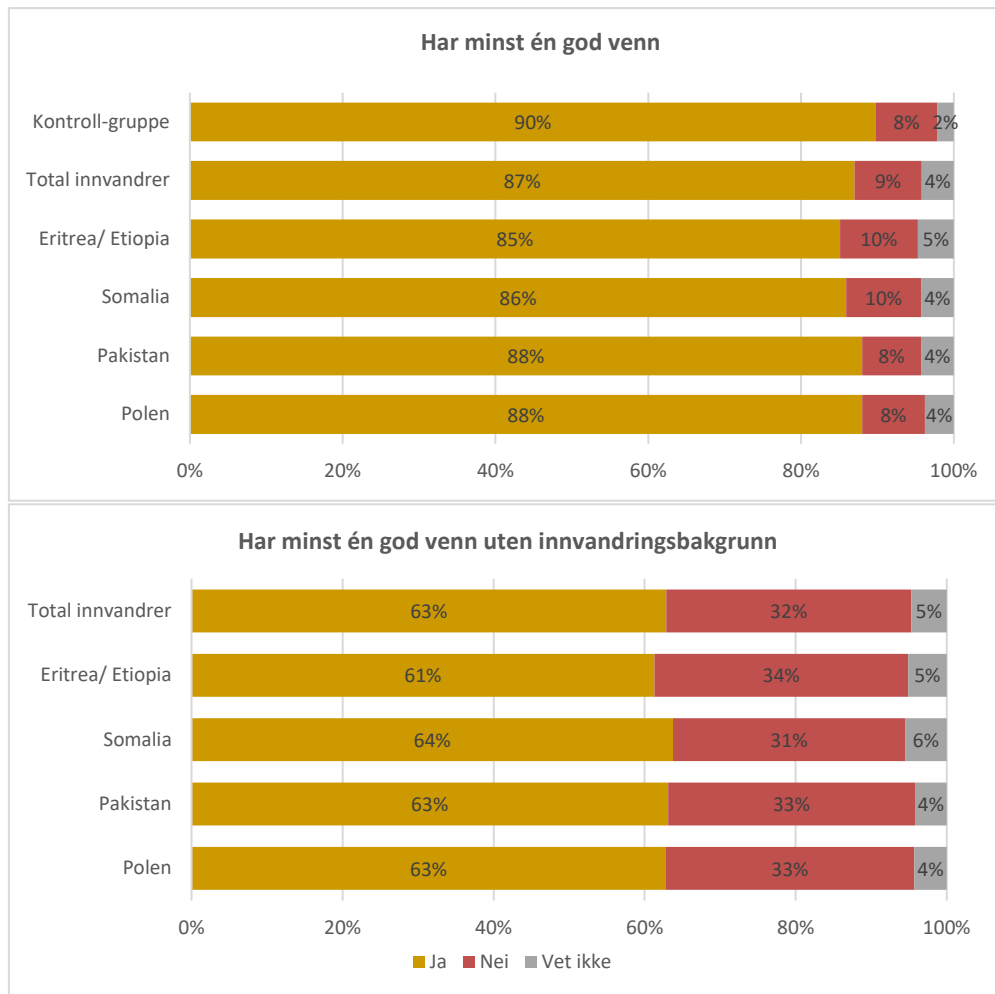
den typen nettverk kan være vanskelig å etablere for innvandrere. Det ble også påpekt at ikke alle typer nettverk nødvendigvis utgjør et sikkerhetsnett/en ressurs som kan benyttes hvis man opplever problemer i livet.

I pilotundersøkelsen har vi tatt med spørsmål om tre ulike arenaer for sosial deltakelse – fra det rent private til det mer formelle. Her vil vi først presentere noen spørsmål knyttet til vennskap, opplevelse av ensomhet og hvorvidt man opplever å ha sosial støtte fra sitt nettverk dersom man trenger det. Deretter vil vi presentere spørsmål knyttet til deltakelse i organisert og frivillig aktivitet, før vi til slutt viser resultater knyttet til valgdeltakelse, interesse i politiske og samfunnsmessige forhold og troen på at man har mulighet til å påvirke politiske beslutninger.

6.1 Vennskap, ensomhet og sosial støtte

Venner er viktige både for å skape trygghet og tilhørighet og som et sikkerhetsnett hvis man opplever problemer i livet. I fokusgruppene kom det fram at det kunne være utfordrende for mange med innvandrerbakgrunn å bli kjent med nordmenn og få norske venner. Selv om dette opplevdes som vanskelig for mange, var det også stor enighet om at det å ha gode norske venner er en viktig del av det å bli kjent med det norske samfunnet og for å få til integrering i hverdagen. I pilotundersøkelsen ble det derfor inkludert spørsmål både om hvorvidt man har gode venner utenfor familien og om man har gode venner med etnisk norsk bakgrunn. Spørsmålet om venner utenfor familien har tidligere blitt stilt i livskvalitetsundersøkelsen, og spørsmålet om minst én venn uten innvandrerbakgrunn ble stilt i SSBs undersøkelse av levekår blant innvandrere i 2016

Figur 6.1 Andel som har minst én god venn utenom familien, og minst én god venn uten innvandringsbakgrunn.

Tabell 6.1 Minst én god venn uten innvandringsbakgrunn, fordelt på bakgrunnsvariabler. Prosent.

	Arbeid		Utdanning		Botid		Norskkunnskaper		Religiøsitet	
	Fulltid	Ikke fulltid	Høy utdanning	Ikke høyere utdanning	Lang (> 14 år)	Kort (5-14 år)	Svært gode	Ikke svært gode	Religion ikke svært viktig	Religion svært viktig
Andel som oppgir å ha minst én god venn uten innvandringsbakgrunn	66	60	68	61	70	57	74	54	65	62

Nesten 90 prosent svarer at de har en god venn utenom familien. Det er få forskjeller mellom gruppene i undersøkelsen, selv om vi ser at det er noen flere blant respondentene med bakgrunn fra Somalia og Eritrea/Etiopia som svarer at de ikke har (eller ikke vet om de har) gode venner. To av tre i innvandererutvalget sier også at de har minst én god venn uten innvandringsbakgrunn. Det er få forskjeller mellom de forskjellige landgruppene i utvalget.

I tabell 6.1 har vi brutt spørsmålet om å ha minst én norsk venn ned på våre fem bakgrunnsvariabler, og her kommer det fram noen forskjeller. Sysselsettingsstatus og

utdanning synes å ha lite å si, men respondenter med lengre botid og bedre norskkunnskaper svarer i større grad enn andre at de har minst én god venn uten innvandringsbakgrunn. For eksempel svarer 74 prosent av dem med svært gode norskkunnskaper at de har minst én god venn uten innvandrerbakgrunn, sammenliknet med 54 prosent av dem uten svært gode norskkunnskaper. Forskjellen mellom dem med kort og lang botid er omtrent den samme. Det ser imidlertid ikke ut til at grad av religiøsitet henger sammen med hvorvidt man har en venn uten innvandrerbakgrunn eller ikke.

Samtidig som to av tre sier at de har en god venn uten innvandrerbakgrunn, er fire av fem enige i påstanden «Det er viktig for meg å ha/få norske venner», og halvparten av utvalget er enig i påstanden «Det er vanskelig å bli kjent med nordmenn». Dette gjelder spesielt for respondenter i aldersgruppen 18 til 40 år, der nærmere 60 prosent sier at de synes det er vanskelig å bli kjent med nordmenn.

På den ene siden ser vi altså at flertallet i undersøkelsen har en norsk venn, og andelen som knytter vennskapsbånd med majoriteten øker med botid og bedre norskkunnskaper. Samtidig viser resultatene at mange synes dette er vanskelig og at de har et ønske om mer kontakt.

Et ikke ubetydelig mindretall oppga at de ikke hadde en god venn, noe som igjen reiser spørsmål om ensomhet. Følelsen av ensomhet kan være et tegn på liten grad av integrering i et samfunn. Denne indikatoren har vært viktig i livskvalitetsundersøkelsen og viser seg å være korrelert med egenopplevd livskvalitet (se *Livskvalitetsundersøkelsen 2021*). I livskvalitetsundersøkelsen er spørsmålet om ensomhet stilt som en del av et batteri der respondentene blir spurt om de opplever forskjellige tilstander i dagliglivet, i pilotundersøkelsen er det stilt som et eget spørsmål med fire svaralternativer i tillegg til «vet ikke/vil ikke svare».

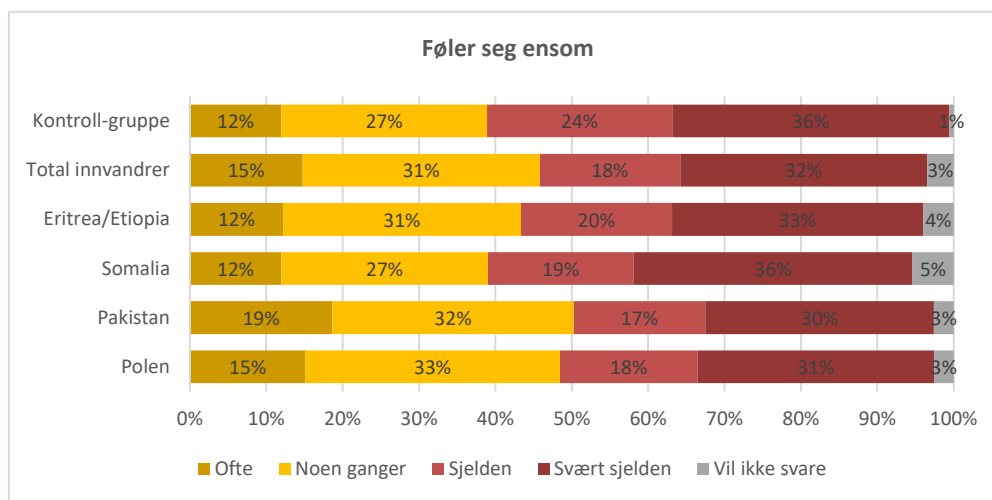
Spørsmål om hvorvidt man føler seg ensom, kan oppfattes som svært personlig og være vanskelig å svare på for respondentene, samtidig kan svarene være vanskelige å tolke. Det å føle seg ensom betyr ikke nødvendigvis et fravær av venner og sosiale nettverk, men kan for eksempel handle om at man føler seg alene med sine problemer.

I diskusjoner i fokusgrupper og i referansegruppen ble viktigheten av å føle seg trygg på at man har venner og et sosialt nettverk som kan hjelpe hvis man møter på vanskeligheter eller problemer i livet man ikke har mulighet til å håndtere på egen hånd, trukket fram som viktig for gode liv og god integrering. I pilotundersøkelsen har vi derfor inkludert et spørsmål der respondentene skal indikere i hvilken grad de er trygge på at noen vil stille opp for dem hvis de opplever problemer i livet («Hvor trygg er du på at du har noen som vil stille opp for deg hvis du opplever problemer i livet?»). Typen problemer ble ikke spesifisert for å gi respondenten rom til selv å identifisere hva de tenker på som problemer. Videre ble det gitt fire svaralternativer i tillegg til «vet ikke/vil ikke svare»: helt trygg, ganske trygg, ikke trygg eller har ingen som kan stille opp.

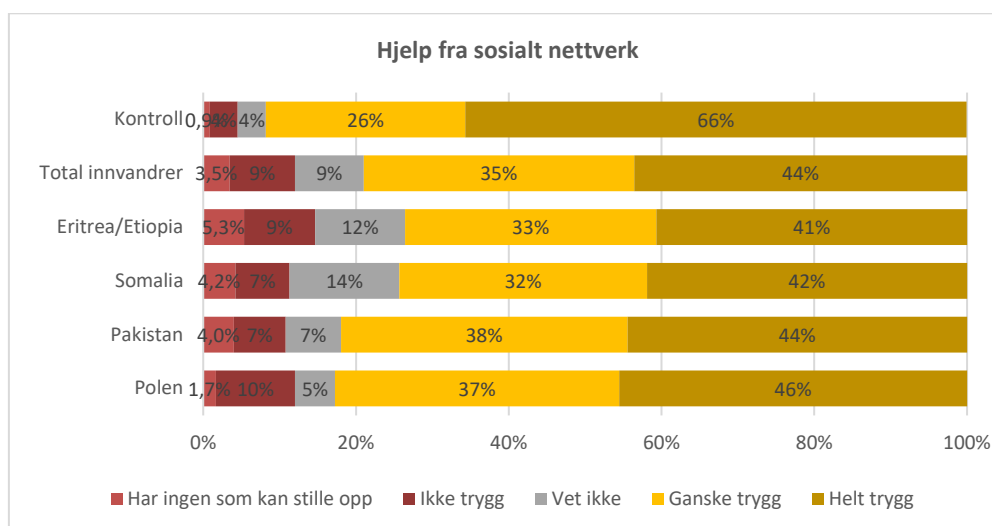
I andre undersøkelser der dette spørsmålet er stilt (blant annet livskvalitetsundersøkelsen) har respondenten blitt bedt om å gi et tall på hvor mange personer de tror de kan regne med ved personlige problemer, hvorpå svarene har blitt kodet til «to eller færre» og «tre eller flere». I pilotundersøkelsen har vi heller enn antall som kan stille opp valgt å spørre om i hvilken grad respondentene føler seg trygge på at noen vil stille opp. Dette med bakgrunn i diskusjoner i fokusgruppene, der det ble pekt på at det ikke er hvor mange som kan stille opp, men heller om man er trygg på at noen er der for en, som betyr mest. Mens spørsmålet om ensomhet er ment for å fange opp de emosjonelle sidene ved å ha et nettverk rundt seg, er spørsmålet om trygghet for

at noen stiller opp ved problemer et forsøk på å fange opp ressursaspektet, eller sosiale nettverk som sosial kapital.

Figur 6.2 Hender det at du føler deg ensom?

Figur 6.3 Hvor trygg er du på at du har noen som vil stille opp for deg hvis du opplever problemer i livet?

Omtrent 15 prosent av innvandrerguppen og 12 prosent av kontrollgruppen svarte at de ofte føler seg ensomme. Langt flere (rundt 30 prosent) ga uttrykk for at de opplever å være ensomme noen ganger. Her er det relativt små forskjeller mellom landgruppene. Hvis vi slår sammen de som ofte eller noen ganger føler seg ensomme, ser vi at mellom 40 og 50 prosent i de respektive gruppene til tider føler seg ensomme. Dette gjelder spesielt for respondenter med bakgrunn fra Polen og Pakistan, mens respondenter i kontrollgruppen og de med bakgrunn fra Somalia i noe mindre grad føler seg ensomme.

På spørsmålet om man er trygg på at noen stiller opp for en, svarer majoriteten i alle grupper at de er helt eller ganske trygge på at de har noen som kan stille opp for dem ved en eventuell krise. Her er det imidlertid betydelige forskjeller mellom innvandrerrutvalget og kontrollgruppen og mellom de ulike innvandrergruppene både når det gjelder hvor stor andel som ikke tror de kan regne med å få hjelp og hvor mange som sier at de ikke vet. Blant respondenter med bakgrunn fra Eritrea/Etiopia

og Somalia er det mer enn 25 prosent (en av fire) som ikke er trygge på at de har et sosialt nettverk som kan stille opp for dem, mens dette er tilfelle for «bare» 8 prosent i kontrollgruppen.

Det er relativt små forskjeller mellom respondenter basert på arbeid, botid, utdanning og religiøsitet. Det er imidlertid litt flere som føler seg trygge på at de har noen som vil stille opp for dem blant de som har svært gode norskkunnskaper.

Tabell 6.2 Trygghet på at noen stiller opp ved problemer, fordelt på bakgrunnsvariabler. Prosent.

	Arbeid		Utdanning		Botid		Norskkunnskaper		Religiøsitet	
	Fulltid	Ikke fulltid	Høy utdanning	Ikke høyere utdanning	Lang (> 14 år)	Kort (5–14 år)	Svært gode	Ikke svært gode	Religion ikke svært viktig	Religion svært viktig
Utrygg	11	14	10	14	10	13	8	16	14	11
Trygg	83	76	86	77	84	78	87	74	81	80
Vet ikke	6	10	4	9	5	9	5	11	5	9

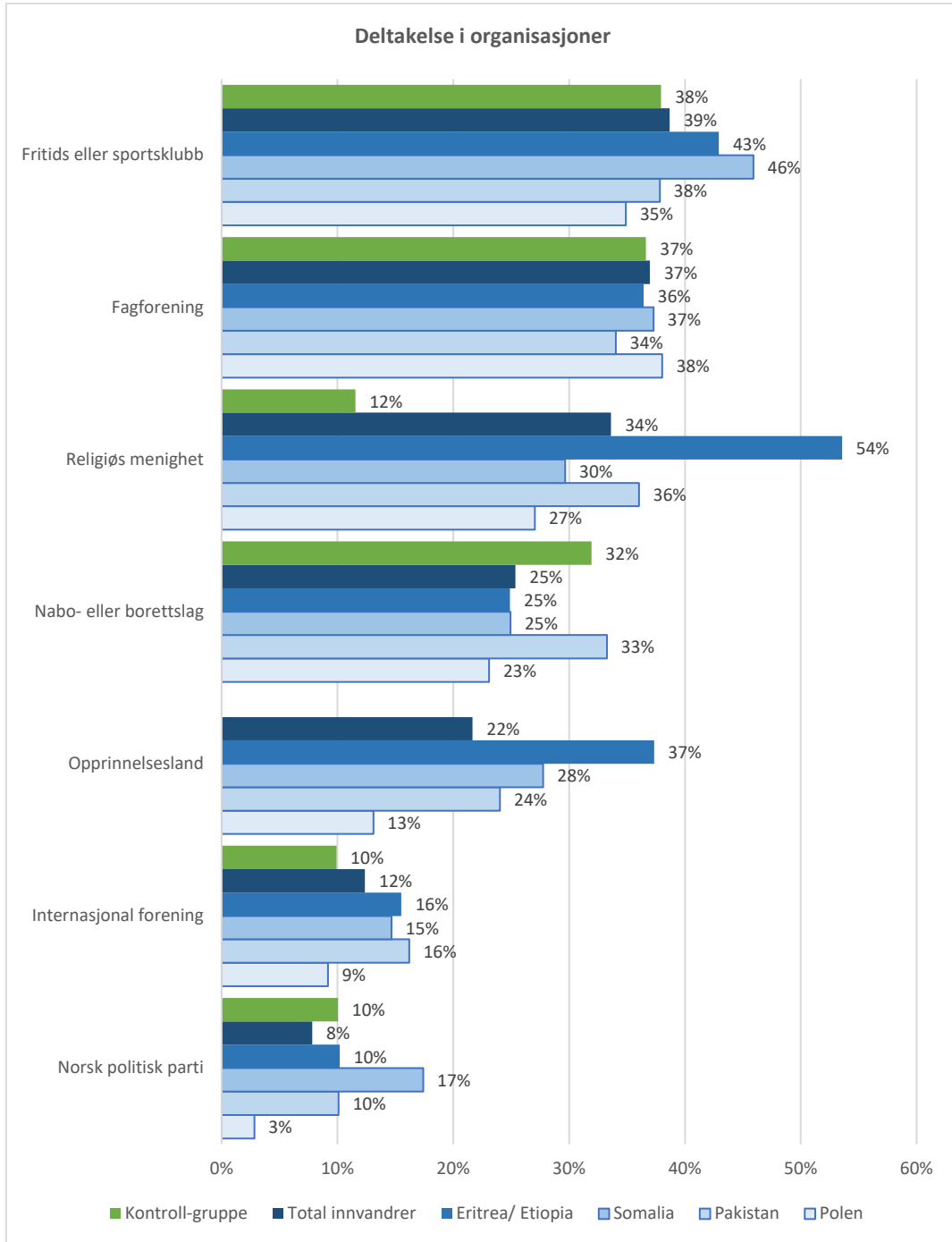
6.2 Deltakelse i organiserte og frivillige aktiviteter

Frivillige organisasjoner ses ofte som en viktig arena for å styrke sosial kapital og hverdagsintegrering i et samfunn. For å senke terskelen for deltakelse er det verdifullt å identifisere om det finnes strukturelle barrierer som hindrer folk fra å delta i denne typen aktiviteter i den grad de ønsker. Spørsmål om deltakelse i frivillige aktiviteter er ofte relativt like i spørreundersøkelser, selv om det er variasjon i spørsmålene med hensyn til type organisasjon eller aktivitet samt referanseperiode.

I pilotundersøkelsen spør vi om medlemskap eller deltakelse på møter eller aktiviteter siste to år. Referanseperioden ble satt til to år for å kunne inkludere aktiviteter før covid-19-pandemien. Vi spør spesifikt om ni typer organisasjoner, inkludert både majoritets- og minoritetsorganisasjoner. Spørsmålet med samme referanseperiode ble også stilt i GOVCIT-prosjektet.

I pilotundersøkelsen inkluderte vi spørsmål om opplevde hindringer for å delta i frivillighet. Disse spørsmålene ble utformet og tatt med for å kunne identifisere eventuelle strukturelle barrierer for deltakelse, og har ikke blitt stilt i tidligere undersøkelser av denne typen. I tillegg spurte vi om hvorvidt man deltok i frivillig organiserte aktiviteter i den grad man selv ønsker. Svarkategorier inkluderte «ønsker å delta mer», «ønsker å delta mindre», «deltar passe mye» samt «vet ikke/vil ikke svare». Under presenteres utvalgte resultater om deltakelse, barrierer for deltakelse i frivillige organisasjoner og ønske om deltakelse.

Figur 6.4 Prosentandel som har vært medlem i eller deltatt på møter og i frivillig arbeid for følgende foreninger eller organisasjoner siste 2 år.

Tabell 6.3 Rapportert deltakelse i ulike foreninger de siste 2 år, fordelt på bakgrunnsvariabler. Prosent.

Deltar i ...	Arbeid		Utdanning		Botid		Norskunnskaper		Religiøsitet	
	Full tid	Ikke fulltid	Høy utdanning	Ikke høyere utdanning	Lang (> 14 år)	Kort (5–14 år)	Svært gode	Ikke svært gode	Religion ikke viktig	Religion svært viktig
Fritids- eller sportsklubb	41	36	45	35	40	39	47	32	38	39
Fagforening	46	24	46	28	40	32	45	28	38	36
Forening knyttet til opprinnelsesland	23	24	25	22	23	23	23	24	13	27
Religiøs menighet	34	34	32	30	35	34	35	34	13	47
Norsk politisk parti	8	10	10	9	19	6	12	6	6	8
Internasjonal forening	13	12	18	9	13	14	10	17	11	13
Nabolagsforening	31	20	35	20	31	22	34	20	24	26

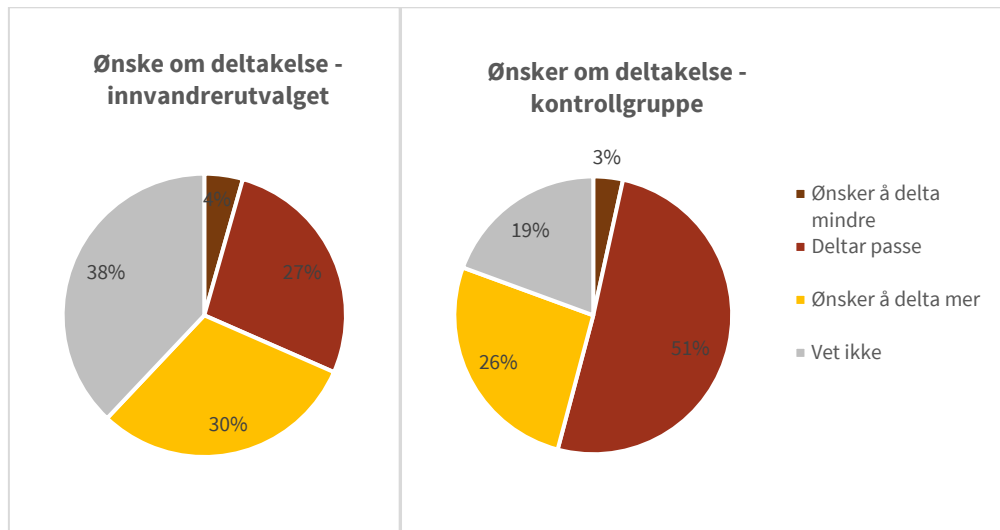
Tabell 6.4 Rapportert deltakelse i ulike foreninger de siste 2 år, fordelt på kjønn og alder. Prosent.

Deltar i ...	Kjønn		Alder				Totalt innvandrere
	Mann	Kvinne	Under 30	30–44	45–59	60 +	
Fritids- eller sportsklubb	41	35	41	41	35	28	38
Fagforening	35	38	29	37	39	42	36
Forening knyttet til opprinnelsesland	23	19	17	22	23	27	21
Religiøs menighet	37	29	29	32	37	33	33
Norsk politisk parti	9	7	11	6	8	8	8
Internasjonal forening	12	13	13	12	12	10	12
Nabolagsforening	24	27	12	28	29	24	25

Tabell 6.5 Svar på spørsmålet «Føler du at noe av dette hindrer deg fra å delta i frivillige aktiviteter/organisasjoner?», fordelt på innvandringsbakgrunn. Prosent.

	Polen	Pakistan	Somalia	Eritrea/ Etiopia	Total innvandrere	Kontroll- gruppe
Opplever ingen hindringer	22	26	34	32	26	33
Tar for mye tid	15	25	14	13	16	26
Det koster for mye	6	10	8	9	7,	7
Jeg snakker ikke godt nok norsk	26	15	12	5	18	4
Jeg kjenner ingen andre som deltar	17	8	9	10	13	9
Jeg vet ikke hvordan jeg kan bidra	15	12	16	13	15	6
Jeg føler meg ikke velkommen	4	5	6	6	5	2
Jeg har ikke behov for å delta	20	11	8	11	15	23
Jeg har for mange andre sosiale forpliktelser	11	18	17	15	14	13
Andre årsaker	7	4	6	4	6	5
Vil ikke svare	2	4	5	6	3	2

Figur 6.5 Prosentandel som ønsker å delta mer, mindre eller like mye som de gjør i dag.

Tabell 6.6 Deltakelse i organisasjoner, fordelt på generell tillit. Prosent.

	Totalt innvandrere		
	Høy tillit	Middels	Lav tillit
Fritids- eller sportsklubb	44	38	33
Fagforening	41	37	31
Religiøs menighet	32	33	35
Nabolagsforening	29	27	18
Forening knyttet til opprinnelsesland	22	22	20
Internasjonal forening	15	12	10
Norsk politisk parti	9	8	7

Tabell 6.7 Deltakelse i organisasjoner fordelt på generell tillit, per landgruppe. Prosent

	Polen			Pakistan		
	Høy tillit	Middels	Lav tillit	Høy tillit	Middels	Lav tillit
Fritids- eller sportsklubb	41	34	31	42	39	27
Fagforening	42	38	34	39	34	24
Religiøs menighet	24	28	29	38	35	33
Nabolagsforening	28	24	15	36	36	23
Forening knyttet til opprinnelsesland	12	15	12	25	24	21
Internasjonal forening	12	9	6	17	15	18
Norsk politisk parti	4	3	1	13	7	10
	Somalia			Eritrea/Etiopia		
	Høy tillit	Middels	Lav tillit	Høy tillit	Middels	Lav tillit
Fritids- eller sportsklubb	48	45	42	53	40	36
Fagforening	40	39	30	41	37	27
Religiøs menighet	34	28	27	49	52	56
Nabolagsforening	27	25	19	27	27	19
Forening knyttet til opprinnelsesland	27	29	26	42	37	33
Internasjonal forening	15	13	15	19	14	13
Norsk politisk parti	20	17	16	8	13	7

Det er små forskjeller mellom innvandrerrutvalget og kontrollutvalget når det gjelder deltakelse i fritids- og sportsklubber, internasjonale foreninger, fagforeninger og politiske partier.

Når det gjelder nabolagsorganisasjoner er deltakelsen noe lavere i alle innvandrergroppene, bortsett fra den pakistanske. Samtidig ser vi at det er store forskjeller mellom kontrollgruppen og innvandrergroppen i andelen som deltar i religiøse menigheter. Tolv prosent av kontrollutvalget rapporterer om deltakelse i religiøse menigheter, mot 34 prosent av innvandrerrutvalget. Deltakelsen i religiøse menigheter er spesielt høy blant respondenter med bakgrunn fra Eritrea og Etiopia (54 prosent). I tillegg er det en del innvandrere som deltar i organisasjoner knyttet til opprinnelseslandet. De som er i fulltids arbeid, de som har høyere utdanning og de som har gode norskerferdigheter har noe høyere deltakelse – særlig i fagforeninger, nabolagsforeninger og fritids- og sportsforeninger. De som er svært religiøse har, ikke overraskende, høyere deltakelse i religiøse foreninger, og også i foreninger knyttet til opprinnelseslandet.

Tidligere forskning viser lavere deltakelse i idrett blant jenter med minoritetsbakgrunn sammenliknet med andre ungdommer, og at minoritetsungdom i større grad enn andre ungdommer faller fra idretten (Solstad, Sandvik & Sletten, 2022). Vår pilotundersøkelse kan ikke sammenliknes med denne, ettersom vi kun intervjuet voksne mellom 18–67 år, og derfor ikke gir informasjon om deltakelse blant barn og unge. I tillegg er vår undersøkelse landsrepresentativ og gjelder ikke bare Oslo. Likevel har vi undersøkt hvordan deltakelse i ulike organisasjoner fordeler seg mellom kjønn og ulike aldersgrupper. Vi finner noe høyere deltakelse i fritids- og sportsorganisasjoner og i religiøse menigheter blant menn enn blant kvinner, utover dette var kjønnsforskjellene små. Vi finner også noe hyppigere deltakelse i fritids- og

sportsorganisasjoner blant yngre aldersgrupper sammenliknet med eldre. Det samme gjelder politiske partier. Samtidig er deltakelsen i fagforeninger, foreninger knyttet til opprinnelsesland, menigheter og nabolagsforeninger høyere blant eldre enn blant yngre aldersgrupper.

Vi finner at en høyere andel av dem med høy generell tillit deltar i fritids- og sportsklubber, fagforeninger og nabolagsforeninger enn de med middels eller lav generell tillit. Det er derimot ikke klare sammenhenger mellom høy tillit og høyere deltakelse i de andre organisasjonene som er inkludert i undersøkelsen. Forskjeller mellom landgruppene er små når det gjelder sammenhenger mellom generell tillit og deltakelse.

Den hyppigst nevnte barrieren for deltakelse er følelsen av å ikke snakke godt nok norsk. 18 prosent svarte at de føler dette hindrer dem fra å delta i frivillige aktiviteter/organisasjoner. Andelen er spesielt høy blant respondenter med bakgrunn fra Polen, der en av fire sier at språkproblemer er et hinder for deltakelse. Blant respondenter med bakgrunn fra Pakistan og Somalia er det «andre sosiale forpliktelser» og «lite tid» som oftest nevnes som hindre for frivillig aktivitet. Selv om respondenter med bakgrunn fra Etiopia og Eritrea var den gruppen som i størst grad ønsket å delta mer, er det ingen spesielle barrierer mot deltakelse som utpeker seg som viktige i denne gruppen. De ser blant annet språkkunnskaper som en mindre barriere enn andre landgrupper i utvalget.

På spørsmål om man ønsker å delta mer i frivillig aktivitet, er den største forskjellen mellom innvanderutvalget og kontrollutvalget at det er flere i innvanderutvalget som svarer at de ikke vet, mens flere i kontrollutvalget mener de deltar passe mye. En av tre respondenter i innvanderutvalget vil gjerne delta mer, og dette er spesielt tilfelle hos respondenter med bakgrunn fra Eritrea/Etiopia, der 44 prosent svarer at de gjerne ville deltatt mer. Dette er også til dels tilfelle blant respondenter med bakgrunn fra Somalia, der 36 prosent sier at de ønsker å delta mer. I kontrollgruppen er det en av fire som ønsker å delta mer enn de gjør i dag.

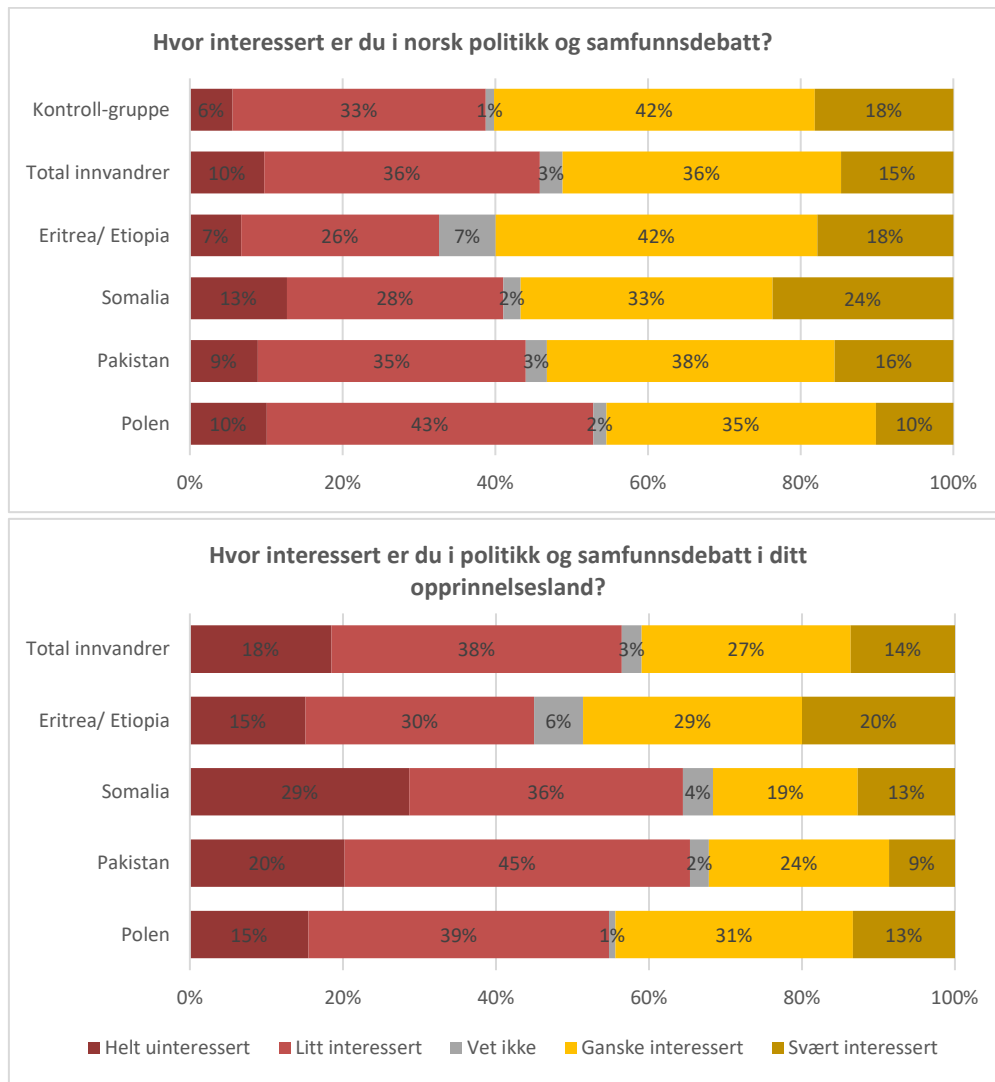
6.3 Politisk deltakelse

Spørsmål om interesse for politikk og samfunnsdebatt brukes i spørreundersøkelser som en indikasjon på grad av informasjon om, og forståelse av, det samfunnet man lever i. Økt kunnskap og forståelse kan igjen bidra til høyere tillit til institusjoner og systemer og til økt deltakelse, noe som i mange sammenhenger antas å styrke hverdagsintegrering.

I pilotundersøkelsen inkluderte vi spørsmål om interesse for politikk og samfunnsdebatt både i Norge og i respondentenes opprinnelsesland for å kunne se på eventuelt sammenfall eller forskjeller. Begge spørsmålene hadde fire svarkategorier pluss muligheten til å svare «vet ikke» eller «vil ikke svare». I tillegg ble respondentene spurt om deltakelse ved stortingsvalget i 2021. Gitt at stortingsvalget var relativt nært i tid, så vi det som mer hensiktsmessig å spørre om faktisk deltakelse enn hypotetisk deltakelse hvis det ble avholdt valg i morgen (dette spørsmålet blir også brukt i undersøkelser). Gitt at ikke alle innvandrere har stemmerett ved stortingsvalg, var det viktig å inkludere en kategori som fanget opp de som ikke har mulighet til å delta ved denne typen valg («Har ikke stemmerett»).

Videre spurte vi respondentene i hvilken grad de trodde at folk som dem selv har innflytelse på det norske myndigheter gjør. Dette er et viktig spørsmål for å måle grad av fremmedgjøring og følelse av å være en del av et samfunn – begge viktige aspekter ved hverdagsintegrering.

Figur 6.6 Interesse for politikk og samfunnsdebatt.

Tabell 6.8 Interesse for politikk og samfunnsdebatt i opprinnelsesland, fordelt på interesse for politikk og samfunnsdebatt i Norge. Prosent.

		Hvor interessert er du i politikk og samfunnsdebatt i ditt opprinnelsesland?			
		Helt uinteressert	Litt interessert	Ganske interessert	Svært interessert
Hvor interessert er du i norsk politikk og samfunnsdebatt?	Helt uinteressert	33	5	4	5
	Litt interessert	33	50	25	23
	Ganske interessert	20	34	58	31
	Svært interessert	14	12	13	41
Total		100	100	100	100

Selv om kontrollgruppen rapporterer en noe høyere grad av interesse for politikk og samfunnsdebatt i Norge enn innvandrerguppen, er det relativt små forskjeller. Alle landgrupper i innvandrerrutvalget er i gjennomsnitt mer interessert i norsk politikk og samfunn enn de er i politikk og samfunnsdebatt i sitt eget hjemland. Respondenter med bakgrunn fra Somalia og Eritrea/Etiopia og til dels Pakistan rapporterer størst grad av interesse for norsk samfunnsniv, mens respondenter med bakgrunn fra Polen i minst grad uttrykker interesse for norske forhold.

Samtidig er respondenter med bakgrunn fra Polen sammen med respondenter med bakgrunn fra Etiopia og Eritrea de som uttrykker størst interesse for politikk og samfunnsdebatt i opprinnelseslandet, mens respondenter med bakgrunn fra Somalia og Pakistan oppgir å være minst interessert i politikk og samfunnsdebatt i opprinnelseslandet.

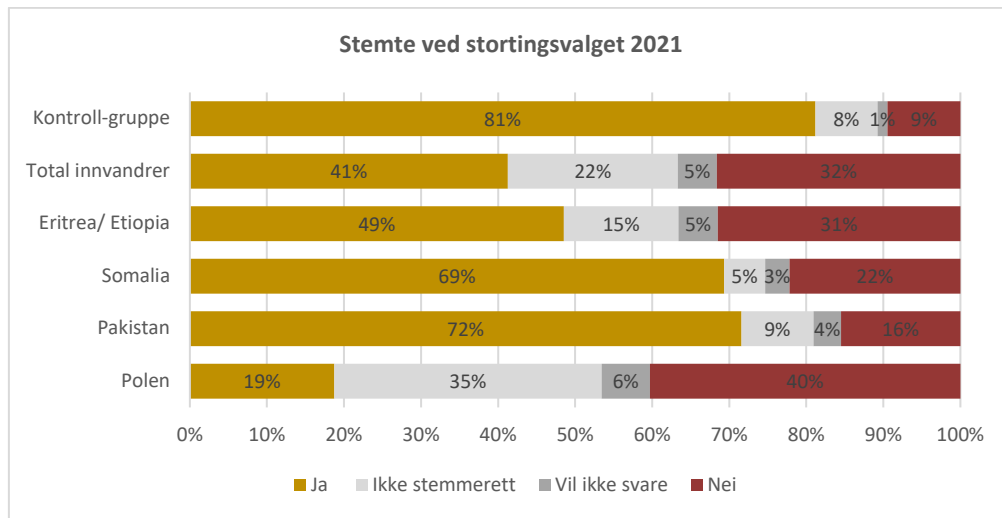
Tabell 6.8 viser at det ikke synes å være noen motsetning mellom interesse for politikk og samfunnsdebatt i opprinnelseslandet og interesse for politikk og samfunnsdebatt i Norge. Tvert imot – de som oppgir å være svært interessert i politikk og samfunnsdebatt i opprinnelseslandet, er mer tilbøyelige til også å være svært interessert i politikk og samfunnsdebatt i Norge, og vice versa.

Det er stor variasjon mellom landgrupper når det gjelder andel som stemte ved stortingsvalget i 2021. I kontrollutvalget stemte rundt 80 prosent, i innvandrerrutvalget stemte rundt 40 prosent. Samtidig er det store forskjeller innad i innvandrerguppen. Respondenter med bakgrunn fra Pakistan og Somalia har relativt høy valgdeltakelse sammenliknet med de andre innvandrergruppene, og det er få av disse som ikke har stemmerett. I disse gruppene ligger valgdeltakelsen likevel rundt 10 prosentpoeng lavere enn i kontrollgruppen. Respondenter med bakgrunn fra Polen har svært lav valgdeltakelse, noe som bare delvis skyldes at mange ikke har stemmerett.

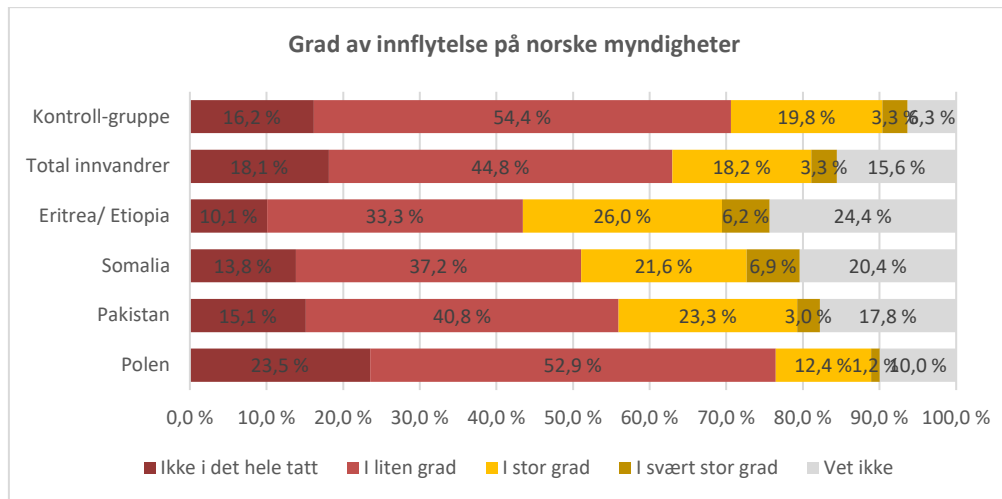
Innvandrerne i undersøkelsen har generelt høy tro på muligheter til å påvirke hva norske myndigheter gjør. Her er kontrollgruppen og respondenter med bakgrunn fra Polen de mest skeptiske. Syv av ti i disse gruppene tror de ikke i det hele tatt, eller i liten grad, har mulighet til å påvirke myndighetene. Innvandrere med annen bakgrunn er noe mer positive til egne muligheter for påvirkning, selv om det er en større andel i disse gruppene som velger å svare at de ikke vet.

Ikke overraskende henger stemmegivning sammen med troen på muligheten for å påvirke norske myndigheter. De som oppgir at de tror folk som dem har innflytelse på det de norske myndighetene gjør, er langt mer tilbøyelige til å ha stemt ved valget i 2021 enn andre.

Figur 6.7 Deltakelse ved stortingsvalget 2021, fordelt på landgruppe.

Figur 6.8 I hvilken grad tror du folk som deg har innflytelse på det de norske myndighetene gjør?

Tabell 6.9 Andel som stemte ved stortingsvalget i september 2021, fordelt på i hvilken grad de tror folk som dem har innflytelse på det norske myndigheter gjør. Prosent.

		I hvilken grad tror du folk som deg har innflytelse på det de norske myndighetene gjør?				
		Ikke i det hele tatt	I liten grad	I stor grad	I svært stor grad	Total
Stemte du i stortingsvalget i september 2021?	Ja	38	46	62	63	49
	Nei	38	28	21	17	28
	Hadde ikke stemmerett	19	22	15	13	19
	Vil ikke svare	5	4	2	7	4
Total		100	100	100	100	100

6.4 Oppsummering

Overordnet finner vi relativt små forskjeller mellom innvandrerrutvalget og kontrollgruppen når det gjelder sosial og politisk deltakelse. Dette kan imidlertid henge sammen med at vårt utvalg har noen skjevheter med tanke på sosioøkonomisk status. Regjeringens integreringsstrategi for 2019–2022 framhever behov for økt deltakelse og viser til at levekårsundersøkelsen blant innvandrere i 2016 fant lavere sosial og demokratisk deltakelse blant innvandrere enn blant befolkningen for øvrig (Holmøy & Wiggen 2017, s. 8). Samtidig viser analyser av levekårsundersøkelsen blant innvandrere i 2016 at forskjellene i deltakelse i stor grad kunne forklares med sosioøkonomiske faktorer (Eimhjellen & Arnesen, 2018). Våre data tyder på det kan være et liknende mønster, ettersom vi fant hyppigere deltakelse blant personer med fulltidsarbeid, høy utdanning og svært gode norskkunnskaper. I tillegg vil vi peke på følgende hovedfunn:

- Det er ingen forskjeller mellom innvandrerbefolkningen og den øvrige befolkningen når det gjelder andelen som oppgir å føle seg ensomme eller ikke har minst én god venn.
- Rundt en tredjedel i alle landgruppene oppgir at de ikke har en eneste venn uten innvandrerbakgrunn, samtidig som flere gir uttrykk for at de gjerne skulle hatt flere venner i majoritetsbefolkningen. Dette var også noe som ble tatt opp i fokusgruppene.
- Det er betydelig forskjell mellom innvandrerrutvalget og kontrollutvalget når det gjelder hvor trygg man er på at man vil motta hjelp fra sitt nettverk dersom man trenger det. Mens 66 prosent i kontrollutvalget føler seg trygge på at de vil få hjelp, er andelen 44 prosent i innvandrerrutvalget. Tryggheten med hensyn til å få hjelp korrelerer i noen grad med andre «harde» integreringsmål, noe som tyder på at sosial kapital – altså tilgangen på ressurser gjennom sosiale nettverk – henger sammen med andre former for ressurser. I framtidige analyser kan det være verdifullt å gjøre mer avanserte analyser av hvilke faktorer som henger sammen med slik sosial kapital.
- Deltakelse i frivillige organisasjoner/aktiviteter er ikke merkbart lavere blant innvandrerrutvalget enn blant kontrollutvalget. Noe færre deltar i nabolagsrelaterte foreninger, mens noe flere deltar i religiøse og etniske foreninger. Her er det en mulighet for at skjevheter i utvalget skjuler forskjeller, dersom de mest aktive i innvandrerbefolkningen også er mer tilbøyelige til å svare.
- Undersøkelsen viser at det er potensial for mer deltakelse blant innvandrere, og at det er ulike barrierer blant ulike grupper. Polske innvandrere strever mest med språk og vet ikke hvordan de skal bidra, mens respondenter med bakgrunn fra Somalia, Eritrea, Etiopia og Pakistan oppgir at de har for mange andre sosiale forpliktelser til å delta så mye som de ønsker.
- Det er relativt stor interesse for norsk politikk og samfunnsforhold blant innvandrere, og dette synes ikke å stå i motsetning til interesse for politikk og samfunnsforhold i hjemlandet – tvert imot er det slik at de som er mest interessert i hjemlandets politikk og samfunnsforhold, også er de som er mest interessert i norske forhold.
- Det er stor variasjon i valgdeltakelse. Mens innvandrere født i Somalia og Pakistan har relativt høy valgdeltakelse, er den betydelig lavere blant respondenter fra Etiopia/Eritrea – og særlig fra Polen. Dette henger til en viss grad sammen med at mange ikke har stemmerett og ikke er norske statsborgere. Samtidig ser vi at tilbøyeligheten til å stemme ved valg henger nært sammen med tro på at det er mulig å påvirke norske samfunnsforhold.

7 Opplevelser av diskriminering og utenforskap

Det finnes en omfattende forskningslitteratur som viser at etnisk diskriminering forekommer i Norge. Objektiv diskriminering har blitt studert gjennom felteksperimenter der falske søknader sendes til ekte stillingsannonser, og disse viser for eksempel at norskfødte barn av pakistanske innvandrere har omtrent 25 prosent mindre sannsynlighet for å bli innkalt til intervju, sammenliknet med majoritetssøkere med identiske kvalifikasjoner (Quillian mfl., 2019; Midtbøen, 2014). Andre studier har funnet tilsvarende nivåer av diskriminering i leieboligmarkedet (Andersson mfl., 2012).

Subjektiv diskriminering – altså folks selvopplevde følelse av å ha blitt urettmessig forskjellsbehandlet – er ikke nødvendigvis sammenfallende med objektiv diskriminering, men spørreundersøkelser viser at et betydelig mindretall blant innvandrere føler de har opplevd diskriminering på ulike arenaer. For eksempel viser analyser basert på SSBs levekårsundersøkelse blant innvandrere i 2016 at 19 prosent av respondentene med bakgrunn fra Tyrkia, 13 prosent av respondentene med bakgrunn fra Sri Lanka, 26 prosent av respondentene med bakgrunn fra Pakistan, og 12 prosent av respondentene med bakgrunn fra Vietnam mener de har vært utsatt for diskriminering på grunn av sin etniske bakgrunn av kolleger, overordnede eller klienter de siste tolv månedene (Midtbøen & Kitterød, 2019). Flere studier tyder på at særlig muslimer er utsatt for negative holdninger, som blant annet er utgangspunktet for regjeringens handlingsplan mot antimuslimske holdninger.

I norsk empirisk forskning har diskriminering vært mer brukt som begrep enn rasisme. Det er ingen entydige begrepsmessige grensdragninger mellom disse to, men rasismebegrepet har tradisjonelt vært forbundet med en større vektlegging av intensjonalitet, mens diskriminering i større grad vektlegger praksis og utfall. I en studie som fokuserer på de subjektive opplevelsene til mottakerne, er det derfor mer naturlig å bruke begrepet diskriminering enn rasisme. Vi inkluderte likevel spørsmål om hvorvidt man har opplevd hatefulle ytringer som en måte å fange opp de mest direkte negative erfaringene på.

En viktig lærdom fra fokusgruppene var behovet for å utvikle spørsmål som også kan fange opp folks mer diffuse opplevelser i skjæringsfeltet mellom åpenbar diskriminering på den ene siden, og opplevelser av tilhørighet på den andre. Følelsen av å ikke være akseptert eller behandlet helt på lik linje med alle andre, var noe som ofte ble beskrevet i fokusgruppene, og dette kan være et uttrykk for større eller mindre grad av hverdagsintegrering, uavhengig av den «objektive» bakgrunnen for enkelthendelser. For å gi kunnskap som kan bidra til målrettede tiltak anser vi det også som viktig å identifisere i hvilke spesifikke sammenhenger opplevd diskriminering eller mer diffuse følelser av forskjellsbehandling oppstår.

7.1 Diskriminering

I fokusgruppediskusjonene kom det tydelig fram at opplevd diskriminering ble ansett som et av de aller viktigste hindrene for hverdagsintegrering. En av deltakerne sa:

Hverdagsintegrering er å bli behandlet på samme måte som nordmenn av institusjoner, og av alle. Det er mye diskriminering i privatmarkedet, for eksempel når man leter etter leilighet. (...) Jeg synes det henger veldig sammen. Diskriminering i arbeidslivet eller andre steder, og integreringsevne. Hvis folk blir skuffet de første årene så blir de ikke integrert eller har ikke lyst til å bli det.

Fokusgruppedeltakere delte erfaringer som varierte fra uttalt rasisme og åpenbar diskriminering til mer diffuse fenomener. Det ble satt søkelys på hvor viktig det er å fange opp subtile erfaringer som ikke nødvendigvis kan karakteriseres som diskriminering eller rasisme, men som like fullt påvirker hvorvidt man føler seg inkludert eller ekskludert. Nesten alle deltakerne fortalte historier om situasjoner, hendelser og personer som hadde gitt dem en følelse av å ikke være akseptert eller behandlet på lik linje med andre i Norge. Ofte var de usikre på om det egentlig var diskriminering eller rasisme de hadde vært utsatt for, om det egentlig var slik at de ble behandlet annerledes på grunn av sin bakgrunn, og om det egentlig var vondt ment eller ikke, osv. Dette gjorde at noen hadde motforestillinger mot å si at de hadde opplevd diskriminering:

Hvis noen spør om jeg er har blitt diskriminert i løpet av mitt liv, har jeg vanskelig for å svare på det, for jeg kan tenke at jeg er diskriminert, men det er ikke sikkert at jeg er det. Jeg synes det er vanskelig med det spørsmålet. Da jeg var nyutdannet, sendte jeg jobbsøknader og fikk ikke en gang innkalling til intervju. Jeg tenkte, er det fordi jeg er utlending, eller ung og nyutdannet? (...) Jeg er redd for å bruke det ordet, for jeg vil ikke bruke det hvis det ikke er sant. Det er individuelt, diskriminering går på følelser. (...) En annen nevnte at for å føle seg likeverdig så må man kanskje føle seg like verdt, det tror jeg er veldig viktig. Hvis etniske nordmenn føler seg mer verdt fordi de er mer «ekte» nordmenn enn meg fordi jeg ikke har samme etnisitet, føler at noen ser seg selv et hakk høyere, det får de deg til å føle også. At vi er litt høyere enn deg selv om du er født her, snakker bra norsk, lever et likt liv som deg. Det er sånne ting som kan få deg til å synke litt, ikke føle deg så bra med deg selv, med din etnisitet, hvor du kommer fra og hva du oppnår.

Andre fokusgruppedeltakere mente vi bør snakke mer om diskriminering:

Vi er veldig flinke til å pynte på sannheter. Det finnes faktisk diskriminering her i Norge, skjult rasisme. (...) I stedet for å snakke om det, pynter vi på det ved å si det var ikke sånn ment, ikke bevisst osv. Det finnes veldig mye der ute vi ikke snakker veldig åpent om, eller diskuterer det har skjedd med meg, hvordan skal jeg takle det. Hvordan få dem til å skjønne at dette var ikke riktig.

Uavhengig av den «objektive» årsaken til at slike følelser av å være utsatt for diskriminering eller rasisme oppstår, framstår temaet som viktig for å forstå hverdagsintegrering, ettersom det later til å være svært utbredt med slike erfaringer blant personer med innvandrerbakgrunn. For å vurdere hverdagsintegrering kan det altså være like viktig å måle subjektive opplevelser som «objektive» erfaringer med åpenbar rasisme og diskriminering.

I pilotstudien tok vi med to typer spørsmål der vi ikke bruker ordet «diskriminering», men heller ber respondentene svare på om de har opplevd å bli behandlet annerledes enn andre. Dette for at respondentene ikke skal være nødt til å gjøre vurderinger av hva som er årsaken til at de føler de ble behandlet dårlig, og om det de opplevde «egentlig» er diskriminering eller ikke.

Det første spørsmålet vi testet ut tok utgangspunkt i SSBs tilnærming til å måle forskjellsbehandling i *Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016* (LKI) (Holmøy & Wiggen, 2017).³ Vi endret spørsmålet for å kunne identifisere i hvilke spesifikke sammenhenger respondentene har opplevd forskjellsbehandling. Vi spurte «Har du i løpet av de siste 12 månedene opplevd å bli dårligere behandlet enn andre ... [i ulike situasjoner] (flere svar mulig)».

De som svarte at de hadde blitt behandlet dårligere enn andre, fikk oppfølgings-spørsmål om hva de opplevde som årsaken til dette. Dette muliggjør identifisering av andre former for diskriminering enn forskjellsbehandling basert på innvandrerbakgrunn, og til å identifisere interseksjonalitet. Svarkategoriene var hentet fra LKIs diskrimineringsspørsmål. Det var mulig å velge flere svar.

Som andre alternative mål på diskriminering testet vi også ut spørsmål basert på GOVCIT-undersøkelsen gjennomført av Prio i samarbeid med andre partnere (Erdal mfl., 2019). GOVCIT-undersøkelsen ba respondenter ta stilling til påstandene: «Menneskene jeg møter i mitt daglige arbeids- eller studieliv behandler meg med samme respekt som de behandler de fleste andre i samfunnet» og «Menneskene jeg møter på offentlige steder (i butikken, offentlig transport m.fl.) behandler meg med samme respekt som de behandler de fleste andre i samfunnet». Disse spørsmålsformuleringene har etter vårt syn to fordeler. For det første er spørsmålene ikke begrenset i tid til 12 måneder. Dette kan være en fordel, ettersom fokusgruppediskusjonene gjorde det tydelig at opplevd diskriminering kan ha betydning for hverdagsintegrering selv om det har skjedd for lenge siden. For det andre kan formuleringene være bedre egnet enn de foregående spørsmålene til å fange opp mer diffuse følelser av diskriminering eller rasisme, ettersom respondentene bare blir bedt om å svare på om de på noe vis føler de blir møtt med mindre respekt enn andre. Vi la til ytterligere noen påstander med samme grunnformulering som i GOVCIT-undersøkelsen for å søke å identifisere forskjellsbehandling på flere arenaer.

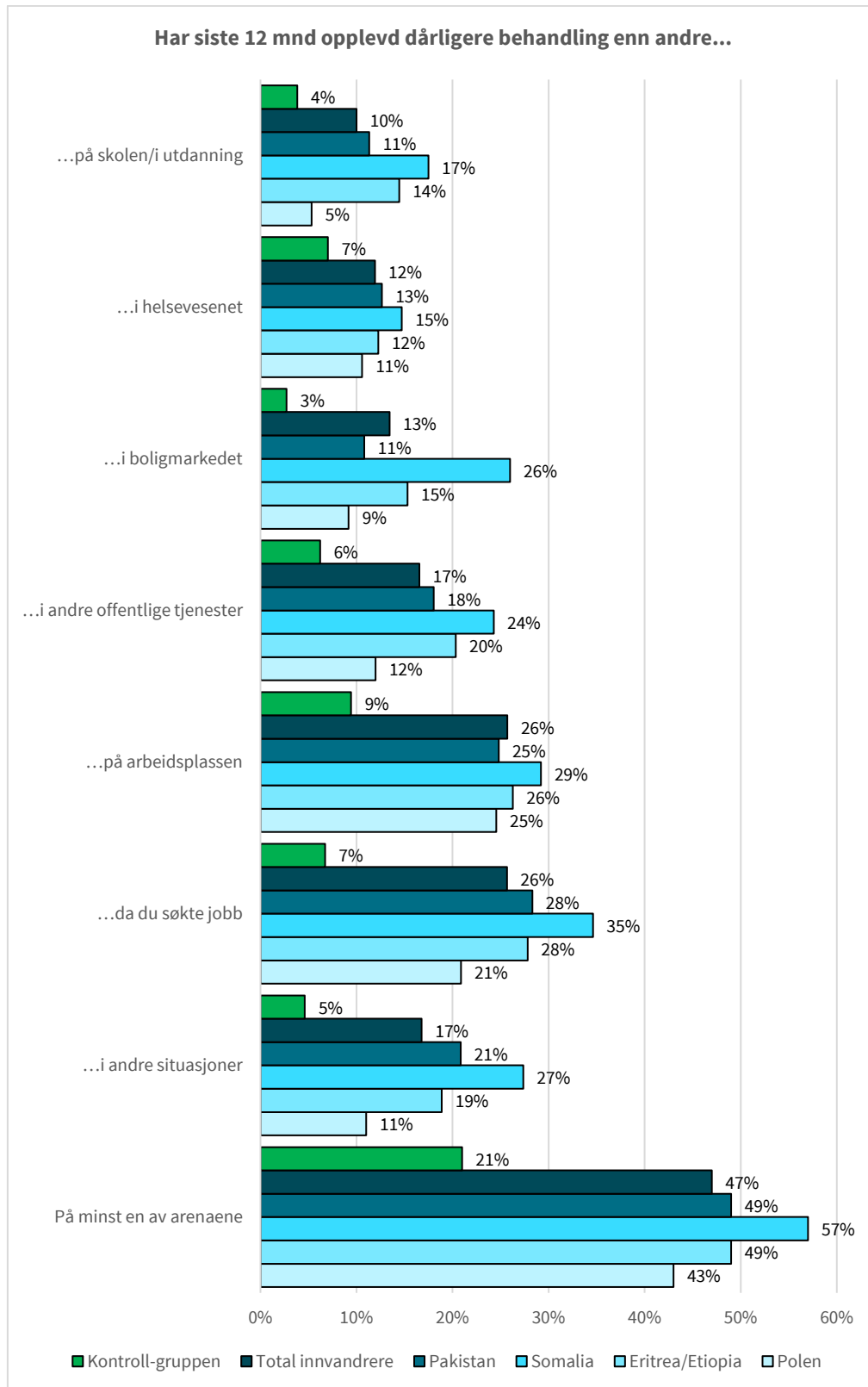
Til slutt testet vi et mål på om respondentene mener det generelt foregår diskriminering mot innvandrere i Norge. Vi ba respondentene ta stilling til påstanden «Folk med innvandrerbakgrunn blir diskriminert i Norge». Dette diskrimineringsmålet likner det som tidligere er blitt brukt i integreringsbarometeret.⁴

Figur 7.1 og 7.2 og tabell 7.1 viser resultatene for spørsmålene om personlig erfaring med å bli forskjellsbehandlet, fordelt på sosial bakgrunn og innvandringsbakgrunn. Figur 7.3 viser opplevelse av å bli behandlet med samme respekt som andre, mens figur 7.4 og 7.5 viser resultater for det generelle diskrimineringsspørsmålet, fordelt på sosial bakgrunn og innvandringsbakgrunn.

³ Levekår blant innvandrere (2016) bruker spørsmålet «Har du i løpet av de siste 12 månedene opplevd å bli diskriminert eller behandlet dårligere enn andre på grunn av... [ulike årsaker] (flere svar mulig)».

⁴ Integreringsbarometeret ber respondenter vurdere påstandene «Diskriminering av innvandrere [forekommer/ forekommer ved ansettelser/forekommer i kontakt med politiet]».

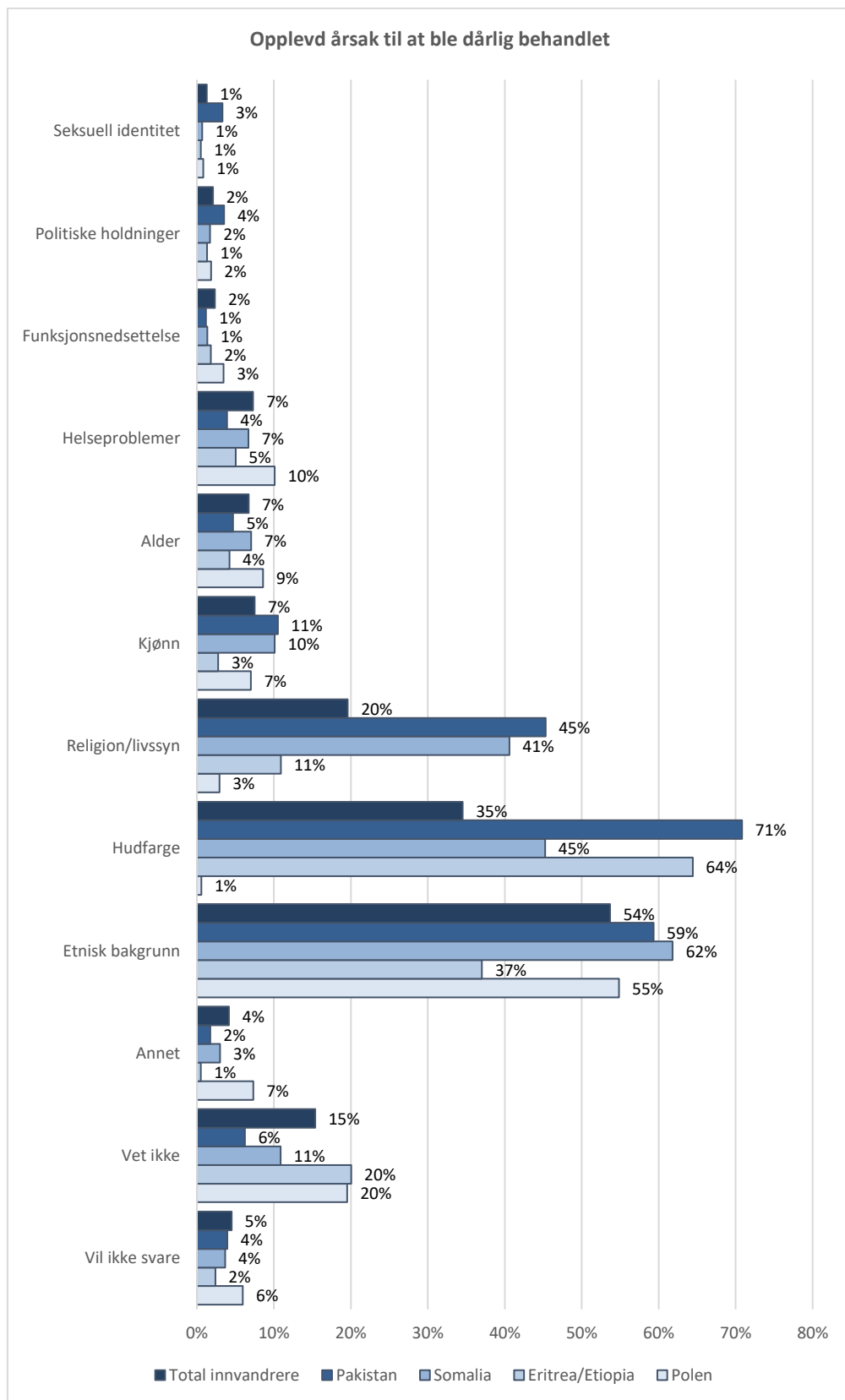
Figur 7.1 Andel som svarer «ja» på spørsmål om de har opplevd dårligere behandling enn andre på ulike arenaer siste 12 måneder, fordelt på innvandringsbakgrunn.

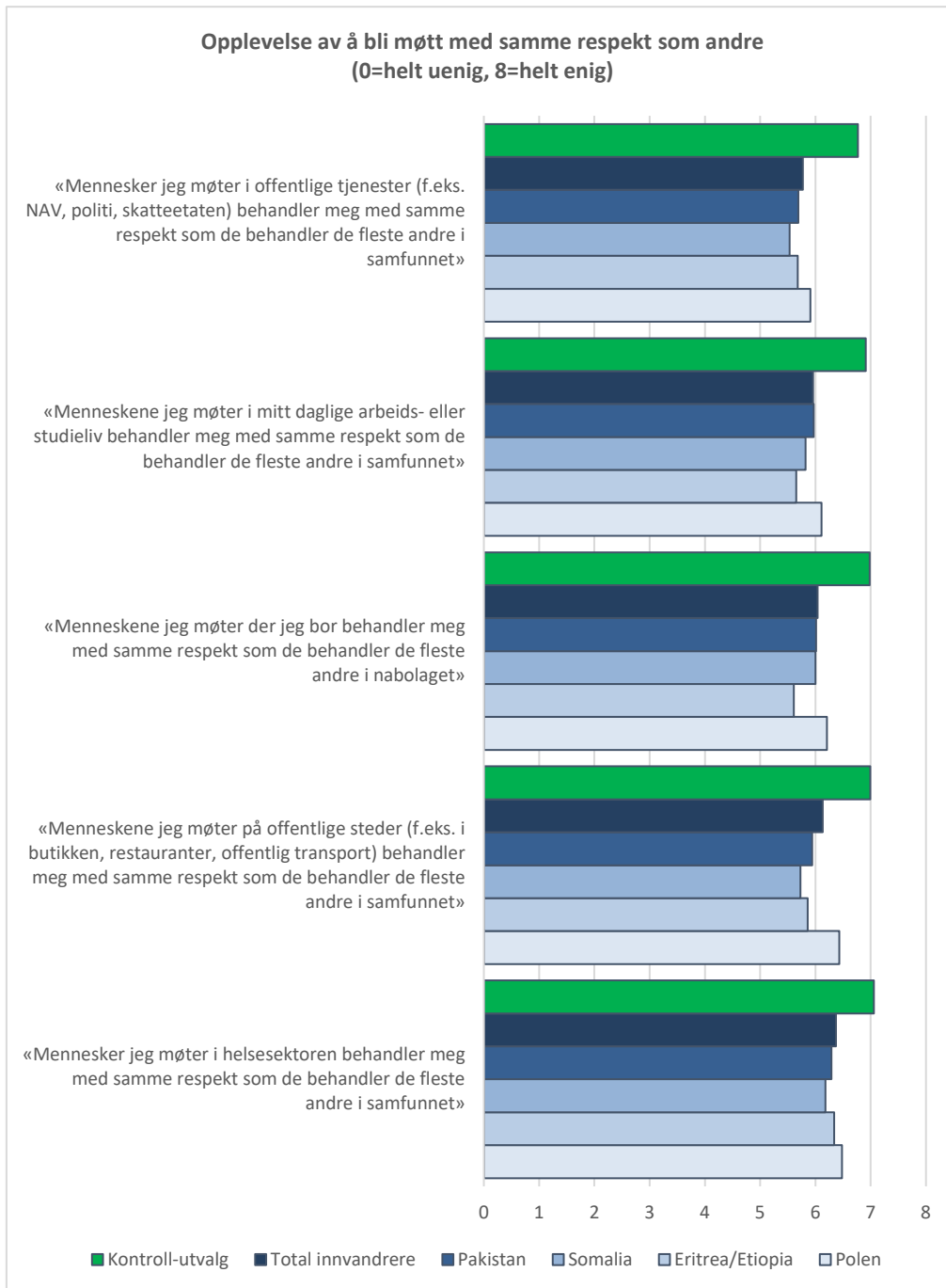
Tabell 7.1 Har opplevd å bli forskjellsbehandlet siste 12 måneder, fordelt på sosial bakgrunn. Prosent.

Opplevd forskjellsbehandling siste 12 mnd ...	Arbeid		Utdanning		Botid		Norskkunnskaper		Religiøsitet	
	Full tid	Ikke fulltid	Høy utdanning	Ikke høyere utdanning	Lang (> 14 år)	Kort (5-14 år)	Svært gode	Ikke svært gode	Religion ikke viktig	Religion svært viktig
... på arbeidsplassen	27	23	26	25	25	27	26	25	25	26
... på skolen	7	14	10	9	10	9	14	7	9	19
... i helsevesenet	11	12	11	12	13	10	13	11	13	11
... i andre offentlige tjenester	14	19	16	16	16	17	19	14	16	17
... da du søkte jobb	21	31	28	24	27	24	28	23	25	26
... i boligmarkedet	12	14	13	14	13	13	15	12	12	14
... i andre situasjoner	16	18	17	17	17	16	21	13	15	17
... på minst én av arenaene	45	51	49	47	46	49	51	44	48	47

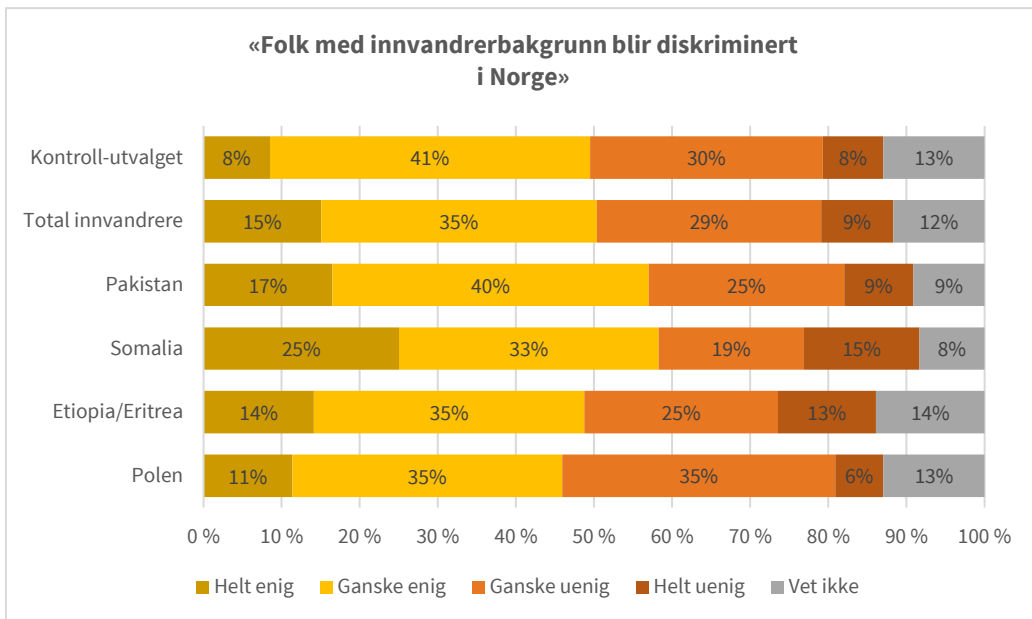
Figur 7.2 Opplevd årsak til dårlig behandling, fordelt på landbakgrunn.

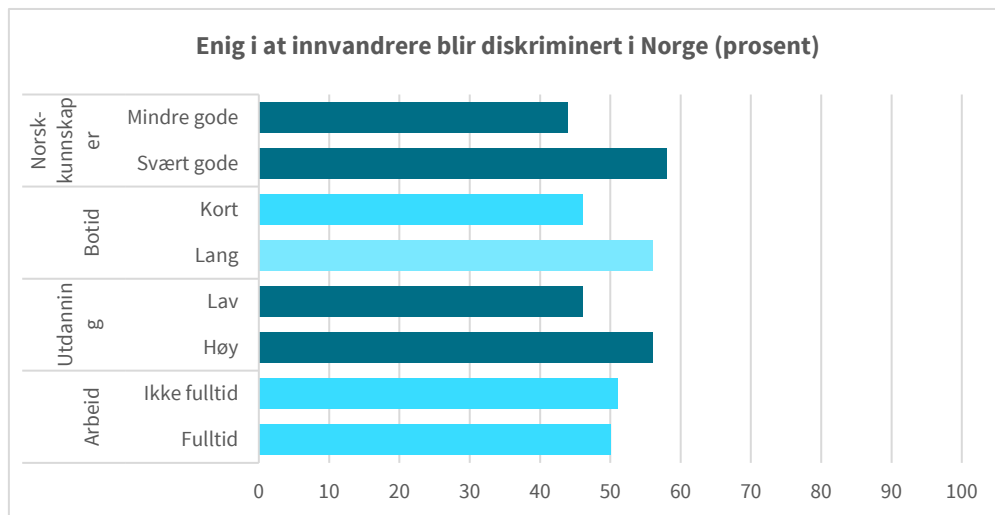
Figur 7.3 Opplevelse av å bli møtt med samme respekt som andre på ulike arenaer, fordelt på innvandringsbakgrunn.

Figur 7.4 Vurdering av generell påstand om diskriminering, fordelt på landbakgrunn.

Figur 7.5 Helt eller ganske enig i at innvandrere blir diskriminert i Norge, fordelt på sosial bakgrunn.

Spørsmålene om diskriminering viser en rekke interessante mønstre.

Andelen innvandrere som rapporterte om dårligere behandling enn andre, var betydelig høyere enn i kontrollutvalget for alle de etterspurte sammenhengene. Omtrent halvparten av respondentene fra innvandererutvalget rapporterte at de hadde vært utsatt for dårligere behandling enn andre i løpet av det siste året, sammenliknet med omtrent 20 prosent i kontrollutvalget. Andelen som rapporterte om dårligere behandling var høyest for innvandrere født i Somalia – 57 prosent av disse hadde opplevd å bli dårligere behandlet enn andre det siste året. De med bakgrunn fra Pakistan og Eritrea/Etiopia rapporterte omtrent like ofte at de hadde vært utsatt for dårligere behandling enn andre (49 prosent, med noe variasjon mellom ulike arenaer). Innvandrere fra Polen rapporterte i minst grad om at de hadde vært utsatt for dårligere behandling enn andre, sammenliknet med de andre innvandergruppene som var med i undersøkelsen. Likevel rapporterte 43 prosent av dem – over dobbelt

så mange som i kontrollutvalget – at de hadde opplevd dårligere behandling enn andre på minst én arena det siste året.

I snitt var arbeidsplassen og jobbsøknadsprosesser de situasjonene der flest respondenter med innvandrerbakgrunn meldte å ha blitt behandlet dårligere enn andre. 26 prosent av innvandrerrutvalget svarte ja på spørsmål om de hadde blitt dårligere behandlet enn andre da de søkte jobb og på arbeidsplassen i løpet av det siste året. 12 prosent hadde opplevd dårligere behandling enn andre i skolen siste året, og 13 prosent i helsevesenet. I tillegg meldte 17 prosent at de hadde opplevd dårligere behandling i andre offentlige tjenester (f.eks. NAV, politi, skatteetaten). For å identifisere nærmere hvilke offentlige tjenester dette gjelder kan det være nyttig i senere undersøkelser å spesifisere disse hver for seg og eventuelt inkludere ytterligere offentlige etater.

Det ser ikke ut til at våre bakgrunnsvariabler som skal fange opp «harde» integringsutfall gir noen entydig effekt på opplevelsen av diskriminering. Tvert imot ser det ut til at en større andel av dem med svært gode norskkunnskaper enn de uten meldte at de hadde blitt forskjellsbehandlet det siste året på alle arenaer inkludert i undersøkelsen: 51 prosent av dem med svært gode norskkunnskaper meldte om dårlig behandling siste året, sammenliknet med 44 prosent blant andre. Noen flere av de som ikke hadde fulltidsarbeid opplevde å ha blitt dårligere behandlet enn andre, sammenliknet med de som hadde fulltidsjobb. Det var ikke store forskjeller i opplevd diskriminering mellom personer med høy og lav utdanning eller kort og lang botid, hvilket tyder på at det å oppleve å bli utsatt for diskriminering ikke er noe som bedrer seg med tiden eller med utdanningsnivå.

Langt de fleste som hadde opplevd forskjellsbehandling mente dette skyldtes etnisk bakgrunn (54 prosent) og/eller hudfarge (35 prosent). Blant dem med bakgrunn fra Pakistan og Eritrea/Etiopia svarte de fleste at opplevd dårlig behandling skyldtes hudfarge, mens de med bakgrunn fra Somalia i større grad svarte etnisk bakgrunn. Nesten ingen med bakgrunn fra Polen svarte at de hadde opplevd diskriminering grunnet hudfarge, men mange mente de var diskriminert på grunnlag av etnisk bakgrunn.

Betydelig flere respondenter med bakgrunn fra Pakistan og Somalia enn andre rapporterte at de hadde blitt utsatt for dårligere behandling på grunn av religion/livssyn. Dette kan ha å gjøre med at de fleste respondentene med bakgrunn fra disse to landene er muslimer, mens de fleste med bakgrunn fra Polen og Eritrea/Etiopia tilhører kristne trosretninger.

Det var mindre variasjon i svarene på spørsmålene basert på påstandene fra GOVCIT enn i svarene på diskrimineringsspørsmålene basert på livskvalitetsundersøkelsens måleverktøy. Forskjellene mellom ulike arenaer og mellom ulike innvandrergupper er begrensede når det gjelder opplevelse av å bli behandlet med samme respekt som andre. Dette kan ha å gjøre med at påstandene om respekt ikke er enkle ja-nei-spørsmål, i stedet bes respondentene vurdere hvor enige de er på en skala med flere punkter.

Like fullt ser det ut til at påstandene om å bli behandlet med samme respekt som andre fanger opp noen av de samme tendensene som spørsmålet om å bli dårligere behandlet enn andre: Kontrollgruppen er i større grad enn innvandrerguppene enige i at de blir behandlet med samme respekt som andre i alle sammenhengene vi spurte om. Respondenter fra Somalia og Eritrea/Etiopia var noe mer uenige enn andre i at de blir behandlet med samme respekt, mens de med bakgrunn fra Polen var mest enige i at de blir behandlet med samme respekt som andre.

De to alternative spørsmålsformuleringene om forskjellsbehandling gir relativt like resultater. Det er imidlertid noe mer variasjon i svarene på spørsmålet om opplevd dårligere behandling enn andre. Vi vil derfor anbefale å benytte dette alternativet (altså spørsmålene om opplevd dårligere behandling enn andre) i senere undersøkelser.

Den generelle påstanden om at diskriminering av innvandrere forekommer, dekker et annet fenomen enn de to foregående spørsmålene, ettersom respondentene bes om ikke bare å rapportere om egne erfaringer, men antakelser også om hva som skjer med andre. Når det gjelder påstanden om at diskriminering av innvandrere forekommer i Norge, er det ikke forskjell mellom innvandrerrutvalget og kontrollutvalget. Personer med bakgrunn fra Somalia og Pakistan var i større grad enn andre enige i påstanden, mens de med bakgrunn fra Polen og Eritrea/Etiopia var minst enige i at diskriminering forekommer.

Det er tydelige forskjeller mellom ulike sosiale grupper når det gjelder spørsmålet om hvorvidt diskriminering forekommer. Betydelig flere personer som skårer høyt på «objektive» integreringsindikatorer – de med høy utdanning, lang botid og gode norskkunnskaper – mente at folk med innvandrerbakgrunn blir diskriminert i Norge.

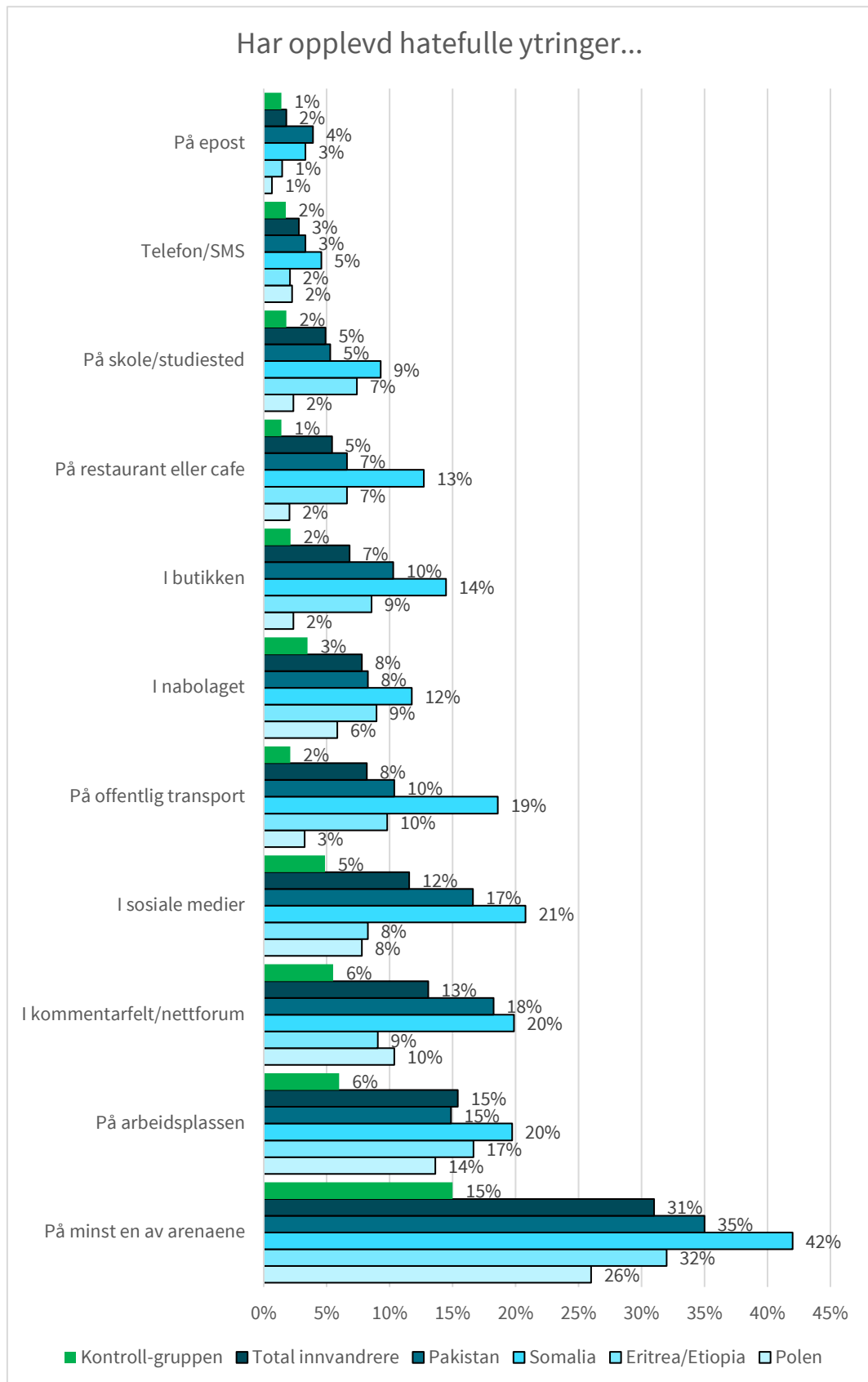
7.2 Hatefulle ytringer

Rasisme eller andre negative holdninger til folkegrupper kan uttrykkes som hatefulle eller nedsettende ytringer. Flere fokusgruppedeltakere beskrev dette som et hinder for å oppleve hverdagsintegrering.

Jeg er veldig opptatt av å lese nyheter, politikk og sånne ting, og jeg leser ofte kommentarer. Jeg ser ofte sånne hatkommentarer, med fordommer mot innvandrere, islam og sånne ting. Det er blitt sånn at de kommentarene er i hodet mitt. Når jeg går ut og folk ser på meg så tenker jeg «hva tenker du»? Disse tingene gjør kanskje med noen folk at de utelukker seg. Kanskje tror de at de aldri kommer til å bli akseptert.

I pilotstudien testet vi et spørsmål om hatefulle ytringer hentet fra Institutt for samfunnsforskningens undersøkelse av erfaringer med hatytringer og hets blant LHBT-personer, personer med jødisk eller samisk bakgrunn, og den øvrige befolkningen: «Har du i løpet av det siste året blitt utsatt for hatefulle ytringer på noen av de følgende arenaene? Med 'hatefulle' menes ytringer som er nedverdiggende, truende, trakasserende eller stigmatiserende» (Fladmoe mfl., 2019). Vi anser dette som en fordelaktig spørsmålsformulering, ettersom den gjør det mulig å identifisere på hvilke arenaer respondentene har opplevd hatefulle ytringer.

Figur 7.6 Opplevd hatefulle ytringer på ulike arenaer, fordelt på innvandringsbakgrunn. Prosent

Tabell 7.2 Har opplevd hatefulle ytringer siste 12 mnd., fordelt på sosial bakgrunn. Prosent.

Opplevd hatytringer siste 12 mnd.	Arbeid		Utdanning		Botid		Norskkunnskaper		Religiøsitet	
	Full tid	Ikke fulltid	Høy utdanning	Ikke høyere utdanning	Lang (> 14 år)	Kort (5–14 år)	Svært gode	Ikke svært gode	Religion ikke svært viktig	Religion svært viktig
På e-post	2	2	2	2	2	1	2	1	2	2
På telefon/SMS	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
På skole/stuediested	4	7	6	5	5	5	7	4	5	5
På restaurant/kafé	5	7	5	6	6	4	8	4	4	6
I butikken	6	9	7	7	7	6	10	5	5	8
I nabolaget	7	11	9	8	8	8	10	7	7	8
På offentlig transport	11	14	8	9	9	7	11	6	7	9
I sosiale medier	8	8	14	11	14	10	16	9	11	11
I kommentarfelt/nettforum	14	15	17	12	16	12	18	11	13	13
På arbeidsplassen	17	15	16	17	15	17	17	16	16	15
På minst én av arenaene	30	33	34	30	31	32	37	27	31	32

Resultatene viser betydelige forskjeller mellom grupper og arenaer når det gjelder å ha vært utsatt for hatefulle ytringer. Tendensene likner resultatene for spørsmålene om opplevd dårligere behandling enn andre.

32 prosent av innvandrertilvalget rapporterte at de hadde opplevd hatefulle ytringer på minst én av disse arenaene i løpet av det siste året. I kontrollutvalget var andelen under halvparten av dette – 15 prosent.

Personer med bakgrunn fra Somalia skiller seg spesielt ut. Andelen personer fra Somalia som rapporterte at de hadde opplevd hatefulle ytringer, var betydelig høyere enn for andre grupper, på så godt som alle arenaer. 42 prosent av innvandrere født i Somalia rapporterte å ha blitt utsatt for hatefulle ytringer på minst én av arenaene, fulgt av 35 prosent blant dem med bakgrunn fra Pakistan, og 32 prosent blant dem fra Eritrea eller Etiopia. «Kun» 25 prosent av innvandrere fra Polen rapporterte om hatefulle ytringer.

Flest episoder med hatefulle ytringer hadde hendt på arbeidsplassen, fulgt av kommentarfelt/nettforum og sosiale medier. Andelen som har opplevd hatefulle ytringer synes å være helt uavhengig av våre bakgrunnsvariabler, med ett unntak. De med svært gode norskkunnskaper rapporterer oftere at de har opplevd hatefulle ytringer enn de med mindre gode norskerferdigheter.

For å utforske erfaringer med ytringer som er mer diffuse enn rene hatytringer, kan senere spørreundersøkelser legge til et identisk spørsmål om «nedsettende ytringer» i tillegg til «hatefulle». For å utforske videre i hvilke sammenhenger og på hvilket grunnlag slike ytringer skjer, kan det vurderes å utvide eller endre hvilke arenaer som nevnes i spørsmålet, basert på om det er noen arenaer der det anses som spesielt viktig å oppdage om det forekommer slike ytringer, for eksempel i forbindelse med offentlige tjenester. For å vurdere om de nedsettende eller hatefulle ytringene er et utslag av rasisme kan spørsmålene følges opp av spørsmål om hva de hatefulle ytringene var rettet mot.⁵

7.3 Opplevelse av ekskludering

I fokusgruppene kom det fram en rekke eksempler på mindre tydelig uttalte hendelser og ytringer som kan gjøre at innvandrere føler seg ekskludert, sett ned på og mindre integrert i hverdagen. Som en av fokusgruppedeltakerne sa:

Ord vi bruker, media, ting som skjer i hverdagen, det som skjedde med korona, det gjør at vi føler vi ikke er så godt integrert som vi har trodd.

Mange uttrykte også frustrasjon over at innvandrere for sjelden omtales som en ressurs. For eksempel:

Det er ikke et lite problem, men et kjempeproblem når samfunnet ikke ser på oss som ressurssterke. Der jeg jobber er det mange forskjellige innvandrergrupper som bidrar veldig mye. De blir ikke ansett som ressurssterke eller at de gir til dette samfunnet. Det har jeg snakket med veldig mange om.

Ønske om anerkjennelse kom fram i flere diskusjoner:

Hvert enkelt menneske ønsker anerkjennelse uavhengig av hvilken bakgrunn du har. (...) Bare sånne små ting. Jeg tror også vi må anerkjenne innvandrer-miljøer som har bidratt mye. Jeg hører ofte norskpakistanske eldre som sier «vi var med å bygge landet, vi må få anerkjennelse for at vi har gjort den jobben». Hvis vi klarer å anerkjenne hele samfunnet, også minoritetsmiljøer, tror jeg integreringen kan bli enda bedre.

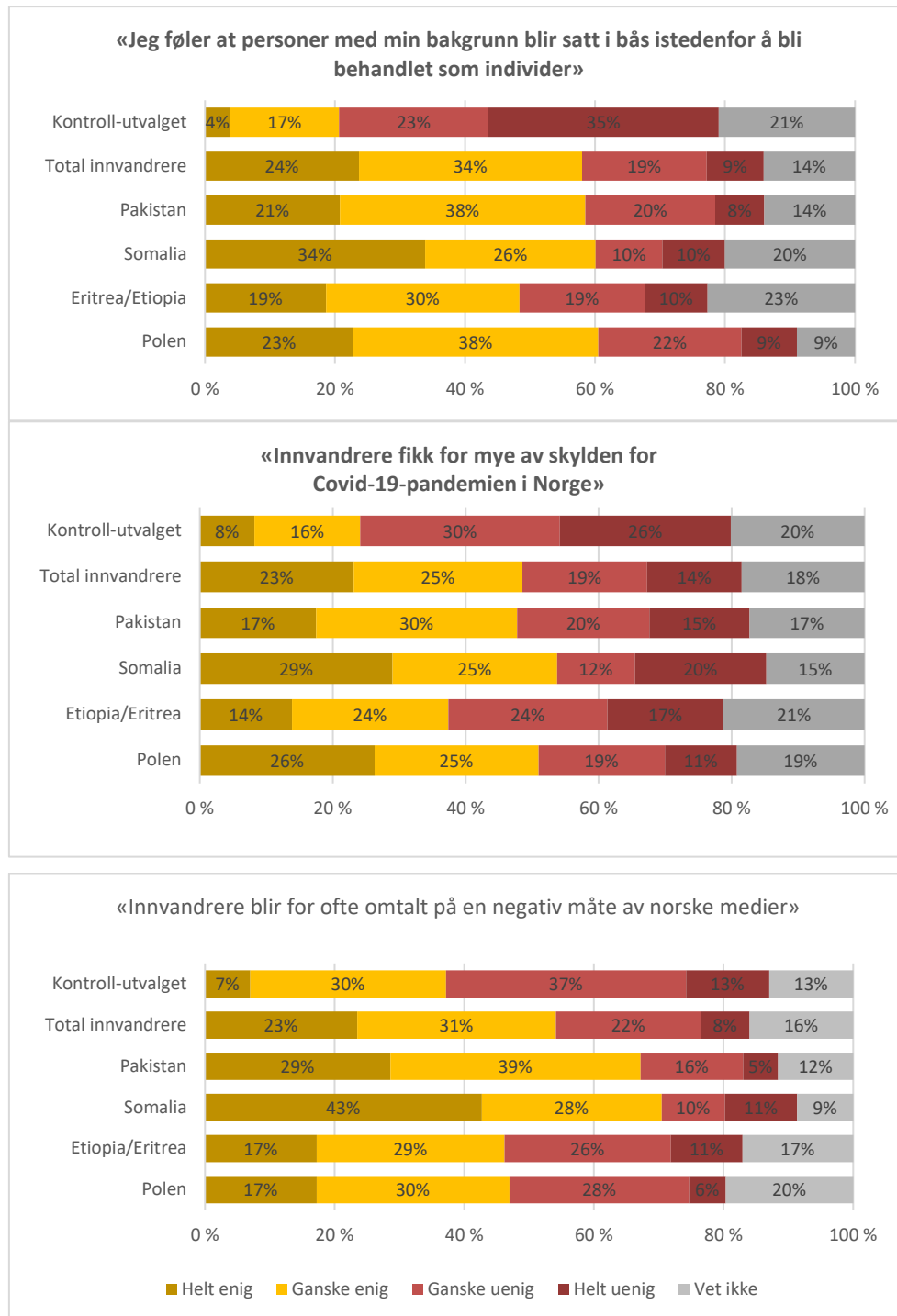
Særlig måten mange innvandrere blir omtalt på i media ble trukket fram som uheldig for hverdagsintegrering.

Det narrative media har. Når de snakker om somaliere, er det det negative. Det provoserer meg. Jeg ble ikke så provosert av det før, da jeg var ungdom trodde jeg at sånn var det, er du somalier er du dømt til å være taper, til ikke å være i jobb. Det tok tid før jeg skjønnte at du kan faktisk endre ditt narrative. Det var ikke så mange historier om hva man faktisk fikk til, hvem som sto på, individualiteten i gruppen. (...) Jeg føler jeg gjør alle de riktige tingene, men har likevel en følelse av at jeg ikke er bra nok, ikke norsk nok. (...) Jeg har kommet fram til at det handler om narrative man blir fortalt, om å få lov å stille krav. (...) Vi er heldige å få lov å være i Norge, men Norge er også heldig som har oss. Hvordan kan man snu narrative til det?

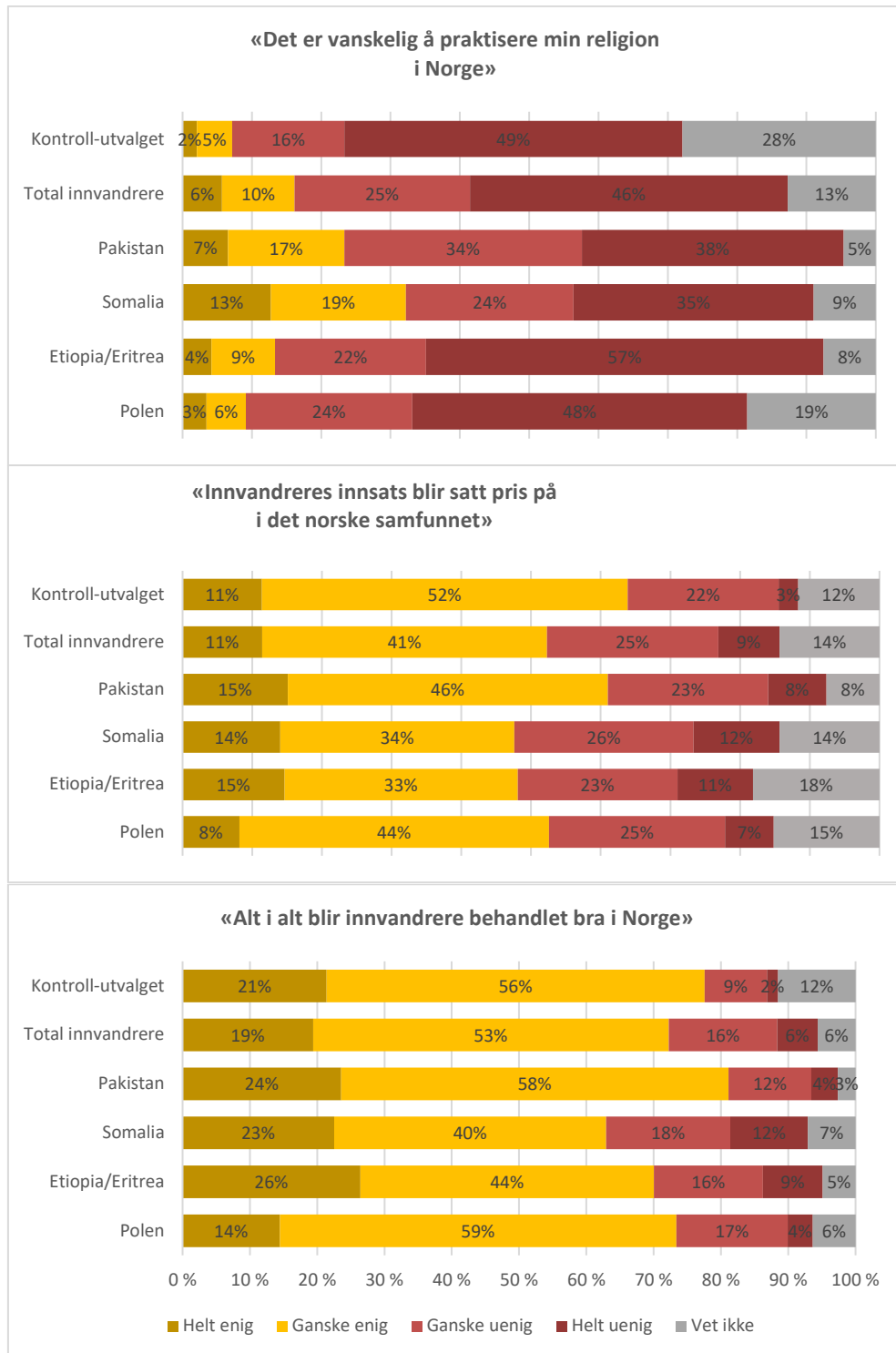
⁵ I ISF-surveyen brukes kategoriene politisk ståsted, personlige egenskaper/personlighet, yrke, kjønn, religion, utseende, etnisitet, folkegruppe, hudfarge, nasjonalitet, funksjonsevne, seksuell orientering og kjønnsidentitet/kjønnsuttrykk. Se Fladmoe, Nadim & Birkvad, 2019.

Vi formulerte påstander basert på temaene som kom opp i fokusgruppene, med hensikt å utforske spennet av følelser og inntrykk relatert til rasisme, diskriminering og mer diffuse opplevelser av å bli sett som eller behandlet annerledes enn andre. Figur 7.7–7.9 viser svarene fordelt på innvandringsbakgrunn.

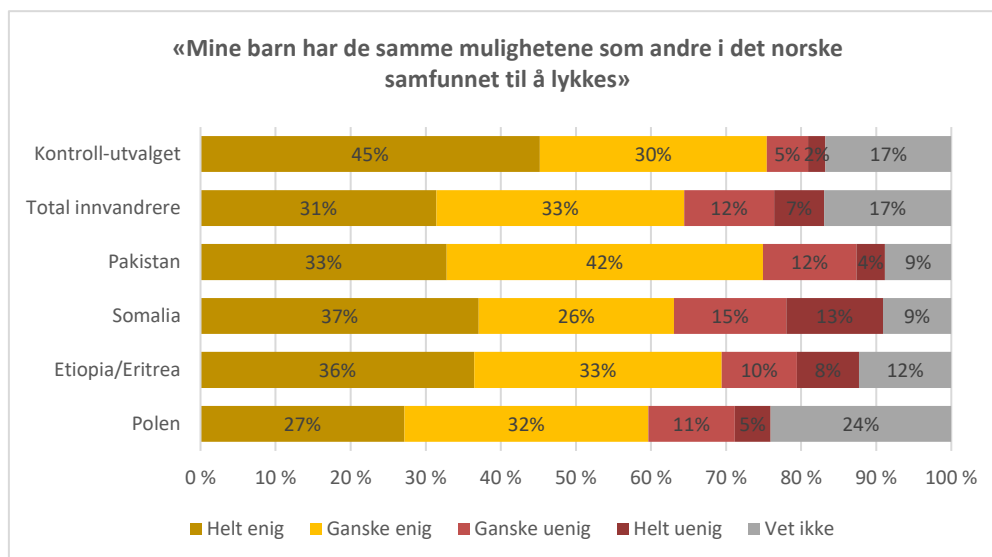
Figur 7.7 Følelse av å bli satt i bås, syn på omtale av innvandrere i forbindelse med covid-19 og i media generelt, fordelt på innvandringsbakgrunn.

Figur 7.8 Opplevd mulighet for å praktisere religion, syn på anerkjennelse av innvandreres innsats og samlet vurdering av behandling av innvandrere.

Figur 7.9 Tro på egne barns muligheter, fordelt på innvandringsbakgrunn.

Vi ser særlig stor forskjell mellom kontrollutvalget og innvandrerrutvalget når det gjelder påstanden «Jeg føler at personer med min bakgrunn blir satt i bås i stedet for å bli behandlet som individer». 58 prosent av innvandrerrutvalget sa seg helt eller ganske enig i dette, mot 21 prosent i kontrollutvalget. Dette kan knyttes til diskusjonen om viktigheten av å bli akseptert som den man er i kapittelet om identitet og tilhørighet (kapittel 4). Det er begrenset variasjon mellom de ulike innvandrergroppene når det gjelder dette spørsmålet.

48 prosent av innvandrerrutvalget var helt eller ganske enige i at innvandrere fikk for mye av skylden for covid-19-pandemien, mot 24 prosent i kontrollutvalget. Enda flere var enige i en mer generell påstand om at innvandrere for ofte blir negativt omtalt i norske medier. 54 prosent av innvandrerrutvalget var helt eller ganske enige i dette, og 37 prosent i kontrollutvalget. Den somaliske gruppen skiller seg noe ut ved at de i større grad rapporterer denne typen negative erfaringer. Somaliske innvandrere er også den eneste gruppen der et betydelig mindretall gir uttrykk for at det er vanskelig å praktisere sin religion i Norge.

Når det gjelder påstandene «Innvandrerens innsats blir satt pris på i det norske samfunnet», «Alt i alt blir innvandrere behandlet bra i Norge» og «Mine barn har de samme mulighetene som andre i det norske samfunnet til å lykkes», er det ingen signifikante forskjeller mellom innvandrere og kontrollutvalget. Det er ingen tydelige sammenhenger mellom de sosiale bakgrunnsvariablene og vurderingene rundt disse spørsmålene, med ett unntak – de som er svært religiøse er noe oftere enige i påstanden om at det er vanskelig å praktisere sin religion i Norge (22 mot 8 prosent), og de er også litt mer tilbøyelige til å føle at personer som dem ofte blir satt i bås (62 mot 55 prosent).

7.4 Oppsummering

- Et betydelig mindretall i alle innvandrergroppene oppgir at de har opplevd diskriminering i løpet av det siste året. Dette gjelder særlig i arbeidslivet og til dels i boligmarkedet, men også på andre arenaer.
- Somaliske innvandrere skiller seg ut ved å rapportere om mest diskriminering – polske innvandrere minst. Hudfarge og etnisitet er det som i størst grad trekkes

fram som årsak til diskriminering, men en del somaliske og pakistanske innvandrere trekker også fram religion.

- Innvandrere opplever i mindre grad enn den øvrige befolkningen å bli møtt med respekt på ulike samfunnsarenaer. Her er det mindre forskjeller mellom grupper og arenaer.
- Opplevelsen av diskriminering henger i liten grad sammen med arbeid, utdanning, botid og språkkunnskaper. På enkelte spørsmål synes de som skårer høyt på disse dimensjonene å oppleve mer diskriminering, snarere enn mindre.
- Innvandrere opplever i langt større grad enn den øvrige befolkningen ulike former for hatytringer – og dette skjer på mange ulike arenaer. Somaliske innvandrere skiller seg ut ved å oppleve flere hatefulle ytringer enn andre grupper, mens polske innvandrere opplever færre.
- Mange innvandrere opplever at de blir satt i bås, at innvandrere omtales for negativt i media, og et flertall oppgir at de synes innvandrere fikk for mye av skylden for smittespredning under covid-19-pandemien. Når det gjelder spørsmål om hvorvidt innvandrere alt i alt behandles bra i det norske samfunnet og hvorvidt deres barn har de samme mulighetene i Norge som andre, så gir de fleste uttrykk for omtrent samme syn som den øvrige befolkningen.

8 Avslutning

I denne rapporten har vi beskrevet utviklingen, gjennomføringen og resultatene av en pilot-undersøkelse om opplevd hverdagsintegrering blant utvalgte innvandrergupper i Norge. Formålet har vært å belyse to overordnede problemstillinger: En *metodisk*, om hvordan fenomenet hverdagsintegrering kan måles i en kvantitativ spørreundersøkelse, både med tanke på hva slags tilpasninger og grep man kan gjøre for å sikre god svarprosent og hvilke spørsmål og indikatorer som bør være med; en *substansiell*, knyttet til hva som er de sentrale mønstrene for hverdagsintegrering i utvalgte grupper innenfor den norske innvandrerbefolkningen, sammenliknet med majoritetsbefolkningen.

I dette kapittelet diskuterer vi både de metodiske og substansielle implikasjonene av våre funn. Vi starter på grunnlag av pilotstudien med å vise til tilpasninger og grep som kan bidra til at personer med innvandrerbakgrunn deltar i spørreundersøkelser. Deretter går vi inn på hovedfunn angående hva slags spørsmål og formuleringer som kan være velegnet til å måle hverdagsintegrering blant innvandrere i Norge. Deretter vil vi peke på spesielt interessante mønstre i svarene fra pilotundersøkelsen, som kan utforskes videre med mer avanserte analyser og i større undersøkelser. Vi må imidlertid understreke at dette er en pilotstudie, og at empirien vi her presenterer bør tolkes med stor varsomhet. De funnene vi beskriver bør forstås som foreløpige smakebiter heller enn endelige konklusjoner.

8.1 Hvordan måle opplevd hverdagsintegrering?

I denne pilotundersøkelsen finner vi – i likhet med andre liknende undersøkelser – at det er betydelig større frafall blant innvandrerbefolkningen enn øvrig befolkning. Dette handler delvis om at kvaliteten på de registrerte opplysningene ofte er dårligere for innvandrere, og at det derfor ikke er mulig å koble kontaktinformasjon til deler av utvalget når det er snakk om innvandrere. Det handler også om at det gjennomgående er noe lavere svartilbøyelighet blant innvandrere enn i resten av befolkningen. Begge deler tilsier at det er behov for å trekke større utvalg fra folkeregisteret når målgruppen har innvandrerbakgrunn.

Samtidig er det grunn til å tro at frafallet ikke er tilfeldig. Også i andre undersøkelser av befolkningen generelt og innvandrergrupper spesielt er det vanlig at det oppstår noen frafallsskjevheter. Årsakene til frafallsskjevhet i undersøkelser til innvandrere er komplekse, og varierer for ulike innvandrergrupper i ulike land (Font & Méndez, 2013; Deding mfl., 2008).

Ved å sammenlikne med statistikk fra offentlige registre, kan vi si noe om hva slags skjevheter som har oppstått som følge av frafallet i denne pilotundersøkelsen. For det første finner vi noen skjevheter med tanke på kjønn (kvinner synes å være overrepresentert blant polske innvandrere og underrepresentert blant innvandrere fra Somalia og Eritrea/Etiopia). Det var også en overrepresentasjon av yngre aldersgrupper i noen av innvandrergruppene, og en underrepresentasjon av unge i kontrollutvalget.

Det er viktig å understreke at denne typen skjevheter i utvalget først er et problem dersom skjevhetene er nært forbundet med de utfallsvariablene vi ønsker å belyse. I

en studie om integrasjon er det derfor mer bekymringsfullt at vi finner ganske betydelige skjevheter langs en sosioøkonomisk dimensjon. Når vi sammenlikner våre utvalg med registerbasert statistikk fra SSB, framkommer det at personer som er sysselsatt og personer med høyere utdanning er betydelig overrepresentert i utvalget. Dette tyder igjen på at de delene av innvandrerbefolkningen som opplever å være mest marginalisert i hverdagen – og som vi i en studie om hverdagsintegrering vil være særlig interessert i å kunne si noe om – i liten grad er representert i utvalget.

Til tross for skjevhetene gir dataene et godt grunnlag for å analysere sammenhenger mellom variabler som antas å være viktige for hverdagsintegrering (for eksempel deltakelse, utdanning, botid og språkkunnskaper) og selvopplevd hverdagsintegrering. Forskjeller mellom gruppene kan være valide selv om noen grupper er over- eller underrepresentert i utvalget. Likevel bør denne typen skjevheter undersøkes nærmere ved design av liknende og eventuelt oppskalerte landsdekkende spørreundersøkelser til innvandrerbefolkningen. I senere undersøkelser bør det vurderes å kompensere for slike skjevheter. Det kan i hovedsak gjøres på tre måter:

- **Vekting:** Den enkleste måten er å vekte utvalget etter de variablene vi kan sammenlikne med registerstatistikk. Det betyr for eksempel at kategorien «sysselsatte» eller «personer uten fullført videregående utdanning» vektet på en slik måte at deres svar «teller» i henhold til hvor mange denne gruppen utgjør i den registerbaserte statistikken heller enn hvor mange de utgjør i utvalget. Dette forutsetter at alle grupper til en viss grad faktisk er representert i utvalget, og at utvalget er relativt stort.
- **Stratifisering:** En annen tilnærming er å stratifisere selve utvalgstrekket. Det vil si at vi kommer skjevhetene i forkjøpet og trekker ut et større bruttutvalg av de kategoriene personer som vi forventer vil være svakt representert. Dersom svartilbøyeligheten forventes å være halvparten så stor i en bestemt gruppe, kan man trekke et dobbelt så stort bruttutvalg av denne gruppen.
- **Tiltak for økt svarprosent:** Til slutt kan man gjøre en rekke ulike tiltak for å øke svarprosenten. Dette kan for eksempel dreie seg om hvordan undersøkelsen presenteres, språklig tilrettelegging eller bruk av økonomiske insentiver.

Disse ulike metodene er ikke gjensidig utelukkende og kan alle ha god effekt. Det er imidlertid viktig å understreke at ingen av dem vil kunne eliminere utfordringer knyttet til utvalgsskjevhet. Vekting og stratifisering kan bare kompensere for akkurat de variablene vi har etablert kunnskap om. Skjevheter som er knyttet til fenomener vi ikke har målbar informasjon om – som for eksempel variasjon med i hvor stor grad man har tillit til forskning (noe man må anta påvirker svarprosent) – er det ikke mulig verken å vekte eller stratifisere seg bort fra i noen undersøkelser. Systematiske utvalgsskjevheter er ikke bare et problem ved svært lav svarprosent – det avgjørende er ikke hvor stort frafallet er, men hvor systematisk det er. Selv undersøkelser med 60–70 prosent respons vil kunne ha betydelige skjevheter dersom frafallet er selektivt. Og siden tiltak for å øke svarprosenten aldri vil gi 100 prosent svar, kan man ikke eliminere denne typen skjevheter uansett hvor vellykkede tiltak man setter inn.

Sammenliknet med andre undersøkelser rettet mot de samme gruppene gjennomført av samme byrå, så fikk pilotundersøkelsen betydelig høyere svarprosent. På bakgrunn av erfaringer fra pilotundersøkelsen foreslår vi følgende tiltak for å motivere for deltakelse i undersøkelser rettet mot innvandrerbefolkningen i Norge:

- Språklig tilrettelegging
- Videohilsener

- Insentivordninger i form av mulighet til å delta i trekning av et gavekort på en relativt høy sum
- Prioritere ressurser til å utvikle informasjon og spørsmål som gjør at undersøkelsen oppleves som relevant og interessant for målgruppen, blant annet ved bruk av fokusgrupper

I denne pilotundersøkelsen forsøkte vi en rekke ulike tiltak for å motivere for deltakelse og sikre god respons. For det første kunne respondentene selv velge hvilket språk de ønsket å svare på (norsk, engelsk og eget morsmål). Mange i fokusgruppene la vekt på at tilpasning gjennom oversettelse var svært viktig for å sikre forståelse og indre motivasjon til å svare. I tillegg spilte vi inn videohilsener fra ressurspersoner innenfor de ulike innvandringsgruppene, og som snakker respondentenes eget språk, for å bygge tillit og gjøre undersøkelsen mer personlig. Lenker til videoene ble lagt inn i invitasjonen.

- I tillegg til disse generelle tiltakene forsøkte vi å bruke begrensede økonomiske insentiver. Tidligere forskning peker i retning av at dette kan bidra til å øke svarprosenten, særlig blant personer med lav sosioøkonomisk status. I pilotundersøkelsen la vi inn et eksperiment for å undersøke hvilken effekt ulike typer insentiver hadde på svarprosenten. Resultatene fra eksperimentet bekrefter at de har en viss effekt, men denne må kunne sies å være moderat. De som ble lovet økonomisk belønning hadde 1,5 til 3 prosentpoeng høyere svarprosent enn de som ikke ble lovet belønning. Videre ser det ut som muligheten til å delta i trekning av gavekort på en relativt høy sum har en mer positiv effekt på motivasjon til å svare enn å få gavekort på en lav sum.
- Denne typen insentiver har relativt lav økonomisk kostnad og bør vurderes brukt i andre undersøkelser. Det er imidlertid verdt å nevne at vi her har vært begrenset både av prosjektets økonomiske rammer og av den tilgjengelige infrastrukturen for utdeling av økonomisk belønning hos de etablerte byråene. Dersom man vurderer å bruke insentiver i en framtidig landsdekkende undersøkelse, vil vi anbefale å undersøke muligheten for å bruke betydelig høyere belønninger. Vi vet for eksempel ikke hvilken betydning det ville hatt å bruke belønninger på 200 kr i stedet for bare 50 kr, som vi testet ut i denne undersøkelsen. I tillegg vil vi anbefale å undersøke muligheten for å utvikle digitale betalingsløsninger som gjør det mulig å utbetale pengene umiddelbart, slik at respondentene får beskjed om at insentiver blir overført idet de samtykker til å delta i undersøkelsen. Tilbakemeldinger fra deltakere tyder på at økonomisk belønning som utløses umiddelbart kan ha større effekt enn insentiver som ettersendes senere.
- Det er altså flere tiltak som kan brukes for å oppnå bedre svarprosent, og mer omfattende bruk av insentiver kan tenkes å virke positivt. Hva som er «god nok» svarprosent, er til syvende og sist imidlertid et kostnadsspørsmål. Levekårsundersøkelsen blant innvandrere i 2016 oppnådde for eksempel en svarprosent på 54. Denne undersøkelsen hadde imidlertid en kostnadsramme i en helt annen skala enn det som har vært tilfelle i denne piloten. Det er også grunn til å tro at undersøkelser fra Statistisk sentralbyrå generelt oppnår bedre svarprosent i kraft av den legitimiteten som SSB representerer.

Samtidig er det grunn til å tro at det mest avgjørende «tiltaket» handler om selve undersøkelsen. Så lenge temaet for undersøkelsen oppleves som relevant og spørsmålene framstår som interessante for respondentene, vil flere ønske å svare.

Fokusgruppediskusjonene var svært verdifulle bidrag til dette. Fokusgruppediskusjoner ble brukt aktivt i vurderinger av hvilke fenomener spørsmålene burde søke å fange opp og hvordan de burde formuleres for at de skulle oppleves som meningsfulle, forståelige og relevante. I undersøkelser rettet mot innvandrerbefolkningen er dette spesielt utfordrende, ettersom det er stor variasjon i målgruppen med tanke på forståelsesrammer, synspunkter og erfaringer. Videre bidro fokusgruppene i vurderinger av hvilke spørsmål vi burde ha med og hvordan disse burde stilles for å sikre at de måler det de er ment å måle – altså hverdagsintegrering.

Mange av fenomenene vi på grunnlag av litteraturgjennomgang og fokusgrupper identifiserte som dimensjoner ved hverdagsintegrering, er grundig undersøkt tidligere. Dette gjelder blant annet tillit, nettverk og deltakelse. Her anbefaler vi å benytte etablerte og testede spørsmålsformuleringer som gjør det mulig å sammenlikne på tvers av studier. Litteraturgjennomgangen og fokusgruppediskusjonene bidro imidlertid også til å identifisere noen aspekter ved hverdagsintegrering som etter vårt syn ikke er tilstrekkelig dekket i eksisterende spørsmålsbatterier. I noen tilfeller kan eksisterende spørsmål tilpasses dette ved å legge til svarkategorier eller oppfølgings-spørsmål. Dette gjaldt blant annet temaer som lå i grenselandet mellom eksplisitt diskriminering og mer implisitte opplevelser av ekskludering og utenforskap, samt spørsmål om hvordan man opplever å bli sett av andre.

Når det gjelder sosiale bakgrunnsvariabler som kan si noe om hvilke grupper som i størst grad opplever ulike former for tilhørighet eller utenforskap, vil vi anbefale å inkludere de dimensjonene vi her har brukt: sysselsetting, utdanning, botid, norskkunnskaper og religiøsitet. Slik vi har brukt disse i denne rapporten – det vil si å lage enkle dikotomier som delte utvalget omtrent i to like store deler – var det imidlertid problemer knyttet til alle variablene. Når det gjelder *sysselsetting* var problemet knyttet til utvalgsskjevhet. For å få to omtrent like store deler måtte vi skille mellom de som var fulltids sysselsatt og alle andre – inkludert personer med deltidsarbeid, studenter og personer under opplæring. I en større studie bør man forsøke å lage mer finmaskede inndelinger som for eksempel gjør det mulig å se spesifikt på personer som står helt utenfor arbeidslivet. Når det gjelder *utdanning* var problemet det samme. Her måtte vi skille mellom personer med høyere utdanning og alle andre. I en framtidig undersøkelse vil det være ønskelig for eksempel å se spesifikt på personer som ikke har fullført videregående opplæring, samt å skille mellom personer som har fullført sin utdanning i Norge eller i hjemlandet. Når det gjelder *botid* er utfordringen knyttet til alder. Å ha bodd tjue år i Norge etter å ha ankommet som 40-åring, er noe helt annet enn å ha bodd her i tjue år etter å ha ankommet som femåring. Framtidige analyser av betydningen av botid bør derfor ta høyde for alder ved ankomst (f.eks. ved å se på andelen av livet man har bodd i Norge e.l.). Når det gjelder *norskferdigheter* er problemet primært knyttet til det faktum at selvrapportering ikke gir et særlig godt mål på faktiske ferdigheter. Og til sist, når det gjelder respondentenes svar på spørsmål om grad av religiøsitet, kan det være et alternativ å kombinere dette spørsmålet med spørsmål om religiøs praksis som i større grad fanger opp variasjon innad i gruppene. I tillegg til disse som vi her har brukt, vil det i mange tilfeller være aktuelt å inkludere andre bakgrunnsvariabler, som for eksempel helsetilstand, inntekt, familiesituasjon (sivilstand og barn) eller liknende.

8.2 Smakebiter fra pilotstudiens substansielle funn

Denne studien har vært en pilotstudie, der hensikten først og fremst har vært å utvikle og teste ulike mål på innvandreres hverdagsintegrering i Norge. Utvalget har

vært relativt lite, og tanken har vært at studien på et senere tidspunkt skal kunne oppskaleres til en større og mer omfattende studie. Spørsmålene vi har stilt har dessuten favnet svært bredt, og innenfor rammene av denne pilotstudien har det ikke vært mulig å gjøre grundige analyser av alle de ulike spørsmålene. Resultatene vi har presentert i denne rapporten bør derfor tolkes som foreløpige smakebiter, og med stor varsomhet. For det første vil det være mulig og ønskelig å gjøre langt mer grundige analyser også med de dataene som her er samlet inn (vi vil komme tilbake til hva slags analyser vi mener vil være egnet, gitt kvaliteten og størrelsen på det foreliggende materialet). For det andre vil en større oppskalert studie der man stiller en del av de samme spørsmålene til et større og mer representativt utvalg av befolkningen, gi sikrere data og muliggjøre andre og mer omfattende analyser. Med disse forbeholdene vil vi likevel trekke fram noen funn som vi mener kan belyse mer allmenne spørsmål om innvandreres hverdagsintegrering i Norge.

Når det gjelder *identitet* og *tilhørighet* finner vi at de fleste innvandrere – til tross for stor variasjon – ser på seg selv som norske til en viss grad, samtidig som de i enda større grad ser på barna sine som norske. Mange opplever imidlertid at andre ser på både dem selv og på deres barn som langt mindre norske enn det de selv gjør. Dette misforholdet mellom egen identitet og andres anerkjennelse gjelder kun de ikke-hvite innvandrergruppene. Innvandrere opplever mindre grad av tilhørighet til Norge enn befolkningen for øvrig, men de fleste har også en begrenset tilknytning til hjemlandet. Det oppleves ikke som en motsetning å ha en sterk tilhørighet til sitt hjemland og det å ha en sterk tilhørighet til Norge. Innvandrere oppgir i mye mindre grad enn befolkningen for øvrig at de føler seg akseptert som den de er i det norske samfunnet. De fleste innvandrere opplever at verdiene norske myndigheter står for, er i tråd med deres egne verdier. Dette sier ikke nødvendigvis så mye om faktiske holdninger og verdier i ulike spørsmål, men indikerer at mange ikke selv opplever å stå i opposisjon til storsamfunnets idealer. Spørsmålet om homofiles rettigheter er imidlertid delvis et unntak – her er det mange som ikke opplever at deres verdier er i tråd med det som fremmes av norske myndigheter.

Med hensyn til *nettverk* og *deltakelse* er det ingen forskjeller mellom innvandrerbefolkningen og den øvrige befolkningen når det gjelder å ha en god venn eller å føle seg ensom. I alle innvandrergruppene sier imidlertid mange at de ikke har en eneste venn uten innvandrerbakgrunn, og flere gir uttrykk for at de gjerne skulle hatt flere venner i majoritetsbefolkningen. Samtidig er innvandrere langt mindre trygge på at man vil motta hjelp fra sitt nettverk dersom man trenger det, og tilgangen på ressurser gjennom sosiale nettverk henger sammen med andre ressurser. Undersøkelsen viser ingen store forskjeller i deltakelse i frivillige organisasjoner/aktiviteter, men innvandrere deltar mindre i nabolagsrelaterte foreninger, og noe mer i religiøse og etniske foreninger. Undersøkelsen tyder imidlertid på at mange innvandrere opplever at språkbarrierer og andre sosiale forpliktelser gjør det vanskelig å delta mer i en del type aktiviteter. Det er relativt stor interesse for norsk politikk og samfunnsforhold blant innvandrere, og dette synes ikke å stå i motsetning til interesse for politikk og samfunnsforhold i hjemlandet. Respondentene har relativt høy valgdeltakelse og relativt stor tro på at man kan påvirke norske myndigheter. Det er imidlertid stor variasjon i valgdeltakelse forbundet med at mange ikke er norske statsborgere og ikke har stemmerett ved stortingsvalg.

Innvandrere har noe lavere *tillit* enn befolkningen ellers, både når det gjelder tillit til nordmenn flest, til andre innvandrere og til naboer. Generell tillit henger sammen med bakgrunnsvariabler som sysselsetting, utdanning, botid og norskkunnskaper – og til dels religiøsitet. Innvandrere har også noe lavere tillit til institusjoner enn

befolkningen ellers, særlig NAV og barnevernet, men institusjonell tillit er i mindre grad forbundet med sosioøkonomiske eller andre bakgrunnsvariabler. Innvandrere er relativt trygge på at de får den hjelpen de trenger av myndighetene ved sykdom, alderdom, arbeidsledighet osv., men de har generelt liten tro på at de vil få hjelp hvis de utsettes for diskriminering.

Nesten halvparten av innvandrerne oppgir at de har opplevd *diskriminering* det siste året – særlig i arbeidslivet og til dels i boligmarkedet, men også på andre arenaer. Somaliske innvandrere rapporterer om mest diskriminering – polske innvandrere minst. Hudfarge og etnisitet er det som trekkes fram i størst grad som årsak til diskriminering, men en del av de muslimske innvandrerne trekker også fram religion. Innvandrere opplever i mindre grad enn den øvrige befolkningen at de blir møtt med respekt på ulike samfunnsarenaer. Her er det mindre forskjeller mellom grupper og arenaer. Opplevelsen av diskriminering henger i liten grad sammen med bakgrunnsvariabler som arbeid, utdanning, botid, språkkunnskaper eller religiøsitet. Innvandrere opplever i langt større grad enn den øvrige befolkningen ulike former for hatytringer. Mange føler også at innvandrere blir satt i bås, at de omtales for negativt i media, og mange synes innvandrere fikk for mye av skylden for covid-19-pandemien. Når det gjelder spørsmål om hvorvidt innvandrere alt i alt behandles bra i det norske samfunnet, og hvorvidt deres barn har de samme mulighetene i Norge som andre, så er de fleste imidlertid langt mer positive.

Alt i alt finner vi at det langs noen dimensjoner – som ensomhet og troen på hvilke muligheter man har i det norske samfunnet – er små forskjeller mellom innvandrere og den øvrige befolkningen. Langs andre dimensjoner finner vi tydelige forskjeller: opplevelse av å bli anerkjent og akseptert som den man er, følelsen av å ha sosial støtte hvis man får problemer, tillit til folk rundt seg og til institusjonene som skal sikre våre rettigheter, og ikke minst opplevelsen av diskriminering, så vel som de mindre håndfaste opplevelsene av å bli møtt med mindre respekt. Vi har ikke forsøkt å lage et samlemål over graden av hverdagsintegrering, og vi har i liten grad undersøkt hvordan de ulike temaene henger sammen med hverandre. Våre enkle analyser av hvordan disse ulike spørsmålene henger sammen med bakgrunnsvariabler om sysselsetting, utdanning, botid, norskkunnskaper og religiøsitet, tyder imidlertid på at det er snakk om litt ulike typer fenomener. Når det gjelder sosiale nettverk og tillit, så er sammenhengen med disse bakgrunnsvariablene som forventet – sysselsetting, høy utdanning, lang botid og gode norskkunnskaper har en positiv sammenheng med både graden av sosial støtte, deltakelse i frivillighet og organisasjonsliv og tilliten til andre mennesker. Når det gjelder opplevelser av diskriminering og de ulike spørsmålene som var ment til å fange opp følelsen av ikke å bli anerkjent og respektert på lik linje med andre, så vel som tilliten til institusjoner, fant vi ingen slik sammenheng. Tvert imot ser det på enkelte områder ut til at de som ifølge disse bakgrunnsdimensjonene kunne forventes å være mest integrert, faktisk opplever mer diskriminering og føler seg mer ekskludert. Dette kan virke lite intuitivt, og liknende funn har tidligere blitt omtalt som et integreringsparadoks (se også Midtbøen & Kitterød, 2019; Steinmann, 2019 – begge viser at innvandrere med høyere utdanning opplever mer diskriminering). Forholdet mellom strukturell integrasjon på den ene siden og opplevelsen av aksept og tilhørighet på den andre siden er ikke entydig. På den ene siden kan man tenke seg at jo større innsats og orientering mot storsamfunnet, og jo mer man tilegner seg norsk språk og deltar på ulike samfunnsarenaer, jo lettere er det å bli akseptert og føle seg som en del av det norske samfunnet. På den andre siden kan man tenke seg at jo mer man tilegner seg norsk språk og deltar på ulike arenaer, og jo mer man orienterer seg mot det norske samfunnet, jo mer forventer man å bli

akseptert som en likeverdig del av fellesskapet, og jo mer skuffende kan det være å oppleve at man likevel ikke blir det. Økt deltakelse på flere majoritetsarenaer gir dessuten flere muligheter til å oppleve ekskludering. Dette kan være en forklaring på at den subjektive følelsen av aksept og tilhørighet ikke nødvendigvis følger «objektive» kriterier for integrasjon. Også når det gjelder religiøsitet er det verdt å merke seg at dette ikke synes å gi særlig store utslag på de fleste av våre spørsmål (med unntak av noen som direkte omhandler religion). Det har vært hevdet at skillet mellom innvandret (og særlig muslimsk) religiøsitet og innfødt sekularisme i dag utgjør en av de viktigste sosiale barrierene for integrasjon i dagens Europa og Norge. Våre funn – som altså bør tolkes med varsomhet – gir imidlertid ingen entydig støtte til et slikt syn. Det er ikke slik at det primært er de muslimske eller de mest religiøse gruppene som opplever ulike former for utenforskap. De utfordringene vi her har løftet fram, synes å gjelde innvandrere mer generelt, uavhengig av religiøs tilhørighet og praksis.

Så langt har vi bare gjort svært enkle analyser av dataene. For de fleste spørsmålene har vi kun vist enkle svarfordelinger der vi skiller mellom de fire landgruppene samt kontrollgruppen. I tillegg har vi på mange av spørsmålene også vist enkle bivariate sammenhenger med våre utvalgte bakgrunnsvariabler. Denne typen analyser kan gi noen indikasjoner på hvordan svarene fordeler seg i ulike deler av befolkningen, men gir ingen informasjon verken om bredere mønstre for hvordan de ulike fenomenene henger sammen eller kausale årsakskjeder. I de videre analysene av dette materialet, så vel som i analyser av eventuelle nye data, vil vi anbefale to ulike typer analysestrategier. På den ene siden kan man gjøre mer komplekse korrelasjonsanalyser, med tanke på å undersøke hvordan de ulike dimensjonene for hverdagsintegrering henger sammen med hverandre. Korrespondanseanalyse er en analyseteknikk som er særlig egnet for å påvise mønstre med tanke på hvilke ulike typer utfall som ofte opptrer sammen. Korrespondanseanalyse sier ingenting om kausalitet, men er egnet til å lage typologier over ulike grupper og kategorier, samt å avdekke underliggende dimensjoner i materialet. Fordelen med denne typen teknikker er at de kan forholde seg til mange ulike utfallsvariabler på samme tid og si noe om hvorvidt de måler det samme eller ulike underliggende fenomener. På den andre siden vil vi anbefale å gjøre mer avanserte analyser med tanke på å avdekke kausalitet, for eksempel ved hjelp av multiple regresjonsanalyser. Da vil man enten konsentrere seg om noen få utfallsvariabler, eller eventuelt konstruere samlemål ved hjelp av indekser, for deretter å kontrollere for ulike typer årsaksvariabler. Dette forutsetter ikke bare større utvalg, men også at man i større grad har utviklet forhåndsdefinerte hypoteser om hvilke årsaker som kan ha størst innvirkning på et gitt utfall.

Litteratur

- Alba, R. & Nee, V. (2009). *Remaking the American Mainstream: Assimilation and Contemporary Immigration*. Cambridge: Harvard University Press.
- Anderson, B. (2006). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso books.
- Andersson, L., Jakobsson, N. & Kotsadam, A. (2012). A field experiment of discrimination in the Norwegian housing market: Gender, class, and ethnicity. *Land Economics*, 88(2), 233–240.
- Brekke, J-P. Fladmoe, A. & Wollebæk, D. (2020). *Holdninger til innvandring og mangfold i Norge. Integreringsbarometeret 2020*. Rapport ISF.
- Collins, R. L., Ellickson, P. L., Hays, R. D. & McCaffrey, D. F. (2000). Effects of incentive size and timing on response rates to a follow-up wave of a longitudinal mailed survey. *Evaluation Review*, 24(4), 347–363.
- Dalgard, A. B. (red.) (2018). *Levekår blant norskfødte med innvandrerforeldre i Norge 2016*. Statistisk sentralbyrå. Rapporter 2018/20.
- Deding, M., Fridberg, T. & Jakobsen, V. (2008). Non-response in a survey among immigrants in Denmark. *Survey Research Methods*, 2(3), 107–121.
- Dekker, B. & Siegel, M. (2013). *Transnationalism and integration: Complements or Substitutes?* (No. 2013-071). United Nations University-Maastricht Economic and Social Research Institute on Innovation and Technology (MERIT).
- Dinesen, P. T. (2013). Where You Come From or Where You Live? Examining the Cultural and Institutional Explanation of Generalized Trust Using Migration as a Natural Experiment. *European Sociological Review*, 29, 114–128.
- Dinesen, P. T. & Hooghe, M. (2010). When in Rome, do as the Romans do: the acculturation of generalized trust among immigrants in Western Europe. *International Migration Review*, 44, 697–727.
- Eimhjellen, I. (2016). *Innvandrarar si deltaking i norsk frivilligliv. Nye tal og metodiske utfordringer*. Rapport 3/2016. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Erdal, M. B. mfl. (2019). *Citizenship, Participation and Belonging in Scandinavia: Results from a survey among young adults of diverse origins in Norway, Sweden and Denmark*. PRIO Paper.
- Eriksen, T. H. (2013). *Immigration and National Identity in Norway*. Washington, DC: Migration Policy Institute.
- Fladmoe, A., Nadim, M. & Birkvad, S. R. (2019). *Erfaringer med hatytringer og hets blant LHBT-personer, andre minoritetsgrupper og den øvrige befolkningen*. Institutt for samfunnsforskning. Rapport 2019:4.
- Font, J. & Méndez, M. (red.). (2013). *Surveying Ethnic Minorities and Immigrant Populations: Methodological Challenges and Research Strategies*. Amsterdam University Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt6wp7d2>
- Friberg, J. H. (2021). Who wants to be Norwegian – who gets to be Norwegian? Identificational assimilation and non-recognition among immigrant origin youth in Norway. *Ethnic and Racial Studies*, 44(16), 21–43. DOI: [10.1080/01419870.2020.1857813](https://doi.org/10.1080/01419870.2020.1857813)

- Friberg, J. H. (2019). *Konflikt, fellesskap og forandring. Foreldreskap og sosial kontroll i innvandrede familier fra Pakistan, Somalia og Sri Lanka*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Friberg, J. H. & Sterri, E. (2021). Decline, revival, change? Religious adaptations among Muslim and non-Muslim immigrant origin youth in Norway. *International Migration Review*. Published online: January 25, 2021.
- Frønes, I. (2013). *Å forstå sosialisering*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Groves, R. M., Singer, E. & Corning, A. (2000). Leverage-saliency theory of survey participation. Description and an illustration. *Public Opinion Quarterly*, 64(3), 299–308.
- Holmøy, A. & Wiggen, K. S. (2017). *Levekår blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Dokumentasjonsrapport*. (Notater 20/2017). Statistisk sentralbyrå.
- Indseth, T. (red.) (2021). *Koronapandemien og innvandrerbefolkningene, vurderinger og erfaringer*. Rapport Folkehelseinstituttet 2021.
- Kantar (2020). *Metoderapport. Spørreskjema og utvalg*. Hentet fra: <https://www.imdi.no/contentassets/549cabe5419b4f7f8d3c38f18bacc06e/integreringsbarometeret-2020--skjema-og-undersokelsesdesign.pdf>
- Kumlin, S. & Rothstein, B. (2005). Making and Breaking Social Capital: The Impact of Welfare-State Institutions. *Comparative Political Studies*, 38(4), 339–365. <https://doi.org/10.1177/0010414004273203>
- Lipps, O. & Ochsner, M. (2019). Additional Languages and Representativeness. Chapter 39 in Johnson, Pennell, Stoop & Dorer (red.), *Advances in Comparative Survey Methods*. USA: Wiley.
- Luhmann, N. (1988). Familiarity, Confidence, Trust: Problems and Perspectives. I D. Gambetta (red.), *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*. Blackwell.
- Marini, F. (2014). Transnationalism and integration: what kind of relationship? Empirical evidence from the analysis of co-development's dynamics. *Migration and Development*, 3(2), 306–320. DOI: [10.1080/21632324.2014.919715](https://doi.org/10.1080/21632324.2014.919715)
- Maxwell, R. (2010). Evaluating migrant integration: Political attitudes across generations in Europe. *Intn. Migration Review*, 44(1), 25–52.
- Midtbøen, A. H. (2014). The invisible second generation? Statistical discrimination and immigrant stereotypes in employment processes in Norway. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40(10), 1657–1675. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2013.847784>.
- Midtbøen, A. H. & Kitterød, R. H. (2019). Beskytter assimilering mot diskriminering? *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 3(05), 353–371.
- Miller, D. (1995). *On Nationality*. Oxford: Clarendon Press.
- Nannestad, P. & Svendsen, G. T. (2005). *Institutions, culture and trust*. Göteborg: The Quality of Government Institute, Göteborg Univ.
- Nannestad, P. mfl. (2014). Do institutions or culture determine the level of social trust? The natural experiment of migration from non-western to western countries. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40, 544–565.
- Nes, R. B., Hansen, T. & Barstad, A. (2018). *Livskvalitet – Anbefalinger for et bedre målesystem*. Rapport IS.2727. Helsedirektoratet.
- NOU 2017: 2. *Integrasjon og tillit – langsiktige konsekvenser av høy innvandring*.
- OECD (2017). *OECD Guidelines on Measuring Trust*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264278219-en>.
- Portes, A. & Rumbaut, R. G. (2001). *Legacies: The Story of the Immigrant Second Generation*. University of California Press.

- Portes, A., Fernandez-Kelly, P. & Haller, W. (2005). Segmented Assimilation on the Ground: The New Second Generation in Early Adulthood. *Ethnic and Racial Studies*, 28, 1000–1040.
- Quillian, L., Heath, A., Pager, D., Midtbøen, A. H., Fleischmann, F. & Hexel, O. (2019). Do some countries discriminate more than others? Evidence from 97 field experiments of racial discrimination in hiring. *Sociological Science*, 6, 467–496. <https://doi.org/10.15195/v6.a18>.
- Rosten, M. G. (2015). «Nest siste stasjon, linje 2». *Sted, tilhørighet og unge voksne i Groruddalen*. (PhD), Universitetet i Oslo.
- Rothstein, B. (2001). Social capital in the social democratic welfare state. *Politics & Society*, 29, 207–241.
- Rumbaut, R. G. (2008). Reaping What You Sow: Immigration, Youth, and Reactive Ethnicity. *Applied Developmental Science*, 12, 108–111.
- Röder, A. & Mühlau, P. (2012). Low Expectations or Different Evaluations: What Explains Immigrants' High Levels of Trust in Host-Country Institutions? *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38(5), 777–792, DOI: [10.1080/1369183X.2012.667986](https://doi.org/10.1080/1369183X.2012.667986)
- Röder, A. & Mühlau, P. (2011). Discrimination, Exclusion and Immigrants' Confidence in Public Institutions in Europe. *European Societies*, 13(4), 535–557, DOI: [10.1080/14616696.2011.597869](https://doi.org/10.1080/14616696.2011.597869)
- Sen, A. (1993). Capability and Well-Being. I M. Nussbaum & A. Sen (red.), *The Quality of Life* (s. 30–53). Oxford University Press.
- Steinmann, J.-P. (2019). The Paradox of Integration: Why Do Higher Educated new Immigrants Perceive More Discrimination in Germany? *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45, 1377–1400.
- Sterri, E. B. (2021). Stability and change in attitudes towards homosexuality among immigrant-origin adolescents in Norway. *Migration Studies*, mnab032. <https://doi.org/10.1093/migration/mnab032>
- Støren, K. S. & Pettersen, A-M. (2021). *Livskvalitetsundersøkelsen 2021 – Dokumentasjonsnotat*. SSB rapport 2021/40. Statistisk sentralbyrå.
- Støren, K. S. & Rønning, E. (2021). *Livskvalitet i Norge 2021*. SSB rapport 2021/27. Statistisk sentralbyrå.
- Vassenden, A. (2010). Untangling the Different Components of Norwegianness. *Nations and Nationalism*, 16, 734–752.
- Vrålstad, S. & Wiggen, K. S. (red.) (2017). *Levekår blant innvandrere i Norge 2016*. Statistisk sentralbyrå. Rapport 2017/13.
- Wollebæk, D. & Seggaard, S. (red.) (2011). *Sosial kapital i Norge*. Cappelen Damm.
- Ødegård, G. (2010). *Foreningsliv i et flerkulturelt lokalsamfunn. En studie om integrasjon og sosial kapital*. Rapport 6/2010. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

Appendiks A: Indikatorer og spørsmål med kilder

Forkortelser: IB=Integreringsbarometeret; LKI=Levekår blant innvandrere i Norge 2016; LU=Livskvalitetsundersøkelsen 2021; WVS=World Value Survey; ESS=European Social Survey; CILS-NOR=Children of Immigrants Longitudinal Study in Norway; Fladmoe og Nadim (2019), *Erfaringer med hatytringer og hets blant LHBT-personer, andre minoritetsgrupper og den øvrige befolkningen*. Institutt for samfunnsforskning. 2019

Dimensjon	Indikator	Spørsmål testet i pilot-studie	Kilde	
Identitet, tilhørighet og verdier	Opplevd integrering	I hvilken grad føler du deg integrert i det norske samfunnet?	Nytt	
	Opplevd aksept	I hvilken grad føler du deg akseptert som den du er i det norske samfunnet?	Nytt	
	Ønsket integrering	Påstand: «Det er viktig for meg å bli en del av det norske samfunnet»	Nytt	
	Syn på egen "norskhet"	I hvilken grad ser du på deg selv som norsk?	CILS-NOR	
	Inntrykk av andres syn på "norskhet"	I hvilken grad opplever du at andre ser på deg som norsk?	CILS-NOR	
	Syn på egne barns "norskhet"	I hvilken grad ser du på barnet ditt/ barna dine som norske?	Nytt	
	Inntrykk av andres syn på barnas "norskhet"	I hvilken grad tenker du at andre ser på barnet ditt/ barna dine som norske?	Nytt	
	Tilknytning til Norge		I hvilken grad føler du deg hjemme i Norge?	Nytt, inspirert av GO-VCIT
			Tror du at du kommer til å bo i Norge resten av livet?	Nytt
	Tilknytning til opprinnelsesland		I hvilken grad føler du deg hjemme i ditt opprinnelsesland?	Nytt, inspirert av GO-VCIT
	Motivasjon for tilpasning		Hvor viktig eller uviktig er det for deg å opprettholde tradisjoner og kultur fra ditt opprinnelsesland?	Nytt
			Hvor viktig eller uviktig er det for deg at dine barn opprettholder tradisjoner og kultur du har med deg fra ditt opprinnelsesland?	Nytt
			Hvor viktig eller uviktig er det for deg å tilpasse deg norske tradisjoner og kultur?	Nytt
			Hvor viktig eller uviktig er det for deg at dine barn tar til seg tradisjoner og kultur som norske barn lærer hjemme?	Nytt
Opplevd avstand i verdier		«Mange innvandrere med min bakgrunn tar i for liten grad til seg norske verdier»	Nytt	

		Som mennesker har vi verdier som er viktige for oss. Samtidig har norske myndigheter og storsamfunnet noen sentrale verdier som de forsøker å fremme. Videre kommer noen spørsmål som forsøker å måle i hvilken grad du føler at de verdiene som fremmes av norske myndigheter og storsamfunn er i tråd med dine personlige verdier. I hvilken grad føler du at verdiene norske myndigheter står for er i tråd med dine verdier når det gjelder? Barneoppdragelse; fordeling; omsorg for eldre; ytringsfrihet; homofiles rettigheter; respekt for religion; likestilling mellom kjønn	Nytt
Tillit	Generell tillit	Vil du stort sett si at folk flest er til å stole på, eller at en ikke kan være for forsiktig når en har med andre å gjøre?	ESS, LKI, GOVCIT, WVS, IB, m.fl.
	Spesifikk tillit	I hvor stor grad stoler du på de følgende gruppene mennesker? Familie og slektninger; venner; folk i nabolaget; folk med samme landbakgrunn som deg; nordmenn uten innvandringsbakgrunn; innvandrere med annen landbakgrunn enn deg	WVS, med ytterligere kategorier
	Institusjonell tillit	I det norske samfunnet er det en del institusjoner som er viktig for hvordan landet styres. Hvor liten eller stor grad av tillit har du til disse institusjonene? Skole, helsevesenet, NAV, barnevernet, politiet, domstoler, politikere, Stortinget, tradisjonelle medier.	WVS, med ytterligere institusjoner
		Hvor trygg er du på at du får den hjelpen du trenger fra myndighetene? ...ved sykdom; ved uførhet; ved alderdom; ved arbeidsledighet; hvis du blir utsatt for kriminalitet; hvis du blir utsatt for diskriminering; hvis barna dine får problemer på skolen	LU, med ytterligere kategorier.
Sosiale nettverk og deltakelse	Har vennskap	Har du minst en god venn utenom slekt og familie?	LU
	Har venn(er) med norsk bakgrunn	Har du minst en god venn med norsk bakgrunn?	LKI
	Ønske om vennskap med personer med norsk bakgrunn	«Det er viktig for meg å ha/få norske venner»	Nytt
	Opplivede vansker med å få norske venner	«Nordmenn er vanskelige å bli kjent med»	Nytt
	Har sosialt nettverk som gir trygghet	Hvor trygg er du på at du har noen som vil stille opp for deg hvis du opplever problemer i livet? (Regn også med nærmeste familie)	Inspirert av LU, med nye svarkategorier.
	Ensomhet	Hender det at du føler du deg ensom? (ofte, noen ganger, sjelden, svært sjelden)	LU

	Deltakelse i frivillig aktivitet	Har du på fritiden din i løpet av de to siste årene, vært medlem av, deltatt på møter, eller vært frivillig for følgende foreninger? Fritids -eller sportsklubb; fagforening; en forening knyttet til opprinnelsesland eller kulturell gruppe; religiøs menighet eller forening; et norsk politisk parti; en internasjonal forening; nabolagsforening eller borettslag	GOVCIT, med justerte kategorier.
	Barrierer for deltakelse i frivillig aktivitet	Føler du at noe av dette hindrer deg fra delta i frivillige aktiviteter/organisasjoner? Opplever ingen hindringer; tar for mye tid; det koster for mye; jeg snakker ikke godt nok norsk; jeg kjenner ingen andre som deltar; jeg vet ikke hvordan jeg kan bidra; jeg føler meg ikke velkommen; jeg har ikke behov for å delta; jeg har for mange andre sosiale forpliktelser; andre årsaker (åpent)	Nytt
	Ønske om frivillig deltakelse	Deltar du mer eller mindre i frivillige aktiviteter enn du skulle ønske?	Nytt
Sosiale nettverk og deltakelse (forts.)	Politisk deltakelse	Stemte du i stortingsvalget i september 2021?	
		Har du lest, sett eller hørt nyheter fra noen av disse kildene de siste 7 dagene (på nett, papir, TV eller radio)? (Norske medier; internasjonale medier; medier i ditt opprinnelsesland; sosiale medier; annet	
		Hvor interessert er du i norsk politikk og samfunnsdebatt?	Justert versjon av spørsmål fra GOVCIT
	Hvor interessert er du i politikk og samfunnsdebatt i ditt opprinnelsesland?		
Politisk mestrings-tro (efficacy)	I hvilken grad tror du folk som deg har innflytelse på det de norske myndighetene gjør?		
Diskriminering og utenforskap	Personlig opplevd forskjells-behandling	Har du i løpet av de siste 12 mnd. opplevd å bli behandlet dårligere enn andre ... (...på arbeidsplassen; på skolen/i utdanning; i helsevesenet; i andre offentlige tjenester; da du søkte jobb; i boligmarkedet; i andre situasjoner (kollektivtrafikk, utesteder, i butikken)?	Basert på LKI (betydelige endringer i svarkategorier)
		Opplevde du at du ble dårligere behandlet på grunn av: Alder; kjønn; helseproblemer; funksjonsnedsettelse; etnisk bakgrunn; hudfarge; religion/livssyn; politiske holdninger; seksuell identitet; annet, noter?	LKI (justert)
		I hvilken grad er du uenig eller enig i følgende utsagn? «Menneskene jeg møter i mitt daglige arbeids- eller studieliv behandler meg med samme respekt som de behandler de fleste andre i samfunnet» «Menneskene jeg møter der jeg bor behandler meg med samme respekt som de behandler de fleste andre i nabolaget» «Menneskene jeg møter på offentlige steder (f.eks. i butikken, restauranter, offentlig transport) behandler meg med samme respekt som de behandler de fleste andre i samfunnet.» «Mennesker jeg møter i helsesektoren behandler meg med samme respekt som de behandler de fleste andre i samfunnet». «Mennesker jeg møter i offentlige tjenester (f.eks. NAV, politi,	GOVCIT, utvidet med ytterligere påstander om nabolag, helsesektoren og offentlige tjenester.

		skatteetaten) behandler meg med samme respekt som de behandler de fleste andre i samfunnet».	
	Opplevd forekomst av diskriminering mot innvandrere generelt	«Folk med innvandrerbakgrunn blir diskriminert i Norge»	IB, justert
	Personlig opplevd hatefulle ytringer	Har du i løpet av de siste 12 mnd. blitt utsatt for hatefulle ytringer på noen av de følgende arenaene? I nabolaget; på offentlig transport; på skole/studiested; på arbeidsplassen; i butikken; på restaurant eller café; i sosiale medier; i kommentarfelt/nettforum; på epost; telefon/SMS	Fladmoe og Nadim (2019)
Diskriminering og utenforskap (forts.)	Opplevde utfall av "diffus" forskjellsbehandling på samfunnsnivå	«Innvandrerens innsats blir satt pris på i det norske samfunnet»	Nytt
		«Alt i alt blir innvandrere behandlet bra i Norge»	Nytt
		«Innvandrere fikk for mye av skylden for Covid-19 pandemien i Norge»	Nytt
		«Innvandrere blir for ofte omtalt på en negativ måte av norske medier»	Nytt
Opplevde utfall av "diffus" forskjellsbehandling på personlig nivå	«Jeg føler at personer med min bakgrunn blir satt i bås istedenfor å bli behandlet som individer»		Nytt (inspirert av GOVCIT spørsmål om skole)
		«Mine barn har de samme mulighetene som andre i det norske samfunnet til å lykkes»	Nytt

Appendiks B: Spørreskjema

Q062 - Språk: Velg språk

Velg språk

- 1 Engelsk
- 2 Somali
- 3 Polsk
- 4 Tigrinja
- 5 Amharisk

Q001 - Velkommen:

Text

Kjære deltaker – tusen takk for at du bidrar til ny og viktig kunnskap og forståelse gjennom å svare på dette skjema. Vi skal begynne med noen spørsmål om deg selv og så noen spørsmål om tillit til personer og institusjoner i det norske samfunnet.

Q002 - BG02: Alder

Numeric

Hva er din alder?

Q003 - BG01: Kjønn

Er du mann eller kvinne?

- 1 Mann
- 2 Kvinne
- 3 Annet
- 4 Vil ikke svare

Q004 - BG08: Barn

Multi coded

Har du barn i følgende aldersgrupper?

- 1 Har ikke barn **Exclusive*
- 2 0-5
- 3 6-14
- 4 15-18
- 5 Over 18

Q005 - BG09: Gjør til daglig

Hva gjør du til daglig?

- 1 Lønnet arbeid – heltid (32 timer eller mer per uke)
- 2 Lønnet arbeid deltid – fast arbeidstid
- 3 Lønnet arbeid deltid – varierende arbeidstid
- 4 Selvstendig næringsdrivende
- 5 Arbeidssøkende
- 6 Pensjonist
- 7 Student eller skoleelev
- 8 Yrkesrettet tiltak med oppfølging fra NAV
- 9 Arbeidsufør
- 10 Hjemmeværende (uten inntektsgivende arbeid)
- 11 Annet
- 12 Vet ikke
- 13 Vil ikke svare

Ask only if Q005 - BG09,1,2,3**Q006 - BG10: Fast eller midlertidig**

Er du fast eller midlertidig ansatt?

- 1 Fast
- 2 Midlertidig
- 3 Vet ikke

I det norske samfunnet er det en del institusjoner som er viktig for hvordan landet styres. Hvor liten eller stor grad av tillit har du til disse institusjonene?

	Svært liten tillit	Ganske liten tillit	Ganske stor tillit	Svært stor tillit	Vet ikke
Politiet	☐	☐	☐	☐	☐
Politikere	☐	☐	☐	☐	☐
Stortinget	☐	☐	☐	☐	☐
Domstoler og rettsvesen	☐	☐	☐	☐	☐
Helsevesenet	☐	☐	☐	☐	☐
Barnevernet	☐	☐	☐	☐	☐
Tradisjonelle medier (aviser, tv, radio)	☐	☐	☐	☐	☐
Skolen	☐	☐	☐	☐	☐
NAV	☐	☐	☐	☐	☐

Hvor trygg er du på at du får den hjelpen du trenger fra myndighetene ...?

	Svært utrygg	Ganske utrygg	Verken trygg eller utrygg	Ganske trygg	Svært trygg	Vet ikke
...ved sykdom	☐	☐	☐	☐	☐	☐
...ved uførhet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
...ved alderdom	☐	☐	☐	☐	☐	☐
...ved arbeidsledighet (hvis sysselsatt)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
...hvis du blir utsatt for kriminalitet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
...hvis du blir utsatt for diskriminering	☐	☐	☐	☐	☐	☐
...hvis barna dine får problemer på skolen	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Scripter notes: ...ved arbeidsledighet (only if BG09_1,2,3,4)
 ... hvis barna dine får pronlemer på skolen (only if BG08_2,3,4)

Q009 - TI03: Folk flest til å stole på

Vil du stort sett si at folk flest er til å stole på, eller at en ikke kan være for forsiktig når en har med andre å gjøre?

- 1 0 Kan ikke være for forsiktig
- 2 1
- 3 2
- 4 3
- 5 4
- 6 5
- 7 6
- 8 7
- 9 8
- 10 9
- 11 10 Folk flest er til å stole på

Q010 - TI04: Stoler grupper

Matrix

I hvor stor grad stoler du på de følgende gruppene mennesker?

	Ikke i det hele tatt	Ganske lite	Ganske mye	Fullt og helt	Vet ikke	Vil ikke svare
Familie og slektninger	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Venner	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Folk i nabolaget	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Folk med samme landbakgrunn som deg	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nordmenn uten innvandringsbakgrunn	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Innvandrere med annen landbakgrunn enn deg	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Q011 - Tekstboks1: Om identifikasjon og tilhørighet **Text**

Vi fortsetter med noen spørsmål om identifikasjon og tilhørighet:

Folk som bor i Norge kan i varierende grad føle at de hører til i Norge som samfunn, her er noen spørsmål om din tilhørighet til det norske samfunnet.

Q012 - IT01: Hjemme i Norge

I hvilken grad føler du deg hjemme i Norge?

- 1 Ikke i det hele tatt
- 2 Litt
- 3 Ganske
- 4 Helt
- 5 Vet ikke

Q013 - IT02: Hjemme opprinnelig

I hvilken grad føler du deg hjemme i ditt opprinnelsesland?

- 1 Ikke i det hele tatt
- 2 Litt
- 3 Ganske
- 4 Helt
- 5 Vet ikke

Q014 - IT03: Viktig opprettholde tradisjoner

Hvor viktig eller uviktig er det for deg å opprettholde tradisjoner og kultur fra ditt opprinnelsesland?

- 1 Ikke viktig i det hele tatt
- 2 Ikke så viktig
- 3 Ganske viktig
- 4 Veldig viktig
- 5 Vet ikke

Q015 - IT04: Viktig å tilpasse tradisjoner

Hvor viktig eller uviktig er det for deg å tilpasse deg norske tradisjoner og kultur?

- 1 Ikke viktig i det hele tatt
- 2 Ikke så viktig
- 3 Ganske viktig
- 4 Veldig viktig
- 5 Vet ikke

Q016 - IT05: Som norsk

I hvilken grad ser du på deg selv som norsk?

- 1 Ikke i det hele tatt
- 2 Litt
- 3 Ganske
- 4 Helt
- 5 Vet ikke

Q017 - IT06: Andre som norsk

I hvilken grad opplever du at andre ser på deg som norsk?

- 1 Ikke i det hele tatt
- 2 Litt
- 3 Ganske
- 4 Helt
- 5 Vet ikke

Ask only if **Q004 - BG08,2,3,4,5**

Q018 - IT07: Har barn i Norge

Bor noen av barna dine i Norge?

- 1 Ja
- 2 Nei

Ask only if **Q018 - IT07,1**

B001 - barn: Har barn i Norge

Begin block

Q019 - IT08: Barn opprettholder tradisjoner

Hvor viktig eller uviktig er det for deg at dine barn opprettholder tradisjoner og kultur du har med deg fra ditt opprinnelsesland?

- 1 Ikke viktig i det hele tatt
- 2 Ikke så viktig
- 3 Ganske viktig
- 4 Veldig viktig
- 5 Vet ikke

Q020 - IT09: Viktig ta opp kultur

Hvor viktig eller uviktig er det for deg at dine barn tar til seg tradisjoner og kultur som norske barn lærer hjemme?

- 1 Ikke viktig i det hele tatt
- 2 Ikke så viktig
- 3 Ganske viktig
- 4 Veldig viktig
- 5 Vet ikke

Q021 - IT10: Barn som norske

I hvilken grad ser du på barnet ditt/ barna dine som norske?

- 1 Ikke i det hele tatt
- 2 Litt
- 3 Ganske
- 4 Helt
- 5 Vet ikke

Q022 - IT11: Andre ser barn som norske

I hvilken grad tenker du at andre ser på barnet ditt/ barna dine som norske?

- 1 Ikke i det hele tatt
- 2 Litt
- 3 Ganske
- 4 Helt
- 5 Vet ikke

B001 - barn: Har barn i Norge**End block****Q023 - IT12: Integert i det norske**

I hvilken grad føler du deg integrert i det norske samfunnet?

- 1 Ikke i det hele tatt
- 2 I liten grad
- 3 I noen grad
- 4 I stor grad
- 5 Vet ikke

Q024 - IT13: Akseptert som den man er

I hvilken grad føler du deg akseptert som den du er i det norske samfunnet?

- 1 Ikke i det hele tatt
- 2 I liten grad
- 3 I noen grad
- 4 I stor grad
- 5 Vet ikke

Q025 - IT14: I Norge resten av livet

Tror du at du kommer til å bo i Norge resten av livet?

- 1 Nei helt sikkert ikke
- 2 Nei, tror ikke det
- 3 Ja, jeg tror det
- 4 Ja, helt sikkert
- 5 Vil ikke svare

Q026 - Tekstboks2: Om verdier

Text

Som mennesker har vi verdier som er viktige for oss. Samtidig har norske myndigheter og storsamfunnet noen sentrale verdier som de forsøker å fremme. Videre kommer noen spørsmål som forsøker å måle i hvilken grad du føler at de verdiene som fremmes av norske myndigheter og storsamfunn er i tråd med dine personlige verdier

I hvilken grad føler du at verdiene norske myndigheter står for er i tråd med dine verdier når det gjelder?

	I veldig stor grad	I ganske stor grad	I ganske liten grad	I veldig liten grad	Vet ikke	Vil ikke svare
Barneoppdragelse	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Fordeling	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Omsorg for eldre	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ytringsfrihet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Homofiles rettigheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Respekt for religion	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Likestilling mellom kjønn	☐	☐	☐	☐	☐	☐

I hvilken grad er du enig eller uenig i påstandene under?

	Helt uenig	Ganske uenig	Ganske enig	Helt enig	Vet ikke
«Det er vanskelig å praktisere min religion i Norge»	☐	☐	☐	☐	☐
«Innvandrerens innsats blir satt pris på i det norske samfunnet»	☐	☐	☐	☐	☐
«Folk med innvandrerbakgrunn blir diskriminert i Norge»	☐	☐	☐	☐	☐
«Nordmenn er vanskelig å bli kjent med»	☐	☐	☐	☐	☐
«Alt i alt blir innvandrere behandlet bra i Norge»	☐	☐	☐	☐	☐
«Innvandrere fikk for mye av skylden for Covid-19 pandemien i Norge»	☐	☐	☐	☐	☐
«Innvandrere blir for ofte omtalt på en negativ måte av norske medier»	☐	☐	☐	☐	☐
«Mine barn har de samme mulighetene som andre i det norske samfunnet til å lykkes»	☐	☐	☐	☐	☐
«Jeg føler at personer med min bakgrunn blir satt i bås istedenfor å bli behandlet som individer»	☐	☐	☐	☐	☐
«Det er viktig for meg å bli en del av det norske samfunnet»	☐	☐	☐	☐	☐
«Det er viktig for meg å ha/få norske venner»	☐	☐	☐	☐	☐
«Mange innvandrere med min bakgrunn tar i for liten grad til seg norske verdier»	☐	☐	☐	☐	☐

Q029 - Tekstboks3: Om nettverk og deltakelse i samfunnet Text

Det finnes mange måter å delta i et samfunn på. Nå vil vi stille deg noen spørsmål om ditt nettverk og din deltakelse i samfunnet.

Q030 - SND01: Minst en god venn

Har du minst en god venn utenom slekt og familie?

- 1 Ja
- 2 Nei
- 3 Vil ikke svare

Q031 - SND02: Minst en god norsk venn

Har du minst en god venn med norsk bakgrunn?

- 1 Ja
- 2 Nei
- 3 Vil ikke svare

Q032 - SND03: Ensom

Hender det at du føler du deg ensom?

- 1 Ofte
- 2 Noen ganger
- 3 Sjelden
- 4 Svært sjelden
- 5 Vil ikke svare

Q033 - SND04: Trygg på noen vil stille opp

Hvor trygg er på at du har noen som vil stille opp for deg hvis du opplever problemer i livet?

Regn også med nærmeste familie.

- 1 Har ingen som kan stille opp
- 2 Ikke trygg
- 3 Ganske trygg
- 4 Helt trygg
- 5 Vet ikke
- 6 Vil ikke svare

Q034 - SND05: Vært medlem av**Matrix**

Har du på fritiden din i løpet av de to siste årene, vært medlem av, deltatt på møter, eller vært frivillig for følgende foreninger?

	Ja	Nei	Vet ikke
Fritids- eller sportsklubb	☐	☐	☐
Fagforening	☐	☐	☐
En forening knyttet til opprinnelsesland eller kulturell gruppe	☐	☐	☐
Religiøs menighet eller forening	☐	☐	☐
Et norsk politisk parti	☐	☐	☐
En internasjonal forening	☐	☐	☐
Nabolagsforening eller borettslag	☐	☐	☐

Q035 - SND052: Hvorfor ikke delta mer

Multi coded

Føler du at noe av dette hindrer deg fra delta i frivillige aktiviteter/organisasjoner?

Flere svar mulig

- 1 Opplever ingen hindringer **Fixed *Exclusive*
- 2 Tar for mye tid
- 3 Det koster for mye
- 4 Jeg snakker ikke godt nok norsk
- 5 Jeg kjenner ingen andre som deltar
- 6 Jeg vet ikke hvordan jeg kan bidra
- 7 Jeg føler meg ikke velkommen
- 8 Jeg har ikke behov for å delta
- 9 Jeg har for mange andre sosiale forpliktelser
- 10 Andre årsaker, noter: **Open *Fixed*

Q036 - SND051: Deltar mer eller mindre enn ønsket

Deltar du mer eller mindre i frivillige aktiviteter enn du skulle ønske?

- 1 Ønsker å delta mindre enn jeg gjør i dag
- 2 Jeg deltar passelig mye
- 3 Ønsker å delta mer enn jeg gjør i dag
- 4 Vet ikke

Q037 - SND06: Stemte i 2021

Stemte du i stortingsvalget i september 2021?

- 1 Ja
- 2 Nei
- 3 Hadde ikke stemmerett
- 4 Vil ikke svare

Q038 - SND07: Hørt nyheter

Multi coded

Har du lest, sett eller hørt nyheter fra noen av disse kildene de siste 7 dagene (på nett, papir, TV eller radio)?

Flere svar mulig

- 1 Norske medier (f.eks. NRK, TV2, VG, Aftenposten)
- 2 Internasjonale medier (f.eks. BBC, Al Jazeera)
- 3 Medier i ditt opprinnelsesland
- 4 Sosiale medier (f.eks. Facebook, Twitter, WhatsUp, WeChat)
- 5 Annet
- 6 Vet ikke **Exclusive*
- 7 Vil ikke svare **Exclusive*

Q039 - SND08: Interessert i norsk politikk

Hvor interessert er du i norsk politikk og samfunnsdebatt?

- 1 Helt uinteressert
- 2 Litt interessert
- 3 Ganske interessert
- 4 Svært interessert
- 5 Vet ikke

Q040 - SND09: Interessert i politikk i opprinnelsesland

Hvor interessert er du i politikk og samfunnsdebatt i ditt opprinnelsesland?

- 1 Helt uinteressert
- 2 Litt interessert
- 3 Ganske interessert
- 4 Svært interessert
- 5 Vet ikke

Q041 - SND10: Innflytelse på myndighetene

I hvilken grad tror du folk som deg har innflytelse på det de norske myndighetene gjør?

- 1 Ikke i det hele tatt
- 2 I liten grad
- 3 I stor grad
- 4 I svært stor grad
- 5 Vet ikke

Q042 - Tekstboks4: Om erfaringer med forskjellsbehandling**Text**

I et samfunn kan grupper føle at de blir behandlet annerledes enn andre. Nå vil vi spørre om dine tanker om, og eventuelle erfaringer med forskjellsbehandling, diskriminering og rasisme i det norske samfunnet.

Q043 - DR01: Opplevd å bli dårligere behandlet enn andre**Matrix**

Har du i løpet av de siste 12 mnd. opplevd å bli behandlet dårligere enn andre ...

	Ja	Nei	Ikke aktuelt	Vil ikke svare
...på arbeidsplassen	☐	☐	☐	☐
...på skolen/i utdanning	☐	☐	☐	☐
...i helsevesenet	☐	☐	☐	☐
...i andre offentlige tjenester	☐	☐	☐	☐
...da du søkte jobb	☐	☐	☐	☐
...i boligmarkedet	☐	☐	☐	☐
...i andre situasjoner (kollektiv trafikk, utesteder, i butikken)	☐	☐	☐	☐

Ask only if **Q043 - DR01** ROW=1 & COL=1 or **Q043 - DR01** ROW=2 & COL=1 or **Q043 - DR01** ROW=3 & COL=1 or **Q043 - DR01** ROW=4 & COL=1 or **Q043 - DR01** ROW=5 & COL=1 or **Q043 - DR01** ROW=6 & COL=1 or **Q043 - DR01** ROW=7 & COL=1

Q044 - DR02: Årsaker til å bli dårlig behandlet

Multi coded

Opplevde du at du ble dårligere behandlet på grunn av:

- 1 Alder
- 2 Kjønn
- 3 Helseproblemer
- 4 Funksjonsnedsettelse
- 5 Etnisk bakgrunn
- 6 Hudfarge
- 7 Religion/livssyn
- 8 Politiske holdninger
- 9 Seksuell identitet
- 10 Annet, noter: **Open *Fixed*
- 11 Vet ikke **Fixed *Exclusive*
- 12 Vil ikke svare **Fixed *Exclusive*

I hvilken grad er du uenig eller enig i følgende utsagn?

	Helt uenig	1	2	3	4	5	6	7	Helt enig	Vet ikke/ikke aktuelt
«Menneskene jeg møter i mitt daglige arbeids- eller studieliv behandler meg med samme respekt som de behandler de fleste andre i samfunnet»	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
«Menneskene jeg møter der jeg bor behandler meg med samme respekt som de behandler de fleste andre i nabola- get»	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
«Menneskene jeg møter på offentlige steder (f.eks. i butikken, res- tauranter, offentlig transport) behandler meg med samme re- spekt som de behandler de fleste andre i sam- funnet.»	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
«Mennesker jeg møter i helsesektoren behand- ler meg med samme re- spekt som de behandler de fleste andre i sam- funnet».	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
«Mennesker jeg møter i offentlige tjenester (f.eks. NAV, politi, skat- teetaten) behandler meg med samme re- spekt som de behandler de fleste andre i sam- funnet».	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Q046 - DR04: Utsatt for hatefulle ytringer

Matrix

Har du i løpet av de siste 12 mnd. blitt utsatt for hatefulle ytringer på noen av de følgende arenaene?

Med 'hatefulle' menes ytringer som er nedverdiggende, truende, trakasserende eller stigmatiserende.

	Ja	Nei	Vet ikke	Vil ikke svare
I nabolaget	☐	☐	☐	☐
På offentlig transport	☐	☐	☐	☐
På skole/studiested	☐	☐	☐	☐
På arbeidsplassen	☐	☐	☐	☐
I butikken	☐	☐	☐	☐
På restaurant eller cafe	☐	☐	☐	☐
I sosiale medier	☐	☐	☐	☐
I kommentarfelt/nettforum	☐	☐	☐	☐
På epost	☐	☐	☐	☐
Telefon/SMS	☐	☐	☐	☐

Q047 - Tekstboks5: Om deg selv og bakgrunn

Text

Til slutt kommer noen spørsmål om deg selv og din bakgrunn

Q048 - BG03: Alder til Norge

Numeric

Hvilken alder var du da du første gang bosatte deg i Norge?

999 Vet ikke *Fixed *Exclusive

Q049 - BG04:

Hva var hovedgrunnen til at du kom til Norge?

- 1 Som flyktning/ Asylsøker
- 2 For å arbeide
- 3 For å være med familie
- 4 For å studere
- 5 Vet ikke

Q050 - BG05: Norsk statsborger

Er du norsk statsborger?

- 1 Ja
- 2 Nei
- 3 Vil ikke svare

Q051 - BG06: Sivil status

Hva er din sivile status?

- 1 Gift
- 2 Skilt/separert
- 3 Samboer
- 4 Kjæreste (bor ikke sammen)
- 5 Enslig/uten partner
- 6 Enkemann eller enke
- 7 Vet ikke
- 8 Vil ikke svare

Ask only if Q051 - BG06,1,3,4

Q052 - BG07: Partner kommer fra

Hvor kommer din partner fra?

- 1 Norge
- 2 Samme land som meg
- 3 Annet land
- 4 Vil ikke svare

Q053 - BG11: Høyeste utdanning

Hva er din høyeste fullførte utdanning?

- 1 Ingen fullført utdanning
- 2 Barneskole (minimum 6 års skolegang)
- 3 Ungdomsskole (minimum 9 års skolegang)
- 4 Yrkesfaglig utdanning
- 5 Videregående skole (minimum 12 år)
- 6 Universitet eller høyskole
- 7 Vet ikke

Q054 - BG12: Trosretning

Hvilken trosretning tilhører du?

- 1 Kristendom / en kristen trosretning
- 2 Islam /en muslimsk trosretning
- 3 Buddhisme / en buddhistisk trosretning
- 4 Hinduisme / en hinduistisk trosretning
- 5 Jødedom / en jødisk trosretning
- 6 Annen religion eller trosretning
- 7 Tilhører ingen religion eller trosretning
- 8 Vet ikke
- 9 Vil ikke svare

Q055 - BG13: Religions viktighet

Uavhengig av om du tilhørere en bestemt religion eller ikke, hvor viktig er religion i livet ditt?

1	0 Ikke viktig i det hele tatt
2	1
3	2
4	3
5	4
6	5
7	6
8	7
9	8
10	9
11	10 Veldig viktig

Q056 - BG14: Norskferdigheter

Matrix

Hva synes du om dine egne norskferdigheter når det gjelder...?

	Svært dårlige	Ganske dårlige	Mid-dels	Ganske gode	Svært gode	Vet ikke	Vil ikke svare
Å forstå nyheter på radio og tv	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Å lese norske aviser	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ha en daglig-dags samtale med naboer/kolleger	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Å skrive en jobbsøknad	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Å snakke med lege om helseproblem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hjelpe barn med lekser	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Q057 - BG16: Sender penger

Hender det at du sender penger til slektninger eller venner utenfor Norge?

- 1 Nei, aldri
- 2 Ja, av og til
- 3 Ja, ofte
- 4 Vil ikke svare

Q058 - BG15a_BG15c: Påstander om trygghet**Matrix**

Hvor enig eller uenig er du i følgende påstander

	Helt enig	Ganske enig	Hverken enig eller uenig	Ganske uenig	Helt uenig	Vet ikke
«Jeg er, alt i alt, fornøyd med tilværelsen»	☐	☐	☐	☐	☐	☐
«Jeg opplever at min helse er god»	☐	☐	☐	☐	☐	☐
«Jeg opplever at min økonomiske situasjon er trygg»	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Q059 - INT01: Viktigste for integrering generelt**Open**

Helt til slutt vil vi stille deg to spørsmål der du kan svare med ett eller flere ord du tenker passer:

Hva mener du er det viktigste som skal til for at innvandrere kan bli godt integrert i det norske samfunnet?

Svar med ett eller flere ord:

Q060 - INT02: Viktigst for integrering av deg

Open

Hva mener du er det viktigste som skal til for at du kan bli godt integrert i det norske samfunnet?

Svar med ett eller flere ord:

Q061 - Avslutning:

Text

**Kjære deltaker – det var det siste spørsmålet i vår undersøkelse.
Tusen takk for at du tok deg tid til å være med på denne undersøkelsen –
du har gitt et viktig bidrag i arbeidet med å forstå mer om hverdagsintegre-
ring, tilhørighet og integrering på ulike arenaer i det norske samfunnet!**

Hverdagsintegrering

Hverdagsintegrering er ett av fire hovedsatsingsområder i regjeringens integreringsstrategi for perioden 2019–2022. Hva er egentlig hverdagsintegrering, og hvordan kan det måles?

I denne rapporten legger vi fram resultater fra et pilotprosjekt som søkte å svare på disse spørsmålene ved å ta utgangspunkt i innvandreres egne opplevelser. I prosjektet har vi utviklet indikatorer basert på etablerte spørsmålsformuleringer fra nasjonale og internasjonale surveyundersøkelser, samt fokusgruppeintervjuer i innvandrerbefolkningen. Deretter har vi prøvd ut metoder for å oppnå god svarprosent og representative resultater, som språklig tilrettelegging og bruk av insentiver. Selve pilotundersøkelsen gikk ut til utvalgte landgrupper i innvandrerbefolkningen samt en kontrollgruppe uten innvandringsbakgrunn.

I rapporten beskriver vi hovedfunn om identitet og tilhørighet, tillit, sosiale nettverk og deltakelse, samt opplevd diskriminering, og hvordan disse subjektive erfaringene henger sammen med bakgrunnsvariabler som sysselsetting, utdanning, språk og religiøsitet.

Borggata 2B
Postboks 2947 Tøyen
N-0608 Oslo
www.fafo.no

Fafo-rapport 2022:15
ID-nr.: 20818